

Krúdy Gyula
válogatott
elbeszélései

*Mercator
Stúdió*

Minden jog fenntartva, beleértve bárminemű sokszorosítás, másolás és közlés jogát is.

A magyar irodalom és kultúra örökbecsű értékeinek ápolása, terjesztése érdekében az Országos Széchenyi Könyvtárral együttműködve kiadja a Mercator Stúdió. Felelős kiadó a Mercator Stúdió vezetője

Műszaki szerkesztés, tipográfia: Dr. Pétery Kristóf

ISBN 963 606 091 6

© Mercator Stúdió, 2005

Mercator Stúdió Elektronikus Könyvkiadó
2000 Szentendre, Harkály u. 17.

www.akonyv.hu

Tel/Fax: 06-26-301-549

Mobil: 06-30-305-9489

e-mail: peteryk@axelero.hu

Krúdy Gyula

válogatott elbeszélései

TARTALOM

ISTEN VELETEK, TI BOLDOG VENDELINEK!	5
AZ EMBER, AKI MUSTÁRMAG VOLT	18
EGY POHÁR BOROVICSKA ÉS KÖVETKEZMÉNYEI	26
A PINCÉR ÁLMA	34
UNGI BERKEK	50
A HOLT KIRÁLY	54
A HÚSÉGES TÓTOK	57
A FEJEDELEM SZOLGÁJA	65
TIZENHAT VÁROS TIZENHAT LEÁNYA	69
I. ZSIGMOND KIRÁLY ZÁLOGBA TESZ	70
II. ANNA MÁS VIDÉKRE KÖLTÖZIK	73
III. KÉT KIRÁLYKISASSZONY	79
IV. FELHŐK	85
V. ÉJJELI TÁMADÁS	90
VI. AZ ÖNFELÁLDOZÓ BARÁTNŐ	94
VII. A SASOK	98
VIII. A TAKÁCSLEÁNYÉ A KORONA	103
A JANKÓ	106
I. TIZENHAT VÁROS	107
II. A BOLONDOS KUBISKA	110
III. VILÁGSZÉP JANKÓ	115
IV. A DANCKAI NAGYÚR	118
V. JANKÓ KAPITÁNY	121
A KIRÁLY KERESZTLEÁNYA	125
I.	126
II.	130
AZ UTOLSÓ VÁRKISASSZONY	133
I	134
II.	137
III.	140
A TEMPLÁRIUS	143
BEVEZETÉS	144

ISTEN VELETEK, TI BOLDOG VENDELINEK!

Isten veletek, ti boldog Vendelinek – mondá Privát úr, amikor otthonában bezárta az ajtót maga mögött, – amint talán a bűvár búcsúzkodhatik a világtól, mielőtt a tenger mélyébe leereszkedne. – Isten veletek, Vendelinek! – ismételte az úriember, amikor a kulcsot kétszer megfordította a zárban.

Privát úr „boldog Vendelineknek” nevezte mindazokat, akik rajta kívül még ezen a földkerekségen éltek. Ugyanis az volt a véleménye a világ beosztásáról, hogy abban mindenki boldogabb, megelégedettebb, vidámabb, mint ő, mert gonoszabb, közönségesebb, jellemtelenebb, hazugabb... A boldog Vendelineknek csupa ocsmány tulajdonságai vannak úgy lelkileg, mint testileg... Azért csak „Isten veletek, ti boldog Vendelinek!” – ismételte Privát úr, amint elhelyezkedett a kályha mellett, amelyben kivételesen égett a tűz.

...Nézzük csak, mi történt vele ma is, amikor otthonát darab időre elhagyta, hogy valamely vendéglői látogatása révén kisebb örömet okozzon magának.

Ködös novemberi nap volt pesten, egyike azoknak a komor napoknak, amikor a hó nem tud leesni, pedig akkor mindjárt jobb volna, gondolják magukban a fenyegető égboltozat alatt járó emberek. Mi volna mindjárt „jobb”? Ezt ők maguk sem tudják. Talán a kocsisok a körutakon nem gondolnák többé, hogy ők Londonban vannak, előkelően és gyorsan kell hajtaniuk, hogy majdnem eltapossák az ügyetlen járókelőket. Inkább gondolnák magukban, hogy ők csak egyszerű falusi kocsisok (aminthogy azok is Privát úr szerint), és a késő őszyidőben trágyát fuvaroznak a nedves szántóföldekre, a kertek alatt, ahol legfeljebb a madárijesztőket lehet elgázolni. Vagy talán az volna mindjárt „jobb”, hogy a hóban megláthatnák az emberek a lábnyomaikat, ami valóban nem utolsó mulatság, ha az embernek finom új cipő van a lábán. De Privát úrnak erről a cipő-dologról is megvolt a véleménye. Szerinte két-három grófnak meg grófnőnek van jó cipője Pesten, a többieké vagy olyan, mint az európai körúton levő négerké, vagy pedig egyszerűen toprongyos.

De mégis volna valami, ami jobbá tenné a helyzetet, ha a hó leesni tudna. Privát úr gyermek- és fiataikorából emlékezett, hogy hóesés idején, különösen első havazáskor, mindig nevezetesebb étvágya volt. Mindenféle levesek jutottak eszébe, amelyekben disznógerincek főttek, és odakünn tartalmasan, hangtalanul szakadt a hó. Ezért hát megállott egy utcasarkon, és még egyszer a füstös, vigasztalan égboltra pillantott. Igen, ha leesne a hó, bizonyára jobb étvágygal menne most ebédje felé.

Bár megtehetette volna azt is, hogy valamely előkelőbb szálloda éttermébe fordul be, mert pénz nélkül sohasem ment el hazulról, mégiscsak inkább valamely szolid

polgári vendéglő felé nézett. Véleménye szerint az előkelő éttermekben az emberek nem esznek természetesen; azt nézik, hogyan kell fogni a villát, meg a kést, hogy a konfidens pincér ki ne gúnyolja őket a hátuk mögött; nem merik leszopogatni a csontokat, nem merik kitörölni a tányért, még kenyeret sem esznek annyit, mint amennyit szeretnének; a sóatlan ételhez mustárt kérnek; nem mernek lármát csapni, ha hajszalet találnak az ételben; egyszóval jóllaknak a kapusok sapkabebegtetésével, valamint a pincérek hajlongásával.

Nem könnyen ment az ilyen szolid polgári vendéglő feltalálása, mert Privát úr ismert minden vendéglőt a körúton, mindegyiknek tudta valamely hibáját, és már előre káromkodott magában, hogy vajon, mivel fogják lefőzni, felbosszantani a vendéglőben; sőt már előre tudott haragudni azért is, hogy a takarítóasszony majd négy órakor pár percre kinyitja az ajtót a seprés idején. Meg tudta volna ilyenkor gyilkolni a tudatlan asszonyszemélyt...

Bekandikált a vendéglői ablakokon, hol találna kedvére való sarokasztalt, ahonnan ő az egész világot szemmel tarthatná, de őt nem látná senki. Ha itt-ott volt is ilyen félig-meddig kedvére való asztal, kellemetlen külsejű emberek ültek vele szemben vagy a szomszédságában. Gyerekek ültek arra felé, akik majd ostobaságokat fecsegnek, vagy pedig mindenféle nők, akik akkor is felhúzzák az orrukat, ha fixírozzák őket, akkor is megdühösödnek, ha egyetlen megvető pillantás sincs részükre.

Végre talált egy vendéglőt, ahol a sarokasztal nem volt körülvéve mindenféle fogasokon függő télikabátokkal, sem esernyőkkel, sem botokkal, sem kalapokkal; a pincérnek sem volt éppen más dolga, mint Privát úr kabátját lesegíteni, aztán elment, anélkül, hogy tolakodó kérdéseivel molesztálta volna. „Húsleves vagy paradicsomleves” – szokták mondani ezek a tolakodó fráterek már emberemlékezet óta, hogy a vendégnek (P. úrnak) leginkább ahhoz volna kedve, hogy nyomtában távozzon.

Úgy látszik, hogy szerencsés napja van emberünknek... Csupán a borfiú alkalmatlankodott kérdésével: sört vagy bort parancsol? – „Majd, ha ettem!” – válaszolt komoran a vendég. Most már volt ideje körülnézhetni is a teremben, hogy vajon kinek a látása fogja megkeseríteni az életét, amikor figyelme hirtelen másra terelődött. Nyílt az ajtó, és az ajtón „kedvére való ember” lépett be.

Milyen volt az új vendég, aki P. úrnak megtetszett?

Persze, a „boldog Vendelinek” fajtájához tartozott, meglehetősen kövér ember volt, de mégsem azok közül való, akik istencsapásként boldogtalanul viselnék testi terjedelmüket. Csak éppen annyira volt kövér, hogy állandóan azt bizonyítsa a világnak, hogy a jó falatok nem lehetnek ártalmasok az egészségre. Keze akkora volt, mint egy fürj aratás után. A mellényét kigombolta, hogy a konyhán gondolkodóba eshettek a fácánok, tyúkok és egyéb madarak: vajon nem volna jobb elrepülni? Az arca piros volt, mintha éppen most jött volna valamely körvadászatról, ahol bundás nyulakat puffantott le, amelyeket ajándékba küldött ismerőseinek, mellékelve mindjárt a receptet is, amely szerint a nyulat készíteni kell. A nyakának a tartásából, valamint rozsdavörös színéből könnyen megállapítható, hogy az új

vendég életében a marhagerinceket sem vetette meg, mert bizonyára megfordult olyan vendéglőkben, ahol jó marhahúst mérnek. Most még a szemét vette szemügyre Privát úr a „kedvére” érkezett vendégnek. Kerek, bizalmas, gyanakodás nélküli szem volt az, mely korántsem ismeri a rosszindulatokat, mielőtt a kocsmában leülne ebédelni, bizalommal néz a közelgő esemény felé, még a halszálka sem jut eszébe.

Az új vendég kezébe vette az asztalkendőt, leporozta maga előtt, sőt jobbra és balra is az asztalterítőt. Aztán figyelmesen kibontotta a szalvétát, mintha valamely varázslatot művelne; az asztalkendőt aztán a nyakába kötötte, jól elrendezvén azt elől a mellén, hogy ráncot ne vessen, valamint hátul a gallérjánál, hogy az asztalkendő két csücske hasonlatos lett valamely pár malackörömhöz.

Ez után a művelet után új helyre tette az asztalon a sótartót, a paprikatartót, fogpiszkálótartót, mint valamely kis bálványokat, amelyeknek megengedettik részt venni a közelgő ceremóniában. Látszott, hogy nem először végzi ezt a fontos műveletet, minden kis bálványnak megvolt a maga helye, amelyre engedelmesen elvonult.

Most bal kezével közelebb vonta a vizespoharat, amíg jobbajával az evőkést emelte fel, és a kés fokával néhányszor koccantott a pohár oldalán... Privát úr csaknem felemelkedett a szemközt levő asztalnál, de nem a bosszúságtól, hanem az örömtől. Régen hallott hangok voltak ezek. Vidéki stációk jutottak eszébe, ahol a személyvonat tíz percre megáll, hogy mindenki ebédelhessen a restaurációban. Minden ilyen ebédlőállomásnak megvolt a maga specialitása. Püspökladányban például a malacbecsinált volt a leghíresebb. Nyíregyházán a téli hetivásáros napokon disznótör van a vasúti vendéglőben, míg Sátoraljaújhelyen a határszél felé menő vonatokat olykor medvetalp is várja, ha a hajtás jól sikerült, de özgerinc bizonyosan akad. Az állomások jelzőcsengettyúi halkan és állhatatosan csilingelnek, dübörgő kézikocsin viszik a postát, néha tolatnak, és a vagonok messze hallható pendüléssel csapódnak egymáshoz. A pincérek, akik egész Magyarországot bekóborolják, miközben az ételt az utazó elébe teszik, biztatólag mondják: „Csak tessék nyugodtan enni, még öt percünk van Pest felé”. Ilyenkor mindenféle étel és ital jólesik, mert a vasút gondoskodik arról, hogy az utazónak jó étvágya legyen. Kis üveg borok és pálinkák vándorolnak a bundazsebekbe, a bajuszok a legkülönbözőbb vidéki zsíroktól fénylenek, de a szívet már némi nyugtalanság háborgatja az esetleges lemaradás miatt. Egymást nézik az utazók, akik egy vonattal utaznak, és bizony, ha valamelyik hóbertosan szaladásba fog, a többi mind utána vetekedik. Ilyenkor aztán hiába jön kézicsengettyűjével az a télszagú, sapkás ember, aki egész életében a következő stációk neveit kiáltozza... Ilyen hangulatok lepték meg Privát urat, amikor az új vendéget kocogni hallotta a kés fokával a vizespoháron.

Ezután a kopasz és veres orrú pincér, aki már életében nyilván többször megitta a konyhán a szakácsnő jóvoltából azt a veres bort, amelyben a vadkanfőtt kifőzték, a virágbokrétaival, pecsenyéstálakkal és hosszú farkú fácánokkal illusztrált

étlappal a kezében megjelent, és olyan tisztelettel nyújtotta át a szalvétája mögül pislogó vendégnek, mint valamely pápai bullát.

– Semmi se fogyott még el a konyhán? – kérdezte gyanakodva a vendég, mielőtt az étlapra egyetlen pillantást vetett volna.

– Mindennel szolgálhatok, amihez uraságodnak kedve van – felelte a veres orrú pincér, aki egyébként olyan szőkére volt beretválva, mint az imént leforrázott malac.

A vendég most bal öklét az asztalra helyezte, kissé hátra vetette magát a széken, hogy a pincérnek a szeme közé nézhessen, mint valamely bíró.

– Velős csont is van? – tette fel a fogas kérdést.

– Egy szép koncot az imént még láttam a konyhán.

– Hát siessen, barátom, hogy el ne vigyék, mert a húsleves után azt szeretnék enni – mondá most eddigi méltóságához nem egészen illő nyugtalansággal a vendég, és rövid, vizsgálódó pillantást vetett maga körül az asztalokra: vajon nem fedezendi-e fel bánatára ama a szép koncot valamely érdemtelen ember előtt. Nem a koncnak sehol sem volt nyoma.

– A húslevesbe mindenesetre habarjanak bele egy egészséges tojást, valamint némi zöldséget, így karalábét, karfiolt, sőt burgonyát is tehetnek bele – szolt a vendég a vele együtt bólogató pincérhez.

A vendég szabadon maradt bal kezét kinyújtotta egy régebben kiszemelt császárzsemle után, megropogtatta, és tördelve majsolni kezdte, anélkül, hogy egy pillantást vetett volna rá.

Mert tekintetét fontosabb dolgok foglalkoztatták, a jobbában tartott étlap tanulmányozása.

Az étlapok íróinak fogalmuk sem lehetett arról, hogy milyen fontos dolgot művelnek, amikor mindennapi munkájukat végzik. Privát úr például ismert egy úriembert – földszintes, kertes háza volt Budán –, aki csak azért járt Pestre ebédelni, hogy az étlapokat összegyűjtse. Természetesen csak olyan helyről vitte el magával emlékebe az étlapot, ahol jól sikerült az ebédje. Volt a gyűjteményében étlap olyan kocsmákból, amelyek már régen megszűntek, de a maguk idejében nevezetességek voltak. Ez az úriember külföldi utazásaiból is magával hozta az étlapokat, és így könnyedén visszaidézhetette azoknak az ebédeknek az emlékét, amelyeket különböző vendéglőkben elfogyasztott. A gráci Elefánt fogadó étlapját forgatta öregségére a legnagyobb delíciával. Szarvaspecsenye volt, mégpedig felejthetetlenül készítve. Az talán nem is említésre méltó, hogy ez a bizonyos szenvedélyes gyűjtő ugyanekkor tartotta a nászutazását.

Az új vendég valóban megbecsülte az étlapot, amelyet a kopasz pincér a kezébe adott. Előbb csak szabad szemmel kezdte olvasgatni azt a helyet, ahol a levesek és a főzelékek szerepelnek, de érdeklődése percről percre növekedett – valószínűleg akkor, amikor a sültékhez érkezett –, mert oldalzsebébe nyúlva, kihúzott dugóéhoz hasonlatos puffantással nyitott fel egy szemüvegtokot, majd a szemüveget gondosan orrára helyezve: olvasgatni kezdte előlről az étlapot, mint

valamely érdekessé vált regényt, amelyben eleinte szórakozottan lapozgatunk. (Privát úrnak helyeslését az a körülmény is megnyerte, hogy a vendég nem afféle modern, csontkeretes amerikai svindler-szemüveget vett elő zsebéből, hanem amolyan régifajta, keskeny acélkeretű üveget, amelyen át valaha a bibliát olvasgatták.) A szemüveg birtokában a vendég aztán alulról felfelé is olvasgatni kezdte az étlapot, mert nem lévén tisztában terveivel, ilyenformán akart magának tájékozódást szerezni arról, hogy voltaképpen mit is kellene ebédelni. Tanulmányozás közben egyszer helyeslőleg, máskor rosszállólag intett a fejével. – Privát úr a világért nem adta volna, ha megtudhatja eme lelki indulatok okát.

De már megjelent a veres orrú, szőke pincér a levesestállal, és olyan érdekesen mosolygott, mintha a legjobb híreket hallotta volna odakünn a konyhán.

– Tálban hoztam a levest! – jelentette, mintha engedelmet kért volna.

De a vendégnek nem volt ez ellen semmi kifogása. Levette szemüvegét, tokjába zárta azt, miközben ismét dugaszhangot hallatott; figyelmét most már kizárólag az elébe helyezett levesestálra fordította. Előbb az asztal közepéről vette szemügyre, majd közelebb húzta, és a merőkanalat csendesen beléeresztette. P. úr észrevette, hogy a vendég úgy fogja a kanalat, hogy a kisujja a kezén ugyanekkor felemelkedik, mint valamely karmesteri pálca.

– Nincs valami leveserősítőjük, Maggi vagy ilyenféle? – kérdezte a vendég, amikor az első kanállal a tányérjába mért.

– Hogyne volna, uram! – felelte a pincér, és már hozta is a barnás folyadékkal az üvegcsét, amelyet szemügyrevétel után a vendég jól megrázott, mintha az erejét akarná felszínre hozni, és bőven csepegtetett a levesbe.

De a vendég még mindig nem nyúlt a leveshez, jobb kezével mellényzsebében keresgélt, ahonnan Privát úr legnagyobb örömére egy diónagyságú, piros, száraz paprikát vett elő, amelynek felmeteléséhez ugyancsak egyik zsebéből penecilusát vette elő. A piros paprikaszeleteket, valamint apró magokat egy gyógyszerész gondosságával hintette a levesestányérba, amelynek tartalmát nem szűnt meg kevergetni bal kezével. Hosszútésztás leves volt, arasnyi hosszúságú laskák mutatkoztak a kanálon, miközben a vendég néhányszor felemelte a kanalat. (P. úrnak azok a levesek jutottak eszébe, amelyeket sáfránnyal színesített valaha az édesanyja.)

Majd hirtelen lebukott fejével, és a tányér széléről egy kanálnyi levest a szájába vett. Jól megforgatta a fogai közt, meglepődéssel nyelt, szemét most már a legnagyobb bizalommal függesztette a levesre, és a kanalak sűrűn követték egymást, miközben a hosszú tészták elvegyültek a vendég csurgóra álló bajszával, majd a nyelv segítségével eltűntek. Azt azonban mégsem lehetne áperté kijelenteni, hogy a vendég szörpölte volna levestét, csak éppen kellő étvágyssággal fogyasztotta.

Egy pillanatig szünetet tartott, mert egy karalábédarabot kellett a kanál élével kétfelé vágnia. E szünetben megkérdezte a pincért:

– Hogy hívják magát, barátom?

- Vendelinnek, legalázatosabb szolgálatára.
- Van magának felesége?
- Volt, nagyságos uram.
- Talán meghalt?
- Más történt – felelte Vendelin, és közelebb tolta a levesestálat a vendéghez, mert annak fenekén még érdemleges tésztamennyiséget, valamint egy piros répát látott. A vendég bizonyos rezignációval bólintott.
- Habár nem túlságosan kedvelem a répát – mondá.
- Hozhatom a velős koncot, nagyságos uram?
- Valóban – mondá a vendég, miután bajuszát előbb jobbról balra, majd balról jobbra, végre fölülről lefelé megtörülgette az asztalkendővel. – Csak arra akarom figyelmeztetni, Vendelin barátom, hogy kenyérszeleteket pirítsanak hozzá, mert ilyesmihez a zsemlye nem egészen alkalmas. És forró legyen, mint a babám szíve.

Ez utóbbi kijelentésből bárki megállapíthatja, hogy a vendégnek eddig kedvére mentek a dolgok. Tagadhatatlanul meglegedett pillantással nézett az eliető pincér után.

A velős csont megérkezéséig a vendég idejét azzal töltötte, hogy körülnézett a vendéglő falán, ahol, mint afféle szolid pesti vendéglőben, még emlékken maradtak azok a képek, amelyeket az ősök hoztak divatba: így felfűzött fácánok, disznófők, bábák halak feketedett rámai között; amott egy gyümölcsös kosár almával, körtével, szilvával, szőlővel, de a kép maga olyan poros és kopott volt, hogy nem igen csinált gusztust a gyümölcsévéshez. Miután a szőke kis borfiú, amilyenek ezek a Pestre vetődött svábgyerekek, éppen ott lábatlankodott, a vendég kegyes leereszkedéssel így szólott hozzá:

– Most már hozhatsz egy pohár sert, de füles pohárban és hanzli nélkül. A habot megtarthatja a csapos magának.

A borfiú történetesen fürge volt, nyomban ott termelt a sörrel, amelyet a vendég a legnagyobb gyanakvással emelt a világosság felé. Aranyszínű sör volt, vándorlegény álmodik ilyennel a tikkadt országúton, madárcsiripeléstől hangos komlóföldök illata szálldosott ebben a frissen csapolt sörben, de a vendég mégis megcsóválta a fejét:

- Nagyon gazdag ember lehet a korcsmárosod.
- Miért, nagyságos úr? – kérdezte a gyerek.
- Mert bőven méri a habot – felelt a vendég, és a füles poharat jól keze ügyébe igazítva, rálöttyentette azt az imént elfogyasztott levesre. Az asztalkendőnek megint csak volt dolga, amíg a bajuszát megszabadította a sörhabtól.

De már érkezett is a nevezetes velős csont.

...Mit gondolhatott magában a vendég, amikor a hatalmas csontot meglátta: nem árulta el. Privát úr ebben a percben megcsalva érezte magát az összes budapesti

vendéglősöktől. Íme, ő harminc esztendeje látogatja a kocsmákat, de még ilyen velős csonthoz nem volt szerencséje, míg ennek az igénytelen fráternek, aki nem is látszik budapestinek, nyomban a város legszebb koncát találják fel.

A vendég leoldozta a szalvétát a nyakáról és bal kezére szorította azt.

– Hát, Vendelin barátom, hová lett hát az az asszony?

– Elment, nagyságos uram – felelte a pincér olyan bizalommal, mintha már nagyon régen ismerné a velős csontos urat.

– Elment? – kérdezte bizonyos meglepetéssel az úriember.

– Sszty! – szisszent a pincér, mintha vonatot akarna utánozni, a levegőbe emelt kezével pattintott, és az ajtóra mutatott.

– Sszty! – ismételte a vendég, és megcsóválta a fejét.

De most már éppen itt volt az ideje a velős csonttal való foglalkozásnak, mert még kihúlna az a sok haszontalan beszédben. A vendég tehát bal kezére csavarta a szalvétát, ebben megmarkolta a csontot, majd felemelte a jobb kezét, és kétszer-háromszor egymásután a bal karjára csapott, mire a derék csont kiadta derék tartalmát.

Az ilyen napvilágra került velőt gyorsan szokás elfogyasztani. A vendég dolgozott is a pirított kenyérszeletekkel, a sótartóval, paprikatartóval, de bármilyen nagy darabokat is vett a szájába, szemét most már állandóan a kopasz kis pincérre függesztette. (Privát úr megállapította magában, hogy a velő meglehetősen nehéz étel, azért adják a kocsmárosok déli időben, hogy az embernek legyen ideje megemészteni. Aki esti étkezéshez fogyaszt velőt, annak mulhatatlanul boszorkány-nyomása lesz; míg a velő élvezete délután csak múltó bágyadtságot okoz.)

A kis pincér beszélt, amíg a vendég a kenyérszeleteket gyömöszölte magába.

– Kérem, én a kaszinóban voltam pincér fiatal koromban; ott tanultam meg, hogy a ruhámat minden nap vasaltatni kell, tiszta inget kell hordanom, borotválkozni kell. Igen, a Szemere, a Péchy, az Uchritz voltak a vendégeim, és én mindig tudtam, hogy melyik lóval akarnak nyerni az urak. A zsokék odakünn várakoztak az előszobában, a trénerek a folyosón ültek. Ott folyt a tippelés néha éjfélig is, és mi, pincérek tegeződtünk a zsokékkal. A Carslake-nak suttymban mindig whiskyt szóda vízzel adtunk, mert idegent nem szabad kiszolgálni a Kaszinóban. Hyams a nagy öves szivarokat szerette, csak valódi havannát szívott mindig. Ritkán mehettek ki a lóversenyre, de azért ismertem minden lovat. A félszemű Horner bukméker, aki gyakran jött a Kaszinóba, hogy pénzt vigyen el az uraktól, vagy pénzt hozzon az uraknak, akárhányszor meglátott: „Nos, Vendelin, kérdezte németül, melyik ló fog holnap nyerni?” És én megmondtam a félszemű Hornernek a nyerő lovakat, amint ott az urak beszélgetéséből kihallgattam; és Horner gyakran megajándékozott egy-két rózsaszínű cédulával, előrefogadásokkal. Ezek a cédulák mindig késő őszre, a St. Leger napjára voltak kiállítva, és én persze sohase nyertem...

– Milyen sültet lehetne enni? – kérdezte most a vendég, és a félretett étlapot kezébe vette. – Hm, látom, hogy kacsapecsenye van! De hát azt eleget eszem otthon...

– Igen, kacska vörös káposztával – ismételte szórakozottan a kis pincér.

A vendég egy pillantást vetett a fogpiszkálótartóra, aztán megvetéssel tolta el magától. Vékony, modern fogpiszkálók voltak abban. A mellénye felső zsebébe nyúlt, és onnan egy hatalmas, keményfából való fogpiszkálót vont elő. És nagy-szerű fogai közé dőfte, amely fogak elegendők volnának egy szép címeres fehér ökör elfogyasztásához. A vendég a fogpiszkálón át beszélt: – Tudja, Vendelin fiam, amikor én Pestre jövök, rendszerint valami vadat szeretek ebédelni, mert otthon a mi falusi szakácsnőink nem tudják úgy elkészíteni a vadat, mint ezek a pesti férfiszakácsok. A régi Lippert-féle vendéglőben készítették legjobban a vad-pecsenyét, az öreg Lippert maga is nagy vadász volt, főlövészmeister volt a budai lovászegyletben. Én ezt tudtam, és odajártam nyulat enni.

A kis pincér tanakodva nézte a vendéggel együtt az étlapot. A vendég a mutatójával, mint az iskolásgyerekek, kísérte az étlap mondanivalóját.

– Látom, itt van fácán gesztenyével. Csak az a kérdés, hogy milyen gesztenyével van töltve: olasz gesztenyével vagy magyarral?

– Fácán gesztenyével – ismételte a kis pincér.

– Nohát, ha nincs valamely különösebb hibája annak a madárnak, akkor jöhet – döntött végre a vendég, és az étlapot félretette, mint egy kiolvasott könyvet.

Várakozás közben most már nem a falakat nézte, hanem az asztalterítőt, amelyen talált lefricskázni való kenyérmorzsákat. Majd fejcsóválva szemügre vett egy paradicsomfoltot, amelyet valamely régebbi vendég hagyott hátra. Elővett egy kést, és próbálta levakarni a foltot, de ez nem nagyon sikerült.

– Itt van a fácán – jelentette a kis pincér, amikor a párolgó tállal megjelent. – Hoztam mellé burgonyapírét és kovászos uborkát.

A vendég mindegyik kezébe evőeszközt vett, amint hátradőlve várta a fácán megjelenését.

– De nem addig van az, Vendelin barátom: hol maradnak a különböző mustárok? Én például nagyon szeretem a csípős házimustárt, amelyet jó gazdaasszonyok otthon maguk készítenek, de nem vetem meg a francia mustárt sem. Az angol mustár pedig a kedvencem. Elő a mustárokkal, Vendelin barátom, de ne legyen beszáradva az üveg – tette hozzá nyomatékosan a vendég, és a fácánnak a mel-lét vette elő.

(Privát úr a szomszédos asztalnál most már bőven elgondolkozhatott azokról az erdőségekről, amelyekben fiatal korában megfordult, ahol a fácán tanyázik. Milyen nagy lármát csap ez a madár, amikor fészkel, milyen lobogós, ügyetlen szárnyalással repül az ellenszélnek, mintha egy asszonyszemély szoknyái közé fújna a szél... Ezekben az erdőkben, ahol a fácán szeret lakni, a kidőlt fák tovább lom-bosodnak, mint a holt embernek nőnek a körmei; a kőkénybokrok édesdeden kékülnek bele az őszi szemhatárba, és a völgyben, a vízben a szarvas büszkén

számlálgatja szarvait. A vadászok csörtetnek át az erdőn, amikor a Nyilashava komorrá teszi otthonulésüket; a kutyák ostromolják az erdei tisztások csendjét, és a puskadurranásból meg lehet állapítani, hogy dolgoznak-e az orvvadászok a területen.)

Vendelin megérkezett az összes mustárokkal, amelyek a szolid, polgári vendég-lőben feltalálhatók voltak. Aztán Vendelin így beszélt:

– Némelyek vad csipkebogyóból készült ízzel is szeretik a fácánt, mint például Wiener-Waldau lovag, akit ugyancsak én szolgáltam ki a Kaszinóban. Olyan piros ember, mint a tengeri rák, vagy őszidőben az urak frakkja. Soha sem küldött vissza semmiféle ételt, megette és másikat rendelt. A legjobb tippster volt Béctől Budapestig, és az urak szívesen barátkoztak vele. A jobb kezén a gyűrűsujja görbe volt, azt szokta mondani, hogy egy vadleány törte ki, mikor már másképpen nem szabadulhatott... Egyszer azt mondja nekem Wiener-Waldau: „Vendelinkém, én magát szerencsés emberré akarom tenni, fogadja meg Festetich hercegnek a lovát, A Patience-ot minden alkalommal, amikor az futni fog”. Én azt gondoltam magamban, hogy majd egyszer-kétszer megjátszom a herceg úr lovát, aztán agyó Patience, van még más versenylő is Pesten. Igen ám, de a csonka lovag nem hagyott békében. Mikor elébe tettem a menükártyát, amikor a szakácstól a legjobb falatokat veszekedtem ki részére, amikor megállottam a háta mögött, hogy a magam egyéni nézeteit is elmondom a lóversenyről, amelyhez mindig nagy hallgatóságom volt a Turf kávéházban, ahová hajnalonkint mi pincérek járunk, a lovag csak intett a kacska ujjával: „Csak Patience! Ezen fognak tönkremenni a bukmékerek!” Kénytelen voltam tehát a lovagra hallgatni, és pénzecském napról-napra szaporodott; már kölcsönöket is tudtam adni pincértársaimnak. Patience akárhányszor futott, mindig nyert.

...Úgy látszik azonban, hogy a vendég nem volt valami nagy barátja a lóversenyzésnek, mert a kis pincér előadása alatt egyszer sem vonta el szorgos figyelmét sem a fácántól, sem a különböző mustároktól, de még a kovászos uborkától sem, amelyet olyan ropogtatva rágott, hogy a szemközt ülő Privát úrnak téli utazások jutottak eszébe, amikor a frissen esett havat elkapja az erős fagy, és a vasalt szán csikorogva repül tova az országúton, téliszőrű lovak lombos farkai mögött. A fácán szárnyát a fogai közé kapta, és a csontocskáknak olyan odaadást szentelt, amilyent ez a szép vadon élő madár valóban megérdemelt, mielőtt az orvvadászok a pesti piacra hozták volna őt. Mindegyik csontocskának megvolt a maga külön zamata, mintha azok az erdők, tájak lehelték volna beléjük az illatukat, amerre a fácán valaha röpködött. Ah, büszke lehet ez a madár, hogy ilyen megértő fogyasztóra talált, nem pedig valamely kényes dámára, aki villával és késsel szegeti le a csontokról a húsocskákat.

– Patience! – mondta csurgós szájjal a vendég. – Ismerős név.

– Hát még ha ismerte volna nagyságos uram – mondá a kis pincér a különböző mustárokat rakosgatva a vendég elé. Mert nem csak a lovat hívták így, hanem egy lányt is, a pályafelügyelő leányát, aki odakint lakott a kis házikóban a régi lóversenytéren, és már tizenöt éves korában felügyelőnőjük volt azoknak az asz-

szonyoknak, akik a pályáról a füveket kikapálják, valamint a pályát felseprik és azt egyengetik, hogy a lovcskák botlás nélkül futkározhassanak rajta. A pályafelügyelő leánya volt, és a csodakanca tiszteletére Patience-nak hívták őt az istállóban a lovászok. Képzelteti nagyságos uram, hogy tudott valamit ez a lány, legálázatosabb szolgálatára.

– Hm – mondta most röviden a vendég. – Ezzel a fácánnal elkészültünk volna, Isten nyugosztalja: derék madár volt.

A vendég megint kezébe vette az étlapot, és hirtelen felkiáltott.

– A teremtsit, csaknem elfelejtettem, hogy tulajdonképpen miért is jöttem Pestre! Finom főtt marhahúst szeretnék enni, mert az nálunk faluhelyen nem kapható. Minden héten egyszer vág a mészáros, akkor is csak valami vén, kimustrált teremtsit, amelynek húsa szívós, kemény, az ereje semmi, az ember megunja az életét, amíg megeszi. Mondja, Vendelin fiam, volna odakünn a konyhán egy kis darab csontos vagy csont nélküli marhahús? Nem bánom, ha bordás is, de a gerincet jobban szeretem. De legnagyobb örömömre volna az a színhús, amelyet Pesten táfelspitznek neveznek. Tudja, ezt enném én paradicsommártással, fiatal hagymával, melyet minden jobb vendéglőben természetesen a pincében. Ha a vendéglős ad magára valamit, van fiatal hagymája.

A kis pincér egy darabig tanakodva állott:

– A szárnyas után? – kérdezte.

– Eh, mit bánom én a maguk étkezési rendjét! Ki vagyok én, hogy maguk nekem előírják, hogy mit egyek? – kiáltott fel váratlan szilajsággal a vendég. – Azért jöttem Pestre, hogy jó marhahúst egyek, csak a sok haszontalan beszélgetésben elfelejtettem.

A kis pincér legyintett a szalvétájával, mintha valamely rossz gondolatot üzne el, valami szomorúságot, amely a szívére készült telepedni. De elsielt a konyha felé, ahonnan a szakács kiabálása hallatszott, amely mindig jó jel egy vendéglőben. Eközben a másállapotos konyhalány bejött, s a köténye alatt magas poharat hozott, amelyben bort vitt ki a szakács lecsillapítására. A vendég a meztlábás konyhalány megtekintésével volt elfoglalva, amíg az újonnan rendelt porció megérkezett.

Szép darab csontos hús volt! A szélén bőségesen maradt zsiradék, amely téli időben legjobban melegíti az embert. Jó konc volt, amelynek igazában valamely messzi fogadóban örülne az ember a hosszú téli utazás után. Ez a konc egymagában elegendő lett volna ahhoz, hogy másnap köménymagos levest kívánjon reggelire a vendég.

– Úgy látom bécsi hús! – mondá a vendég, mikor késével egy darabot óvatosan lenyisszantott a húscsomagból, hogy fele a falatnak zsiradék, másik fele hús legyen. A villájára tűzött falatot lehintette sóval, majd megcsónakáztatta a paradicsommártásban. A falatot azután komolyan szájába vette, utána egy késhegynyi krumplit, és nem vágta meg a száját, amikor a kést bevette. Ezután ama tányérhoz nyúlt, amelyen zöld szárú hagymák hófehéren virágoztak, és a hagymát,

miután annak fejét a sótartóba beleütötte: metszőfogaival nyakonharapta. (Hej, most jutott csak eszébe Privát úrnak mindenféle emlék a régi étkezések történetéből! Így, piros terítékes vidéki verandák, ahonnan látszik a hosszú kuglizó, amelynek dombja mellett már ott áll a kugliálligató mezítlábas gyerek, de a kuglizók még maguk a verandán ülnek, vajat, túrót, szafaládét, hagymát esznek, és karcolva öntenek rá őszpiros színű sillerborokat. Adóhivatalnokok és a vízszabályozó társulat tisztviselői feledik napközi bajaikat a régi Gondúzóben; nagybajuszú vendéglős jár az asztalok között, és a szürke szakállas adóellenőrnek igyekszik kedvében járni. Ilyen dolgok jutottak Privát úr eszébe, amíg a hagyma roppant a vendég fogai alatt, és szemmel láthatólag verejtékezett a feje búbja, amely egyébként már kopaszodott.)

A kis pincér pedig szalvétáját hátul lelógatva két összekulcsolt kezével, mint valami farkot, így folytatta elbeszélését:

– Wiener-Waldau lovag, miután különösen kedvelt, egyszer megengedte, hogy délelőtt felüljek a fiakerének a bakjára, midőn a pályára ment, hogy a galopppróbákat megszemlélje. Bizony ez a lovag már hajnalban is felkelt, ha valami érdemes megszemlélni való volt a versenypályán! Néha azonban a Kaszinóból ment ki a pályára... És a lovag azt kérdezte tőlem, hogy nem volna-e kedvem Patience-ot, a pályafelügyelő lányát feleségül venni? Elmondta, hogy gond nélküli ember volnék egész életemben, mert mindig a legjobb információim volnának a pályán történt eseményekről, azonkívül ő maga is a legjobb tippekkel szolgálna. A leánynak férj kell, mert az urak megígérték neki, hogy férjhez adják. Mit csinál, kérem, nagyságos uram, egy ilyen szenvedélyes lóversenyjátékos, mint amilyen én vagyok? Felcsaptam, és elvettem a pályafelügyező lányát, pedig Patience-nak nem a legjobb híre volt. Hallottuk azt mi eleget az uraktól a Kaszinóban.

A vendég most már figyelni kezdett, mert elérkezett ahhoz az időponthoz, amikor a csontról már csak annak többszöri megforgatása után lehetett egy-egy falatot leszedni.

– Elvettem Patience-ot, – és ezzel felakasztottam magam. A feleségem nyomban úri dáma akart lenni, kávéházba járt, a grófok inasai lettek a barátai, és a barátnői a grófok szobalányai. Harisnyákat loptak neki az úrnőiktől, és megtanították az arcfestésre. „Rongyos pincér!” – mondta nekem, amikor hazamentem hajnalban. És a pénzeszkém lassan elúszott. Nem kaptam én többé tippet senkitől, mióta Patience-ot elvettem. A lovag más pincérrel szolgáltatta ki magát, a szokék és más istállóemberek szóba sem állottak velem, miután Patience többé nem volt pályafelügyelő, hanem egy szegény alkalmazott felesége. És nagyon szerettem őt. Elveszítettem állásomat a Kaszinóban, mire a feleségem megszökött tőlem, elment kasszírnőnek Debrecenbe.

A vendég letette a kést és a villát.

– Hát ez a Patience kasszíroslány lett Debrecenben? – kérdezte hirtelen.

– Az kérem. Onnan indította meg a válópört, amikor egy bolond falusi megkérte a kezét.

A vendég a fogpiszkálót, mint egy dárdát szegezte most a kis pincér felé, és rekedten így szólt:

– Az a bolond falusi úr én voltam!

A kis pincér megint legyintett a szalvétájával, mintha valami rossz álmot hajtana el.

– Igen, én voltam Pasziánsz második férje – ismételte a vendég, és most már csak a régi megszokásból sepregette az asztalt maga előtt.

– Nem tetszik téstát? – kérdezte most a kis pincér, és a szeme olyan veres lett, mint a házinyúlé.

A vendég is erőt vett magán, elővette az étlapot, nézte, de nem látta, amíg zavarából a kis pincér kisegítette.

– Hozok túrós csuszát – mondta és gyorsan elment.

A vendég a levegőbe nézett, mintha még mindig ott állna a kis pincér előtte. Gyorsan felhajtott még egy pohár bort, és krákogott utána.

– Ez a csusza nem valami nagyon sikerült – mondá a vendég, mikor néhány falatot evett, anélkül, hogy annak ízét érezte volna.

A pincér most már közvetlen az asztal elé állott, és kezével gesztikulálva kérdezte: – Magát is otthagya Pasziánsz? Megint elszökött? Hol van?

A vendég mentegetőzve felelt:

– Én úri dámát akartam belőle nevelni, mert az ilyen magamformájú falusi embernek szüksége van arra, hogy a sok szolgáló, parasztlány között legyen egy úri-asszony is. De Pasziánsz csak addig volt úri dáma, amíg ott ült az ezüstitükrös trónuson, a Betyár kávéházban. Amikor falura mentünk, Pasziánsz utolsóbb lett bármelyik szolgálónál. Mindig a lóistálló körül ténfergett, a padlásra járt, mikor a kocsisok szénát hánytak, szolgálégyenyekkel adta össze magát, kitört belőle a jó hamisítatlan parasztvér. A fonóban szeretett ülni parasztasszonyokkal, mosni szeretett a kútnál, fejszét fogott rám, amikor megvertem... Szent Mihálykor elküldtem egyik béresemet, azzal ment el Pasziánsz is szolgálatot keresni. Azt mondta, becsületes asszony akar lenni.

A vendégnek meglehetősen fáradságába került ez a hosszú beszéd, miután a túrós csusza amúgy sem ízlett neki:

– Hát béresné lett Patience? – kérdezte ismét a kis pincér, és a két kis jelentéktelen szeme fellobogott a régi emlékektől.

– Ne törődjön vele – csillapította a vendég. – Én is búsulok utána, de bizony az étvágyam nem adom érte.

– Én elzüllöttem miatta – felelte a kis pincér. – Látja, hogy milyen ősz és kopasz vagyok. A fogaim csak úgy lógnak a szájamban. A falnak esek mindig, amikor hazamegyek, és az ágy alatt ébredek fel. Néha beverek a kezeimmel egy ablakot, anélkül, hogy tudnám, hogy miért. Éjszaka munka után kóborolok az utcán, mert attól félek, hogy otthon felakasztom magam...

– Nono – felelte csillapítólag a vendég. – Én sem merek otthon töltött fegyvert tartani. Fertelmesen hosszúak azok a falusi éjszakák.

A kis pincér most már a szék keresztfájára helyezte a lábát, amint beszélt:

– Elvesztettem miatta a pártfogóimat, a nagyurakat, akik megsegítettek a lóversenyen, nincs egy zsokéismerősöm, a bukméker tán szóba sem állna velem, ha meglátna. Játsszom most is, de sohase nyerek. Mindezt Patience okozta. Ő, az Isten áldja meg, ahol van.

– Én is minden héten Pestre jövök, mert úriasszonyokat kell látnom, akik éppen olyan előkelőek, mint Pasziánsz volt ott a kávéházi trónusban.

A kis pincér az asztalt septe a szalvétájával.

– Az anyámmal összeveszttem Patience miatt. De a sógorommal is, aki vendéglős Budán. Budai vendéglős. Nem parancsol még bort?

– Hozzon még egy üveggel! – felelte a vendég, és borús elgondolkozással hátradőlt székén, mintha csalódott volna az ebédben.

...Privát úr, aki egész idő alatt szemben ült, mint egy ugrásra készülő vad, most már eleget látott és hallott, hogy megfelelő életundort szedjen fel magába. Emberfeletti boldogsággal felemelkedett, és így szólt a szomszéd asztalhoz, ahol a kis pincér éppen bort töltött a felesége második urának:

– Én tudnék csak Patience-ről beszélni maguknak, mert még leánykorából ismerem! Isten veletek, ti boldog Vendelinek.

Persze nem volt igaz, amit Privát úr mondott, mert dehogy is ösmerte leánykorában Patience-ot, de valamivel meg kellett keseríteni ezeket a férfiakat, akik még enni tudtak, és örvideni tudtak egy méltatlan nő emlékének.

AZ EMBER, AKI MUSTÁRMAG VOLT

– Sajnos, nem ajánlhatok egyet sem az orvosságaimból, mert meg vagyok győződve arról, hogy azok csak nekem használnak, mindenki másnak ártanak. Az említett keserűvizet azonban minden veszély nélkül megpróbálhatja, fiatal barátom.

– Tehát nem veszi meg a betegségemet, Tiroli úr? – kérdezte a fiatalember.

– Nem veszem meg, mert nem tudok vele mit csinálni. Éppen az orvosságaim miatt. Az én orvosságaim úgy tudják a rendet, mint akár a katonák. Elvégzik a testemben, az ő gyakorlóterükön, a maguk egzecírozását, de felesleges tennivalókat nem lehet tőlük követelni. Ilyen felesleges dolog volna a maga betegsége, Praktikovics úr. Adja el talán a cégvezető úrnak. Az öreg titokban nagy kuruzsló – felelt Tiroli úr, amíg a vasgyár irodájában a lehető legnagyobb gondossággal csavargatta bolyhos kendőkbe a nyakát, mert piszkos, ködös idő látszott odakint.

A fiatal gyakornok, aki ezen az estén leánytársaságba akart menni, még egy utolsó kísérletet tett.

– Nézze, Tiroler úr, én tudom, hogy maga a megrendelők között is jobban szereti azokat az embereket, akik a régi nevén szólítják. Tiroler úrnak fogom ezentúl én is nevezni, csak most az egyszer vegye meg a betegségemet, mint jóformán mindenkiét megvette a gyárban. Még az éjjeliőr göthösségét is.

– Hát mi is a maga betegsége, fiatal barátom?

– Vértódulás, szédülés, hányinger, melankólia...

Tiroli úr még egy utolsót csavart kendőjén.

– Most megyek Szvoboda és Szeghez, hogy azt a régen esedékes rendelést lebonyolítsam. Délután azonban benézek az irodába, és valamelyiket megveszem a betegségei közül.

Így szólt a vasgyári ügynök, és a következő percben már az utcán látszott hajlott alakja, amiért a háta mögött teknősbékának csúfolták. Karácsony előtti idő volt, a cseppfolyós köd és kormos víz, amely az utcák felett lógott, arra akarta megtanítani az embereket, hogy otthonukban maradjanak, és a kandalló barátságos szomszédságában jó olvasmányokkal üdítgessék lelküket. De hát a köd, a füst, a víz beszélhetett Tiroli úrnak, amit akart; neki mindenáron le kellett bonyolítani ma Szvobodával és Szeggel az üzletet, mert ez a tétel már rég ott szerepelt a jegyzőkönyvecskéjében, és ilyen elintézetlen dolgok lelki nyugtalanságot okoznak, amitől már nem esik messzire más betegség sem. A teknősbéka külsejű vasgyári ügynök tehát vastag, téli kesztyűiben, amelyeket mindig szabályosan egymás mellé illesztett, amikor levetette őket, mintha megmérni akarná növekedésüket, duplán talpalt, vízhatlan, cúgos cipőiben, amelyeknek az orra kissé felfelé kunkorodott, mintha a sok lépcsőfok, amelyet Tiroli úr az életben megjárta, mind hagyott

volna valamely nyomot a cipőkön, gyapjúharisnyájában, gyapjúingében, amelyet minden esztendőben már nyár végén beszerzett a legszolidabb cégnél, asszonyos kendőbe burkolt nyakával és kopottas télikabátjában (amelyre mindig viaszolt szavakat kellett kitalálni, amikor a tél elkövetkezett) a vasgyári ügynök ballagott Szvoboda és Szeg irodája felé. Ha valaki a még délelőtt is égő gázlámpák alatt vagy a rikítóbb boltok kirakatlámpásainál ügyet vetett volna alakjára, bizonyára nem talált volna azon semmi feltűnőt. Se piros, se halovány nem volt az arca, mintha már régen megállapodott volna tükrével, hogy arckifejezésén ebben az életben már nem fog változtatni. Nem mormolt a szájával, mint azoknak az ügynököknek a szokása, akik mindig sietnek, és ezért nem érnek rá otthon elvégezni számításait. Nem szipáskolt az orrával sem, mint azok az emberek, akik jártukban-keltükben mindig keresni akarnak valamit, ha egyebet nem: különböző szagokat, amelyeket aztán magukban osztályoznak, elemeznek, elraktároznak. Sőt, emberünk még a szemével sem árult el semmi kíváncsiságot az emberi és az utcai élet iránt, mint a legtöbb ember, aki azt hiszi, hogy a szemének az a rendeltetése, hogy észrevegyen minden járókelőt, fénylő sárcipőt, sáros szoknya-aljat, sarkot szaglászó kiskutyát, nagy fejen kis kalapot. Tiroli látszólag miben sem különbözött az ötvenéves emberektől, akik bizonyos „polgári keretek” között élik az életüket, ha van is valami kis pénzük eldugva, arról csak csendes, bocsánatkérő mosollyal beszélgetnek.

– Megveszem a gyakornok melankóliáját, mert az éppen úgy purgálható, mint a gyomorrontás. Voltaképpen az egész melankólia nem egyéb, mint kedélyrontás. Bele egy-két pohár keserűvizet.

Ezt gondolta magában emberünk, mikor Szvoboda és Szeg irodája előtt a gyékényen letörölgette cipőjéről a sarat.

Az üzlet olyanformán bonyolódott le, mint az már emberemlékezet óta szokásos a vaskereskedők és vasgyári ügynökök között. Tiroli mint gyakorlott ügynök megengedte magának, hogy ügyletkötés közben gondolataival másfelé is elkalandozzék, ama melankóliához, amelyet a fiatalember megvételre kínált. Vajon valódi ez a melankólia, nem pedig valami ügyes hamisítvány, amelynek eladója majd a markába nevet? Vajon érdemes-e egyáltalán melankóliát venni, nem többet érne egy jó tüdőhurut vagy egy kis szívátágulás, amelyet valódi passzióval lehet gyógyítani? Nem rossz az ilyen sáros, lompos időben egy kis térdfájás sem. De tán még a gyakran ismétlődő lábgörcs is többet ér a melankóliánál.

Tiroli, az üzlet befejezése után, azt vette észre, hogy valamit kifelejtett a kötlévelből. Szórakozott volt. No, de ilyen régi céggel nem lesz semmi baj, még ha nincs is teljesen rendben az írás. Az irodából lejövet elővette zsebóráját, és rendes emberhez méltóan másodpercnnyire összeigazította azt a Műegyetem órájával, miután éppen ezen a tájon haladt át. Nyolc teljes perc választotta el még az egy órától, amikor rendszerint ebédelni szokott. Elhatározta, hogy ezt az időt egészségügyi sétára szenteli, habár nem tartotta szükségesnek, hogy nagyobb étvágya legyen, mint amelyet amúgy is érzett a mellénye negyedik gombjánál. Ez az ét-

vágy talán még a műegyetemi óránál is jobban mutatta az idő állását, keserűvizek rohamozása, büntető koplalások, véget nem érő séták és kívánságoknak a lemondása tartotta őt szigorú dresszúra alatt. Az étvágy az emberben, Tiroli felfogása szerint, egy másik embert jelképez, aki mindig velünk jár, mindenhová elkísér, helyet foglal az asztalunknál, akár hívjuk, akár nem hívjuk. Örökös vendég ő, nem rosszindulatú, mert tulajdonképpen azért van, hogy a gazdájának, aki őt magában hordozza, gusztust csináljon az ételhez. Csak betegeskedni ne kezdjen ez az étvágy!

No, Étvágy úr – szólott magában a vasgyári ágens, amikor a megfelelően szabályozott lépések után a múzeumi kertnek olyan helyére érkezett, ahol nem zavarták sem szívfájós, sem elfásult járókelők. – No, Étvágy úr – duruzsolt Tiroli, mint ha valakit kedveskedő duruzsolással élesztgetne. – Érez-e magában kedvet ahhoz, hogy Ibolyka asszony tekintete előtt megjelenjen, és ott, a befűtött szobában kabátot és cipőt lehányva, az asztalnál helyet foglaljon?

Az Étvágy nem felelt nyomban, mert nem volt semmi olyan körülmény a vasügynök szavain keresztül, amelyért érdemes lett volna szendergéséből felébredni. Az ügynök keresztbe tette a télikabátján két kötött kesztyűs kezét, mintha valakit vitt volna a kabátja alatt, és elindult az étvágyébresztő útra.

Először is, a vásárcsarnok közelében, egy korcsmaajtó kinyílása révén találkoztak egy emberrel, akit a korcsmából a gallérjánál fogva éppen kivetettek. Ez ugyan nem volt valamely étvágygerjesztő látvány, de ugyanakkor a kicsapó ajtón olyan korcsmaszag áramlott ki, amelyre az igazi, derék, jó étvágnak még az utazószekérről is le kellett volna szállnia. A vöröshagyma, ez a földi alma tud magából árasztani olyan illatokat, mint bizonyos nők, amikor szerelmeseikkel találkoznak. A vöröshagyma szerelme a forró pecsenyezsír, amely a tűzhelyen sisteregve kérdezteti, hogy miért is kellett neki a világra jönni. A hagyma aztán mindent megmagyaráz. A korcsmából kicsapódó szagban a legkisebb fantáziával is látni kellett a frissen készült pörkölteket, amelyeket puhaságuk felől a szakácsné az imént még villával kérdeztetett, amelyekre az utasemberek türelmetlenül várnak a megszózott és megpaprikázott kenyérszeletek majszolása mellett. Valóban, az ilyen pörköltnek olyannak kell lenni, hogy az ember elfelejtse fogyasztása közben a ködös éjszakában való utazást, a léghuzamos, vasúti kocsiban. De a korcsmaszag mutatta még virsliknek a képeit is, amely virslik bő, paradicsommal kevert levekben úszkáltak, és szaftos roppanással mennek az imént még bosszús fogak alá, amelyek az előbb az öregasszonyt akarták megenni, aki az ajtót mindig nyitva hagyta. És a vasügynök elgondolta magában, hogy mily jó volna megint paprikás ételeket enni, de hát ettől egyelőre eltiltotta magát. Hogy miért? Azt is megtudjuk majd később.

A korcsmát elhagyva, egy vadkereskedés előtt sétáltatta meg étvágyát Tiroli. De a vadkereskedés nem mindenkinek hat az étvágyára, nem lehet ugyanis teljes bizonyossággal elképzelni a vaskampókon függő nyulakról, hogy milyenek lesznek pecsenye korukban, amikor gerincüket tejfeles, savanyú lében és kőkemény gombóccal tálalják, és sokaknak (fogyasztóknak és nézőknek egyaránt) komoly

mulatságot okoz a vékony bordákról a húsnak a lekapargatása, valamint a csontoknak leszopogatása. A vadkereskedésben függő fácánokról, fajokról, vadludakról is inkább asszonyféle tudja megmondani, hogy mit ér a pecsenyéjük, ha megfelelő recept szerint van elkészítve. A vadkanfőről, amely az egész vadkereskedést uralja, pláne férfi szakács tudna nyilatkozni. Nem, sehogys sem akart Tirolinak eszébe jutni a néhány év előtt fogyasztott vaddisznócombnak az íze, pedig nem is olyan szíjas a hús, mint ennek az állatnak a híre.

Más hiányában tehát a Duna-parti sátorok között sétáltatta meg étvágyát a vasügynök. Messziről integettek a zöld káposztadombok.

Káposztát vegyek vagy melankóliát a praktikánsunktól? – vetődött fel hirtelen a kérdés a vasügynökben. A káposzta ugyanis ingerlő jószág, amikor dombokban hever a piacokon. Zöld, friss, ropogós levelei szüziéseknek látszanak, mintha az eső lágy ujjain kívül más kéz még nem érintette volna a leveleket. Azon földi gyümölcsök közé tartozik, amelyen nyomban meglátszik, hogy durva ember nyúlt hozzája, hiányzik egy-két levele.

Káposztát vegyek vagy melankóliát? – tűnődött magában Tiroli, amint étvágyát a káposztadombok körül sétáltatta, anélkül hogy Étvágy úr hajlandóságot mutatott volna a felébredésre. Vannak ilyen ködös, lucskos, átkozott napok, mikor a legjobban fegyelmezett étvágy sem találja meg vizslaszaglását, elalszik, mint valami öreg hivatalnok. A vasgyári ágens hiába ígérgette étvágyának, hogy rövid időn belül megint visszatérhetnek a székelygulyások fogyasztásához, amelyek apró, csontos hússal valódiak, valamint a töltött káposztákhoz, amelyek igazában akkor a legjobbak, ha olyan kicsiny a töltelékük, hogy jó étvágyú ember egyetlen harapással elbánik velük; igaz, hogy kis fejű káposztákat kell hozzájuk keresni, amelyek a káposzták nagy családjában gyermeknek számítanak. Beszélt még étvágyának az ágens a hordóskáposztákról, amelyek nagy kövek alatt eresztgetik levüket csendes kádakban, hideg pincékben, és magasztalta a zsíros kacsacomb mellé való vöröskáposztát is, valamint a karéj alakban elrakott székelykáposztát.

De az étvágy tovább is csak betegesen szundikált, pedig már elmúlt egy óra az imént megigazitott zsebórán.

Az ügynök mind szomorúbban ballagott az utcán, mintha nem sikerült volna Szvobodával és Szeggel az üzlet megkötése. Nem, ezt már régen nem tette vele étvágya, hogy alva maradjon, amikor a legcsábítóbb álomképeket mutogatta volna neki. Még egy próbát tett a csemegekereskedés előtt, amelynek kirakatában különböző füstölt és hagymás heringek mutatkoztak a szardíniásdobozok között. Sőt egy táblácska azt hirdette, hogy osztriga is kapható. Hát az osztrigát mindig kedvelte Tiroli és étvágya: felejthetetlen élményei voltak azok a percek, amikor a citromlevet az osztrigára facsarta, valamint mikor az osztrigát a kis, háromágú villával kiemelte kagylójából. És most semmi izgalmat nem érzett a csemegebolt előtt. Balsejtelmek vettek rajta erőt, és dupla talpas cipőjében elindult hazafelé.

A vasgyári ügynök agglegény volt, egy tagbaszakadt gazdasszony vigyázott arra, hogy senki olyan a lakásba ne tehesse a lábát, aki pénzt vagy egy karéj kenyeret

akarna onnan elvinni. Az ügynöknek nemigen voltak látogatói, de a gazdasszony véleménye szerint a város hemzseg a rosszindulatú koldusoktól, vigyázni kell az ajtóra. Ibolyának hívták a gazdasszonyt, rácosan is tudott főzni, amíg a gazdája így kívánta.

Ibolya nagy csodálkozással nyitott ajtót a lehorgasztott fejű vasgyári ügynök előtt, a szája hangtalanul mondta el azokat a szemrehányásokat, amelyekre az ebéd elkészése miatt készülődött vala. Az ügynök a szokásos helyre akasztotta télikabátját és kalapját, vidámságot erőltetve magára, kérdezte:

– Nos, hát megfőtt a pacal? – amint ezt évek óta kérdezni szokta, amikor csendes lakásába hazatért.

– Megfőtt annak, aki jó étvágyat hozott magával – felelte Ibolya ugyancsak esztendőik megszokottságával, mire a vasgyári ügynök most ijedten nézett a háta mögé. Mintha ott keresné azt az embert, mint valami vásárcsarnoki hordárt, aki nagy szatyorban az étvágyat hozza utána. De csak a vizes télikabát himbálózott a háta mögött.

Az ügynök szobája nem mindennapi szoba volt. A szekrények teteje, az ablakok köze, a fal mellé húzott asztalok lapja telve volt mindenféle üvegekkel, mint valami gyógyszerár. Különböző befőttek és mustárok voltak ezekben az üvegekben, amelyeket Tiroli rendszerint maga készített. A paprikákból és az ugorkákból csak az igen aprókat rakta el télire, mert ezek jól magukba szívják a borecetet. Voltak olyan erős paprikái az ügynöknek, hogy csak behunyt szemmel lehetett leharapni a fejüket, és utána körül kellett táncolni az asztalt kétszer vagy háromszor, amint a paprika azt előírta. Ugyanezért Tiroli csak ünnepnapokon nyúlt ezekhez a paprikákhoz, rendszerint azokat a ráncosabb, fonnyadtabb külsejű és így kevésbé mérges paprikákat halászta ki az üvegből, amelyek inkább kellemes érzést okoztak, mint fájdalmat. – Másképpen állott a dolog a mustárokkal, amelyeket az ügynök az ablakában katonás rendben tartogatott. Voltak itt mustárok, amelyeket faluról hozott, miután meggyőződött a mustármag valódiságáról és a mustárcsináló asszony hozzáértéséről. Voltak barna, leveses mustárok és pépes, sárga mustárok; amelyeket kenyérre kenve éppen úgy lehetett enni, mint a mézet. Az ügynök sikeres üzleteiből ritkán tért haza anélkül, hogy valamely újonnan felfedezett kereskedésből mustárosüveget ne hozott volna a zsebében. Ilyenformán a város valamennyi kereskedőjének a mustárját végigpróbálgatta. Borzongva gondolt egy öreg belvárosi kereskedősegédre, aki már messziről üdvözölte, ha valami új francia vagy angol mustár futott be a céghez.

A gazdasszony belesett a kulcslyukon, vajon hozott-e gazdája új mustárosüveget a zsebében, mert ilyenkor bérére előleget kérhetett. Az ügynök szokatlan szomorúsággal állott a szoba közepén, nem nyúlt még a régebbi, megkedvelt mustárosüvegekhez sem. Nem, egyetlenszer sem kiáltotta el magát, mint szokta volt, amikor négy fal közé került kedvenc üvegeivel:

– Velem nem lehet bírni, mert én erős vagyok, mint a mustármag – kiáltotta az ügynök, és kanálszámba ette a különböző mustárokat. (Nem is volt baja az emésztésével.)

De mostan csak állott a szoba közepén, hogy Ibolya felháborodva nyitott be:

– Mi van a csizmával, mi van a kabáttal, Tiroli úr? Úgy akar itthon is ebédelni, mint a korcsmában?

Tiroli sóhajtott, és lerakta testéről az említett ruhadarabokat. A gazdasszony ez alatt abrosszal, tányérral, evőeszközzel perlekedve terített. A rozskenyeret szalvétába csavarva, és megfelelő szelőkéssel felszerelve készítette az ügynök bal oldalára. Jobb felől a sót, paprikát, borsot, cukorport helyezte el.

– Melyik mustárt akarja, Tiroli úr? – kérdezte Ibolya gazdasszony ravaszkodással, hogy hangot hozzon ki gazdájából.

A vasgyári ügynök ekkor váratlan feleletet adott:

– Nem ebédelek, mert nincs étvágyam.

A gazdasszony megrökönyödött, aztán megvetőleg legyintett:

– Mindig ezt mondja, ha valami bosszúság éri a városban. Mintha bizony én tehetnék arról, hogy az ördögnek sem kell a Tiroli úr vasszőge. Csak ízelje meg azt a paradicsomlevest, amelyet főztem, majd másképpen fog beszélni.

De az ügynök makacskodva állott papucsaiban, és böszült tekintettel nézett maga elé:

– Nem ebédelek se ma, se holnap, amíg az étvágyam nem lesz a rendes. Majd megmutatom én, hogy énrajtam nem lehet kifogni. Majd megmutatom én, hogy nemhiába járom a várost reggeltől estig, hogy üzleteket szerezzek a cégemnek, ha még azt a kis rongyos étvágyamat is elveszik tőlem...

– De hát ki vette el? – kérdezte a gazdasszony a levesestállal megállva a küszöbön. – Talán megint engem gyanúsít, mint a múltkoriban, amikor nem találta meg a bajuszkefáját? Talán én nem takarékoskodom eléggé, talán nem járom meg a három emeletet háromszor-négyszer, hogy mindent olcsón vehessek, ami a konyhára szükséges?

A vasgyári ügynök fogcsikorgatva legyintett:

– Már mondtam Önnek egyszer, Ibolya, hogy ne tolakodjon be mindenáron a világmindenségbe, mert magára ott semmi szükség nincs. Én az étvágyamat eladtam – szólít Tiroli, és hirtelen lehorgasztotta a fejét.

A gazdasszony a levesestálat az asztal közepére helyezte. Ámulva nézett a gazdájára.

– Hiszen eddig csak arról volt híres uraságod, hogy mindenféle betegségeket szokott megvenni az orvosok elől, amelyeket a maga receptjei szerint gyógyít. Vagy meghal a beteg, vagy meggyógyul a beteg. De orvoshoz nem szabad fordulnia, ezért kap fizetést Tiroli úrtól. Így van, vagy nem így van? – kiáltotta a gazdasszony, és merni kezdte a megcitromozott paradicsomlevest (apró, kis galuskával).

Az ágens keresztbe vetett lábbal ült a dívány közepén, és olyan merengő hangon beszélt, mintha egyedül volna a szobában:

– Igen, vettem betegségeket, mert kíváncsi voltam, hogyan kellene azokat gyógyítani, ha egyszer én is beléjük esnék. Vettem öreg emberektől göthösséget, fiatal emberektől mellfájást, korhelyektől szívtágulást, idegfájdalmat, keresztcsontfájást. Szóval minden olyan betegséget, amely fenyegetheti a magamfajta embert. A gyárban, az én kis világomban mindenkinek van valamely szenvedélye. A főpénztáros bélyeggyűjtő, lenyalja a bélyegeket. A cégvezető vasárnapi vadász, mindig hideg fogolypecsenyét hoz magával papirosban az uzsonnájára. A főkönyvelő kiszívott tájtékszipkákat hord a zsebében, pedig még egyetlen szivarra sem gyűjtött életében. A praktikáns szerelmes leveleket gyűjt. Hát én se vonhattam ki magamat a gyűjtési szenvedély alól. Az emberek egészségét kezdtem gyűjteni, össze akartam szedni magamban a betegségek ellen való tudományokat, védekezéseket, gyógyításokat, hogy valóban olyan erős legyek, mint a mustármag.

– Még mindig nem értem, hogy miért nem eszi meg Tiroli úr a paradicsomlevest? – kérdezte konokul a gazdasszony.

– Azért nem tudok enni, mert a múlt héten nem volt pénzem, és egy ember a jól kifejlett gyomorhurutját kínálta megvételre. Olyan gyomorbeteg volt ez az ember, hogy a gyomra már semmiféle ételt nem vett be, legfeljebb a bort vagy pálinkát. Csoda volt, hogy még erővel rendelkezett, hogy az utcán át tudott menni a pálinkásboltig. Pedig jó családból származott, és mindenféle finom ételnek az elkészítéséhez értett. Csak épp megenni nem tudta őket. Leginkább kihányta az ételt, még ha nagy nehezen le is nyelte. Hát ennek az embernek a betegségét vettem meg a magam étvágyának az árán. Azt hittem, hogy nekem amúgy is akkora étvágyam van, hogy jut is, marad is belőle. Pénzem nem lévén, étvágyammal fizettem.

– Mindig tudtam, hogy valami betegséget hoz a házhoz – kiáltott föl a gazdasszony.

Az ügynök zavartalanul beszélt tovább.

– Megfogadtattam a beteg emberrel, hogy három napig se bort, se pálinkát nem iszik, mert háromnapos koplalást kibír mindenki. Az ember koplalt, én pedig mindenféle pecsenyékről beszéltem neki. Elmondtam, hogy mit főzött Ibolya, elmondtam, hogy mi lesz vacsorára. Elmondtam, hogy mi az erő, a tudomány, a vér a mustármagban, miért kell naponta sok mustárt megenni. Az ember negyedik nap enni kezdett. Előbb csak két tojást. Aztán egy kis sódart. Majd főtt marhahúst. Végül nekivágott egy tányér lencsének is, és megette azt minden utálkozás nélkül.

– Kihűl a leves, Tiroli úr.

– Már megmondtam, hogy nem ebédelek. Az az ember ebédel most helyettem valahol. Én érzem most azokat a gyomorfájdalmakat, amelyekről ő panaszkodott, hogy a szemem majd kiugrott örömben, én érzek most alattomos nyilallást a gyomorszájnál, mintha késszúrás érte volna. Én hallgatom a beleim zavaros korágását, mint valami tompa fenyegetést, amely korai halállal ijesztget.

A gazdasszony párnát készített a díványra a sápadózó vasgyári ügynök feje alá. Már nem kínálta a levessel sem, pedig szent meggyőződése volt, hogy attól meggyógyulna a gazdája. Tehetetlenül állott a vergődő, verejtékező beteg ember felett.

Az ágens a szoba mennyezetére fordította a szemét, és valamin láthatólag elgondolkozott. A gazdasszony abban reménykedett, hogy bizonyosan amaz orvosnőn gondolkodik, amelytől ismét visszatérne étvágya, így egészsége is. Mire a vasügynök csendesen megszólalt:

– Csak azt sajnálom, hogy annak a fiatalembernek a melankóliáját nem vehettem meg. Sohase tudhatom meg, hogy milyen is az a melankólia.

Így szólt Tiroli, és egy sohasem próbált mozdulattal (amelyet már nem a saját akaratából idézett elő) a fal felé vetette magát.

(1927)

EGY POHÁR BOROVICSKA ÉS KÖVETKEZMÉNYEI

– Sok sárgarépat kell enni, hogy szépen tudjál fütyülni – mondá ama tagbaszadt asszonyság, akibe Kalkuttai szerelmes volt.

Kalkuttai tehát kibontotta az asztalkendőt, mert megszokta, bizonyos dolgokban engedelmeskedni kell a nőnek. Az asztalkendőt körös-körül bedugta a gallérjába, mint ezt öreg papoktól látta, és hátul csokorra kötötte. Jó nagy, kiadós asztalkendő volt, egész családnak való uzsonna belefért a nyári kirándulás alkalmával, és piros pamutból volt a sarkába ötágú korona és Zsanet név hímezve. Nem Jeanette, nem Zsanett, hanem egyszerűen Zsanet, mert ez családi nevet jelentett. Nevezzük tehát mi is családi nevén a szalvéta tulajdonosnőjét, mert némely asszony nem szereti, ha keresztnévén vagy becéző nevén szólogatják. Kalkuttai asszonyát pláne Mancinak hívták keresztnévén, amitől az asszony mindig rosszul lett, mert szerinte Mancinév nem pászol egy komoly, megállapodott hölgyhöz. Mancin csak addig lehet valaki, amíg próbabálokra jár.

Emberünk tehát felkötötte a szalvétát, és szórakozott mozdulattal megtörölgette a tányérját a kendővel.

– Már megmondtam neked – szólott az asszony a kis ebédlőasztalnál előrehajolva (mert néhány osztályt végzett preparandiában) –, hogy ezt a szokásodat a püspökladányi vasúti stáció részére tedd el. Ott törölgetheted a tányért a zsíros bajuszú kupeczek meg a házalók után, itt családi otthonban vagy, se kutya, se macska nincs a háznál, ami bepiszkítaná a tányért.

Kalkuttai kedélyesen eresztett egyet a mellénygombján:

– Jól van, kisanyám. Tudom, hogy a konyhád a legtisztább Magyarországon. Soha még olyan edényt nem tettél a tűzre, amelynek zománca lepattogott, mert jól tudod, hogy ez szokta okozni a vakbélgyulladást, amely betegségnek már annyi ember esett áldozatul. Tudom, hogy a kőport csak szobáid pádimentumának fehérítésére használod, nem pedig konyhai faedényeid tisztogatásához. Minden erényedet tudom. Engem nem lehet félrevezetni az én emberismeretemmel.

Zsanet figyelmesen nézegette a férfi kigöndörített tarkóját, amilyent valaha az osztrák katonatisztek viseltek Magyarországon, amikor még Ferenc József fiatal ember volt. Szemügyre vette trombita alakú mandzsettáját, amelynek nyílásán át látni lehetett azt a vékony aranyláncocskát, amelyet a régebbi gavallérok valami emlékezet céljából a csuklójukon viseltek.

– Talán a sörházban voltál, hogy így kedélyeskedsz? – kérdezte hirtelen az asszony.

– Kisanyám, jól tudod, hogy mióta Zebrait, azt a vörös gazembert, aki bennünket titkos viszonyral gyanúsított: agyonütöttem a sörházban, nem tettem be oda a lábamat.

Az asszony nyugodtan, mozdulatlan orcával hallgatta Kalkuttait, mint aki amúgy is el van tökélve arra, hogy semmiféle hazugságnak nem fog hitelt adni.

– Én még a férjemet sem kértem arra sohasem, hogy érettem verekedjék, mert a verekedést csúf dolognak tartom. A sörházat pedig csak azért kérdeztem, mert már többször figyelmeztettelek, hogy a délelőtti serezhést, az úgynevezett villás-reggelizést azok az éhenkórászok találták ki, akiknek nincs ebédrevalójuk, vagy pedig nincsen olyan helyük, ahová érdemes volna jó étvággyal megérkezniök. Hidd el, hogy fele részében asszonytalan, elégedetlen ember az, aki ebéd előtt a korcsmában hánytorog. Egészen más megítélés alá esik azonban a vidéki ember, aki egész éjszaka utazott, rázta, törte magát, álmában sóhajtozott: annak valóban dukál a villásreggeli.

– Köszönöm – felelt Kalkuttai –, mióta a szakácsné hajszálát megtaláltam a savanyú tüdőben, lemondok a gábelfrüstökről.

Ezenközben a leves az asztalra érkezett. Kimosakodott, mezítlásos szolgálo hozta, Kalkuttai rajta felejtette a szemét a szolgálo kövér bokáján.

– Teremtőm, hogyan fájhat ennek a leánynak a lába, amikor vasárnaponkint cipőt kell húznia! – kiáltott fel.

Az asszony nagy gonddal merte a levest. Közben válaszolt a férfi szavaira, mert nem szerette volna, ha az magában féltékenységgel gyanúsítja a szolgálojával.

– Mióta én asszony vagyok, a cselédnek az én szobámba csak mezítlás szabad belépni. Télen az ajtó előtt hagyhatja a papucsait. Különben is a cipővel olyanformán vagyunk, hogy mindenki olyan cipőt visel, amilyen a természete. Én belátom, hogy igazuk van azoknak a férfiaknak, akik még manapság is ragaszkodnak a cügos cipőhöz. Sokkal könnyebb felrángatni a lábra, mint a fűzőset vagy a gombosát – mondá az asszony, és a daragaluskából hat darabot mert a férfi tányérjába az aranyszínű levesbe.

– A leves forró, mint minden étel, ami a konyhából kikerül. Ezért felhasználhatod az időt, hogy egy pohárka gyomorerősítőt végy magadhoz a pohárszékéből. De ne a szilvóriumból, mert az csak korán reggel hasznos, hanem abból a gyomorerősítő boroviczkából, amelyet Gáriel főz Szepesbélán. A pálinkára egyél meg néhány karika Szent János-retket, mert most van itt a reteknek az ideje. Szerettem volna, hogyha te magad hozod a retket a piacról, mert a retekvásárláshoz a férfiak értenek. Bizony én magam sem tudom, hogy miért.

Kalkuttai engedelmeskedett az asszonynak. A meglehetősen ódon pohárszékhez lépett, amelynek üvegajtájába szőlőfürtök és poharak voltak edzve, bizonyára sok régi szem tévelygett e látnivalókon, mielőtt az üvegajtót kinyitotta volna, hogy az abban található dologgal megismerkedjék.

Gáriel bélai boroviczkagyáros valóban fenyőillatot tudott préselni a pálinkájába. Kalkuttai felhajtotta a gyomorerősítőt, és egyszerre a poprádfelkai állomás jutott

eszébe, ahol fiatal korában mindig havasigyopár bokrétát vásárolt, amelyet a kalapjához tűzött. Valami diákos kedv suhant végig ugyanekkor az erein, mintha valami régen beroszdásodott lánc mozdult volna meg lelke kerekas kútján, amely lánc eleinte nehézkesen, később mind fürgébben forgott, mintha fiatal leánykar hajtotta volna...

– Kisanyám, ezt a borovicskát máskor is kultiválni fogom – mondá Kalkuttai még mindig a régi hangon, de már valami megmozdult benne, mert észrevette, hogy az ebédlőszoba voltaképpen sötét, a griffmadaras csipkefüggönyök az ablakon sok világosságot vesznek el, a levesnek is bizonyára más illata volna, ha azt a szabadban tálalnák fel, mondjuk, valamely zöld kertben, amelyre fehér keblű, kék hegyek nézegetnének, és érezni lehetne hús leheletüket, amelyet a messzi város felé fújdogálnak.

Zsanet még nem gyanakodott a férfi gondolataira, mert végeredményben nem hitte, hogy egy férfi ebédelés közben másra is tudjon gondolni, mint a potrohára, ezért tehát csak folytatta szavait, mint azt már minden délben megszokta, amikor Kalkuttai ebédelés céljából megjelent:

– Tudom, hogy némely doktorok, így például a tudor Kneip Sebastião is, a sáfrányról azt mondják, hogy méreg, segíti a májat a különböző arkiütések előidézésében, mégse lehet egy valódi levest sáfrány nélkül elképzelni. Színt ad a levesnek, habár fűszerértéke egyenlő a nullával. Szép arcú a leves, mint azok a szép arcú nők, akikben semmi tartalom nincs. A beltartalmat a zöldségek, így különösen a töről szakított, pirosodó paprikák, a megkomolyodott kelek, kiszélesedő krumplok, csontok, koncok, húсок adják. De hát hol jár magának az esze, Kalkuttai?

Kalkuttai látszólag éppen olyan tempóban ette a levest, mint ezt egykor a régi pesti fogadóban egy vidéki embertől látta, aki szemét kimeresztve, mint egy nagy hal bújt bele levesébe, és ügyet sem vetett arra, hogy a szomszédságban unatkozó vidéki hölgyek helyezkedtek el, akik valószínűleg kalandot jöttek keresni Pestre, mert azt vidéken nem tehetik meg. Igen, éppen úgy szörtyögött, a galuskával csámcsogott, mint ismeretlen mesterétől látta, mintha e szájhangokkal akarná magát belelovalni az étvágyas étkezésbe – sőt még azt is megtette, amivel az asszonyoknak örömet szokott okozni, hogy a tányérját megemelte, és a levesmaradékot kanálába csepegtette, mint ezt a vidéki gyógyszerészek szokták tenni, amikor Pestre jönnek –, de azért voltaképpen nem itt járt az esze, hanem ifjúkorára gondolt, amikor egy kora nyári hajnalon a kassai stációra megérkezett volt, és ott két porció sódart megevett hosszú laskára vágott édes tormával. (A mérges pthrügi tormát nem szerette.) Vajon ehetik-e még életében ilyen tormát és ilyen sódart, miután ennek az asszonynak az ismeretségébe került, akit előbb-utóbb el kell venni feleségül? Szép tájak voltak azok az ifjúkori tájak, fehér pettyes vagy kék pettyes selyemöveket viseltek derekukon az urak, a nők fehér ruhájukat kék zsinórral szegélyezték, vaníliaszínű arcuk volt a fagyalttól, kezük ráncatlan, fehér, izmos volt, mint a zongoraművésznőké, akik nagy súlyt helyeztek kezük tisztaságára.

Az asszony az asztal túlsó oldaláról látszólagosan érzéketlen szemekkel figyelhette Kalkuttait, bár ennek a szemnek éppen a sötét lángja volt szép, amely jó emésztés után fellobogni szokott, mint a lidérccláng a megtermékenyített területen.

Az asszony elvette a tányért Kalkuttai elől:

– Maga persze észre sem vette, hogy ez tegnapi leves volt, mert a húsleves valójában csak másnap jó. Le kell neki ülepedni, magába kell szállani, mint annak az embernek, aki mindenféle ál és hamis dolgokért felforrott életében. Akkor jön meg a húslevesnek is az igazi zamata, amikor az első forráson már túl van. Valamint az ember is akkor kezd voltaképpen megkedvesedni, mikor már próbált valamit az életben, forgott jobbra és balra, volt étvágya és étvágytalansága, keserű és édes a szája...

Hm – gondolta magában Kalkuttai –, ez az asszony mindenáron öregíteni akar, pedig még a tanácsosságig sem vittem fel a hivatalomban.

– Ugyanezért mondjon le, uram, a főtt marhahúsról, bár tudom, hogy az kedvence. Utóvégre nem áll az egész élet csupa ökörcímerekből, néha megunja az ember az ökörnek a legjobb részeit is, habár a régi asszonyok a húslevesben egy darabka sertéshúst is kifőztek. Ezért volt az, hogy némely régi férfinak a fennmaradott arcképeken disznóorra és ökörfeje van. Mit szól, uram, a vándormadarak rokonaihoz? A libákhoz, kacsákhoz?...

Zsanet kedveskedő szavait elvégezve, felemelkedett, hogy személyesen nézzen utána a konyhában a tálalásnak. Ez mindig nagy megtiszteltetésnek számított a hölgyek részéről, és a hölgyek fehér kötényben térhettek vissza az ebédlőbe. Amely kötényt aztán zavarodottan oldottak le a derekukról.

Kalkuttai egyedül maradt az asztalnál, ami jólesett neki, mert bohókás gondolatai voltak, amelyeket e komoly, ünnepélyes asszonnyal nem közölhetett.

Negyvenesztendő volt, mindig figyelemmel volt a tyúkszemeire, ezért tudott kakaslépteket venni, ha néha kivilágosodott egyhangú kedve. Voltaképpen azonban a komóció volt a legfontosabb életében, amely tulajdonságát a nagyatyjától örökölte, a sajtféléknek szeretetével együtt. Ha hivatalos dolgai vidékre szőlítoták: rendszerint előre elgondolta, hogy hol és mit fog ebédelni. Egész programokat dolgozott ki jó előre arra nézve, mennyi bort fog inni, hányadik pohárnál veszi be a szóda-bikarbonátot, hol van az a kép vagy képecske – esetleg csak egy újságból kivágott rajz, amely például Miksa császár agyonlövését ábrázolja Mexikóban – vagy egy divatképmelléklet a hatvanas évekből, amelyet a vidéki fogadóban a deszkafalra ragasztanak: amely képet könnybe borult, pislákoló szemmel lehet nézegetni, amíg az emésztés tart. Tudta, hol adnak kedvezményt a korcsmárosok az átutazó állami hivatalnokoknak, és jegyzékbe vette a harisnyáit, zsebkendőit az olyan fogadóknak, ahol a szobaleány arca okvetlenül ki volt főstve. Az adónál volt, sokat kellett üldögeálnie, ezért szeretett hivatalos kiküldetéseken részt venni, mert kedvére sörözgethetett az állomásokon, nem kellett a gonosz hivatalfőnöktől vagy az irigy kollégáitól tartania, bizonyos mértékig úrnak érezte magát, csendesen kötekedett is az utazótársaival, különösen azokkal, akik

rövidáruval kereskedtek, mert a kötekedési hajlandóságot ugyancsak a nagyapjától örökölte a sajtyszeretettel együtt. De odáig sohase vitte, hogy a korcsmából kivetették volna, inkább méltatlankodva elment. Nem, senki se gondolhatott volna arra, amikor e mindennapi lényt látta, hogy titokban nőhódítási szenvedélyei vannak, amely tulajdonságát ugyancsak a nagyapjától örökölte, aki kilencvenkét éves korában, a halálos ágyán esküdött meg repedt sarkú gazdasszonyával.

Zsanet olyan hatalmas léptekkel tért vissza a szobába, mint egy udvarmester, aki egész menetet vezet, holott csak az a bizonyos szolgáló jött utána, aki nagy fatál-cát hozott két kezén.

– Madár! Jómadár! – kiáltott fel Kalkuttai, pedig titokban bablevesre gondolt, amelyben gyenge oldalas és különösen jó kolbászféle úszkál, galuska is van a levesben, és akár kell, akár nem kell: az ember néhány csepp borecetet is kever közé. Ugyanakkor barna korcsmárosné is látható a háttérben, aki még nem szemelte ki, hogy melyik vendégével fog beszélgetni ebéd után.

Zsanet elfoglalta a helyét, és a szolgáltótól átvette a tálakat, amelyeket nagy gondal helyezett el az asztal közepén, hogy azok Kalkuttainak keze ügyében legyenek. Egy tojás alakú tálban libapecsenye volt bőséges zsírban. A combok csontjai felemelkedtek, mintha még mindig futamodni akarnának a zöld mezőben; a combok, bár fel voltak szeletelve, még mindig domborodtak, mint abban az időben, amikor a liba első repülését próbálgatja a tó felé. Zsanet beszélt, mint egy tanító-nő:

– Nem mertem nagyon átsütöni, mert félő, hogy összeesik a pecsenye. A nagy sütés csak bizonyos marhahúsoknak való. Ez a gyenge pecsenye inkább szopogatásra való. Külön-külön szájba kell venni minden csontocskát, amelyik alkalmas rá, azt meg is lehet rágni, nem karcolja fel a beleket. Az én első férjem a főtt marhahús csontját is a szájába szokta venni, és körülrágta, mert rendszerint a csonton maradnak a legjobb falatok. Nincs kutya a háznál, nem kell spórolni. De hol jár a maga esze, Kalkuttai, hogy éppen a melle részét választja, holott van ott comb is? Még megérem, hogy már elfelejtett mártogatni is.

Nem, mártogatni nem felejtett el Kalkuttai, bár titkon egy Gavott nevű kasszírőre gondolt, akit Körmenden látott egy kávéházban. Maga sem tudta, hogy miért jutott eszébe a kasszírő, akire gyalogsági hadnagyok vigyáztak, és az állami kiküldöt-tet nem sok figyelemre méltatta. Valahogy úgy elnézett a feje felett a piac irányá-ba, ahol éppen hagymát árultak, amelyre egy kaftános zsidó alkudozott. Ugyan mit nézhetett ezen a zsidón Gavott, hogy még a hajtűjét is kivonta szórakozottsá-gában kontyából, és új helyre tűzte vissza? Kalkuttai pontosan emlékezett, hogy a zsidó nagy bugyellárisból fizetett, megvetéssel emelgetvén ki a bankókat a reke-szekből, mint aki tisztában van a pénz hitvány értékével – korán sem nyálazta őket, mint a keresztények szokták, akik ennek következtében mindenféle szájbe-tegséget kapnak. Gavott... Álom maradt az adóhivatalnok életében.

Mindazonáltal Kalkuttai szorgalmasan mártogatott, miután a kenyér héját nagy hozzáértéssel levágta. Elsőbben a kenyér belével bibelődött, mielőtt villájára tűzte volna azt, és a forró zsírban meghempereggette. Arca meglehetősen ünnepélyes

kifejezést öltött, mint a kémikusoké, midőn valamely fontos vegyületet készítenek. Arcának komolysága csak akkor engedett, amikor a kenyérdarab az áztatástól már megbarnult, és késznek mutatkozott a villa ív alakú lendületére a szájba vándorolni, igaz, hogy kárba ment néhány csepp zsírocscsa, amelyet az asztalkendő fogott fel. Kalkuttai többször korholó pillantást vetett a nyakában függő szalvétára, elégedetlenül csóváltatta a fejét, mintha valakit korholna a pazarlásért.

Mielőtt a libahús komoly elfogyasztásához fogott volna, villájára tűzködött kenyérhéjakat, amelyeket a zsíros tálban különböző helyekre rakosgatott, mint a horgot szokás kivetni. Elhelyezvén a jövődöbéli örömeit, trombita alakú mandzsettáját hátrahúzta két kezén, és mutató- és hüvelykujjai közé fogta a kiszemelt húsdarabokat.

– Csak úgy háziasan, kisanyám! – mondá engesztelő hangon, mielőtt a fiatal liba mellének darabkájába beleharapott volna.

– Így szeretem én is – felelt az asztal másik oldaláról Zsanet, ugyancsak húst véve a kezébe, persze a legkisebb és legcsontosabb darabot, amely az asszonyt megilleti.

Igaz, hogy Kalkuttai csámcsogott, csettintett, fogat, szájszélet, bajuszt nyalogatott a zsíros hús fogyasztása közben, de Zsanet mégis beszélt, mintha belső nyugtalanságát akarná leplezni:

– Csak úgy viselkedjék, kérem, mintha otthon volna. Ha nem ülne elég kényelemben, változtasson a székén. Emelje fel az egyik lábát néha, mert a vérkeringésnek engedni kell, a gőzök, gázok, felpuffedések már sok embernek komoly bajt okoztak, amikor természetes ingereiktől visszatartották magukat. Szabadnak kell lenni a gyomorszájnak evés közben. Sajnos, mi, nők, a szoknyáink zsinórzatai miatt nem tehetünk eleget azoknak a követelményeknek, amelyek a jó emésztéshez szükségesek. De maguknál, férfiaknál ez másképpen van. Csak a nadrágszíjon kell egyet eresztetni, egy csatot kinyitni, egy gombot szabadra tenni, és a vérkeringés a szervezetben pompásan megindul.

Valóban élvezetes lett volna Zsanetet hallgatni, ha Kalkuttainak közben a cipője nem kezd fájni. Ugyanis tyúkszemei voltak, amelyek koronkint, még metélés után is égni kezdtek, és ilyenkor arcára bizonyos bánat telepedett. Zsanet, a mindentudó ezt nyomban észrevette.

– Csak tolja le a cipőjét nyugodtan az asztal alatt. Az én férjem is ezt szokta csinálni, mert komótos, cúgos cipőt viselt. Ebéd után mindig harisnyában kelt fel és ment a pamlagig. Úgy szép a férfi, ha természetes.

Kalkuttai restellte bevallani, hogy cipőjét estig nem oldhatja fel, mert reggel elszakadt a cipőzsinórja, amelyet nagy ügyel-bajjal tudott csak összefoldozni és használhatóvá tenni. Inkább szenvedett, amely szenvedésnek a sült krumpli adta meg az árát. Nem méltányolta eléggé. Zsanet panaszkodott:

– Én magamban azokat a férfiakat tartom legkedvesebbeknek, akik hazaérkezve, nyomban ingujjra vetkeznek, papucsot vesznek. Az ilyen férfitől nem kell tartani, hogy nyomban az első szóra, az első megjegyzésre veszi a alapját, és megszö-

kik a háztól valamely füstös kaszinóba vagy még bűzösebb korcsmába. Rendszerűen nekikészülődnek az otthoni tartózkodásnak, mert jól tudják, hogy az asszonynak is dukál valami. Itt van például ez a sült krumpli. Ebben a krumplikorban még nem mindenki merészezi őt megsütni. Azt mondják, hogy ez csak télire való, amikor amúgy is sokáig ég a konyhán a tűz a hosszú estéket. A másik vármegyéből hazajönne egy férj, ha megérezné, hogy felesége fiatal sült krumplival várja oda-haza.

– Igen, igen – felelt Kalkuttai –, a sült krumpli kiváló családi étel, de mégiscsak leginkább a téli este szükséges hozzá, mint akár a rákhoz június vagy július, amikor délután az ember hűvös lábvizet vesz, és a lavór mellé odakészít egy szakajtó apró, tiszai rákot is, amelyből százat is meg lehet enni, amúgy unalomból.

Zsanet összeráncolta a homlokát, és még az sem elégítette ki, hogy Kalkuttai néhány krumplit megúsztatott a libapecsénye zajtjában. Más sikert várt ő ettől a krumplitól. Darab időre elhallgatott, midőn is, hogy a barátságtalan csend megtöressék, Kalkuttai úr kezdett beszélni:

– Nini, ugorka talán – mondta, mintha csak akkor vette volna észre, pedig már régebben fixírozta ezt a kedves csemegét.

Aztán újabb kenyérdarabokat készítvén elő a mártogatáshoz, elbeszélő hangon folytatta:

– Volt egy ismerősöm, természetesen férfi, aki legjobban értett minden saláta elkészítéséhez. Nem szakács volt, hanem kataszteri becselő. Állami kiküldetéseimben elég gyakran találkoztam vele különböző fogadóknál, így például Vácott is. Vác arról nevezetes, hogy fegyintézete van, azonkívül azt is kell tudni róla, hogy a váci nők Pestre járnak találkákra, míg a pesti nők Vácra mennek a gavallérjaik után. Van ott egy Kúria nevű, régi szálloda, amely teljesen megbízható hely. Hát a kataszteri becselő itt mindig salátát kevert. Volt neki egy útításkája, amelyben a legkülönbözőbb mustárok, szószok üvegekben voltak elhelyezve, mert például vidéken nem mindenütt lehetett kapni valódi hollandi vagy angol mustárokat. Igaz, hogy vannak magyar mustárok is, különösen, amelyeket háziilag készítenek, amelyek felveszik a versenyt bármely külföldi mustárral, de a kataszteri becselő ragaszkodott a maga receptjeihez. A fejessalátához négyféle mustárt használt.

– És az ugorkasalátához ? – kérdezte most nem minden gúnyolódás nélkül Zsanet, mintha egy hazudozáson csípett gyermeket a tanítónői székéből faggatna.

Kalkuttai elszántan folytatta, miután az ugorkasalátát a maga nagy tányérjában kavargatta a villájával, a tányér szélére menekedett borsokat, paprikákat, apró hagymákat visszakergette a maguk helyére.

– Az ugorkasalátához nem használt mustárt, de volt annyi esze, hogy olyankor, midőn a váci fogadóban találkozója volt valamely pesti hölgygel, harmincegy krajcárt megreszkírozott, és sürgőnyt küldött, hogy a megfelelő ugorkasalátáról már előzőleg gondoskodjanak. Ilyenformán sohase került elébe keserűen vagy éretlenül az ugorkasaláta, mert egy éjszakán át magába szívhatta mindazokat a kegy-szereket, fűszereket, ízeket, amelyek a jó ugorkasaláta előállításához szüksége-

sek. A valódi borecetet olyan helyen lehet kapni, ahol a valódi szilvóriumot. Például ortodox zsinagógák körül.

Zsanet most mosolyogni kezdett, holott ez nemigen jól állott neki, mint komolyságra teremtett asszonynak. Mosolygott bizonyos csalódottsággal, kevéske fájdalommal, de elhatározottsággal is.

– Én ezt az ugorkasalátát csak ma reggel áztattam be, lehet, hogy ezért nem ízlik Kalkuttai úrnak – mondá mérsékelt hangon. – A kataszteri becslőtől mindenestre sok jót lehet tanulni, mert nem lehet egészen ostoba ember az, aki a váci fogadóban is saját útításkájában tartogatja a mustárokat. Mondja, Kalkuttai úr, nem volt maga soha kataszteri becslő?

Kalkuttaiban még mindig a bohókás kedv volt uralkodó elem, ezért meglehetősen tréfás hangon válaszolt:

– Szerettem volna, ha nem lépek állami szolgálatba.

...Az asszony ezután nem sokat beszélt, hanem leszedte az asztalt, egészségére kívánta az ebédet szerelmesének, jött-ment, eltűnt, megjelengetett mindaddig, amíg Kalkuttai kimeresztett szemmel nézegette a plafont, és ebéd utáni ábrándokat forgatott a fejében. Mi nagyon jól tudjuk, hogy milyenek lehettek Kalkuttai úr ebéd utáni gondolatai, tudta Zsanet is, ezért nem csodálható, hogy Zsanet a következőképpen bosszulta meg magát szerelmesén.

Kalkuttai darab idő múlva egy kis szobába vonult vissza, amelynek sem ablaka, sem több kijárata nem volt, ott Miksa császár agyonlövetését vagy más régi divatképeket nézegetett, amelyek a falra voltak ragasztva. Zsanet ekkor észrevétlenül rázárta a kis szoba ajtaját az álmodozó Kalkuttai úrra, a szolgálot elküldte otthonról, maga pedig elment a szomszédba egy barátnője látogatására, akit már régen nem látott.

A PINCÉR ÁLMA

Némelyek azt hiszik tán, hogy a korcsma azért van az Órához címezve, mert ott örökké jár az óra, mintha a vendégeket az idő mulandóságára figyelmeztetné.

Hát igen, jár, járdogál az a hosszúra font bajszerű óra, hogy ki ne menjen a divatból – mert van-e valami szomorúbb egy vendéglőben, mint az álló óra, amely valamely emlékezetes napon egyszerűen megállott valamely oly lehetetlen időben, amikor véletlenül senki sem tartózkodott a szobában, a barna faburkolt falak mellett senki sem kereste azokat a szögletecskéket, ahová olyan körültekintéssel telepszik le az igazi vendég, mintha élete hátralevő részében mindig itt akarna üldögélni – akkor állhatott meg az óra a belvárosi mellékutcában levő, úri kisvendéglőben, amikor szó se volt friss csapolásról, a vendég egy régi spájcetlit olvasgatott, amelyet valamikor Lajos napján írtak, amikor a vendéglőst még Lajosnak hívták...

No, de a mi kisvendéglőnk órája nem tartozott az álló órák közé, mert gondoskodott erről az öregedő pincér, akinek az a legfőbb bosszúsága, ha némely idegen vendég kiküldte az utcára, mint valami borfiút, hogy nézné meg a szomszédos órás kirakatában, mennyit mutat a középen elhelyezett nagyobbacska óra, amely tudvalevőleg meséket mondogat élményeiről a körülötte felakasztott, figyelmesen hallgató kis óráknak – pedig a vendég el sem utazott, csak éppen a pincért akarta szekírozni. Fridolin gondoskodott tehát arról, hogy az ébenfa tokjába zárt ingáját néha rezesen, vörösen vagy álmodozva megcsillantó nagy óra mindig járjon, még akkor is, ha olyan vendég tévedne a kis úri vendéglőcskébe, aki nemrégiben kapott ajándékba egy zsebórát, amelyet aztán minden feltalálható órával összehasonlított. Fridolin minden szerdán és szombaton egy ócska biliárddáköval közelgett az órához, amikor a délutáni csendesség láthatatlan vendégek alakjában letelepedett a kisvendéglő finomkodó, kétszemélyes asztalkái mellé, amelyeket mindig párosítani kellett (mégpedig egybeillően, mint férjet és feleséget), ha például hármascskán jöttek a vendégek. Fridolin a délutáni csendben közelgett biliárddáköval az órához, mintha most következett volna el annak az ideje, hogy az órával négy szemközt maradván, gonosz lélek módjára azt megfenyítse, mint a gyermekkel vagy kiskutyákkal szokás tenni. A biliárddáköval, valamely különös megszokottság révén, öt perccel előretolta a mutatót, mert kézzel nem érhetne volna el, aztán meghúzogatta azokat a faközöldre kopott zsinegeket, amelyek az óra aljából kifityegtek, mint például az öreg szerkesztő cipőzsinórjai, aki minden szerdán és szombaton betért a vendéglőbe a közeli nyomdából, és pörköltlében két félkeményre főtt tojást evett, és megivott hozzá egy korsót és három „metszetet”, mert hiszen az első korsó sört tulajdonképpen az utánuk következő „metszettekért” szokták a megállapodott, céltudatos vendégek fogyasztani. Az öreg szerkesztő megjelenéséről tudta tehát Fridolin, hogy ebéd után az óra felhúzása következik. De hogy miért igazította mindig előre az órát Fridolin, ezt csak az tudhat-

ta, aki múlt időt, életet, szeszélyt ismer. Az óraigazítást Fridolin még kávéházi markőr korában szokta meg, amikor fodros-bodros fiatalember volt, telve reménységekkel, és a biliárdozó vendégeknek mindig többet számított öt percceskével, persze csak olyankor, ha a biliárdozó vendég a játék izgalmában levette szemét az óráról.

Nem volt tehát mindig ügyefogyott, öregedő pincér Fridolin.

Volt idő, amikor csak olyan hónapos szobában vett kvártélyt, ahol a háziasszony értett a frakkvasaláshoz is, mert Fridolin akkor még ki is sütötte a haját, bolondosan, vakmerően, mint egy világfi, míg most íme fáradtan ül le az óra alatt egy kellően elhelyezett nádfonatú székre, könyökét úgy párnázza feje alá, mint ahogy a sokat utazó emberek szokták, akik mindenféle helyzetben tudnak aludni. A túlsó falon, Fridolinnal szemközt egy nagyobb tükör függött, amelynek előzékeny előrehajlásában volt valami a szabók szolgálatkészségéből, akik minden kuncsaftjuknak a csinosságát dicsérik. Fridolin azonban régi ismerőse volt a hazug tükörnek, jól tudta, hogy annak kedveskedése legfeljebb annyit ér, mint a kasszírnő mosolya cukros tálkái között, ezért ujjai közül inkább dühös grimaszokat vágva nézett a tükörbe, paprikásakat villant a szeme, mint az ökörszem, ha azt a konyhán jól megsütötték, mérges volt, mert csak ilyenkor lehetett mérges, amikor egyedül maradt a kis ebédlőben. Mérges volt kopasz fejére, amelyet valamikor „kaszinókopasznak” neveztek azok a konyhai nők, akik mindig a grófokról ábrándoznak. Oldalvást lengő szakálla, amely egykor szőke volt, mint egy szalmakalap, valóban úgy festett egyszer, mintha Fridolin nem volna messzire a főpincérségtől. A bajuszát természetesen egykor borotváltatta, amíg reménykedett, hogy egykor igazi urak közé juthat, most már csak a borbély festéke tud a tüskös szálaknak valamely hervadt színezetet adni.

De csak szombatonkint. És nem tetszett már neki a füle sem, amely mellett anyniszor próbálta meg a hosszú ceruzát, mint az ujján a karikagyűrűt szokta a boldogsága felé igyekvő legényember. Ugyanezért a szalvétával dühös mozdulattal tett a füle felé, mintha onnan valamely legyet akarna elzavarni. Aztán behunyta a szemét, mert ki kell használni azt a néhány percet, amelyben a vendégek aludni is hagyják az embert.

Vajon miféle álmoképek kergetőztek Fridolin fejében itt, a kis udvari ebédlőben, ahová valóban csak olyan belvárosi vendégek tértek be, akik évek óta tudták, hogy hol van a kilincse a Bemenetnek, amely felé örök szimbólumként mutat egy bádogkéz, habzó söröskorsóval. Valamikor, amidőn Fridolin betette lábát ebbe a házba, minden nagyheti takarításkor újonnan megaranyozták a kezét, hogy a törzsvendégeknek legyen miről beszélgetniük.

– Láttad az aranykezet? Nos hát az fog először pofon ütni, nem a feleséged, ha többet ittál a kelletnél – mondta ott, a sarokban egy úriember, amikor még ott valaha három asztalkából össze kellett tologatni a törzsasztalt már a déli sörmél is. A vendégek ilyenkor mindig az udvarra néztek, amelynek hűvös, cúgos, házmeszterbetegségeket lehelő kapuboltozata alatt valóban ott ragyogott az aranykéz.

Fridolin világosan hallja, hogyan beszélnek meg a törzsvendégek egymás között, hogy vajon mibe kerülhet egy ilyen aranyozás, holott annak a kedvéért még senki se jött be a vendéglőbe.

– Igen, ha jó sört mérne Lajos barátunk – kiáltotta megint ama törzsfőnöki hang, amely mindig általrecsegett a többen, és ugyanakkor megkavargatta maradék sörét poharában olyanféle mozdulattal, mintha egy csepp sárga lét sem akarna magától elvonni, pedig valamennyi sörivő tudja, hogy az ilyenféle maradék csak illúziója a toroknak; bajuszfestésre jó; inkább újabb szomjúságra gerjeszt, és a hangnak ád valamely pufogó, rekedt lendületet, amely a csappal megcélzott söröshordó első hangjaira is meg az utolsókéra is egyszerre emlékeztet. – Igen, ha Lajos barátunknak volna annyi esze, mint a Király utcai Weisz Tóninak, aki kikönyörögte magának az öreg Dreherthől, még az Antaltól, hogy az úgynevezett svecháti Láger-Biert, a világ legzamatosabb sörét egyedül ő mérhesse Pesten! – puffant a hang mindennap, mint akár a söröshordó odakint az ivóban.

De most új vendég, egy kávébarna köpenyeges és régi borok színét orrán viselő úriember nyomakodott a törzsasztalhoz, akinek láttára mindenki felvidámodott, mert ez az új vendég arról volt nevezetes, hogy mindig akkor érkezett meg a vendéglőbe, amikor a vége felé járt a hordó.

– Hozzák már ki a hanzlit költő barátunknak! – kiáltozták a törzsasztalnál, és Fridolin mindig vidáman sietett elő, bár maga sem tudta, miért. Valaki megnézte a zsebóráját. – „Öt perc múlva friss csapolás, azt már megvárom!” – mondta, a poharát az asztalközépre tette, ahonnan majd Fridolin egybegyűjtve viszi ki a poharakat a friss csapoláshoz.

Fridolin maga sem tudta, hogy miért nézett vissza még álmában is bizonyos irigységgel életének e korszakára. Hiszen tapasztalatból tudta, hogy ha a csaposnak nem adott előzetesen a vendég cigarettát a füle mellé, maradék sört is kevert a friss közé, mert a gazda érdeke az első. Valóban az ő élete is kedvezőbb lett volna ebben az idő tájában, amikor a söröspoharaknak fülük volt, és a bennfentes urak a legszebb hölgyeket is ott hagyták a Váci utca közepén, hogy megnézzék: mikor van „Lajos barátunknál” friss csapolás. Ha a hordó vége felé jöttek, vissza is fordultak még néhány udvarló szóra a korzóra. Mi haszna volt ebből Fridolinnak? De mégiscsak jólesett neki, amikor délutáni szenderegésében az eltűnt törzsasztal felől ama láthatatlan hangok megszólaltak, és ódon kiszólásait hangoztatták.

– Éhes a plébános – mondogatták, amikor a déli harangszó valahol megszólalt, és az óratulajdonosok elővették zsebóráikat, mások gyanakodó pillantásokat vetettek a falóra felé, amely öt perccel sietett...

Azon a bizonyos délutánon, amikor az öreg pápaszemes szerkesztő megint csak megette a maga két tojását a pörköltből készített leben, és Fridolin már a legkésőbbben járó ebédvendégeket is elintézte, miközben mindig mondogatta magában, hogy délután az órát fel kell húzni, mint az öreg balerinák ismételnék magukban egy dalt, hogy a taktusból ne essenek ki akkor sem, amikor hátul állnak a színpa-

don, és várják, hogy mikor kerül rájuk a sor az előtáncolásban: azon a délutánon az utolsó ebédvendég (egy „minisztériumi” úr, akit a pepita nadrágja miatt tett meg magában Fridolin erre a rangra) elköszönt Fridolin köszöntgetéseire (mert a gazda számolt, Fridolin, ez a „dologtalan here” csak a borraival szedte), ezen a délutánon az öregedő pincér elfelejtette a vén biliárdját, az óra lecsüngő zsinórait, és gyorsan „ágyba tette magát”, amint emlegetni szokta délutáni alvását az asztal sarkán és a széken. Annnyira elálmosodott, hogy még a szokásos cigarettát is elfelejtette elszívni, pedig volt a kabátjában egy csomó apró dohány, amelyet töltő használata nélkül lehetett volna a cigarettahüvelybe eregetni, ami mindig nagy mulatságot okozott Fridolinnak. Az ilyen dohánymaradék keserű füstjét azzal a szándékkal fújta Fridolin a tükörbe, hogy többé ne lássa magát. Elfelejtette a szokásos grimaszokat is a tükörbe vetni, mert feje lekókadott, mintha valami szokatlan nagy fáradtság lepte volna meg. És egyenesen az álmországba roppent az egykori polgármesterről elnevezett utcából, az Órához címzett vendéglőből. Az utolsó gondolata az volt, hogy a pohárszék egy fiókjában, amelyhez voltaképpen csak főpincérnek volna jussa, a kulcsot az imént megfordította egyszer, sőt másodszor is, mert egy tányérka sonkás kockát dugott el ott, amelyet majd ő maga fogyaszt el, vagy pedig hazavisz ajándékba a háziasszonya kislányának – ámde a következő percben a sonkás kocka szagát úgy elfújta valamely ajtónyitás Fridolin előtt, mint a mesebeli hurkát az ébredés.

Búcsú vagy ilyesféle lehetett akkor a Belvárosban, mert Fridolin annyi mindenféle embert látott betódulni az ajtón, aki máskor sohasem tette be a lábát. Itt voltak például a Párizsi utcai suszterek, kesztyűsök, fűzőkészítők, akiket a maguk zegzugos kis vendéglőjéből nem lehetett elcsalogatni. Ezeket a susztereket ismerte Fridolin; amikor reggelenként az utcácskájukon átsietett, irigyelte őket, mint olyan embereket, akik egész nap háromlábú székecskén üldögélhetnek, testi fáradtságról jóformán nem tudnak. A kesztyűs addig játszadozik a maga finom bőreivel, amíg a féderveisz a torkára száll, és a kesztyűtágitónak olyan alakja lesz kezében, mint valami villának, amelyet az óramutató állása szerint különböző tányérokban kell megforgatni.

No, de az iparosokon kívül jöttek más, előkelőbb emberek is, például olyan urak, akik naphosszat valamely belvárosi kávéház ablakában szoktak üldögélni, és valamit vagy valakit várnak. Néha csak egy hordárt vártak, de várakozni igazán nem jelent fáradtságot. Az ember ráért a körmeivel, a szemüvegével, a zsebnaptárával foglalkozni, sőt szemügyre veheti magát a tükörben is, ami mind igen jó dolog a várakozás megrövidítésére. A hordár jön, és úgy köszön, mintha élete minden ambícióját abba fektette volna, hogy a kimért utat sikerrel megjárja. Nos, még ezek az irigyelt gavallérok is, onnan az ablakok mögül, bejöttek az Uhrba, pedig az ilyen emberek vigyáznak minden lépésükre, hogy az előkelőség dolgában kifogástalan legyen. És mikor már minden asztalt elfoglaltak, minden széket kimozdítottak helyéből, és minden fogast teleakasztottak kalapokkal, kabátokkal: megindult az ostrom Fridolin ellen, aki szinte földhöz szegezetten várta, hogy mikor lesz vége a vendégek tódulásának. Az ajtóban azonban egyre újabb és újabb alakok bukkantak fel, jóformán az az egész Pest, amelyet Fridolinnak har-

mincéves pincérsége alatt szerencséje volt megismerhetni. Még olyanok is eljöttek az Órába ezen a napon, akikről teljes bizonyossággal tudta Fridolin, hogy adósak maradtak fűnek-fának, ugyanezért más városrészbe költöztek. Némelyik még azt is elhíresztelte magáról, hogy meghalt, most pedig íme itt van, jó egészségben, piros orcával, éppen a borbélytól jövet, mint azok a szőke emberek, akik a legtöbb borbélyszagot hordják körül a városban. Fridolin tehát csak állt, és várta, hogy mikor lesz vége a tolongásnak, amelyet bizonyára az ő jubileumára rendeztek, mert minden vendég barátságosan üdvözölte, a csintalanabbak megkaparászták a torkát is. Majd egyszerre, mintha a vízvezeték szakítaná fel az udvart, mint 188*-ban, megindult a bűgás, morajlás Fridolin körül.

„Ringliti!” „Sörbombát.” „Tojást.” „Fiatal hagymát.” „Piros retket.” „Liptói túrót.” „Egyfogatút zaftban.” „Friss sóskiflit.” „Egy kör sört ide az asztalra.” „Valami kis pörköltet, lehet nagyobbacska is, de csontos okvetlenül.” „Pájslit, Fridolinom, mert ég a gyomrom az éjszakától.” „Virslit mustárral.” „Vajon van-e még azokból a kis májas és véres hurkákból, amelyeket legutoljára itt ettem?” „Fagyos káposztát ennék olajjal, tojással, keménymaggal.” „Hát gulyást már nem főznek itt? Mi lett ezekből a régi belvárosi korcsmákból?” „Ha egy kis tormás hús akadna, Fridolin, tudja, amolyan füle, farka, lába, azt szívesen venném.” „Hát az ecetes tormával és a szép csontos marhahússal hogy állunk?” „Hát hering dolgában hogy vagyunk eleresztve? Egy szép tejes kelettengeri heringet megennék, ha jól megkoronáznák őt olyan hagymával, amelyet egyszerre tettek el vele a fadobozban, nem pedig utólag metéltek rá!” „Van valami sajtkuk? Persze, érett, folyós, bűdös sajtkuk, mert én anélkül egy kortyot se tudok inni!” „Én már csak megmaradok a debreceni kolbász mellett, ha valóban tisztességes üzletben vásárolták.” „Én leginkább fejes salátát ennék, amelyet magam készítenék el a megfelelő szerek felhasználásával, mert nemhiába költöttem el annyi pénzt, hogy a fejes saláta készítési módját megtanuljam.” „Mi dolog az, nincs itt angol mustár?” „Én kenyeret kérek, persze a végéből, a serclijéből.” „Két deci bort abból, amelyet maga a korcsmáros iszik.” „Fridolin, mért nem énekel az a csíz abban a bőrfedelű kalitkában? A régi Órában mindig énekelt.” „Ezen a vidéken már kiment a divatból a párizsi, ecettel, olajjal, hagymával?” „Talán volna valami kis resztlí a jégszekevényben, annak az egy darabban sült disznókarajnak a vége, amelyet tegnap láttam?” „Én egy dupla húsvetést kérek, hosszú tésztával, belekevert tojással, sárgarépával, zellerrel, karalábéval, nem bánom, ha egy kis karfiolcsutka is lesz mellette, de egy darab csontos marhahús mindenestre legyen a levesben, mert azt szeretem leharapdálni...”

Fridolin, hogy, hogy nem, ezt az utolsó parancsot jegyezte meg magában, mert ennek a kivitele nem látszott könnyűnek.

– Igenis, kérem, igenis, kérem – mondogatta magában, félhangon, egész hangon, suttogva és köhécselve, aztán kiszökött a kis ebédlőből, miközben homlokán kidagadtak az erek a sok megrendeléstől, amennyit tán sohasem hallottak a boltajtásos falak.

Az a vendég, aki a leveses megrendelést tette, a kis ebédlő közepén levő asztalnál foglalt helyet, ahová rendszerint nem szeretnek leülni a vendégek, mert őket itt jobbról-balról és hátulról nézegetik, míg ő legfeljebb azt a kopaszodó vendéget látja magával szemközt, aki amúgy is dühös gyanúba fogott már minden korcsmavendéget, hogy az ő szájába nézeget. (Az ilyen öreges urat arról lehet felismerni, hogy úgy vágja le a kenyérhéjat, mint legnagyobb ellenségét.)

A középső asztalnál üldögélő vendég – egy konok hátú, egykedvű vállazatú, közbömbös nyakszirtú vendég, akire még Fridolin se emlékezne, ha elmenne – igen csendesen üldögélt a nagy lármában. A bolthajtásra függesztve a szemét, miközben várakozott; kettős gombsorú, szárnyas kabát volt rajta, mint valamely hivatalnokon, nagy, esőcsatorna alakú kezelője volt, az inggallérja oly bő volt, mintha valami kövér embertől örökölte volna, általában a ruházata olyan volt, mintha nem reá szabták volna. Habár cügos cipője kellő gonddal volt kifényesítve, még azokon a részeken is, amelyeket amúgy is eltakar a nadrág. A nyakkendője azonban mindig félrecsúszott, kabátakasztója is szeretett kikandikálni a gallérból, mintha sokszor ült volna mélyen meghajolva, asztalok felett. Az arca – no, az vigalmas vendéglői nyelven szólva leginkább egy szomorú rákéhoz hasonlított, amelyet magára hagytak társai a csalánban, ők pedig elmentek pirosodni mindenféle levesekbe. Azért erről az arcról ne is beszéljünk többet, sem nyegleséget, sem haragot nem mutatott az soha, hanem valamely olyanféle közönyt, amely elég lett volna egy tevének is, amelynek lábát hiába csipik a legyek.

A vendég éppen az abroszt nézegette, az evőeszközt vette szemügyre, hogy mely gyárban készítették azt, a szalvétáját felkötötte, a kezelőit hátradugta, a sótartót helyére tette, kipróbálta ujjai hegyével a fogpiszkálót, amelyet maga mellé készített, habár az sem lett volna csodálatos, ha a zsebéből vesz elő tollakból faragott fogpiszkálókat. Ekkor érkezett meg Fridolin a levesestállal, amelyben a dupla levest szervírozni szokás, ha a tál éppen kéznél van. A vendég kezébe vette a kanalat, és talán most látszott rajta először, hogy szemével nézni is tud, nem vak, mint a rák.

– Leves után? – kérdezte Fridolin szorgalmasan, mintha csak ama lárma elől akarna menekülni, amely megérkezétre megint felhangzott mindenfelől – mintha egyszerre hallaná mindazokat a rendeléseket, amelyeket valaha ebben a vendéglőben tettek. Szinte megrázkódott Fridolin lába, amikor egy dörgő hang a fülébe kiáltotta, hogy mi lesz azzal a velős csonttal, amelyet már egy órája megrendelt. Fridolin nem mert a dörgő hang irányába nézni, úgyis tudta, hogy egy törzsasztali vendég ökelme, aki szokatlan fontosságot tulajdonított a rendelésének. Az ismeretlen vendéghez hajolt tehát: – Leves után? – kérdezte könyörgő hangon, mintha varázsszót várna, amelyre többé nem hallja a körülötte fenyegetőző, kérlelhetetlen vagy gúnyolódó hangokat.

A vendég azonban egy szót sem szólt, csak elvette Fridolin kezéből a szorongatott étlapot, és mutatóujjával végighúzott az étlapon. Igen, egy ujjmozdulattal végighúzta az étlapot: a főzeléket, sülteket, tésztákat, sajtokat, salátákat és gyümölcsöket, amelyeket Fridolin tintával oda feljegyzett. Fridolin egy lépéssel hátrált,

mintha a vendég ezt parancsolta volna neki némaságával, és kifutamodott a konyhába, miközben nem mert visszafordulni a kis ebédlőt megtöltő kísérteties vendégek felé.

A vendég pedig telemerte levessel tányérját addig a helyig, ahol a tányér karimájába valami régi vendéglős monogramja volt beleégetve. Sőt a monogramot is befödte levessel, mintha nem volna kíváncsi ilyen haszontalanságokra. A tányér felé hajolt, miután előbb sózott és paprikázott, valamint leveserősítő barna cseppeket rázott tányérjába ama üvegből, amely a vendégek érdekében a vendéglői asztalon állott. Mindent alaposan elvégzett, mielőtt a levest megkavargatta volna, mintha megringatná azt, mint valamely gyermeket, amelyet elaltával meg akar enni.

Az első kanállal csak a tányér széléről vett, miután ugyanazzal a kanállal visszakergette helyükre az apró zöldségeket és mindenféle elkalandozó, hosszú tésztákat. A második kanál már tésztákkal is megrakodva érkezett; amely tészták szépen sárgultak a kavart tojástól. A harmadik kanálba jutott sárgarépa és karfiol, vidáman, mint kövér asszonyomosoly. És a tészták, ha lecsüngtek a kanálból, minden megerőltetés nélkül felhőrpintettek, és eltűntek a száj és ajk megnyalogatása után. Csókolózás volt ez a levessel, ártatlan, ifjonti csókváltogatás, amelyet majd érettebb szerelem követ.

Ki tudná, hogy miért volt ezen a napon borsópüré disznókörrömmel az étlapon felvéve? A szakácsnéknak, korcsmárosnéknak megvan a maguk szisztémája, amelybe amúgy is hiába szólana bele valaki. A borsópürén megfelelő barna zsiradék úszkált, és a disznó körméről messziről megállapíthatta a vendég, hogy az nem volt valamely öreg disznóé, hanem amolyan egyéves formáé. Fridolin most már szorosan állott az ismeretlen vendég mellett, mintha e helyen reménylene védelmet ama kísérteties hangok ellen, amelyek még mindig szemrehányólag hallatszottak, de már egy-két felöltő, amely a velszi herceg kabátjának a mintájára volt szabva, megmozdult a fogason, és szállni kezdett, mintha valamely láthatatlan szél vitte volna kifelé a korcsmából. A kalapok lengedeztek, mint köszönéskor, és a sétatálcák maguktól megindultak. De azért korántsem szűnt meg a kiáltózás, némelyek mintha idegen borosüvegeket is hoztak volna magukkal, amelyek után majd dugópénzt fognak számítani: az üvegek talpával verdesték az asztalt. Mások kimustrált söröspoharakat szedtek elő valamely pókhálós polcra, amelyről eddig Fridolin se volt tudomása. És ezeket a fületlen poharakat olyanformán táncoltatták, mint egykor a macskazenéknél volt szokásban – annó ajncban, mikor még Fridolin fiatalember volt. De valahonnan még előkerült a biliárdgákó is, amelynek régen leválott a gumija, és olyanforma mozdulatokat tett, mintha Fridolin hátán akarna táncolni. Ócska gyertyatartók is dörömböltek, amelyek arra a célra voltak eldugva valahol, ha a világítás felmondaná a szolgálatot. Most előjöttek azok a szerszámok is, amelyekkel hajdanában a törzsasztal főnökét minden választáskor feldíszíteni szokás, mint valamely koronázáskor. Csákó és madárke-replő, kéményseprő és csecsemőcucli. Úgy látszott, hogy mindezekkel a dolgokkal Fridolint akarják megünnepelni a vendégek. Fridolin nem mert elmozdulni az ismeretlen vendég mellől, akinek pártfogását legalábbis addig reménylette, amíg

a megrendelt ételeket kihordja számára a konyhából. A vendég a disznólábat már a bal kezében tartotta, és nyelvével, valamint fogaival kereste rajta azokat a hús-maradékokat, amelyek a csontok között elrejtőzni szoktak. A legnagyobb passzió ilyen húsdarabkákra találni, mintha valamely kisebb erszény kerülne az ember útjába. A vendég a jobb kezében kanalat fogott, amellyel igyekezett összefogdosni ama borsómaradékokat, amelyek a tányér szélére menekültek.

– Némelyek villával eszik a borsót – mondta most a vendég –, de én nem sokat adok a divatokra. Az ember maradjon mindig csak természetes, akármilyen helyzetbe kerül az életben... Kanál nélkül nincs igazi evés, mert a kanál olyan, mint valami vödör, amely az ételek ízeit a felszínre hozza. Sajnálom, hogy nincs más főzelékük az étlapon – mondja meg odakint, hogy végtelenül sajnálom.

Fridolin, bár elég emberismerő volt, nem tudta mire vélni a vendég sajnálkozását. Elhatározta, hogy mindenáron megtudja, hogy voltaképpen kicsoda is az ő nem mindennapi vendége, aki egyszerre az egész étlapot rendeli meg ebédre.

– Lássuk – szolt most a vendég –, mily dolgokkal kedveskedett a korcsmáros a továbbiakban a mai napon vendégeinek.

Ezeket mondván, eltolta magától a pincér felkínált étlapját, mintha önmagának is meglepetést akarna okozni. Pedig emlékezetből igen jól tudta, hogy a főzelék után a sülték következnek, legelső sorban mindjárt kacsapecsenye vöröskáposztával. Fridolin jött már a kacsával; nem tudták elragadni tőle azok a kísértetkezek, amelyek minden oldalról éhesen nyúltak a kacsapecsenye után. A vendég ekkorra már jobb kezében tartotta a villát, amellyel nyomban felpékel valamit, és a kést is megfente egy másik késsel, miközben kellemes zörgést hallatott. Aztán úgy tette maga elé a pecsenyéstálat, hogy azt minden oldalról szemügyre vehesse.

– Sokkal nagyobb a tál, mint a kacsá – mondta némi borúval. – Az igazi tálak azok, amelyeknek széleiről kihajolnak a combcsontok, amelyekre fehér kravátlit van húzva, mint akár a virágcsokrokra. Az igazi tálról még a rostélyos is kihajlik, mert nem fér el benne. De azért elég jó formája van ennek a tálnak, látszik, hogy még abban az időben készítették, amikor az emberek szerették egymást, és nem verdesték egymás fejéhez a tálakat.

A villával éppen a kacsacombot vette célba az ismeretlen, holott Fridolin eddig mindig úgy tapasztalta, hogy a gyakorlott ebédelők éppen a legízletesebb falatokat hagyják utoljára. Nem, még nem akadt vendégei között olyan, aki a combot vette volna ki először a kacsapecsenyés tálból – ezt csak lakodalmakban szokás tenni, ahol az emberek szeretik megelőzni a szomszédjukat. De itt a vendég amúgy is olyan közel húzta a tálat magához, hogy nem lehetett volna előle egykönnyen elragadni. A vendég a combot megforgatta a tányérján, megnézte minden oldalról, itt-ott próbákat tett rajta villájával, hogy mindenütt olyan zamatos-e, mint amilyennek mutatkozik a rózsaszínűre sült hús, amelyet itt-ott keményebben is megcsípett a tűz lángja, amely nagyon szeret felcsapni a tűzhely karikái közül, mikor zsíros eledelek susorognak felette. És ekkor a vendég meglepetten felkiáltott:

– Maga szerencsétlen, csakugyan elvitte a kanalamat? Nem, nem ér az semmit, hogy most új kanalat kezd törölgetni a piszkos szalvétájával. Nekem a régi kanalamhoz lett volna gusztusom, amelynek fogásához már hozzászokott a kezem, amellyel megettem levesemet, főzelékemet, amelyet kenyérdarabkával letörölgettem. Hogyan merítsek most a zsírba egy idegen kanalat?

És ettől a perctől kezdve az ismeretlen vendég bizonyos gyanakvással vette szemügyre Fridolint, mintha arra gondolt volna, hogy az előbb-utóbb mégiscsak ellopja az étvágyát a rendetlenségeivel, pedig ebéd közben ártalmas minden felindulás. A kanalat maga is megtörölgette a szalvétájával bizalmatlansága jeléül, mielőtt megcsónakáztatta volna a kacsapecsenye alatt úszkáló aranszínű zsírban. Igen, be kell vallani, hogy annak a zsiradéknak olyan színe volt, mint a régi tokaji bornak szokott lenni, – de a vendég már gyanakodva nézegetett a válán át Fridolinra, pláne, mikor észrevette, hogy az mind bizalmasabb közelségbe kerül hozzá.

– Ne, ne – szólt a vendég, mintha valamely legyet akarna elhessegetni. A kacsacombról levagdalt húsdarabokat pedig visszahelyezte a tábla, mint valamely wertheimszekrénybe, ahol majd a falatok kamatoznak. Csupán a combcsontot hagyta a tányérján, mintha azzal akarna végezni először.

– Mint egy orvos! – súgta most megilletődve Fridolin, hogy a beszélgetést valahogy megkezdje.

A vendég a csontot óvatosan megfogta, a szájához emelte, és eltüntette a szája belsejében, hogy csak a csontnak a papírkézelős vége látszott a bajuszfesték alól.

A szájüregben mit művelt a nyelv és a fogsor ezalatt a csonttal, azt sohasem lehetett megtudni. A vendég néha megcsóválta a fejét, mintha maga is helytelenítene azokat a ropogásokat, amelyek szájából időnkint hangzottak. A csont darab idő múlva előkerült. Igaz, hogy minden dísztől megfosztva. A vendég még egyszer megszopogatta a csontot, mint aki alaposan akarja elvégezni munkáját, amelyhez többé nem lesz alkalma visszatérhetni.

– Nem vagyok orvos, habár valami közöm van az orvosokhoz is – mondá most a vendég elutasítólag Fridolinnak. – Csak éppen tudok enni. A legtöbb ember az evés végére tartogatja a csontokat, mikor a fogak már fáradtak az őrléstől, szakítástól, aprózástól. Persze hogy ilyenkor már nem tudnak úgy elbánni a csontokkal, mint azok megérdemlik.

„Nem orvos, de valami köze van az orvosokhoz” – gondolta magában Fridolin, pedig a vendég feje búbján a bőr színe éppen olyan volt, mint a gyógyszerészeké és orvosoké szokott lenni, akik bizonyosan valamely titkos szerekekkel ápolják fejbőrüket. A vendég ezalatt a kacsacombról levágott húsdarabokat kellő úsztatás után szájába rakosgatta, mint valami raktárba, különösen örvendezni látszott a bőröknek, amelyek alatt puha zsírréteget vett észre. Ez a beraktározás meglehetősen gyors tempóban folyt le, a vendég csak bizonytalan mozdulatokat tett késével a vöröskáposzta felé, amíg végre elhatározta magát, hogy a kés lapjára egy kis

csomag vöröskáposztát elhelyezzen, amelyet lapátoló mozdulattal a szájába döntött. A káposzta reccsent.

– Hátra kell kötni a szakácsné sarkát, mert a káposzta nincs eléggé megpácolva – szólta a vendég némi szigorral Fridolinhoz, aki a régi pincérek módjára minden falat iránt érdeklődött, amely a vendég szájában eltűnt.

– Egy kis zsírt kellene a káposztára tenni – javasolta most a pincér.

– Azt magamtól is tudom – felelt a vendég visszautasítólag, mintha valamely cselet szimatolt volna Fridolin tanácsadásában. Aztán egy-két kanál zsírt meglehetősen pontossággal helyezett el a káposztán, és nem felejtette el azt villájával felhányt, mint eső után a kis petrencét. Majd a kacsapecsenyés tálhoz tért vissza, miután rozkenyeret rágicsált, mintha valamit felejtetni akarna a szája ízével. Talán éppen a káposztát.

Éppen a kacs mellcsontja került sorra, amely elég kövér volt, hogy a vendéget ily megjegyzésre gerjessze:

– Persze hogy a mi polgári asszonyaink sírva jönnek haza a piacról, mert nem győzik a versenyt a korcsmárosnékkal, akik minden árat megadnak a hizlalt baromfiért. Mondja, pincér, hány porciót árulnak ki egy kacsából?

– Kettőt, hármát, négyet – felelt bizonytalankodva Fridolin, mert nem szeretett üzleti titkokat elárulni.

– No lássa! – felelt a vendég, mintha valamely nagy önvallomáson csípte volna a pincért. De nem folytatta tovább a dolgot, a mellcsont leszopogatása és annak felületén levő húrok, belsejében maradt aprólékok elég dolgot adtak a vendégnek. A káposzta is megszívta magát idáig a zsírral, és most már bizonyos megbocsátással nyúlott feléje a kés és a villa. A káposztacsomag is valamivel nagyobbacska volt, amelyet a vendég a kés lapján elhelyezett.

– Az nagyon helyes, hogy már kimentek a divatból a hegyes kések a korcsmárkban. Az ember minduntalan megsértette velük a száját. Némelyek azt mondják, hogy nem illik a kést szájba venni. Az én véleményem az, hogy minden ember úgy eszik, amint gusztusa rendeli. A divat: divat, de végeredményben mindnyájan egyformán halunk meg. Én még a halat is késsel eszem – mond a vendég, és forradalmasan nézett Fridolinra, mintha valamely megjegyzést várna. De Fridolin most már csak arra ügyelt, hogy a vendég voltaképpen hány darab kenyeret fogyaszt el azokhoz a műveletekhez, hogy a kacs után maradtott zsiradékot a tálból kitörölgesse. Itt-ott egy szál vöröskáposzta is maradtott, amelyet ujjával ügyesen kicsippentett.

– Az a miénk, amit megeszünk, mert a koporsóban többé nem kínálják meg az embert! – mondta a vendég, egy utolsót törölvén a tálon. – Isten mentsen meg mindenkit az étvágytalanságtól! – tette hozzá némi kegyességgel, mintha más dolgot is eszébe jutottak volna az étlapon kívül.

Fridolint megint csak üldözőbe vették azok a hangok, amelyek a hoppon maradt vendégek asztalaitól felhangzottak, de a pincér sietett ama nyúlgerinc után, amelyet a konyhában tartalékolatott a ritka vendég részére.

A nyúlgerinc megérkezett, és a vendég egyetlen szóval sem tett célzást az eltűnt kandúrra, mint az emberemlékezet óta szokása a nyűlevő vendégeknek.

Kis, vászonfedelű jegyzőkönyvecskét tartott kezében, mintha valamely számvetést nézegetne, amint a szorgalmas emberek szokták ebédelés közben is. Valamely hiba lehetett a számvetésben, mert a vendég bizonyos búskomorsággal nézett a nyúlra, amelyet íme, kénytelen elfogyasztani. De nem mulasztotta el megkóstolni kanállal a nyúl alatt úszó savanyú szószt, késével felvágta a gombócot, hogy annak elegendő ideje legyen kihűlni, majd szűrőpróbákat tett villájával a gerincben, vajon elegendő puhaságú-e a hús.

– Az ember is olyan, mint a nyúl. Nem tudja, hol kapja futamodásában a halálos lövést. Hány esztendő maga, Fridolin? – kérdezte most hirtelen az ismeretlen vendég, mintha a jegyzőkönyvecskéből valamely tanácsot olvasott volna, amely magatartását megváltoztatta Fridolin irányában.

A pincér a váratlan kérdéstől meglepődött, aztán bizalmaskodó ravaszkodással hajolt a vendég füléhez:

– Nagyságos úrnak megmondom, ötvenen már felül vagyok. De a gazdám azt hiszi, hogy még csak innen vagyok az ötvenen, mert a mi pályánkon nem szeretnek ötven éven felüli embereket alkalmazni.

– Nos és hová lesznek az öreg pincérek?

– Ha én azt tudnám! – felelt némi sóhajtással Fridolin, miután a vendég látszólagos megbotránkozása felbátorította. – Némelyek, különösen a főpincérek erre az időre már gondoskodtak mindenféle lavórokról, amelyekben a fájós lábukat áztatják: akár Rákospalotán, akár Budakalászon, ahol kis házakat lehet venni. Tudja azt valaki, nagyságos uram, hogyan fáj az öreg pincérnek a lába? Még a megcsalódott szerelmesek szíve sem fáj úgy. Pedig én már sok szerelmest láttam életemben. Láttam „Baltimórt”, a Korona kávéház aranyifjúságából, aki minden éjszaka végigpofozta a Váci utcát, mert a zongorahangoló nem akarta hozzáadni a leányát.

Fridolin maga is úgy elámult azon, amit „Baltimórról”, egy régi, haszontalan krakéllerről mondott, hogy darab ideig nyitva maradt a szája. Az ismeretlen vendég ezalatt időt vett magának, hogy az ebéd elfogyasztásában továbbhaladjon, sok mindenféle étel kínálkozott még az étlapon, mint valamely ismeretlen élmény. A nyúlgerinc mellől tehát óvatosan vagdalgatá le a húsokat, nehogy egy csontocska is eltörjön, mert eltekintve attól, hogy az ilyen csontdarab kellemetlenséget is okozhat, ha lenyeltük, mindenesetre megmenekedik attól, hogy a fogak kivallásának keménysége, kora felől. A nyúlgerinc csontjairól még azt is meg lehet állapítani, hogy hány esztendeje kerülgetik a vadász csövét. A vendég azonban most szisztémát változtatott. A csont leszopogatását későbbre hagyta, mert a húspan sörétet vett észre: Itt, a gerincen kapta a lövést a tapsi. A sörét a vadpecsenyében mindig bizonyos örömet okoz annak, aki a vadpecsenyét valóban kedveli. Képzletében látja az őszi mezők boldogtalan ásitásait, amelyben a vadász is segíteni látszik az időjárásnak tétlen ácsorgásával: amíg a letarolt réten, az özvegységét emlegető kukoricából kifutamodik a tapsifüles, és a puska durrogni kezd.

– Hagyjuk a régi szerelmeseket – mond a vendég, tréfásan savanyú arcot vágván a citromos, tejfeles, majoránnás léhez, amelyet a nyúlpecsenye alól kanálával merítgetett ki. – Nincs mit emlegetni az olyan szerelmeket, amelyek elmúltak. Mindig a jelen a fontos, tisztelt barátom, akármin is hánykódnak némelyek múlt idejűkkel. Mit tenne például maga a jelenben, ha a vendéglős úrnak eszébe jutna állását mással kicserélni, mondjuk, az unokatestvérével? Minden vendéglősnek van valamely unokatestvére Budakeszin vagy a környékbeli sváb falvakban, akikből pincért nevel.

Fridolin nem felelt, mert erre a lehetőségre nem gondolt még eddig. Az Uhr az a hely, ahol megöregedni szándékozott, a biliárdasztal, az ébenfa óra és a megszkott vendégek környezetében... Az idegen kitalálni látszott a gondolatát, miközben a gerinc fogpiszkáló vékonyságú csontocskáit egyenként leszopogatta. Tudják az asszonyok, akik egész nap a tűz mellett állnak, hogy miért szeretik a csontocskákat. A jó háziasszony összegyűjt gyermekei tányérjából minden csontot a magáéba, és jóságos mosollyal tartja számon, hogy melyik gyermeke szereti hozzá hasonlóan a csontokat.

A pincér idejét látta, hogy a következő fogással kedveskedjen a vendégének.

Az étlap szerint tűzdelt kappannak kellett volna következni, de ezek a tűzdelt kappanok a kisebb vendéglők világában csak azért szerepelnek a speizcetlin, hogy a vendéglő jó hírnevét emeljék. Az ilyen kappanok, még ha a valóságban is ott pirosodnak a sütőben, hogy a szakácsné a maga érzése szerint olykor forró zsírral megöntözzék őket: a kappanok ritkán kerülnek be a vendégszobába. Csen belőlük a szakácsné, aki, ha jóra való: megelégszik a lábakkal, nyakakkal, májcskákkal, legfeljebb a fejet hagyja ott, hogy ezzel is bizonyítsa becsületességét. A kappanoknak el kell vonulni a vendéglősné szeme előtt, akinek ugyancsak van néha kedve a jobb falatokhoz, mert valamiből neki is élni kell. Elfordítja szemét a csapról a vendéglős, ha kappanszagot érez a vendéglőben. A pincér tehát egy darab lacipecsenyével tért vissza, amelyet hirtelen süttetett meg a konyhán, hogy az érdekes vendéget valamivel kárpótolják az elröpült madárért, amely bizonyosan kéményen át menekedett el.

– Hm – mond a vendég –, az ördög bújt a kappanba, hogy az hirtelen disznópecsenyévé változott? Nem baj, no, nagyobb csodát is láttam életemben. Csak azt jegyezze meg, barátom, hogy héjában sült burgonya nagyon jó melléklet a lacipecsenyéhez. Az ember megtakarítja vele a kenyeret, mert a krumpli éppen úgy felszívja a zsírokat, mint a kenyér. Némelyek a vöröshagymás krumplit szeretik. Én nem. Mert vendéglőben az ember azt gondolja magában, hogy a krumpli már órák óta áll odakint a konyhán, hogy a vendégnek is és a krumplinak is elmegy a kedve ettől az élettől.

Ám Fridolin felizgulva ama lehetőségtől, hogy állását veszítheti az Órában, most már nem nagyon ügyelt az ételekre mondott megjegyzésekre. A szalvétájával a térdét ütögette, és bizonyos türelmetlenséggel kérdezte:

– Hát nagyságos uram, hogyan gondolná az öreg pincér életét? Egy olyan magamfajta pincér életét, akinek senkije, semmije nincs?

A vendég felpillantott, mintha már régen elfelejtette volna az előbbi beszélgetést. A saját bicskáját használta az ágbogas lacipecsenye lefaragásához, valóban frissensült volt az.

– Maga bizonyosan ismeri a svájci kártyát, mert minden pincér tud kártyázni is. Nos, a svájci kártyában a tök nyolcast kell megnézni, hogy mit csináljon az ember a maga életével. Családot alapít – felelt a vendég. – A vendég is, a pincér is megöregszik bizonyos idő elmúltával, de nem így az okos ember, aki például vendég-lős lesz, és hagyja a többieket megöregedni. Gazdának kell lenni, mert a gazda lehet akármilyen öreg. Az öregsége csak tiszteletre méltó.

Fridolin csalódottan sóhajtott:

– Azt hittem, hogy valamely más orvosságot tud a nagyságos úr. Hogyan lehetnék én gazda, amikor „námlich” senkim és semmim nincs.

– A disznóhúshoz mégiscsak inni kellene valamit. Talán egy nagy korsó sört? Helyes, tisztelt barátom? – kérde a vendég, és már az üres tányér körül babrált az ott eldobált fogpiszkálókkal, kenyérhajakkal és egyéb morzsalékokkal, amelyek mindenütt ott maradnak a világon, akármennyire ügyel a vendég a rendre, tisztságra, csinosságra. – Egy szép, nagy korsó sört, tisztelt barátom – ismételte a vendég, és csettintett ajkával, csiccsantott nyelvével.

A pincér mogorván elhozta a kért italt, most már kedvetlen volt, mert azt gyanította az ismeretlen vendégről, hogy az valamely tréfát akar üzni az ő mihasznaságából. Kár a vendéget jöltartani, mindenkinek elébe kell tenni a maga porcióját, aztán továbbmenni, mert a vendég háládatlan, ha egyszer jóllakott. Valami ingyenes cirkuszra érez gusztust, miután telerakta bendőjét. De Fridolin mégse mozdulhatott el az asztaltól ama kísérteties üvöltések miatt, amelyek még mindig felhangzottak körülötte, ha távolodva is, végignézte tehát (bár örömtelenül), hogyan törli meg a korsó szélét szalvétájával a vendég, hogyan helyezi azt fülénél fogva keze ügyébe, majd rövid szemlélődés után hogyan emeli szájához a korsót, hogyan mereszti szemét a plafonra, hogyan kezdi magába eregetni a sört: lassan, kortyolgatva, mintha takarékoskodna az élvezettel. És e lassúság mellett is körülbelül háromnegyed részét fogyasztotta el a korsónak, midőn azt megelégedetten a helyére visszatette.

– Úgy látom, a megfelelő sültekkal készek volnánk. – mond a vendég. – Emlékezetem szerint, a kacsá tett ki legjobban magáért, a többi csak melléklete volt a kövérkés bálkirálynénak, mert a kacsá, még a gácsérja is, mindig nőneműnek számít. Csak a nők tudnak úgy tipegni, topogni, bukdácsolni és a pocsolásban is gusztussal élni mint a kacsák.

Fridolin ez idő tájt a maga szomorú sorsán gondolkozott, nemigen lelkesedett tehát a kacsáért, mert képzeletében már látta magát, mint öreg, facér pincért a házak fala mellett tovaosonni, hetenkint egyszer beretválkozni, vendéglők kerítésein beleskelődni, vajon nincs-e szükség szolgálatára, és húsvétkon, pünkösdkön itt-ott kisegíteni, amikor majd bánatában megissza az összes maradék söröket, borokat, szódavizeket, hogy némi kedvet szerezzen magának a hazamennetelhez. Az ördög kormányozta ide ezt az étlapevő vendéget, aki ilyen szomorú

gondolatokat tud ébreszteni az emberben, holott mégiscsak az a legjobb, ha az ember nem gondol semmire, pihentet lábat és agyvelőt, egykedvűen várja a holnap szerencsétlenségeit.

A vendég még nem gombolta ki mellénye alsó gombjait, várakozólag nézett Fridolinra.

– És a sajttal mi lesz, kedves barátom? Sajtót mégiscsak kell enni az embernek ebéd után, habár némelyek szerint a sajt esti étel. Isten a megmondhatója, hogy miért sorozzák a sajtot az esti ételek közé. Én nem – mond a vendég.

Fridolin visszatért a kívánt eledellel, de most már kezdett igen rosszakat gondolni magában a vendégről, aki nem bír eltelni. Nevezte őt Nagybélűnek is. Sőt már az is eszébe jutott, hogy ez a vendég azért eszik annyit, mert amúgy se szándékozik fizetni, egy óvatlan pillanatban megszökik valamely ajtón át, amely a „Kimenet”-et szokta mutatni, de csak azoknak a vendégeknek, akik becsületes szándékkal vannak. A vendég azonban nem mutatott semmi hajlandóságot arra nézve, hogy a „Kimenet”-et igénybe vegye, sőt mintha most jött volna meg a kedve a beszélgetéshez:

– Én olyan foglalkozású ember vagyok, hogy keresnem kell a vidám dolgokat, amelyek elfelejtetik velem foglalkozásomat – mond a vendég, és Fridolin, az egykori kávéházi pincér ravaszul mosolygott magában. Tudta ő azt jó előre, hogy a vendégnek előbb-utóbb megnyílik a szája, csak mogorván kell vele bánni. A legtöbb vendég szeret nyájas viszonyban lenni a pincérrel, aki őt kiszolgálja. Nem hasznos a jó emésztéshez a pincér mord tekintete. Fridolin illedelmesen hallgatott, mert nagyvárosi pincér volt.

– Az én foglalkozásom olyan, hogy minden ezredik ember sem hinné el. Én temetkezési vállalkozó vagyok.

– Nagy becsületszavamra mondom, hogy ez nem látszik meg nagyságos úr étvágyán – repdesett Fridolin, hogy végül mégis megtudott valamit a vendég életéből. Temetési vállalkozóval eddig amúgy csak ritkán volt dolga, ezek az emberek komoly foglalkozásuknál fogva csak ritkán járnak vendéglőbe, kávéházba. Mondják, hogy a temető mellett van egy étterem, ahol a város összes temetkezési vállalkozói összegyűlni szoktak a hét bizonyos napján, ahol megbeszélik, hogy kit temettek el, és kit temetnek el a jövő héten. Most már értette Fridolin a vendég kegyes magatartását. Holtakkal van dolga, akikkel tisztelettel szokás bánni: a holt embert nem ütik pofon, mert ha visszaüt, nagyot üt.

Fridolin azonban mégiscsak pincér volt, és a temetkezési üzletnek az anyagi része érdekelte:

– Igaz volna az, nagyságos uram, hogy a holt emberek után annyi mindenféle ékszer marad? Gyűrűk, amelyeket nem tudnak lehúzni a dagadt ujjról, kedves emlékdarabok, amelyeket a holtak egész életükben a nyakukban viseltek, amelyeket a családtagok nem mernek levenni a holtak nyakáról? És más, csipri-csupri apróságok, amelyek mind a temetésvállalkozó birtokába jutnak?

– Maradnak ám özvegyasszonyok, akiket nekünk kell férjhez adni! – szól most emelt hangon a vendég. – Mert voltaképpen mi vagyunk a megholt ember utolsó barátai, a többi mind elszöködött tőle már haldoklásában. Nem marad a holt mellett más, mint az a szerencsétlen vállalkozó, akinek együtt kell sírni az árvákkal, özvegyekkel, vigasztalni őket, karon fogni őket, sőt keresztapaságot is rendszeresen mi vállalunk, ha a gyermek a halál után jönne a világra. Nehéz foglalkozás ez, kedves barátom, nem csoda, hogy a vidámságot keressük olyan napokon, amikor éppen nincs dolgunk. Az egyedüli még, ami megsegít foglalkozásunkban: a jó módor. Mennyi udvarlás kell például ahhoz, hogy a családtagokat rábeszéljük arra, hogy engednék meg kedves halottjuknak a hasát felnyitni, mert másképpen nem férnek el a koporsóban.

– A hasát? – kérdezte megrendülve Fridolin. Csodálkozására a vendég újabb pusztítást vitt véghez a fogpiszkálók között. Mindegyik foga közé beletört egy fogpiszkálót, amelyet egy másik fogpiszkálóval tölt át fogsáncain. Az ebéd utáni teendőkhöz is volt érzéke a vendégnek.

– Tisztelt barátom – mond komolyan a vendég –, maga nagy tévedésben van, amikor azt hiszi, hogy a hurkákat, veséket és karajokat, amelyekkel maguk kiszolgálják a pestieket, a másvilágra is elviszik magukkal a vendégek, hogy az Óra kosztjéről ott is beszélgessenek. Nem. Fel kell nyitni a hasukat a kövér embereknek, hogy elférjenek abban a faládában, amelyet az asztalosok nem akarnak bővebbre szabni, akárhány kövér ember szaladgál a városban. Az asztalos a konok mesteremberek közé tartozik. Nem változtat a mértéken, amelyet apjától vagy nagyapjától kapott örökségbe a pesti kuncaftjaira nézve. Ezért kell nekünk az orvosi mesterséghez is érteni, hogy javítsunk az asztalosok kontár munkáján. Szépen kell lefektetni a halottat. Mintha csak aludna szegény.

Mielőtt Fridolin bármit szólhatott volna, a vendég most már folyamatosan beszélt, mint valamely tanár.

– De itt maradnak az özvegyasszonyok, ezek a magukkal tehetetlen „népek”, akik a sikeres temetés után, pláne, ha kedvükre való emberek is megjelennek ott, megállanak a vállalkozó boltjának egyik sarkában, megbeszélik az elmúlt temetést töviről hegyire, éppen úgy várják a vigasztaló szavakat, mint akkor, midőn az illető éppen kiterítve volt.

– Hallottam, hogy az ékszereket is zálogba szokás tenni temetéskor, nagyságos uram, éppen a temetkezési vállalkozó egyúttal zálogos is – mond most Fridolin a régi pincérek szemtelenségével és eszességével, de ez volt elméjének utolsó fellobbanása.

A kétszínű vendég addig beszélt a pincérnek azokról a bizonyos özvegyasszonyokról, akik tőle várják férjhezmenetelüket Budán és máshol, amíg Fridolin valóban hinni kezdé, hogy nagy sánszok várokoznak rá az életben, ha megismerkedik ezekkel a magukkal tehetetlen özvegyasszonyokkal.

– Csak egy fotográfia meg egy ötvenkrajcáros bélyeg kellene! – mond a vendég.

– Fotográfia van, igaz, hogy tízéves. De mire kell a stempli? – kérdé most nagy izgalommal Fridolin.

– Tudja, barátom, ezek az özvegyasszonyok nem hisznek másnak, mint a bélyeges papirosnak. Legyen kedvükre. Hozzon egy bélyeget innen a trafikból.

Amíg Fridolin a bélyegért járt, a vendég természetesen megszökött a kontóval. Merre ment ki? Hogyan veszett nyoma? Ki tudná?

Ám ebben a percben Fridolin felébredt délutáni álmából, ott, a sötét ebédlő zugában. A tükörbe nézett. Arca veres volt, és a víz folyt róla. Mintha a másvilágról jött volna vissza. Most már biztosan elveszíti kenyerét az Órában.

Fridolin, mikor magához tért, nyomban észrevette, hogy az óra áll a feje felett.

– Mindennek ez az átkozott óra az oka, mert elfelejtettem felhúzni – mond az öregedő emberek önmarcangoló keserűségével, és elrohant a biliárdasztalért. Ellenben még napok múltán is úgy érezte magát, mint akit megcsaltak.

(1930)

UNGI BERKEK

Zúgnak-e még az ungi berkek? – ha zúgnak is, másként zúgnak, mint régen. A Rákóczi-vitézek a homokban alusznak, és minden elmúlt. Az ungi berkekben az áruzkodó szél a takaró gallyakat nem rejtőzködő kurucokról hajtja félre – csak zúg a szél, amúgy bolondjában. Én e tájon jártam, és egy történetet találtam. Tegnap vagy tegnapelőtt – vagy nemrég azelőtt történt; éppen kocsin mentünk arra, ahol az útszélen egy roskadt és igen szomorú, régi ház álldogált. Éppen olyan vén, mint az országút, vagy talán még vénebb. A tetejét elhordta a szél, oszlopos tornácán bokrok nőttek, ajtaját, ablakát jó emberek elhurcolták. Ki lakott itt? Miért lakatlan a ház, hol egykor tán víg élet volt?

Itt Mátyás lakott és szolgája. Mátyás egy zordon kisnemes volt; szolgája Csiga, a rém lusta ember – pajtás, ha régi krónikákban olvassz róluk, jegyezd meg, és gyűrd be a lapot.

Itten egykor víg élet volt, a Mátyás idejében. Az udvarház tetején a szélkakas csikorgott, és a konyha körül fülét hegyezve üldögélt a házörző kuvasz. Tyúkok kapargáltak a georgínabokrok alatt, és a nyitott kapun úri hintók gördültek be.

Majd jött egy ős – a nyárfák a ház körül nagyon sárgák lettek, és a patak a kert alatt oly melankóliával folydogált, mint egy öreg élet. Az udvarházba hintók nem tértek be, és a süvöltő őszi szélben, suhogó esőben a szélkakas élesen csikorgott. Mátyás úr az avart járta, és görbe botjával piszkálta a leveleket. Akkor már nagyon öreg volt, fehér szakála mellét verte, és dolmánya megzöldült a régiségtől, mert szegény is lett. Csiga gondozta őt, amennyire a lusta Csigától ez tellett. A gaz felverte az udvart, eső befolyt a szobába, és az utolsó macska egy vasárnapi napon elszökött a háztól.

Egy alkonyaton vendég érkezett a házhoz. Az öreg Mátyás az ámbituson üldögélt, és ertyős lámpánál megsárgult újságokat levelezett. A kakukkos óra melán ketyegett feje felett, a sárga nyárfákról a kemény levelek halk nessel fordultak le a fűre.

Világos, langyos őszi este.

A vendég bejött a kapun, és lassú lépésekkel közeledett. Szikár, egyenes öregúr volt – a szomorú arcú öregurak fajtájából, akiket sok bú és bánat ért fehér korukban, ám fekete szemében egy húszéves ifjú szenvedélyessége és ifjúsága lobo-gott.

Az ámbitus lépcsőjén lassan feljött. Mátyás úr felemelte a fejét, és meghökkenve nézett a jövevényre. Tétovázva, kissé ijedten közeledett felé.

– Emlékszik még rám? – kérde az öregúr. – Fiatalkorunkban jóbarátok voltunk, sokat együtt voltunk; persze azóta megöregedtünk.

Mátyás magas, ráncos homlokát megsimította, és maga elé meredt.

– Régen?... Olyan ismerős nekem, uram. Hol jár erre? Mit csinált azóta... Üljön le. Az öregúr szelíden nézett Mátyás úrra, aki zavartan tekintett az udvarra.

– Ugyan hol mászkál Csiga? Persze, mi elszoktunk a vendéglátástól! – mormogta.

– Régebben víg cimbora volt, Mátyás úr. Jurátus korában a cigány csak mindig muzsikált, és a szép leányok annyi bukétát kaptak, amennyit azóta se.

Mátyás úr mosolygott.

– A szép leányok és a cigány... Nagyon régi dolgok. – Hirtelen fontoskodva hajolt előre. – De egyszer vége lett, mert kiűtött a forradalom, és elmentünk honvédek. Ön is?...

Az öregúr bólintott.

– Hogyne? Hát nem emlékszik? A vörössapkásoknál szolgáltunk, és az isaszegi erdőben kötöttünk barátságot, amikor ön megsebesült, és én ápoltam.

Mátyás úr homlokát dörzsölgette, és karikás, kék szemét kutatólag függesztette az esti vendégre.

– Akkor nagyon közel voltam a másvilághoz – mormogta halkan. – Keresztülfűrt egy bolond golyó. Csakugyan mellettem volt ön akkor. Ahogy belépett, mindjárt ráismertem, a szeme a régi tűzben ég, mintha semmi sem múlt volna el azóta.

Az öregúr mozdulatlanul ült helyén.

– Beszéljen valamit, hogy élt azóta? Mi történt? Érdemes volt élni? – Halkan mondta ezt, és az ernyős lámpát az asztal közepére tette, hogy a fény Mátyás úr arcába essen.

Mátyás úr öreg, ráncos kezeit egymásba fonta, és félig lehunyta a szemét.

– Különös, hogy ön kérdez engem, de én mégis felelek. A háború után bujdostam erdőkben, falvakban és pusztaságokban. Sokszor nagy veszedelemben forogtam, és e szomorú években, midőn a börtön és a bitófa fenyegetett, sokszor gondoltam a halálra. De a halál elkerült. Egy pusztaszigetre vettem be magam a Duna közepén. Ott éltem, és onnan nem mozdultam, amíg csöndesebb idők következtek. Akkor kezembe vettem a vándorbotot, és elindultam hazafelé. Nem tudtam, hogy élnék-e, halnak-e azok a jó öreg emberek, akiket szerettem. Egy ilyen este érkeztem haza... Éppen ilyen csendes és bús őszi idő volt, csakhogy még világosabb. És ilyen volt minden. A gaz benőtte az udvart, az eső befolyt tán a házba, és kóbor kutyák bitangoltak az udvaron. A szél egy varjúfészket lógat a nyárfán, amit én kisfiú koromban ültettem.

Beléptem az udvarra, sehol sem találtam senkit, mindenütt kopár csend, elhagyatottság, por és szúette bútorok. A ház végében ült egy öregasszony. Megismerem, a dajkám volt valamikor, de ő nem ismert meg. Meg se mozdult a gerendáról, amelyen ült, és varrogatott valami férfiruhát. A vénasszony neve se jutott eszembe. Ha tán nevéen szólítom, akkor megmozdul, és tán rám ismer. Továbbmentem az elvadult kertbe. A domboldalon óriási sárga tökök ragyogtak az alko-

nyi napban: ez volt minden növényzet a kertben. És a tökök között, a porban egy rongyos bekecsű öregember ült: az apám. Talán éppen úgy festett, mint én mostan... (De mégis másképp.) Megszólítottam, akkor mosolygott, és a sárga tökökre mutatott: „Ugye, szépen nőnek? Nemsokára akkorák lesznek, hogy meg se lehet őket mozdítani!” A sárga tökök valóban óriásiak voltak, és kérkedve ragyogtak zöld leveleik között, mintha hozzám szóltak volna: „Mi, mi vettük el az apád eszét! A tiedet is elvesszük, ha itt maradsz!” Abban az időben sokan voltak olyanok, akik a tök növéstést lesték, mert egyebet nem csinálhattak. Az anyám után nem is merem kérdezősködni, úgysem felelt volna senki. Mielőtt elbúcsúztam volna a szülei háztól, próbáltam az apámmal beszélni. De mikor megmondtam neki, hogy ki vagyok, felugrott a porból, és kereket oldott. Elrejtőzött az erdőben, és nem lehetett onnan kicsalogatni. A vén dajka az apám ruháit varrogatta a gerenda szélén, fel se pillantott, mikor mellette elhaladtam. Elmentem... Erre – felfelé az országúton, és a hegyről sokáig néztem a roskadt udvarházra, és szerencsétlen lakóin gondolkoztam.

Erre – felfelé...

Mátyás úr egyszerre elhallgatott, és ijedten nézett körül. Az ősz vendég még mindig mozdulatlanul ült szemben véle, és szenvedélyes barna szemei ragyogtak.

– És aztán, tovább? – kérde az öregúr.

Mátyás e keserű visszaemlékezések alatt lehorgasztotta a fejét, és csapzott, fehér haja homlokába hullott. Remegő hangon folytatta:

– Aztán? Évek múltak, és én asszonnyal jöttem ide vissza, amikor mindenki a föld alá költözött, akik addig itten éltek. Sok év után, mert a sárga tökök még sokáig nőttek óriásokká, és vén dajkám a gerenda szélén mindig varrogatott. Mikor az asszonnyal idejöttem, már akkor minden csendes volt... Külföldön kóboroltam, és külföldön nősültem. Egy szőke és német nő volt a választottam. Igen szegény volt, igen szegény voltam én is – kézimunkával kerestük a kenyerünket –, éppen egymáshoz illtünk.

Ám csak addig, amíg idejöttünk. Mert ez szép vagyon volt, az én hajam deresedett, nőm pedig szép volt és ifjú. Kapumat kinyitottam, hogy mindenki idejöjjön, aki csudálni akarja nőmet, és poharat akar üríteni velem. Hahó! A hintók jöttek, és a víg cimborák itt nyüzsögtek. Az udvaron akkor rózsák nyíltak, és a vaddal dús erdő puskaropogástól visszhangzott. Víg élet volt az! Szőke asszonyom a víg cimborák kedvéért magyarul is megtanult; most is hallom hangját, ahogy a poharak összecsendültek, és a cigány tust húzott: „Éljen a haza!” – Ezt kiáltotta, és én voltam a legboldogabb ember. Csak néha, borús éjjeleken kísértett a gondolat, hogy gyermekünk nem volt. Akinek örülni lehetne, aki a víg cimborákat innen elzavarná, és csendessé és boldoggá tenné a vén udvarházat.

És tán ez volt az oka, tán a víg cimborák, hogy szőke asszonyomtól, akivel a szegénység kenyerét egykor boldogan ettük, elhidegültem. És ő is. Míg egy napon titkon elhagyta házamat. Hogy kivel ment el, hová repült a szőke nő: sohase próbáltam megtudni. Kapumat bezártam, és az udvar rózsáit leszaggattam. A víg

cimborák ezentúl hiába zörgettek ajtómon: öreg inasommal tüzeltünk a téli estén, és nyáron sárga tököt ültettünk a homokos domboldalba. Sárga tököt... Az élet így ment simán, események nélkül. Télen tüzeltünk, nyáron óriássá neveltük a sárga tököket.

Most már nincs semmi... semmi...

Amíg az öregúr beszélt, fejét mellére csüggesztette, és hangja mindig halkabb lett.

– Most már nagyon öreg is vagyok... – mormogta lassan. – Senkim és semmim sincs. Az életem elmúlt. Utánam nem jön senki. Boldogtalan voltam.

A szék karjára ejtette ősz fejét, és nagyot hallgatott. Az ismeretlen egy pillanatig még várt, hogy tán szólani fog. – De az öregúr hallgatott. Az ismeretlen csendesen felemelkedett, és az egyhangúan ketyegő kakukkos órához lépett. Megállította a mutatóját, mielőtt az óra nyolcat ütött volna. Aztán eloltotta az asztalon álló lámpát, és lassú lépésekkel lement az ámbitus lépcsőjén, majd elhagyta a házat.

Csiga, a rém lusta inas egy félóra múlva megjelent az ámbituson, hogy vacsorázni hívja urát, de hiába költögette.

Kocsink lassan haladt a lejtős országúton, az ungi berkek zúgtak a hegyoldalokban, és a roskadt, vén udvarház elmaradt mögöttünk. A történetet útitársam mesélte el, és hozzátette, hogy az esti látogató bizonyosan a halál volt.

(1900)

A HOLT KIRÁLY

Mint holdvilágos nádasból feliasztott aluvó vízimadarak, amint felrepülnek, és percnyi kavargódás után sebesen szárnyalnak tova a békésnek hitt víz felől az éjjel csendjében; mint sólyom repül a kék magosság felé a büszke úrnő kezéről, ha fejről a süveget levették a sík mezőn; mint a délkeleti szél, ha megindul Esztergom felől, és felborzolja a Duna hullámain, és szilajságában felborítja az ingó csónakokat, és letépi a dereglyéket láncaikról a part hosszában – úgy repült, terjedt a híre annak, hogy Károly király, az Anjouk nemzetségéből, Szent Özséb napján, csütörtökön, Visegrádon örökre lehunyta szemét. 1342-t írtak akkor, és a somogyi nemesség, ama régi lázongók fajtájából, kik százötven esztendővel azelőtt még a régi istent és a régi szabadságot imádták, az ősz szakállú táltosokat pedig a bakonyi erdőségekben rejtegették, tehát ők rögtön fegyverre kaptak, az Anjou-párti szomszédok jószágaira nyomultak, hol a béreseket és ökröket agyonütötték. Az öreg király testét pedig az udvari emberek skarlátposztóba burkolták, sarujára aransarkantyút ütöttek, és fejére koronát kötöttek. Így feküdt a király napestig a visegrádi palota sarokszobájában.

Halálának negyedik napja volt már, de főúri hívei csak lassan gyülekeztek. Lovas emberek nyargaltak Esztergomba, Váradra és Győrbe a papokért, a halott mellett azonban senki más nem volt, mint Erzsébet, az özvegy magyar királyné és egy másik Erzsébet nevű asszony, aki a Csák nemzetségből származott, és a vitéz Gurkének vala a leánya. Gurke az Anjouk struccáért Havasalföldön csatában elesett, és a király udvarába vette a vén zászlótartó egyetlen leányát, az őszibarack arcú, nagy szőke hajú Erzsébetet. Akkor Károly király se volt még öreg ember.

A két asszony a sarokszobában díófa székeken ült, és hol a skarlátba takart öreg királyt, hol egymást nézték. Már régen megszokták egymás közelségét, mert a daliás király megöregedvén, és erejét, tudását és olaszosan pompás büszkeségét elvesztvén, akarta, hogy mind a két asszony mellette legyen. A zászlótartó leánya, Erzsébet, akinek királyi szerelemből eredett fia Váradon kántorkanonok vala, akit korábban szeretett minden asszonynál a király, és Lokietek Erzsébet is, a Piast nemzetségből, akit királyi hitvesévé tett. A szerelmes Erzsébet fűrtjeit már havazni kezdte az idő, ám a királyné, bár ama korán hervadó lengyel asszonyok fajtájából vala, szenvedélyes nagy szemeivel, nagyon fehér arcával, piros atlasz ruhájával és aranynyilakkal magasra tűzött hajával szép, fiatal és királyi volt. A szerető hamarabb vénül, mint a hitves. Ott ültek a saroktoronyban, kifáradván a bánkódásban és jajgatásban, könnyeik elfogytak, és hangjuk fátyolos lett, mint az éjszaka. A nap lefelé csúszott a Mátra erdős bércei mögött, és aranypiros köpenyegével betakarta a néma tájat, a szőke, halkan fodrozó vizű Dunát és a poros országutat, amelyen sisakos lovasok ügettek Visegrád felé.

A várudvaron most halk, mélézó ének hangzott fel. Regösök énekeltek ott, és húros hangszert pengettek éneklésükhöz.

A királyné a regösökre figyelt. Azok éppen Róbert Károly hűséges asszonyához, szerelmes hitveséhez zengették.

– Azóta, Erzsébet, hogy én a felesége vagyok, láttad-e nyoszolyádban a királyt? Felelj őszintén, hisz már mindegy úgys! – így szólt a királyné, és előrehajolva hunyorított nagy fekete szemével.

Az öreges Erzsébetnek egyszerre megeredtek a könnyei.

– Nem, kegyes királyném... A király is csak addig vett észre engem, míg fel nem jött az ő szívének aranynapja, amely nap, a tündöklő, a drága, te voltál, királyném. Én legfeljebb hulló csillag voltam vagy útszéli virágszál, amely az árokparton nő, és a lovag, mert éppen a fűbe akar heverészni, megpihenvén, letépi a virágot száráról, majd száz darabra tépdesi, és markából a szélben elereszti.

Piast Erzsébet mereven szegezte a szemét a beszélőre.

– Milyen szépen tudsz te beszélni, Erzsébet, még mindig – mondta tagolva a szavakat. – A király szerette a szép mondatokat, és a rút, bicegő Dandolo Anna meghódította, mert ismerte azon Boccaccio elmés történeteit, aki a nápolyi leány udvarában traktálja regéivel az asszonyokat és urakat.

– A király szerette a hűséget és a királynét – felelt röviden a zászlótartó leánya.

– Te hűséges voltál, Erzsébet?

A havas hajú asszony a torony ablakából kitekintett az országútra, amely a vár alatt kanyarodott, a sisakos lovagok a vár alatt ügettek már. A mátrai erdőkben a szél is feltámadt, és befújt a toronyba, hol meglibbentette a selyemkárpitokat.

– Hűséges voltam, de hasztalan voltam hűséges, ó királyné. A király jobban szerette apródját, Tötöst, a macsói bán fiát, aki a kengyelvasat tartotta lábához; jobban szerette kezes paripáját; jobban szerette a hajnalt és alkonyt, jobban a Venance által ajándékozott vörös bort, mint engem – így beszélt a zászlótartó leánya, és ráborult a király holttestére.

– Hazudsz, te asszony! – kiáltott fel egyszerre Erzsébet királynő – hazudsz te, ki ármányosabb vagy a viperánál, amely az erdőben leskelődik a vándorlóra. Hazudsz, hazudsz. Még két éve se múlt, midőn a királyt sétájából házadba csaltad...

A királyné magasan állott a holttest felett, és karjait kinyújtotta. Gurke Erzsébet sírva-nevetve zokogta:

– A fiam volt nálam látogatóban. A fiam, Kálmán, a váradi kanonok. Hírvivőid láthatták volna fehér lovát udvaromon kapálni vékony lábaival, valamint szolgálóját, Miklóst, az öreget. A király akarta a fiamat látni. Bocsáss meg, ó királyné. Neked még két gyermeked volt, nekem csak egy!

A skarlátba burkolt király holtteste mintha megrezzent volna. Aranysarkantyúi összependültek saruján. A szél kidagasztotta a magas ablakok hímzett függönyeit, mint a vitorlát.

Apródok léptek be, és ezüsfüstölőből megfüstölték a szobát. A regösök éneke elhangzott a várudvaron, és a két asszony ismét mozdulatlanul ült.

Nemsokára feljött a hold a hegyek mögött, és a király holttestét Druget Miklós nádor, Simonfia Pál országbíró, Tóth Lőrinc, a mesés vitézségű, több vármegye főispánja és Csór Tamás, a királyi ajtónállók mestere karjaikba vették, és levitték a toronyból a Dunához. Eközben harsonák szóltak, és harangok búgtak. A Dunán zászlós dereglyébe fektették a halott királyt. A hold éppen a Duna felett állott, midőn elindult a dereglye a Károly holttestével Buda felé.

Az evezősök csöndesen dolgoztak. Erzsébet királyné és a zászlótartó leánya egymásra borulva nézett a dereglye után.

Egyszerre lódobogás hallatszott a parton. Poros, sisakos lovas vágtatott feléjük a vár felől. Szakállas, fekete taláros pap zökkent le a nyeregből, akinek széles szablya volt derekára kötve.

– Ez az én fiam, Kálmán! – kiáltotta Erzsébet.

A váradi kanonok, midőn látta, hogy a dereglye már a Duna közepén jár, megcsókolta az anyját, a királynő előtt pedig mélyen meghajolt. Aztán csónakba ugrott, és a dereglye után evezett.

– A homloka és a feje a királyé – mormogta a királyné –, kár érte.

Az elhagyott fakó nyerített a parton. Gurke Erzsébet megfogta a gazdátlan ló zaboláját, és maga mögött vezette, amint a királynét a várba visszakísérte.

Budán, Nagyboldogasszony templomában már állott a nyitott koporsó, a királyra várván, három Gut-Keled terebélyes nemzetségéből származó ifjú pedig bajvivóruhába öltözve vitézi tornára készült azon órára, amely órában a nagy király holtteste Budára ért.

(1908)

A HŰSÉGES TÓTOK

Az Ajnácskői grófi család nevezetes volt arról, hogy benne az asszonyok vitézség és rátermettség dolgában éppen úgy megállták a helyüket, mint akár a férfiak. Sőt ha lehetséges, még valamivel jobban.

A család eredetét a honfoglaló korig viszi vissza, és minden időben vitézkedés volt az Ajnácskőiek kenyeré. Nem volt olyan háború, amelyben egy-két Ajnácskői ki ne tűntette volna magát. Sőt ha idehaza Magyarországon békességes idők voltak, az Ajnácskőiek elmentek idegen országokba, ahol éppen Mars lobogtatta zászlóját. Dicsőséggel, gazdagsággal tértek vissza honukba. A családi levéltár számos ösről tud, akik nagy kitüntetést szereztek idegen országokban. A középkorban sziklavárakban laktak, és onnan háborúztak. Néha a király mellett, néha a király ellen. A fődolog az volt, hogy mindig hadakozzanak, mert a békét nem szerették.

Ebben a vitézkedő családban az asszonyok éppen úgy háborúztak, mintha férfiak lettek volna. Eltanulták a vitézkedést a férfaitól, és a páncélinget felhúzták a patyolat testükre, derekukra kardot kötöttek, ha a közelben háború volt.

A Felvidéken – amerre az ezüstsínű Vág fut zöld hegyek és sűrű erdők között – még ma is emlegetik a régi mondást:

„Ha nem bírja egymagában Ajnácskői, segít neki Ajnácskőiné.”

Ezt a közmondást úgy kell értelmezni, hogy az Ajnácskői család asszonytagjai gyakran siettek a férfiak védelmére, ha azok bajban voltak.

A fenyővári kastélyban, ahol a család lakott, kétszáz lépés hossza volt annak a boltíves folyosónak, amelynek falain váltakozva függtek az ősök és az ősasszonyok képei. Mindegyik Ajnácskői mellett ott volt a felesége is, és az asszony éppen olyan páncélinget viselt, mint a férfiú. Kezükből kard, fejükön sisak. Csupán egyetlen asszonykép függött a hosszú arcképsorban, amelyről hiányzott a kard és a páncél. Egy szőke hajú és ábrándos tekintetű, fehér arcú hölgynek a képe volt az, a hölgy kezében kis virágbokrétát tartott, és szinte ijedten nézett szét a szomszédain, a páncélinges asszonyokon. A kép sarkában az Ajnácskői címer: aranykoronás páva és a kard rózsák között. A címer körül régimódi betűk hirdetik, hogy a kép Ajnácskői Veronát ábrázolja. A családban azt szokták mondani, hogy ez a fehér inges, páncéltalan leányzó volt a legvitézebb, legbátrabb valamennyi Ajnácskői között. Sohasem háborúzott, soha török főket nem vagdalt, de ahelyett feláldozta fiatal életét a család érdekében. Az Ajnácskőiek ugyanis valamely összeesküvésben találtattak, amely összeesküvés egyszerre nyakát szegte volna a családnak. De előállott Ajnácskői Verona, és magára vette valamennyi összeesküvőnek a bűnét. A szép Verona ezért pallos által halt meg, a család pedig kegyelettel őrzi emlékét.

A több évszázados kastély ott a Vág mellett tele van történelmi emlékekkel. Minden emlék az Ajnácskőiek vitézségét és hazaszeretetét hirdeti. A középkori sziklavárak elpusztultak, romba dőltek, az Ajnácskőiek nagy hatalma, gazdagsága nagyon megkisebbedett, de az asszonyok mindig megállják helyüket a családjában.

Abban az időben asszonytalan volt a fenyővári kastély. Az olajfestmények asszonyain kívül csupán egy eleven asszony volt a kastélyban: Karolina asszony, egy idős német hölgy, akinek nem annyira a vitézkedés, mint inkább a nevelés volt a kötelessége. Ő volt a nevelőnője Ajnácskői Flórának.

Amidőn a grófnét nehéz érckoporsóban levitték a hegyoldalba, ahol mozdulatlan ciprusfák és sötét tamariszkbokrok alatt aludtak az Ajnácskőiek, várva a feltámadásra – s évégből némelyik még a fegyvereit is magával vitte a koporsóba –, Ajnácskői gróf kijelentette, hogy nem tud bánata miatt a kastélyban maradni, és külső országba utazott. A kastélyban a felügyeletet egy nyugalmazott lovaskapitány, bizonyos Boronkai Gáspár vette át. A kapitány távoli rokonságban volt Ajnácskői gróffal, és miután köszvénye miatt meg kellett válnia a hadseregtől, a fenyővári kastélyban gyakorolta tovább azt, amit katonáéknál rendnek és pontosságnak neveznek. A kastélyban katonai fegyelem uralkodott, mint egy kaszárnnyában. Különösen azután, hogy Ajnácskői gróf külföldre utazott, itt hagyván a kastélyt, benne a bicegő kapitányt és Karolina asszonyt, egyetlen leánya, Flóra kisasszony felügyeletére.

A kis grófkisasszony akkor töltötte be tizenötödik életévét, amikor a kalocsai zárdából sürgősen hazahozták. A szegény grófnénak már csupán annyi ideje volt, hogy megáldja leánykáját, aztán örökre lehunyta szemét. Flóra itt maradt a páncélinges ősök társaságában, és naphosszat bánkódva ült a toronyszobában, ahonnan messzire kanyargó országutat lehetett látni, míg Boronkai kapitány katonásdit játszott odalenn az udvaron a cselédekkel és környékbeli parasztokkal.

A kapitánynak egész kis hadserege volt. Ha a kastélyban megreccsent a hadikürt, odalenn Fenyőváron meghúzták a harangokat a toronyban. A szél vitte a harangszót, és a parasztok mindenfelől gyülekeztek a kastély udvarába. A bocskoros tótok nagy része kiszolgált katona volt, egynémelyik éppen Boronkai kapitány századában szolgált Nyitrán. Jókedvűen ütögették össze a sarkukat, amikor feseszen jelentkeztek a kastélyban Sinkovics Jánosnál, az öreg kulcsárnál, aki piros huszársapkákat osztott ki közöttük. Sorakoztak az udvaron, és mindenféle katonai gyakorlatokat végeztek. A kastély fegyvertárában volt annyi rozsdás kard, fegyver, hogy négyszer akkora hadsereg felszerelésére is elég lett volna. Gyakorlat után a kulcsár elszedte a tótoktól a fegyvert, elment mindenki a maga dolga után. Boronkai kapitány pedig jókedvűen jelentkezett Flóra grófkisasszonynál:

– Nos, kontesz, meg van-e velem elégedve? Megírhatja a papának, aki a maga idejében a legdaliásabb főhadnagy volt a gróf Kolowrath dragonyosezredében, hogy Boronkai kapitány nem felejtette el a dolgát.

Flóra nem állhatta meg, hogy ne nevéssen a vitéz kapitányon, akinek torzonborz bajusza úgy mozgott, mint egy kandúrmacskáé.

Egyébként egyhangúan folytak a napok a fenyővári kastélyban. Flóra félbehagyott iskolai tanulmányait folytatta Karolina asszony felügyelete alatt, míg a hosszú téli estéken hosszú-hosszú regényeket olvasott, mialatt a kandallóban, amelyet óriások számára építettek, nagy hasábfák lobogtak. A hegyoldal, ahol az Ajnácskőiek aludták örök álmukat, olyan magas hó borította, hogy a ciprusoknak csak a hegye látszott ki, és a Flóra szívéből lassan-lassan múlni, múladozni kezdett a nagy bánat.

Karácsonykor egy nagy kosár páрмаi ibolya érkezett a kastélyba. Ajnácskői gróf küldte a leányának külföldi bolyongásából.

– A felét az édesanyádnak küldöm – írta a gróf –, a másik fele legyen a tied.

Flóra erre azt cselekedte, hogy az egész kosár ibolyát az édesanyja sírjára szórta, magának csupán egyetlen szálát tartott meg. Azonkívül megkérte Boronkai kapitányt, hogy gyűjtse össze a kastély udvarán a környékbeli szegény gyermekeket.

A vitéz kapitány sértődötten mozgatta a bajuszát.

– Én katona vagyok – dörmögte –, nem dajka.

De azért csak engedelmeskedett kis úrnője parancsának. A nagy hó miatt szánkókon hozatta a gyerekeket. Az udvaron ezalatt óriási karácsonyfát állítottak fel, amely meg volt rakva minden jóval. Az aranyos külsejű cukrocskák mellett kis csizmák és bocskorok lógtak: a narancsok és viaszgyertyák mellé prémes bekecskék, sipkácskák voltak akasztva. A fenyővári Jézuska tudta jól, hogy mivel örvendeztetni meg igazán az ő kedvenceit.

Flóra kisasszony pedig ott sürgött-forgott a karácsonyfa alatt, és a kis csizmák, bekecskék, sapkák sorban lekerültek a zöld gallyról, s ugyanakkorra elfogyott az utolsó darab cukor is. A gyerekek énekelve mentek lefelé a hegyoldalról a falujukba, és Flóra kisasszony ragyogó orcával nézett utánuk.

– Lásza, kapitány úr – fordult Boronkaihoz –, ez az én hadseregem.

A kapitány dörmögött valamit a bajusza alatt, nem lehetett tudni, hogy mit. Néhány nap múlva aztán levelet mutatott a gróftól.

– A méltóságos gróf abban a véleményben van, hogy a kontesz hadserege többet ér, mint az én hadseregem. Látszik, hogy Ajnácskői gróf már régen megvált a tényleges szolgálatból.

Karolin asszonynak az a véleménye volt a kapitányról, hogy nem tiszta eszű ember őkegyelme. Különösen akkor erősödött meg ezen meggyőződése, amikor a kapitány egy szép napon hozzáfogott a kastély régen beomlott bástyáinak a kiépítéséhez, a sáncok kijavításához és a régi vízvezeték helyreállításához. Mialatt a kőművesek ezeket a munkákat végezték, Boronkai kapitány igen titokzatos arccal járt-kelt, és nagy tanácskozást folytatott Sinkovicssal, a kulcsárral, aki kiszolgált huszár volt.

Karolina néni aggodalmasan csóválta a fejét.

– Azt hiszem, kontesz, jó lenne értesíteni a méltóságos urat. Sehogy sem tetszik nekem a kapitány. Még egészen megbolondul itt a nyakunkon. Mit csinálunk aztán vele?

Flóra grófkisasszony osztozott ebben az aggodalomban.

– Boronkai uram úgy tesz, mintha legalább is a szomszédban tanyázna az ellenség – jegyezte meg. – Pedig tudomásom szerint egész Európában sehol sincs háború.

Boronkai kapitány mind titokzatosabb arccal járt-kelt a fenyővári kastélyban. A hadikürt gyakrabban reccsent meg a kulcsár szájában, és az összegyülekező tótok aggodalmasan sugdolóztak egymás között.

– Háborúba megyünk – mondták a tudósabbak.

– Ugyan ki ellen? Nincs most háború – felelték a kételkedők.

– Majd lesz, ha nincs. Megyünk a császár ellen. A császár ellen!... – Még kétszáz esztendeje sincsen, hogy a hegyek ezt a kiáltást visszhangozták, és Rákóczi Ferenc tárogatói megszólaltak. Szűz Máriás lobogót lengetett a Vág felett a kószáló szél, és a „hűséges tótok” elmentek verekedni a császár ellen. Az öregebbek még emlékeztek a mesékre, regékre, amelyeket gyerekkorukban hallottak a kuruc és labanc világból.

– Ti melyik párton voltatok? – kérdezte Boronkai kapitány.

– A kuruc párton – felelték. – A tótok mindig kurucok voltak.

Ajnácskői Flóra hallgatta ezeket a beszélgetéseket. Nem sokat értett az egész dologból. A kastélyba ami újság járt, azt mind a kapitány olvasta. Mit is olvasott volna Ajnácskői Flóra az újságokból? Ott voltak a regények, amelyeket a hosszú estéken Karolina nénivel együtt olvasott.

Egy napon Boronkai kapitány felvette régi katonaruháját, derekára csatolta kardját, és kifényesítette sarkantyúját. Így, teljes díszbe öltözve, tisztelgett a kastély úrnőjénél, Ajnácskői Flóránál.

– Komtesz – szólt komoly hangon a kapitány –, a haza veszélyben van. Az országban kiütött a forradalom, mindenfelé elkezdődött a nemzet harca szabadságért. A haza hívja a fiait.

Ajnácskői Flóra csodálkozva nézett a kapitányra.

– Boronkai uram, miért mondja ezt nekem? Sürgős levelet kell küldenie édesapám után. Hogyha a haza szólítja őt, eljön a földkerekség túlsó oldaláról is.

– Már küldtem levelet – felelte Boronkai jelentőségteljesen. – Nem is egyet, de tizenkettőt. Megírtam a méltóságos úrnak, hogy verbunkos huszárok járják be a falukat, és tótjaink égnek a vágytól, hogy fegyvert kapjanak a kezükbe. Harci kiáltás száll végig a falvakban. Nincsen gyermek, nincsen öreg ember: valamenynyien férfiak lettek egy napon, amely napon meghallották segélykiáltását mindnyájunk édesanyjának, a hazának.

Ajnácskői Flórának lassan sötét pír lepté be az arcát. Fekete szemében fény villant meg.

– Hol van az apám? – kérdezte türelmetlenül.

A kapitány elboruló arccal folytatta.

– Megírtam a grófnak, hogy itt rendben van minden, és amely percben rendeletet küld, azonnal hozzáfoghatok az ezred felállításához. Egy Ajnácskői nem mehet kevesebbed magával hazája segítségére. Odakünn függnek a folyosón az ősök arcképei, közöttük nem egy olyané, akinek saját ezrede volt a török ellen vívott harcokban. Később felállították az Ajnácskőiek ezt az ezredet, valahányszor szükség volt rá. A kuruc háborúk diadalmas csatái saját ezredeik élén találják az Ajnácskőieket. De nem kímélték a pénzt akkor sem, amikor Mária Terézia királyunk esdő szóval fordult a magyar nemzethez. Ajnácskői Felicián állította fel azt a híres fehér bocskoros ezredet, amely tetőtől talpig fehérbe volt öltözve. A hófehér vitézek hetyke léptekkel masíroztak el a királynő előtt Szilézia felé. Amikor pedig visszajöttek, egynek se volt többé fehér a ruhája. Sötétbarna volt az a ráta-padó vértől, amelyet ütközetekben folytattak az Ajnácskői katonái. A napóleoni háborúk sem találták lustán az Ajnácskőieket. Két teljes ezredet bocsátottak Ferenc császár rendelkezésére.

Flóra grófkisasszony türelmetlenül vágott közbe:

– Nos, mit válaszolt atyám?

Boronkai kapitány tarsolyába nyúlt, és onnan a gróf levelét vette elő.

– A válasz megérkezett. Ajnácskői Rudolf gróf azt rendeli, hogy... semmit se rendel. A tótok maradjanak szépen otthon, majd felállítja az ezredet, ha annak ideje elérkezett. Csakhogy nem ám a forradalmárok segítségére, hanem azon rebellis had leverésére, a császár szolgálatára. Ami pedig engem illet, ha olyan nagyon verekedhetnékem van, azonnal hagyjam el a kastélyt. El vagyok bocsátva. Ezt jöttem bejelenteni, kedves Flóra kontesz.

Boronkai kapitánynak reszketett a hangja az utolsó szavaknál. De erőt vett magán. Megsodorta bokros bajuszát, és néhányat köhintett.

– És hogy semmit se hallgassak el – folytatta –, a kastély és az uradalom kormányzására már kirendelte a gróf úr megbízottját, Szekrett Diegó személyében.

– Ugyan ki legyen az? – kérdezte Flóra.

– Véletlenül ismerem – felelt a vén katona –, bár sohasem dicsekedtem az ismeretségével. Szekrett Diegó hadnagy volt az én időmben a gróf Kolowrath-dragonosoknál, akiknek egyedül szabad fehér lovaglónadrágot viselni a lovasok között. Ezt a kitüntetést az ezred Mária Terézia királynőtől kapta azon alkalmából, hogy vitézül verekedett a sziléziai hadjáratban.

A kapitány még sokáig folytatta volna hadtörténelmi előadását, ha az udvarról felhangzó lőnyerítés más irányba nem tereli a gondolatait.

– Hív a lovam. Érzí ő is, hogy háborúba megyünk. Búcsúzni jöttem, kontesz. – Flóra megindultan nyújtotta kezét az öreg katonának. Az lehajolt és megcsókolta.

– Csak annyit akarok mondani még, kontesz, hogy odakünn a folyosón, ahol az ősök és ősasszonyok arcképei függnek hosszú sorban, jobban megtanulhatja a

hazaszeretet, mint Karolina asszony összes könyveiből. Talál odakünn fiatal leányokat, gyöngye menyecskéket az Ajnácskői ősök között, akik kardot kötöttek az oldalukra, amikor a haza szólította őket. Éppen úgy tudták szeretni a hazát, mint ahogy a férfiak szerették. Bármilyen teszt, kontesz, gondoljon arra, hogy ereiben Ajnácskői-vér folyik, annak a nagy nemzetségnek a vére, amelyben az asszonyok éppen úgy vitézkedtek, mint a férfiak...

Karolina néni az utolsó szavaknál a szalonba lépett, és tetőtől talpig végigmért a kapitányt.

– Remélem, kapitány – szólt éles hangon –, nem akarja a katonái közé sorozni Ajnácskői Flórárt?

A kapitány mosolygott bozontos bajusza alatt.

– Miért ne? Igen szép huszárgyerek válna belőle.

Karolina néni erre végképpen elvesztette türelmét, amely különben is mindig nagyon gyöngye lábán állott, ha Boronkai kapitányról volt szó. A csípőre tette kezét, és hangja olyan éles lett, amilyen éles hangot erről a mindig csöndes, jámbor és istenfélő idős hölgyről alig lehetett volna feltételezni.

– Hallja, kapitány! Hogy maga megbolondult, ahhoz nekünk semmi közünk. Más rendes ember is elvesztette már az eszét, ami különben önnek sohasem volt. De már azt kikérjük magunknak, hogy bolondságaival bennünket félrevezessen. Menjen isten hírével. Mi nem haragszunk önre. Meg vagyok győződve, hogy a méltóságos gróf úr is megbocsát önnek, ha egyszer megbánja tettét.

– No, azt a bocsánatot már kötve hiszem – morogta a vén katona. – A gróf úr Bécsben van, és a császárt szolgálja. Én Magyarországon vagyok, és a hazámat szolgálom. Majd elvállik, hogy ki erősebb: a császár-e vagy a nemzet? Mi a gróf úrral ellenségek vagyunk.

– Menjen már, Boronkai! – szólt szinte könyörgő hangon Karolina néni, mert észrevette, hogy az utóbbi percek alatt Flóra kontesznek minden vér elhagyta arcát. Elfehéredett még az ajka is, és a keze görcsösen kapaszkodott bele egy szék támlájába.

A kapitány összeütötte a sarkantyúját. Meghajolt, és hátrafelé lépett.

Flóra most felemelte a kezét.

– Kérem Boronkai úr... Tehát azt gondolja, hogy az én apám...

A vén katona ijedten szólt közbe:

– Kezét csókolom, én semmit sem gondolok, kontesz. Én csak azt gondolom, hogy az olyan vén katonának, mint amilyen én is vagyok, ott van a helye, ahol a fegyver csörög, ágyú dörög, és a csatazaj remegteti a földet. Katonának keresni kell a halált, nem pedig otthon bevárni. Ezért hagyom én el a fenyővári kastélyt, amelyet különben megerősítettem, hogy akármilyen incifinci ellenség nem tud bejutni falain.

Még egyszer meghajolt, és kisietett a szobából. A kardja végigcsörömpölt a folyosó kockakövein, és ez a kardcsörgés mintha egyszerre megtöltötte volna az

egész házat. Fegyver csörgött mindenfelé, és harci lárma hallatszott be a nyitott ablakon. Odakünn langyos májusi nap volt, és a zöld hegyek legszebb ruhájukat vették fel. Mintha még a Vág is jobban fénylett volna odalenn a völgyben, mint máskor. Az ablakpárkányon fehér violák nyíltak, és enyhe illatuk beáradt a szobába. A cserepek közé most egy kis vörös hátú katicabogárka koppant. Flóra szórakozottan vette a kezébe az istenke bogarát. Az nagyon jól érezhette magát a leánytenyér puha selymén, mert lassan mászni kezdett a tenyerén fölfelé.

Odalenn pedig növekedett a lárma, a fegyvercsörgés. Karolina néni a fülére tapasztotta a kezét.

– Istenem, csak ez a sok követválasztás ne volna! – sóhajtott.

– Nem követválasztás van, néni – felelt Flóra halkan. – Boronkai kapitány elviszi a tótokat honvédek. Meglehet, hogy egy se kerül közülük haza. Elesnek a csatamezőn.

– Hát akkor miért örülnek úgy a bolondok, hogy csaknem kibújnak a bőrükből?

– Mert ha meghalnak is, a hazáért halnak meg, néni.

Karolina néni értelmetlenül csóválta a fejét, és csak annyit tudott mondani:

– Sohasem hittem volna, hogy ilyen veszedelmes ember ez a Boronkai.

A tótok pedig gyülekeztek odalenn a kastély alatt. Nem várták, hogy fegyvert, piros sapkát kapnak most, mint a gyakorlatokkor szokás. Hoztak fegyvert magukkal. Kiegyenesített kaszákat, villát. Ott zajongtak, zibongtak, mint egy méhraj. Mindig jöttek, mindig többen lettek.

– Istenem, honnan jön ez a sok tót! – sóhajtott fel Karolina néni.

Boronkai kapitány ott járt-kelt közöttük parancsokat osztogatva. A katicabogár régen elröpült az Ajnácskői Flóra tenyeréről, elröpült arra valamerre, amerre a tótok voltak készülődben, a nap már a Vág kellős közepén ragyogott, a kis falvakban pedig harangoztak.

A zibongás, zajgás lassan szűnőfélben volt odalenn. A tótok kettős rendbe sorakoztak. Boronkai kapitány pedig felült a lovára. A hadikürt most recsegni kezdett, és egy hórihorgas fiatal legény kibontotta az eddig összezsavart lobogót. A hegyek között kószáló szél nyomban belekapott a háromszínű lobogóba, és a hadsereg, amikor meglátta a zászlót, egyszerre, mint egy ember, énekelni kezdte az akkor divatos dalt:

Kossuth Lajos azt üzenete...

Zúgott a dal, és a tótok vígan mentek lefelé a hegyoldalban. Boronkai uramnak a kardján ragyogott a napsugár, hóka lova tempósan emelte a lábát, és vidám boldogság ragyogott le minden arcra.

– Mintha követválasztásra mennének – mondta Karolina néni.

Ajnácskői Flóra pedig nézte a hegyoldalból lefelé haladó csapatot. Mentek, mentek... És maga sem tudta miért, egyszerre könnyek homályosították el tekintetét. A forró cseppek végigperegtek arcán.

Most már a völgyből hangzott a sereg dala. A szél el-elkapta egyes foszlányait, mintha el akarná tenni emlékébe.

Elmentek mind.

A FEJEDELEM SZOLGÁJA

A régi világban, amikor még nem volt se posta, se vasút, az emberek éppenséggel úgy szerettek levelezni, mint manapság. Nagyon egyszerűen. Voltak gyors lábú fickók, akik olyan gyorsan jártak, mint a madár. Ezek a fiatal fickók voltak a kengyelfutók.

Ennek a dolognak pedig az a veleje, hogy élt egyszer egy furcsa kengyelfutó Báthori Zsigmond udvarában.

Olyan fekete volt ez a legény, mint valami cigány. Pedig nem is volt cigány, hanem tatár. Hívták pedig Tekének.

Teke már fiatalkorában került az erdélyi fejedelem udvarába. Fogolynak hozták valami háborúból, vagy úgy találták az országúton, elég az hozzá, hogy Teke ott nőtt fel a fejedelem udvarán.

Felnőtt, de semmire sem lehetett használni; olyan lusta legény nem volt egész Erdélyben, mint a mi tatárunk. Még lóra ülni sem szeretett, de még a száját sem nyitotta ki, ha nem volt muszáj. Elfeküdt volna hétszám a kenyérsütő kemencében, éppen csak az éhség kergette ki onnan. De még éhezni is inkább éhezett, csak ne köllessen neki megmozdulni.

A fejedelem sokszor bosszúsán csóválta a fejét, ha Tekét az udvaron látta ögyelegni.

– Mit csináljak veled, te hétlusta? – kérdezte mérgesen. – Az én házamnál mindenkinek megvan a maga dolga. Egyik a lovakra vigyáz, a másik a konyhára hordja a vizet. Te még a disznóölésnél sem igyekezel, pedig akkor olyan ürge mindenki, mint a gyík.

Teke ilyenkor letérdelt a fejedelem előtt.

– Bocsáss meg, nagyságos uram, de én nem bírok semmit sem dolgozni!

Már éppen azon gondolkozott a fejedelem, hogy Tekét elkergeti az udvarból, midőn egyszer nagyon megharagudott rá.

Úgy történt, hogy éppen neve napja volt a fejedelemnek, és nagy ebédre készültek a palotában. Tizenhat szakácsné süttött-főzött a konyhán, harminckét szolgáló segített nekik. Már éppen meg akarták húzni az ebédre hívó harangot, mikor a főszakácsnő észrevette, hogy hiányzik a törökbors a töltött káposztából. Mégpedig azért hiányzott, mert nem volt egy morzsa törökbors sem a háznál.

Nosza szaladt ki a főszakácsnő az udvarra.

– Hol van egy gyors lábú legény, aki hamar törökborsot hozna? – kiáltott.

Éppen Tekébe botlott bele az udvaron, amint az ott a derekát nyújtóztatta.

– Fuss, te legény, hamar Kolozsvárra, és hozz az örménytől törökborsot! Délig itt légy, mert addig nem lehet kezdeni az ebédet.

– No, akkor nem is ebédelnek máma, mert az én lábam nem arra való, hogy fusson – felelte Teke.

Hej, mérges lett erre a főszakácsnő! A főzőkanállal nagyot koppantott a Teke fejére.

– Fuss íziben, mert mindjárt kitépem a füled! Szedtevette!

Mit tehetett egyebet a lusta Teke? Elindult nagy búsan, bánatosan Kolozsvár felé.

Kolozsvár csak egy macskaugrásra volt a fejedelem kastélyától, más legény elő is került volna délig a törökborsal; de nem úgy Teke. Mindjárt az út elején leült nagy sóhajtozva egy árnyas fa alá, és amilyen lusta volt, csakhamar el is aludt.

Aludt, aludt...

De egyszer mégiscsak felébredt, s akkor eszébe jutott neki az, hogy mi járatban is van ő. Nagy mérgesen elindult tehát Kolozsvárra. Megvette az örménynél a törökborsot, aztán még keservesebb sóhajtások között elindult vissza hazafelé... A törökborsot úgy cipelte, mintha legalább egy mázsa lett volna. Pedig bizony az nem volt több egy fontnál, még az örmény mértéke szerint se.

Amint hazaérne Teke, csak azon veszi magát észre, hogy jobbról-balról megfogja két hajdú, aztán se szó, se beszéd: lekapják a tíz körmérő, és olyan becsületes huszonötöt hegedültek rá, hogy beillett volna ötvennek is.

Teke, mikor magához tért az ijedtségtől, sírva jajgatva kérdezte a hajdúkat:

– Vajon miért bántottak engem kendtek?

– A nagyságos fejedelem parancsából, mert tegnap óta járt kend a törökborsért.

– Tegnap óta – sóhajtott Teke. Akkor jutott eszébe, hogy ő bizony elaludt útközben a fa alatt.

De még egyéb büntetés is érte ezenkívül Tekét. Mégpedig az a büntetés, hogy a fejedelem parancsolatára az elhalt kengyelfutó helyét Tekével töltsék be. Ezüstpatkót vertek a Teke meztelen sarkára, kis sapkát húztak a fejére: ezzel Teke lett a fejedelem kengyelfutója.

Persze az egész udvar Tekén nevetett.

– No, Teke, most kaptad meg a neked való hivatalt! – mondogatták a cselédek.

– Igaz, hogy a te apád nyúl volt, az anyád pedig őz? – kérdezték mások.

Teke pedig az ijedtségtől még szólni se bírt. Csak sóhajtott, búsult naphosszat.

– Jaj, édes istenkém, mi lesz most velem? Hiszen én nem tudok futni! Még járni sem szeretek, mindig csak fekehetném.

Elbújt a kenyérsütő kemencébe, és ott aludt, aludt... ki tudja meddig aludt volna, ha a hajdúk egyszer talpra nem ráncigálják.

– Föl, kengyelfutó! Levelet köll vinned Maros-Tordára!

– Hova? – riadt fel Teke. – Hisz azt se tudom, hogy Maros-Torda a világon van-e?

– De bizony ott van, mégpedig Erdélyországban. Rajta, kengyelfutó, ne kíméld a patkód! Ha elkopott, vesz újat a fejedelem.

Teke csak álmélkodva meresztette a szemét jobbra-balra, mialatt a sapkájába dugták a levelet, kezébe pedig egy vékony hajlós pálcát adtak.

– Ha elfáradtál, kengyelfutó, hát ezzel serkentsd magad. Csak húzz jó nagyokat a lábadra, meglátod: sohasem fáradsz el.

Teke elvette a pálcát, és megsuhogtatta a levegőben. De még akkor sem tudta valami nagyon, hogy tulajdonképpen mit is akarnak vele.

Csak akkor riadt meg, mikor a hajdúk kapitánya rákiáltott:

– Most pedig indulj rohanvást Maros-Tordára! A fejedelem levelét átadod Példi László uramnak. A válaszát pedig futva hozod vissza. Sehol meg ne pihenj, sehol lépésben ne menj! Fuss mindig, meg se állj! Ha szekér megy előtted, ha szekér jön veled szembe, csak annyit kiálts: „Félre az útból, én vagyok a fejedelem kengyelfutója!” Erre a szóra minden szekér félreáll az utadból, hogy te szabadon szaladhass.

Alighogy befejezte szavait a hajdúk kapitánya, hirtelen nagyot pattant egy ostor a Teke háta mögött. De nemcsak pattant, hanem meg is csípte Teke mezíttelen lábszárát. Nagyot ugrott erre Teke.

– Jaj, a lábam! – kiáltotta.

– Jaj, a hátam! – kiáltotta.

– Jaj, jaj, jaj! – ordította.

De akkor már futott, mint a nyúl.

– Így haladj, szaladj mindig! – kiáltott utána a hajdúk kapitánya.

Teke pedig futva, rohanva kanyarodott ki az országútra. Vissza se mert nézni. Az ezüstpátkó csak úgy pattogott a sarkán, a pálcá meg suhogott kezében. Szekér jött az úton, arra rákiáltott:

– Félre, paraszt! A fejedelem kengyelfutója jön!...

A szekeresgazda alázatosan megemelte a süvegét, és gyorsan félreállt az útból szekerekével.

... Három nap múlva pedig ugyanazon az országúton lihegve, porosan, fáradtan futott hazafelé Teke. A kastély kapujánál csaknem elalélt már a fáradtságtól, de bizony azért még sem állt meg... Az ezüstpátkó mind levásott a lábáról, a két meztelen lába csupa seb volt az ütésektől. Még a pálcá is összetört a kezében.

– Itt a felelet! – nyögte rekedten, s átadta a sapkájába rejtett levelet.

Még a fejedelem is csodálkozva jött le az udvarra.

– Ejnye, ejnye – mondogatta. – Eddig a leggyorsabb kengyelfutó is négy nap alatt járta meg ezt az utat. Ez meg három nap alatt itt van. Kérdezzétek meg tőle, hogy mit akar, aztán adjátok meg neki.

A hajdúk kapitánya odament a kenyérsütő kemence szájához (már akkor belé is mászott Teke), és bekiáltott:

– Hé, kengyelfutó! A fejedelem azt üzeni, hogy derék fickó vagy. Mit akarsz enni? Van itt egy hordó töltött káposzta a számodra. Tudom, azt szereted legjobban.

– Tegyétek el a káposztát – felelt a kemencéből Teke. – Most nem bírok meg se mozdulni. Azért hát csak tegyétek el a káposztát!...

Hát persze teljesítették a kívánságát.

Így lett Tekéből, a hétlustából, az ország leggyorsabb kengyelfutója. Vele ugyan senki sem vehette fel a versenyt. Még a nyulat is elfogta futtában, ha éppen akarta. Igaz, hogy minden héten elkoptatott egy pár ezüstpatkót, de ha nem volt elvinni való levél, ki se mozgult a kenyérsütő kemencéből, ott aludt napokig. Csak a sarka látszott ki a kemence száján. Arról tudták meg, hogy odabenn van, mert különben sokszor tán be is gyújtottak volna a kemencébe.

(1925)

TIZENHAT VÁROS TIZENHAT LEÁNYA

I. ZSIGMOND KIRÁLY ZÁLOGBA TESZ

Kornidesz Györgynek, a kézmárki polgármesternek Budán, a királyi városban akadt valami dolga, amikor onnan hazajött, olyan titokteljes, gondterhes arca volt, hogy akik látták, megrémültek tőle.

– Csak nem kezd megint háborút a király? – kérdezték. – Hisz az előbbinek még alig van vége. Most is érezzük az adóban az elmúlt háborút.

Kornidesz uram nem azok közé tartozott, akik nem tudják féken tartani a nyelvüket. Hallgatni tudott őkegyelme a legjobban. De annyit mégis felelt:

– Még rosszabb készül, mint háború.

Midőn ezt mondta, ahány ránc volt az arcán, mind rejtélyes kérdőjellé alakult át.

– Még rosszabb – sóhajtott.

A kézmárki polgárok, a takácsok, a gyolcsosok, a fuvarosok és mindenféle kereskedők addig se nyughattak a sok adótól. A kézmárkiaknak volt pénzük, mint kereskedő embereknek, a király ott vette a pénzt, ahol találta. Néha kétszer is rájuk küldte az adószedőit egy esztendőben. A kézmárkiakat mindenféle címen megadóztatták. Zsigmond király, ha üres volt a kincstára, nagyon találékony volt az új adók kitalálásában. Azt csinálta, amit manapság a pénzügyminiszterek.

– Valami új adó készül megint, jönnek ismét az izmaeliták a nyakunkra – találgatták az idősebb polgárok.

– Isten tudja, mi készül. Csakhogy nagy baj készül – felelt a polgármester. – Estére a városházán majd megtanácskozunk a dolgot. Aztán megtudhatja a többi népesség is.

Estére a város szenátorai, kísérve a város darabontjaitól, akik a lámpást vitték előttük, hogy ha esetleg éjszakáig nyúlna a tanácskozás, összegyülekeztek a városházán.

A takácsok céhmesterét hívták akkor Fabricius Józsefnek, aki rangjánál fogva szintén a szenátorok közé számított, mert a takácsok mind gazdag, szorgalmas emberek voltak. Az ő szövőszékeiknek a kattogására gurult az arany– meg az ezüstpénz Kézmárkra a világ négy tája felől, amerre a jóféle szepességi vásznat elhordták.

A szenátorok körülülték az asztalt, Kornidesz György kezébe vette a régi buzogányt, és megérintette vele az asztal közepén álló ezüsthordót. A hordóban jóféle tokaji volt, a szenátorok előtt kupák állottak, akkoriban még ezek helyettesítették a kalamárisokat.

– Hallgassátok! – kezdte az ünnepélyes csendben a polgármester. – A várost nagy veszedelem fenyegeti. A király zálogba akarja tenni a lengyel királynál.

A szenátorok mind talpra ugrottak.

– Minket? Zálogba? – kiáltották.

A polgármester az ezüsthordóra ült.

– Magától a királytól hallottam Budán jártomban. Őfelsége azt kérdezte tőlem, hogy mit szólnának hozzá a kézmárkiak, ha egy darabig más király parancsolna nekik, ha más szedné az adót?

– És te mit feleltél? – kérdezte egy mély hang, a Fabricius hangja, és a takács megsimogatta hosszú szőke szakállát.

– Én azt feleltem, hogy van jó dolga a királynak, legjobb adófizető városát, a kincses Kézmárkot elveszíteni? A felséges úr pedig erre azt felelte, hogy hiszen nem örökre akar túladni Kézmárkon, csak bizonyos időre, amíg pénzhez jut, és visszaválthatja kedves városát. Biztosított arról, hogy nagyon szereti a kézmárkiakat, és nektek királyi üdvözlétét küldi.

– Szóval elszakadunk a magyar koronától, édes hazánktól, amelyért annyit véreztünk? – szólalt meg az ünnepélyes csendben Fabricius, a takács. – De nem baj az, polgárok! A korona nem akarja, hogy Kézmárk továbbra is drágakövei közé tartozzék, a király kivet bennünket koronájából. Nyugodjunk meg, polgárok. Roszszabb dolgunk ezután sem lesz, mint eddig volt. Adót kell fizetni, katonát kell tartani. Ha nem kellünk Zsigmondnak, a magyar királynak, szívesen vesz bennünket a lengyel király. Hűséges szolgálai leszünk, hogy jó királyunk legyen ő.

Fabricius szavainak azonban nem volt meg a kívánt hatása. A szenátorok csüggedten hajtották le fejüket. Az öregebbek elborulva mondogatták:

– Mégse vártuk a hazától, hogy a haza elhagyjon minket! Ilyen csúfosan, megalázóan, zálogba téve!

– Nemcsak Kézmárkot éri ez a sors – mondta Kornidesz György. – A király közölte velem, hogy még tizenöt más szepesi város van kiszemelve erre a célra. Köztük Podolin, gazdag kolostorával, Lubló, vagyonos fuvarosaival és Igló, ötvösművészeivel... Maholnap itt lesznek a lengyel és a magyar király követei, hogy átadjanak bennünket. Krikavay magyar kapitánynak felmondják a hivatalát, lengyel kormányzót kapnak a szepesi városok.

A tanácskozóteremre mélységes csend borult. A tanácskozó urak lehajtott fővel gondolkoztak azon, hogy micsoda új változásokra van kilátás. Csupán Fabricius, a takácsok céhmestere vetette fel dacosan a fejét:

– Lesz, ahogy lesz. A vászon ezután is kelendő portéka lesz, mert inget mindig fognak hordani a nagyurak.

(Inget abban az időben többnyire csak az úri népek viseltek. Drága volt a vászon.)

A takács szavaira a polgármester felemelte a kezében tartott buzogányt, és megkongatta vele az ezüsthordót, amelyben már fogytán volt a tokaji.

– Úgy látszik, Fabricius uramnak nagyon tetszik a változás, amely előtt városunk áll. Indítványozom tehát, hogy mondjuk ki a határozatot, hogy midőn a lengyel követek túszot követelnek városunktól, hogy hűségesek és jó adófizetők leszünk, Kézmárk város túsza legyen Fabricius Anna, a takácscéh atyamesterének leánykája. Vigyék őt magukkal a király követi messzi Lengyelhonba.

Fabricius uram letette a kupát, amelyet éppen szájához emelt. Elsápadt az arca arra a gondolatra, hogy egyetlen leányától, egyetlen gyermekétől akarják megfosztani. De Fabricius férfi volt. Bólintott a fejével.

– Szeretett városomért egyetlen gyermekemet is feláldozom.

– Vivát Fabricius! – kiáltották a szenátorok, mert megkönnyebbült egyszerre valamennyinek a szíve, hogy nem az ő gyermekére esik majd a választás.

– Vivát Fabricius!

A kupák összecsendültek, de a takácsmester eltolta maga elől a bort. Komor arccal emelkedett fel, és szótlanul elhagyta a tanácskozótermet.

Kornidesz uram fejcsóválva nézett utána.

– Nagy sebet ütöttünk Fabricius uram szívében. De a város érdeke azt parancsolja, hogy ne legyünk kíméletesek.

– Könnyen beszél, főbíró uram – dörmögte Gnézda, a Fabricius atyámfia. – Főbíró uramnak nincs gyermeke, nem ismeri az apai szeretetet.

Már estére hajlott az idő, és az ócska, magas fedelű házak között, régi torony alján alig egy-két ember járkált már csupán az utcákon. Nemsokára becsukják a kapukat is.

De mielőtt becsukták volna a város kapuit, sebes vágatva nyargalt be a városba dél felől két talpig felfegyverzett vitéz. Páncélos ruhájuk, tollas sisakjuk messziről elárulta, hogy a király emberei.

Ugyanakkor az északi kapun is két lovag nyomult a városba. Hosszú, prémes kabátjuk alatt görbe kard verődött oldalukhoz. Kackiás süvegüket befehérítette az út pora. Lecsüngő, deres bajszuk egybefolyt szakállukkal.

A négy lovag a piac közepén találkozott. Egymásra néztek, felismerték egymást.

– Zsigmond, Magyarország királyának követi vagyunk – mondták, a délről jöttek.

– A lengyel korona vitézei mi vagyunk – felelték az északiak.

A lovak feje fölött kezet fogtak. A lengyelek a nyereg alá csatolt bőriszákra ütöttek, amelyben ezüst- és aranypénz csörgött.

– Hoztuk a pénzt Kézsmárkért!

– Mi pedig a pénzért jöttünk. Reggel a tiétek lesz a város – felelték a magyarok.

A hazafelé siető szenátorok a lovagok láttára mélyen a fejükbe húzták sapkáikat, és a fal mellett suhantak tova. Örült mindegyik, mire hazaért családja, szerettei körébe, és a vaspántos ajtót jól bezárták a házon. Nem barátságos az éj, ha sarkantyús lovagok időznek a városban, tudták régi időből.

II. ANNA MÁS VIDÉKRE KÖLTÖZIK

Hogyan és miként töltötte az éjt Fabricius takács, midőn egyetlen gyermekétől, imádott Annájától kellett elbúcsúznia, ki tudja, mennyi időre, azt mutatta másnap ónszürke arca és beesett szeme. A dacos, büszke ember szinte megtörni látszott a váratlan csapás alatt. Hiszen mindene volt az a gyermek.

Anna alig töltötte be tizenötödik életévét, s az apja az utcára sem eresztette egyedül, még a templomba is vele ment.

A régi szepességi lányok – mint általában a régi polgárlányok – nem is tették ki a lábukat a házból máskor, mint mikor templomba mentek. És akkor, mikor férjhez vitték őket. Addig otthon voltak a házban, és csupán a vaskosaras ablakokon át ismerhették a várost és az embereket. A Fabricius uram háza a piactéren állott, Anna tehát eleget láthatott az ablakból. Itt folytak le a vásárok, az adószedés, hadak gyülekezése. Itt hirdette ki a király parancsait és a törvényeket Krikavay úr, a szepesi városok kapitánya. Az emeleti ablak vaskosarai jól elrejtették Annát a kíváncsiaktól, pedig sokan voltak kíváncsiak rá, mert az a hír volt felőle, hogy Szepességben szebb teremtest még nem látott emberfia, amilyen szép Fabricius Anna. Ha templomba ment, anyjától örökölt, nagy fejkötője fehér vászonszárnyai-val úgy eltakarta az arcát, hogy abból nem látszott ki semmi egyéb, mint csupán égőfelete, nagy szeme. Azt is mindig lesütötte, csupán akkor emelte fel, midőn a feszület előtt imádkozott.

Egy öreg dajka, bizonyos Mári néni, volt éjjel-nappal Anna körül. Az tanította meg varrni, csipkét verni, olvasót pörgetni. Az tanította meg arra, hogy az álmoknak miféle jelentősége van.

De tudott írni és olvasni Anna, ami nagy szó volt abban az időben. Még a férfiak között is kevés olyan akadt, aki a betűket ismerte; asszonyféle meg általában nem is értett az íráshoz, olvasáshoz. Még királynék se mindig.

Fabricius Anna ezt a nagy tudományát bizonyos Joánesz nevű diáknak köszönhette, aki nagyon változatos körülmények között került a takácsmester házához.

Fabricius uram valahol vásáron járt Lengyelországban, és a vásárról hazatérőben, pihenőt tartott sok más társával együtt a Vörös-szorosnál. A szekereket félkörbe állították, és készen voltak a határszéli rablók támadására, ami abban az időben mindennapos dolog volt.

Mielőtt a nap leszállott volna, a körül fekvő erdei rengetegből egy nyurga, rongyos ruházatú ember jött elő, akit inkább lehetett koldusnak nézni, mint vándorlónak.

A szekértáboron kívül megállott az ember, és Fabricius nevét kiáltotta. A takács kezébe vette ólmosbotját, és kilépett a szekérsáncok közül.

– Mit akarsz? – kérdezte, és gyanakodva nézte végig az idegen talpig rongyos ruházatát.

– Nem ismersz? – kérdezte a rongyos ember. – Én Joánesz vagyok, akivel egyszer nagy jót cselekedtél.

– Nem emlékszem rád.

– Csak jusson eszedbe a nagybeteg vándordíák, akit egyszer télvíz idején házába fogadtál, és nem engedted, hogy a félholtat kiűzzék a városból a darabontok, azon hiedelemben, hogy az bélpoklos.

– A szívem könyörületes szokott lenni, de mégsem emlékszem rád. Ha koldulni akarsz, szólj, de ne alkalmatlankodj hiába – mondta a takács, és egy rézpoltúrát vett elő a zsebéből.

– Nem kell a pénzed, Fabricius úr. Van nekem, azazhogy lehetne több, mint amennyi neked van. Én tudom a hajdemákok kincsesbarlangjának a titkát.

Fabricius hátralépett, mintha kígyó emelkedett volna fel előtte. A hajdemákok voltak a legveszedelmesebb rablók, akik csapatokba verődve megtámadták az utazó kereskedőket, és legyilkolták őket.

– Talán te is hajdemák vagy?

– Nem vagyok hajdemák, esküszöm, hogy nem vagyok rabló, csak a fogságukba kerültem, és nem eresztenek el, de meg sem ölnek, mert én tudok írni és olvasni, amit egyikük sem tud. Az éjjel kihallgattam őket, amint a legközelebbi rablótámadást megbeszélték. Benneteket akarnak megtámadni, és elbeszélték, hogy mely gazdag kereskedők vannak most együtt az útban... Itt van Glogovszky, az iglói szűcsmester...

– Valóban itt van – felelt gépiesen Fabricius.

– Veletek van a gazdag Wajn, Lőcséről.

A takács némán bólintott.

– Mikor a te nevedet említették, Fabricius úr, egyszerre eszembe jutott a hozzám való jószágod, kegyességed. Eszembe jutott, hogy van otthon egy gyönyörűséges leánykád, a kis Anna, aki olyan jó szívvel, áldott könyörületességgel ápolta a szegény, félhalott Joáneszt, amikor te házába fogadtad, holott ő már bizonyos volt benne, hogy azon az éjszakán a farkasok tápláléka lesz a város falain kívül. Eszembe jutott irgalmasságod, jó takács, és megesett a szívem rajtad, pedig elhiheted, hogy a kegyetlen élet eléggé megkeményítette, eldurvította a szívemet. Amíg a hajdemákok a rablótámadás részleteit megbeszélték, én folyton azon törtem a fejem, hogyan szökhetnék el tőlük, hogy hírt adjak neked. Ma végre sikerült megszöknöm, és most figyelmeztetlek téged, Fabricius úr, hogy menjetek el e helyről, még napszállta előtt, mert bizony mondom, hogy a felkelő nap véres hulláitokat találja itt.

A takács fürkészve nézte az idegen arcát, amíg az beszélt, aztán csendes hangon megjegyezte:

– Most már emlékszem rád. Van legalább öt esztendeje, hogy nálam jártál, és a legényeimet tanítottad egy különös nőtára, amelyet azok azóta néha énekelnek. „Elment a farkas, a fekete erdőbe...”

– Jól emlékszel, Fabricius úr. A Havas-földön tanultam ezt a nótát, mikor ott a török ellen verekedtem. De most menjetez innét sietve. Ha akarod, én elvezetlek olyan helyre, ahol biztonságban lehettek.

– Nem csalsz-e kelepcebe? – kérdezte a takács.

– Ha emlékszel reám, akkor tudnod kell, hogy Joánesz miféle ember.

– Hiszek neked, Joánesz. Nem is esketek meg, mert ha rossz ember vagy, akkor hiába az eskü. Szólok kereskedőtársaimnak, és nyomban útra kelhetünk oda, ahová te vezetsz.

– A hajdemákok nem indulnak hold feljötte előtt. Ismerem a szokásaikat.

Fabricius takács visszatért a szekértáborba. Ott hangos szóváltás, vitatkozás keletkezett. A lustább kereskedők nem akartak már továbbutazni ezen a napon; egynémelyik része álmos volt, és aludni vágyott. A fegyveres őrök, akik a csapatot kísérték, váltig erősítették, hogy majd elbánnak ők a hajdemákokkal, ha azok ide merik dugni az orrukat. Jól ettek-ittak az utazók, bizony nem lehetett őket talpra állítani.

Fabricius uram visszatért Joáneszhez:

– Itt maradunk, ez a határozat.

– Akkor ez az éjszaka a halál éjszakája leend számotokra – felelt a diák. – A hajdemákok senkinek se kegyelmeznek, hogy senki el ne árulhassa őket. Hallgass rám, Fabricius. Kapj szekeredre, és jöjj velem!

Olyan meggyőzőek voltak a diák szavai, hogy Fabricius uram visszament a táborba, és kérve kérte kereskedőtársait, hogy vonuljanak el e helyről. De azok nem hallgattak rá. A takács tehát egyedül ült fel szekere. A Joánesz a kocsis mellé ugrott, kivette annak kezéből a gyeplőt, és a lovak közé csapott. Csakhamar mély fenyőrengeteg közepén állapodtak meg.

– Innen látni fogod a tüzet, amely megvilágítja majd az éjszakát, midőn a hajdemákok felgyújtják odalent a szekértábort – mondta halkan a diák.

Éjfél felé valóban tűzfény világította meg a völgyet... S másnap, midőn Fabricius folytatta útját, az út mentén megszenesedett szekereket és holttesteket látott.

– Diák, mivel háláljam meg jószágodat?

– Azzal, hogy vigyél magaddal, hogy becsületes ember lehessek, ne kellessen a hajdemákok közé visszatérnem, akik bizonyosan levágnák orromat, fületem! A kezemet nem bántanák, mert arra nekik szükségük van...

Így került Fabricius uram házához másodízben Joánesz diák.

Joánesz sok földet bejárt, volt katona, pap, zarándok, még a takácsmesterséget is megtanulta annyira, hogy segíthetett jötevőjének munkájában. Joánesz hűséges ebként ragaszkodott a házhoz, és bizonyára bármely percben feláldozta volna életét gazdájáért és annak leányáért. Fabricius többször próbára tette Joánesz hűségét, a diák mindig megállotta a próbát. Utóbb már a vásárookra is elkísérte Fabricius uramat, és az ő derekára csavart kendőben voltak elrejtve azok az aranyak, amelyeket a vászonért kaptak. De a legfőbb tudománya mégis az írás és

olvasás volt Joánesznek. Fabricius uram nem tanult meg ugyan tőle írni – öregnek tartotta magát már erre –, de Anna a diák vezetése mellett el tudta olvasni a bibliát, sőt felírta a vásznakat, a legények munkabérét és a bevételt, kiadást. Mindez nagyon tetszett Fabricius uramnak, és annyira megszerette a diákot, hogy mostani nehéz helyzetében, midőn arról volt szó, hogy egyetlen gyermekétől kell megválnia, a városért túsul adván őt a lengyel királynak, nem gondolhatott másra, mint Joáneszre, aki elkíséri, és őrzi Annát mindaddig, amíg a zálogolás tart.

Mikor a diáknak előadta tervét, az bólintott fejével:

– Legalább semmi bántódása nem esik az én kis úrnőmnek, ha én mellette leszek. Ismerem én Lengyelországot úgy, mint a tenyeremet. Az öreg Kázmér király idejében verekedtem ott. Haj, de régen is volt! – szólt és felsóhajtott, mert bizony ökelme is öreg legény volt már.

– Tehát megesküszöl nekem, hogy vigyázol leányomra, és nem hagyod el addig, amíg nekem vissza nem adod.

– Esküszöm – mondta komolyan Joánesz, és a két kezét a szívére tette. Valamennyire megnyugtatta ez Fabricius uramat, de hej, a bánat azért nem múlt el az ő szívéről. Korholta magát ígérete miatt, és szeretne volna valami rossz álomnak tekinteni az egész dolgot. A kis Anna, amikor előadták neki, hogy ő lesz Kézsmárk túsza a lengyel királynál, nyomban felkiáltott:

– Hiszen lesznek ott más lányok is talán, akikkel el lehet majd játszodozni.

– Valóban. Tizenhatan lesztek – felelt az apja. – Minden szepesi város ad egy leányzót, akinek egy esztendeig kell ott maradni, míg felváltja egy másik.

– No, hiszen akkor nincs baj – felelt Anna. – Más vidékre megyek egy esztendőre. Hipp-hopp, már le is telt az esztendő, és én újra itthon leszek az én kedves jó apámnál. És aztán többé sohasem kell elmennem?

– Soha többé, drága gyöngyvirágom. Az egész Szepességért nem adnálak többé oda – felelt Fabricius uram, és átkarolta az ő kis leányát.

Az ajtón Joánesz furcsa figurája bukkant be.

– Híreket hozok – kezdte nagy sebbel-lobbal a diák. – Megismerkedtem az imént a lengyel követekkel. Az egyik a Miciszláv, régi katonapajtásom. Együtt törtük Krakkó falát, Kázmér király zsoldjában. Azóta bezzeg felvitte az Isten a pajtásom dolgát. Alig akart megismerni kopott dolmányomban. De hát miért nem is varrat nekem gazduram jobb gúnyát?

– Majd lesz az is, Joánesz, ha a kisasszonyt kíséred. De hát mondd el a híreket, amelyeket hallottál.

– Azt hallottam, hogy olyan jó dolguk lesz a zálogul adott szepességi leányoknak a lengyel király udvaránál, mintha valóságos, született hercegkisasszonyok volnának. A királyné szolgálatában lesznek, kísérni fogják őt, mint a holdat a csillagok. Hosszú, fehér fátyol lesz fejükön a királyné szüzeinek, és a templomban

mindjárt a királyné mellett fognak ülni. A királynénak van egy szakasztott olyan korú leánykája, mint az én kis úrnőm. Az lesz a mi barátnőnk, a királykisasszony.

– Bolondokat beszélsz, Joánesz. Hogyan lehetne barátnője egy hercegkisasszonynak egy takácmester leányának.

– Olyanformán, kedves gazduram, hogy a túsul adott szűzeknek senki sem keresi származását. Lehetnek akár grófkisasszonyok, akár szegény emberek gyermekei. Egyformán bánnak velük. Ők zálogok, a királynak adott zálogok a város részéről, hogy a városok éppen olyan hűségesek, derekak maradnak, amilyen derék bánásmódot a király tanúsít az ő leányaikkal. A királynak tehát az a gondja, hogy a túsok meg legyenek elégedve helyükkel, jól érezzék udvarában magukat, mert akkor az adó is biztos a városok részéről.

– Igaz biz az! – kiáltott fel Fabricius uram. – Nem is kapna a lengyel király egy rézpoltúrát sem Kézsmárktól, ha hírül venném, hogy az én gyönyörűséges leánycámmal rosszul bánnak Lengyelországban.

– No hát! – kiáltott fel Joánesz, és nagyon örvendezett, hogy a takács ilyen hamar megértette őt.

– Azért csak elő a pénzes zacskóval, Fabricius uram – folytatta Joánesz –, ne sajnáljuk a tallérokat a kis úrnőm kiruházkodásához. Kell ám oda szép ruha, nem járhat Annuska ott is kötényben meg papucsban, mint itthon. Két hétig maradnak itt a követek. Akkor aztán viszik Annuskát. Akkorára kell, hogy rendben legyen minden. Ha akarja gazduram, holnap átnyargalok Bélára, a híres cipellőkészítőhöz, Holéciushoz, aki messze földre hordja a cipellőit.

– Eredj fiam, Joánesz – felelt a takács. – Magadnak is hozhatsz egy pár új sarut.

– Sarkantyúval?

– Azzal, fiam. Holnapután pedig az asszonyok, lányok nekiállnak a csipkeverésnek, ruhavarrásnak. Ne legyen a legutolsó az én leányom a tizenhat leány között.

Valószínűleg így gondolkoztak más szülők is szerte Szepeességben, mert abban az időben tizenhat városban verték a csipkét, és varrták a ruhát, a bélai híres cipellőkészítőnek pedig valamennyi cipellőjét szétkapkodták.

Annuska tehát más vidékre megy. Már verik a csipkét reggeltől estig, és a város valamennyi asszonya, leánya az Annuska ruháit varrja, mintha esküvőre készülne. Nem esküvő az, csak eljegyzés. A lengyel korona jegyzi el magának a tizenhat szűzzel a tizenhat várost, hosszú századokra.

A lengyel követek leszámolták a magyar király megbízottainak a zálogra adott pénzt. Valódi jó lengyel aranyak voltak azok, egytől egyig; nem volt üres egyiknek sem a belseje, mint a királyi ötvösmester hivatalosan megállapította. A magyar követek elköszöntek a pénzzel, sietniök kellett Budára, mert a királynak sürgetős volt a pénz. A lengyel lovagok pedig elnyújtották hosszú sarkantyús lábaikat az ódon tanácskozásteremben, és feltett süveggel hallgatták a város öreg szenátorainak tanácskozását, amelyben megállapították, hogy Kézsmárk – egy a tizenhatok közül – hűsége és hűbéressége biztosítékul egy esztendőre zálogba adja a

lengyel királynak legszebbik leányát, bizonyos Fabricius takácsmester Anna leánykáját. A pecsétet odaütötték az okirat alá.

– Most már itt az ideje, hogy útra keljünk – mondták a lengyel lovagok.

III. KÉT KIRÁLYKISASSZONY

A lengyel király számos vára és kastélya közül a zandeci jelöltetett ki arra a célra, ahol a túszokul adott szepesi leányokat őrizni fogják, nem azért, mintha attól félt volna, hogy a szűzek majd elsöknek tőle, hanem azért, hogy baj ne érje őket, ép egészségben visszaadhassa a városoknak, amilyen pontosan azok az idő alatt adójukat megfizették.

A zandeci vár félig kastély volt, félig vár. Magas kőfalak és bástyák védték, de a kőfalakon kívül és belül mosolygó kertek és erdők terültek el. Az erdők tele vad-
dal, lenn a kastély alatt a kristályragyogású Dunajec hallal látta el a kastély lakóit. A lengyel királyok szerettek vadászgatni e tájon, és a régi kolostorban, amely a kastély alatt húzódott el, a folyosó falain, sorban egymás mellett függtek a régi királyok képei, amelyeket egy-egy pingálni tudó barát füstött meg, amikor a királyok ezen a tájon mulatoztak. A kastélyt néhány öreg királyi vadász őrizte, de a tizenhat leány számára asszonycselédek voltak rendelve. A kolostor szerzetes lakói helyet cseréltek egy apácázárda szűzeivel. Tulajdonképpen az apácák vigyáztak a leányok biztonságára, ami abban az időben nem volt csekélység, midőn a hegyek tele voltak rabló hajdemákokkal. De az apácák sem voltak olyanok, mint másféle apácák. Gránátostermetű, hatalmasan megtermett nők voltak, akik olyan sűrű fátyolt viseltek arcukon, hogy még a szemük sem látszott ki. A fejedelemasszonyuk egy lengyel hercegnő volt, kis szőke, beteges teremtés, aki a kastélyban együtt lakott a leányokkal. Az apácáknak különben nem volt egyéb hivatásuk, mint az, hogy naponként párosával bejárják a körülfekvő sűrű erdőségeket, vajon nem mutatkoznak-e valahol a hajdemákok. Az ember azt hihette volna, hogy ilyenkor kard van a köntösük alá kötve, olyanformán lépegettek. A hatalmas testvérek örködése mellett biztonságban lehetett a tizenhat szepesi leány.

Tizenhat szobája volt a tizenhat lánynak, valamennyi olyan pompásan bútorozva, mintha királykisasszonyok számára készült volna.

A tizenhetedik szoba még üres volt. Oda majd Anna, a király leánya fog beköltözni, és itt fog együtt élni az ő kis udvarhölgyeivel.

Egyelőre csak a leányok lakták a kastélyt, akiket a követek a Szepességből túszokul magukkal hoztak. Természetes, hogy mindegyik város a legszebbik leányát küldte el zálogba. Szebbnél szebb virágszálak voltak ott összegyűjtve. De azért – legalább Joánesz szerint – a legszebb valamennyi között Fabricius Anna. Habár voltak ott olyanok is, mint Glogovszky Mária, a híres podolini szűcs leánya. A podoliniak akármerre fordultak meg a világban, sohasem mulasztották el megjegyezni, hogy: „Podolinban varrják a legjobb bundát, Podolinban van a legszebb leány.”

Az a legszebb leány Glogovszky Mária volt.

Hát szép volt, nagyon szép volt, de bizony mégiscsak olyan volt Anna mellett, mint az Orion csillag mellett a Göncölszekérnek egyik kis kereke. Meg aztán min-

dig kacagott – jegyezte meg Joánesz –, ami nem állott jól neki. Meg aztán ott volt Lublóról Salamon Erzsébet. A lublóiak – utazó-kereskedő emberek voltak – mindig azzal tértek vissza a vásárokról: – Sok földet bejártunk, de az öreg Salamon leányának párjára nem találtunk.

Hiú is volt erre Salamon Erzsébet. Talán vetekedhetett volna a mi Annuskánkkal szépségben, ha nem lett volna olyan végtelenül hiú. Egy kis ezüstlap volt állandóan a kezében, ami abban az időben az üvegtükröt helyettesítette, és abban nézegette magát. Sohasem tette volna, ha tudta volna, hogy milyen csúnya dolog az, amikor egy kisleány olyan nagyon hiú.

Hát Halka Magdolna Lőcséről? A lőcseiek már tán a kalendáriumokba is beleírták – ha ugyan volt már akkor kalendáriumuk –, hogy olyan szép fenyők nem nőnek sehol a Kárpátokban, mint amilyen szép volt a Halka Magdolna termete. Olyan peckesen is járt Magdolna ezért, mintha a derekát nem tudta volna meghajlítani. Ó, csak soha ne hallgatnának a kisleányok azokra a dicséretekre, amelyekkel rokonaik, ismerőseik ellátják őket. Szegény Magdolna leülni se nagyon mert, attól félván, hogy akkor veszít termete szépségéből. Csak sétált mindig, mint a páva, hogy mindenki lássa termetét. Amíg lába bírta.

Joánesz, aki a kastély öreg várnagyánál kapott szállást, nyomban megállapította, hogy a tizenhat leány közül a legszerényebb, a legkedvesebb, a legcsöndesebb Fabricius Anna, s azért a legszebb valamennyi között.

Két hét óta laktak már a kastélyban a lányok, és napjaikat úgy töltötték, mintha valamely zárdában lettek volna. Abban a korban a leányok fejét még nem tömték tele mindenféle tudományokkal, sőt semmiféle tudománnyal. A legtöbb asszonynak csipkeverésen kívül egyebet nem kellett tudni.

A szepesi lányok is az idejük javát csipkeveréssel töltötték. A fejedelemasszony – a kis fonnyadt hercegnő – körülbelül húsz esztendeje hímezett már egy oltárterítőn. Az oltárterítőt annak a templomnak az oltárára szánta, ahol egykor megkezesztették. Erre az oltárterítőre azonban csipke is kellett. Ezt a csipkét verték a szepesi lányok.

A kastélynak volt egy nagy terme, amelyet lovagteremnek neveztek. A falakon szarvasagancsok és bölényfejek között fegyverek voltak felfüggesztve. A sarokban üres páncélok állottak, amelyek lyukas sisakrostélyukkal mereven nézték a csipkeverőket. A lovagterem bolthajtásai alatt tizenhat szép leány feje hajolt a nagy diófa asztal fölé, míg az asztalfőn rendesen a fejedelemasszony ült, egy ódon karosszékből, amelyben olyan picinynek látszott, mint egy gyermek.

Egy délután, midőn a nap már a hegyek fölött járkált, és a leányok szokott esti sétájukhoz készülődtek, kürtző hangzott fel a kaputorony felől. A kürtző tom-pán, rekedten búgott fel a délután csendességében, és a leányok összerezzenetek, mert eddig még nem hallották a kürtöt.

A fejedelemasszony felemelkedett a karosszékből, és az erkély felé ment.

– Vendég érkezik a kastélyba – mondta –, azért szólalt meg a kapuőr kürtje.

Csakhamar felhallatszott a felvonóhíd lánccinak zörgése, és a nagy kapu csendesen ereszkedett alá.

A kapun át két páncélos, fegyvertől zörgő lovag nyargalt be sebes vágatva a vár udvarára.

A lovagok leugráltak paripáikról, amelyeket az elősiető csatlósok vettek át tőlük. Csakhamar nehéz sarkantyús lépéseknek dobogása hallatszott a lépcsőkön. A lovagterem ajtaja feltárult, és a két páncélos lovag hóna alatt tartott sisakkal lépett a terembe.

– Anna királyleány nevében! – mondták, és mélyen meghajoltak a fejedelemasszony előtt.

Az egyik lovag összecsavart levelet vont elő sisakjából, és hódolatteljesen nyújtotta át a hercegnőnek.

A hercegnő átvette a levelet, aztán zavarodottan nézett körül. Majd egyszerűen így szólt:

– Én nem tudok olvasni. Ért tán közületek valaki az olvasáshoz?

Néma csend fogadta a hercegnő felszólítását. A csendben halkan megszólalt Fabricius Anna:

– Én értek valamelyest a betűkhöz.

– Nos, akkor olvasd fel nekünk, hogy mit tartalmaz e levél – szólt a fejedelemasszony, és Annának nyújtotta a tekercest, amelyről kis aranyos pecsét csüngött le.

A leányok csodálkozva néztek Annára, egyik-másik el sem fojtott nevetését azon dolog felett, hogy Anna olvasni is tud, mint valami pap. De Anna ügyet sem vetett rájuk, kiterítette a pergament, amelyre aranyos és piros betűkkel néhány sor volt írva.

– Ez olyan nyelven van írva, amit én nem értek – mondta rövid silabizálás után.

– Bizonyára latinul – szólt közbe a hercegnő. – A kis királynő őfelsége udvarmestere, Noczký úr ugyanis nem tud más nyelven írni, csupán latinul. Ilyen nyelven írt nekünk is, holott mi nem tudunk latinul.

Az egyik lovag ekkor tiszteletteljesen előrelépett, és halkan köhintve így szólott:

– Kegyelmes hercegnő, a hozott levélnek a tartalma az, hogy Anna királykisasszony nemsokára meglátogatja a zandeci kastélyt. Ezt hozta tudomására azoknak Noczký úr, akiket az illet.

A fejedelemasszony bólintott:

– Rendben van, lovag. Üdvözetünket Noczký úrnak, királyi hűgunkat tárt karokkal várjuk e helyen.

A lovagok összeütötték a sarkantyúikat, kihátráltak a teremből, és nemsokára hallatszott paripáiknak a dobogása, amint a hegyi úton lefelé nyargaltak.

A hercegnő ekkor Annához fordult, és arcát megsimogatta:

– Gyerme kem, ha te valóban tudsz olvasni, akkor el kellett volna tudnod olvasni e levelet.

– Betűit ismerem, de tartalmát nem értem – felelt szerényen Anna.

– Tegyük próbát a bibliával.

– Ó, annak részleteit értem, bár az is latinul van – szö lt Anna. – Eleget tanított reá Joánesz, a diák.

A kastély kápolnájából csakhamar felhoztak egy kapcsos bibliát, és midő n abból Anna folyékonyan olvasott, azon mindnyájan nagyon csodálkoztak.

– Gyerme kem – mondta a fejedele masszony –, te rendkívüli terem tés vagy. Engem is tanítottak az olvasásra, de bizony sohasem tudtam megtanulni. Csupán a nevemet tudom leírni. De rendkívüli vagy más egyébért is, gyerme kem. Midő n az első percben megláttalak, azt hittem, királyi húgom, Anna királykisasszony áll előttem, oly feltűnő módon hasonlítasz fenséges rokonomhoz. Ha nem tudtam volna, hogy Fabricius takácsmester gyerme ke vagy, bizonytal azt kellett volna hinnem, hogy a lengyel király leánya vagy. Erről a nagy hasonlatosságról nem sokára mindnyájan meggyőző dünk, amint körünkbe érkezik királyi húgunk, Anna.

Fabricius Anna szerényen lesütötte a szemét, és mint Joánesz mester erre megtanította, kecsesen hátrahú zva egyik lábát, térdeit meghajította.

– Köszönöm kegyes gráciáját, hercegnő.

A fejedele masszonynak ez nagyon tetszett.

– Valóban, magaviseleted is olyan, mintha nem pór gyerme ke volnál.

Később, midő n a kastélyt körülvé vő kertekben esti sétájukat végezték a leányok, futkároztak, játszadoztak és énekeltek, hogy a hegyek csak úgy visszhangzottak bele, Joánesz, aki az olasz kertésznek segédkezett, odasomfordált kis úrnő je mellé. Csak ilyenkor láthatta Annát, mert napközben tilos volt neki a kastély belső udvarán mutatkozni, mint minden férfiembernek.

– Nagy újság van. A királyleány megérkezik – sú gta.

– Már tudjuk.

– De azt nem tudod, drága gyö ngyöm, úrnő m, csillagom, hogy titokban fog megérkezni, rejtetekuton, még ti sem fogjátok tudni megérkezését.

Anna csodálkozva nézett Joáneszre.

– Miért kell a király leányának titkolózni?

– Majd azt is megmondom – felelt Joánesz. – Mi odalenn a várnagynál tudunk mindent. Anna királykisasszonynak azért kell a rejtett úton jönni, amely valahol a föld alatt vezet ide a kastélyba, mert a hajdemák rablók éjjel-nappal lesik az utakat, hogy a királykisasszonyt elrabolhassák, és ilyenformán nagy váltságdíjat csikarjanak ki a királytól.

– Szegény kis királykisasszony! – só hajtott fel Anna. – Mennyi veszedelem fenyegeti őt, pedig senkinek sem vét.

– Ilyen a világ rendje – felelt Joánesz.

Anna erre elmondta a hűséges diáknak mai szereplését, valamint azt, hogy a hercegnő megdicsérte magaviselete miatt. A bolondos diák csaknem a bőréből ugrott ki örömeiben.

– Az én nevelésem! – kiáltott fel büszkén. – Tudom én, hogyan és miképpen kell viselkedni. Szolgáltam én királyi udvarban. Igaz, hogy csak éjjeliőr voltam Budán, Zsigmond királynál, de azért tudom, mit és hogyan kell. Ó, de kár, hogy a derék Fabricius úr nem ismeri a betűket. Még ma megírnám neki a történeteket, hadd örüljön atyai szíve.

– Majd ha hazakerülünk, elmondjuk neki – felelt Anna, és megszorította a hűséges Joánesz kezét. A diák elsietett a fák alatt, és Anna egyedül maradt a kis kőlöcán, ahol üldögélve gyönyörködött a nyárvégi alkonyat csodaszépségében.

Milyen más világ van itt, mint volt otthon a kézmárki házban! A folyosókon, a szobákban, a pompában és fényűzésben látszik, hogy itt királyok szoktak időzni. Nemsokára pedig megismerkedik egy valóságos királykisasszonnyal, olyannal, amilyenről addig csak Mári néni meséiből hallott odahaza. Anna nem volt hiú leány, de nem titkolhatta még önmaga előtt sem azon való meglegegedését, jóérzését, hogy ő nagyon hasonlít névrokonához, Anna királyleányhoz. Utóvégre kinek ne hízelgett volna az efféle hasonlatosság?

De ekkor megszólalt benne egy belső hang, amely azt mondta neki:

– Annus, ne felejtsd el, hogy az egész dicsőség, pompa és fény csupán egy rövid esztendeig tart. Akkor aztán újra haza kell menni, és egyszerű polgárleányka leszel ismét, aki kötényt és papucsot fog hordani, nem pedig hosszú, fehér fátyolt a fején és drága öltözetet a testén. Anna, ne légy hiú, akármit mondanak neked. Te csak Fabricius Anna vagy, a kézmárki takács lánya.

Elgondolkozva üldögélt a kőpadon, s észre sem vette, hogy az est hamarosan közeledik. Egy sötét bástya feketéllett a háta mögött, amely tornyával a hegyekre nézett.

A hegyek már magukra öltötték sötétlila köntösüket, és az alatt kanyargó országút eltűnt a sötétségben, csak itt-ott fehérlett elő, amint valami hegyhátra kanyarodott.

A játszadozó, futkározó leányok éneke, kiáltozása már messziről, a kastély közelségéből hallatszott. Mint a hazatérő madárkák, fáradtan csipogva igyekeztek fészkeik felé.

A falak éji őrei már elfoglalták kijelölt helyüket. A kerti bástya felé is éppen most közeledett nehéz léptekkel két öreg katona, hosszú szárú csizmában és a király koronájával mellükön. Széles, rozsdás kardjuk csörgött a kerti úton, de midőn észrevették Annát a kerti padon, hirtelen megállottak, és az egyik könyökével meglökte a másikat.

– Tehát már megérkezett volna! – súgták.

Aztán lekapták süvegüket ősz fejükről, és térdre ereszkedtek Anna előtt, miközben kezüket szívükre tették.

– Felséges királykisasszony, életét felajánlja két öreg katona.

Anna zavarodottan állott talpra.

– A királykisasszony még nem érkezett meg. Én nem vagyok a királykisasszony.

De a két öreg továbbra is térdeplő helyzetben maradt, sőt az egyik, felemelve szemeit, így szólalt meg:

– Leányocskám, már nem akarsz emlékezni az öreg Lubomirra, aki tavaly lovagolni tanított?

A másik így folytatta:

– Én Kanáz vagyok, aki sólymot hozott neked az erdőből.

– Én nem vagyok a királykisasszony – ismételte Anna, és sietve megindult a kastély felé.

A két öreg katona tiszteletteljes távolból követte mindaddig, amíg láthatta.

Ezen az estén, midőn szobájába tért Fabricius Anna, sokáig nem tudott elaludni. Ha már a két vén katona is összetéveszti a királyleánnyal, akkor valóban nagy lehet a hasonlatosság közte és a királykisasszony között. Eddig még nem látta az arcát másképpen, mint folyóvíz tükreben. Elhatározta, hogy másnap elkéri Salamon Erzsébettől az ezüsttükört, és megnézi magát benne.

Nem, nem! – gondolta aztán – mégse nézek tükörbe, mert abban az ördög lakik!

S eszébe jutott öreg dajkája, aki bevallása szerint sohasem nézett tükörbe. Az igaz, nem is igen volt mit nézni öreg arcán.

Másnap, mikor a szepesi lányok a nagy lovagterembe összegyülekeztek, hogy megkezdjék szokott napi foglalatosságukat, az a szék, amely a fejedelemasszonytól jobbra eddig üresen állott, most el volt foglalva. Egy fiatal, nyúlánk, fekete szemű leányka ült a széken, aki barátságos mosollyal nézett Annára, amint az közeledett. A többiéhez hasonló ruházata nem árulta el kilétét, de Annának mégis megsúgta az ösztöne, hogy ez a tizenhetedik leány nem lehet más, mint a királykisasszony.

Önkéntelenül térdre akart ereszkedni a királykisasszony előtt, de az szeretettel tárta ki feléje karját, és megcsókolta.

– Hallottam, hogy te vagy az, aki hasonlítasz hozzám. Nos, nagy örömet okoztál nekem látásoddal. Mert ha ilyen szép vagyok, mint te, akkor nagyon szép vagyok – mondta halkan a királykisasszony.

Fabricius Anna megzavarodva, piros orcával állott helyén, és egy szónak sem volt ura.

– Ezentúl majd jó barátnők leszünk, Annuska. Ülj le ide mellém, barátnőm.

A leányok között a hosszú asztalnál halk sűgás-bűgás keletkezett. Anna érezte, hogy most mind őt irigylik, s ez nagyon rosszul esett neki.

IV. FELHŐK

A zandeci királyi kastélyban továbbra is az az élet folyt, mint eddig, mielőtt a királykisasszony oda megérkezett. A fejedelemasszony hímezte az örök oltárterítőt, amellyel nem akart előbb elkészülni, mint halála napján. A tizenhat szepesi leány tovább verte a csipkét, és a napok egyhangúan folytak tovább.

Anna királykisasszony és Anna, a kézsmárki takács leánya azalatt nagyon összebarátkozott. Az a barátság fejlődött ki közöttük, amely a nagyon fiatal, egyforma természetű leányok között olyan gyakori. Úgy szerették egymást, mintha örökké együtt lettek volna. Elmondták egymásnak titkaikat – ugyan miféle titkaik lehetnek tizenhat éves leányoknak! –, és ölelkezve sétálgattak a kastély körül. Egyszer aztán az is kiderült, hogy egy napon születtek, karácsony napján, amire a királykisasszony felkiáltott:

– Akkor mi testvérek vagyunk, mert egy csillagból jöttünk a földre!

– Hát mi a csillagokból jöttünk? – kérdezte csodálkozva Anna.

– Természetesen – felelt a királyleány. – Otthon sokat hallottam, hogy az emberek a csillagokból jönnek a földre, és a csillagok mutatják meg a jövődjüket. Vannak tudós emberek, tapasztalt jósok, akik éppen úgy tudnak olvasni a csillagokban, mint a papok a könyvben. Nálunk otthon, Krakkóban, az apám egész tornyot épített a csillagjósoknak, akik messzi vidékekről felkeresnek bennünket. Azoknak a toronyban ott nincs egyéb dolguk, mint jósolni.

– Ezt nekem sohasem mondta Joánesz! – kottyant közbe Fabricius Anna.

– Joánesz sokat tud, amit mások nem tudnak, de azért még ő sem tud mindent. Ott áll tehát a torony, és benne a sok nagy szakállú jós és tudós. És mikor az apám, a király valamit tudni akar tőlük, akkor előhívatja őket, és megkérdezi, hogy mit mutatnak a csillagok. A jósok azután könyveik segélyével megállapítják a csillagok beszédét. Nekem éppen ezért kellett idejönnöm, mert a csillagok mondták.

– A csillagok mondták?

A királykisasszony komolyan bólintgatott.

– Csak azért jöttem ide, mert a csillagok mondták. A leghíresebb csillagjós van udvarunknál, akit apám, a király, messzi földről hozatott. Olyan tudós ember az, hogy még azt is meg tudja mondani, hogy mikor lesz eső, zivatar vagy szép idő. Fél is tőle mindenki az egész palotában, mert varázsló ereje van. Tavaly éppen az ukrainai vajdát tréfálta meg. A vajda megbosszantotta hitetlenségével, és a rákövetkező esztendőben egyetlen bőlényt sem ejtettek el a vajda vadászai. A bőlények mind átvándoroltak a szomszéd tartományba, mert a varázsló valami füvet varázsolt oda nekik, amit a bőlények nagyon szeretnek. Azt a füvet hunszívnak hívják, és a bőlénycsorda hetekig vándorol, ha valahol megérzi a hunszívnek a szagát.

– De hát miért kellett neked idejönnöd, királynőm? – kérdezte Fabricius Anna.

– Mert a csillagok úgy állottak, hogy nekem el kellett hazulról mennem. Ha otthon maradtam volna, nagy veszedelem ért volna. Zandec várába kellett jönnöm, ahol megtalálom azt a valakit, aki velem egy csillagzat alatt született. S az a valaki te vagy, édesem.

– Tudnak is énrólam a csillagok – mormogta Fabricius Anna. – Hiszen én csak egy takácsnak a leánya vagyok. Azt elhiszem, hogy a királyleányokról még a csillagok is tudomást vesznek.

– Mindenkinek van csillaga – vágott közbe a királyleány. – S nekünk ugyanaz a csillagunk van. Azért tehát szeress engem, Annuska.

Ezt nagyon könnyű volt megtenni, mert a királykisasszony valóban szeretetre méltó, kedves teremtmény volt.

Egyszer egy más titkot mondott el a királykisasszony Annának.

– Tudod-e, hogy én menyasszony vagyok? Menyasszony vagyok azóta, hogy a világon vagyok. Mikor még csecsemő voltam, eljegyzett az apám a Lubomirszki herceg csecsemőfiával. De én sohasem láttam a herceget, ő sem engem. Milyen furcsa is lesz, majd ha találkozunk! Pedig én soha, soha nem akarok férjhez menni.

– Hát ne menj férjhez! A királyleányok azt tehetik, amit akarnak.

A királykisasszony sóhajtott:

– A királyleányok sohasem tehetik azt, amit akarnak, mert nekik még jobban parancsolnak, mint másnak. Nekem még a kertbe se volt szabad sohase mennem, mint arra előbb engedelmet nem kaptam. Itt azért szeretek lenni, mert itt legalább azt csinálhatom, amit a többiek. Ó, be szeretnék veled cserélni, Anna! Kell-e neked egész nap oltárterítőket hímezni?

– Nem kell nekem.

– Nos, nekem és az anyámnak egész nap oltárterítőket kell hímezni. Mert ahány temploma van a királynak szerte az országban, mind azt akarja, hogy a királyné vagy legalábbis a király leánya hímezzon oltárára terítőt. Ezért kell nekünk mindig oltárterítőket hímezni.

Egy napon a kastély öreg várnagya, aki már olyan öreg volt, hogy éppen a harmadik királyt szolgálta Zandecben, azzal a hírrel állított be a lovagterembe, hogy a Dunajec folyón mindenféle gyanús tutajosok ereszkednek alá, akik nem törhetik jóban a fejüket, mert a tutajokkal nem nagy távolságnyira a kastélytól kikötnek, és ott tanyát ütnek.

A fejedelemasszony csodálkozva emelte fel a fejét.

– És a kolostorból semmi hír nem érkezett, amely e tutajosokra vonatkozna?

Az öreg várnagy megsimogatta derékig érő szakállát, és hunyorított beesett szemével.

– A kedves testvérek – mondta hangsúlyozva a szót – csupán az erdőkre ügyelnek. A Dunajecre mi vigyázunk csak, én meg Joánesz.

– Kiféle-miféle ez a Joánesz? – kérde a fejedelemasszony. – Már többször hallottam említeni ezt a nevet.

– Joánesz valami diákféle ember, aki Fabricius Annával jött a kastélyba. Azóta itt segédkezik nekem. Mondhatom, nagyon alkalmas ember.

A hercegnő haragosan mérte végig a várnagyot, zöld csizmájától fel tar koponyájáig.

– Mégiscsak különös, hogy az én tudtom nélkül mindenféle Joáneszek tartózkodnak a király várában. Várnagy, vezesse elő azt az embert!

Az öreg várnagy sietve elbicegett, és rövid idő múlásával csakhamar jött Joánesszel, akit maga előtt tolt. A diák kezén nagy vasbilincsek voltak, és láthatólag nagyon meg volt ijedve.

– Kegyelmes hercegnő – kezdte –, tudtommal nem vétettem semmit, mégis vasba vert az imént a várnagy úr.

A fejedelemasszony elnevette magát. Mert valóban bohókás figura is volt a diák, amint ott állott elszontyolodott arccal, miközben fejbőrét úgy mozgatta, mintha az nem lett volna odanőve fejéhez.

– Vegyék le róla a vasat! – parancsolta a hercegnő. Még nem tudjuk, hogy megérdemli-e.

A várnagy egy nagy, rozsdás karikáról a kulcsot akarta kiválasztani a bilincs lakatjához, de a diák megelőzte. Könnyen letolta kézcsuklójáról a vaspereceket.

– Voltam én már rab is Törökországban, a Jedikula-toronyban, mikor Havasföldön verekedtünk...

– Hallom – kezdte a hercegnő –, hogy te a várban vagy, anélkül hogy engedelmet kaptál volna erre.

– Harmadik hónapja vagyok itt, gazdám, Fabricius uram parancsából.

– A várban én parancsolok, nem a gazdád.

A diák lesunyta a fejét.

– Hűséges voltam, megmondhatja a várnagy.

A vén várnagy billegette ősz fejét.

– Derék fickó, Kázmér királyra mondom.

A fejedelemasszony tetőtől talpig végignézte a diákot.

– Hány esztendő vagy?

– Nem tudom. Még nem volt bajuszom, mikor Zsigmond királyt kezdtem szolgálni. Azóta lehetek százesztendő is. Nyolc hadjáratban vettem részt. Voltam diák, takács meg udvari ember. Igaz, hogy csak éjjeliőr.

– Meg tudnád azt mondani, hogy miféle tutajajosok azok, akik a Dunajecen leereszkednek, és itt kikötnek?

A diák nyugodtan felelt:

– Azt vélem, hogy azok hajdemák rablók, akik a várba szeretnének jutni.

A fejedelemasszony úgy ugrott fel, mintha kígyót látott volna.

– Hajdemákok vannak a vár közelében, és te ezt ilyen könnyedén mondod?

– Azért mondom könnyedén a hajdemákokat, mert ismerem őket. Voltam a fogadásukban, bár ép a két fülem. Nappal ők nem veszedelmesek, mert félnek a világosságtól.

– És éjjel?

– Az Úristen őrizzen meg tőlük minden igazhitű keresztényt!

A fejedelemasszony nagy felindulással járt fel-alá a teremben, még a fátyolát is elfelejtette az arcára húzni, pedig férfi volt jelen.

– Menjetek a szobáitokba, lányok. Senki se mozduljon ki onnan, amíg én nem parancsolom. Királykisasszony húgom, te maradj itt.

– És maradjon itt Anna is – esdekelt a királyleány, amiért hálás pillantást vetett feléje a diák. Legalább gyönyörködhet kis úrnője látásában.

A hercegnő vállat vont. Hirtelen észrevette magát, és apácafátyolát az arcára eresztette.

– No és te, diák, azt gondolod – fordult Joáneszhez a fejedelemasszony, mikor a leányok, mint egy nagy madársereg kivonult a teremből –, azt gondolod, hogy azok a gaz rablók reánk nézve is veszedelmesek lehetnek, ha beköszönt az éjszaka?

Joánesz rejtélyesen csóválta a fejét.

– Az a kérdés, hogy a kedves testvérek, itt a szomszéd kolostorban hogyan viselkednek.

A hercegnő elfordította a fejét.

– Te, diák, úgy látszik, többet tudsz, mint szabad volna. De most nincs időm arra, hogy kellőképpen megbüntesselek kandiságodért, majd ha elmúlt a veszedelem. A kedves testvérek a mi rendelkezésünkre vannak itt, és mind ért a kardforgatáshoz.

– Ismerem a kezüket, mikor még Kázmér királyt szolgáltam – felelt a diák. – Azokból a híres ukrainaiakból valók, akik kelevézzel kergetik a bölényt...

– Csend legyen, diák! – hangzott fel a fejedelemasszony éles hangja. Joánesz térdet hajtott, és hallgatása jeléül a két kezét szájára tette.

– Azon csodálkozom, hogy a kolostorból eddig nem érkezett semmi hír. Várnagy, szalajts egy vitézt a kolostorba! Alusznak-e, vagy mit csinálnak odalent, hogy a veszedelmet nem veszik észre?

A várnagy kifordult a teremből, és elkocogott nagy csizmaiban.

A hercegnő közelebb lépett Joáneszhez:

– Bátor ember vagy, diák. Lehet számítani a kardodra?

A diák közömbös arccal felelt:

– Sokszor feltettem már az életemet egy lyukas tallér ellen. Most pedig az én kis úrnőmet kell megvédelmezni. Ha két életem volna, azt sem sajnálnám.

– Akkor – mondta megenyhülve a hercegnő – megengedem, hogy a várban maradhass.

A diák meghajtotta a térdét.

– Köszönöm kegyelmességét!

Fabricius Anna suttogva azt kérdezte a királyleánytól:

– No ugye, jeles ember az én diákom. Tán még a te apádnak sincsen ilyen diákja?

– A királynak nincsenek barátai – felelt szomorúan a királyleány –, csak hódolói vannak.

– Joánesz nem fél senkitől, csak a sánta ördögtől – folytatta Anna.

– Miért fél a sánta ördögtől?

– Mert egyszer el akarta vinni a pokolba, és csak nehezen szabadulhatott meg tőle. Majd egyszer elmondatom Joánesszel ezt a dolgot. Én még sohasem láttam ördögöt.

– Én sem. Pedig egyszer járt nálunk Krakkóban, de a papok kifüstölték. A régi csonka toronyban húzta meg magát, és onnan hajigálózott kövekkel. De a papok addig füstölték tömjénnel, amíg elpárolgott. Adott is nekik az apám egy egész gulyát ajándékba.

A várnagy nagy zörgéssel nyomult a terembe:

– A vitéz, akit a kolostorhoz küldtem, azzal az üzenettel tért vissza, hogy készen vannak, és mindnyájan itt lesznek napszálltakor.

– Én pedig – szólalt meg a diák – elmegyek kicsinykét a Dunajec partjára, meg-nézem, mifélékkel is lesz dolgunk.

V. ÉJJELI TÁMADÁS

A diák nem a legjobb hírekkel jött vissza a Dunajec mellől. Nagyon aggodalmas kifejezés ült az arcán, az egyik bajusza úgy lelógott, hogy máskor nevetni lehetett volna rajta.

A fejedelemasszony a lovagteremben várta a diákot. Joánesz csaknem sóbálvánnyá meredt, amikor a hercegnőt meglátta.

Az előbbi fonnyadt, beteges teremtés helyett egy páncélos középkori vitézt talált a lovagteremben, akinek csillogó mellvértjén a római pápa címere ragyogott. A nyakától a sarkáig hosszú, fehér köpönyeg borította, és a két kezével hosszú, egyenes kardra támaszkodott, amilyenel a keresztes lovagok jártak hadba. Csak az apácafátyol volt még a fején, de a hosszú díófa asztal közepén már ott állott a rostélyos, vörös tollas ezüstsíak, amit a fejére fog tenni.

– Hercegnő – mormogta elbámulva Joánesz –, csak nem akarja kockára tenni az életét? Majd elintézzük mi a magunk dolgát férfiak, a rablókkal.

A hercegnő ügyet sem vetett a diák beszédére.

– Ez a páncél nem először van rajtam. Ebben védtem meg a lezsinszki kolostort, amikor kóbor templomos lovagok szemet vetettek a kolostor kincseire. Meg aztán jó ez a páncél arra is, hogy eltakarja apáca voltomat. Ha mint apáca kerülök a rablók kezébe, válogatott halálnemmel halok. E páncélban mint férfit, legfeljebb egy tördőfés vagy szekercecsapás ér.

– Arra nem kerül sor – felelt Joánesz. – A hercegnő nyugodtan elvonulhat éjjeli kamrájába. Vegye kezébe a rózsakoszorút, és imádkozzék értünk. Ennyi az egész, amit megtehet. Habár ezek a hasított orrú ördögök még az imádságtól sem félnek.

– A leányok a vár kápolnájában lesznek, és egész éjjel imádkoznak. A kápolnának erős vaskapui vannak, s ugyanonnan vezet a szabadba egy föld alatti rejtékút, ha menekülniök kellene. A királykisasszony ismeri a rejtékutat, azon keresztül jött a várba. Ő majd elvezeti őket.

– Nincsen a várnak más titkos útja?

– Még egynek kell lenni valahol, de annak nyitját mindig csak a király tudja, mert az egyedül az ő használatára van fenntartva.

– Csak ki ne fürkésszék a király útját ezek az ördögök – dörmögte a diák.

– Nos és híreid, diák, amelyeket a Dunajec mellől hoztál? – szólt a hercegnő.

– A Viszta bandájához tartozó embereket véltem látni tutajok körül.

– Ki az a Viszta?

– Csudálom, hogy e nevet még eddig nem hallotta a hercegnő. Viszta a hajdemák rablók királya. Éppen úgy megkoronázták a haramiák, mint az igazi királyokat szokták. A krakkói püspök tette a fejére a koronát, ugyanaz, ki Kázmér királyéra.

– Bolondokat beszélsz, diák.

– Szó szerint igaz, amit mondtam. Abban az időben a fogságukban voltam. Az öreg püspököt elragadták utazásában, és a hegyek közé vitték barlangjukba. Addig égették tüzes vassal a lábát, amíg a koronát a Viszta fejére tette. Viszta azóta nem is közönséges rabló, csupán az adókat szedi be, amit a városok fizetnek neki, hogy ne bántsa őket. Hegyei közül ritkán ereszkedik le. Hogy most itt van, annak nem lehet egyéb oka, mint az, hogy megsejtette a királykisasszony itt-tartózkodását.

– Annak még a szeme közé nézünk – csendült meg egy leányos hangocsk a terem háttérében, és a félhomályból két páncélos, kardos levente lépett elő. Amilyen apródformák lehetek volna csak békés időben, de íme, a háborús idő lovagává avatta őket is.

– Kik vagytok? – kérdezte a hercegasszony, és végigmérte a két egyforma leventét, akik leeresztett sisakrostéllyal állottak előtte.

A sisakrostélyt felpattantották, és két egyforma szende leányarc mosolygott onnan elő. Olyan egyformák, mintha ikertestvérek lettek volna. A hercegnő nyomban rájuk ismert, de zavarba jött, hogy melyikhez intézze a szót. Melyik a királykisasszony?

– Gyermekeim – mondta szelíden –, a tréfának nincs helye. Nyomban menjetek vissza a kápolnába, ahová rendeltelek benneteket.

Az egyik most toppantott karcsú, páncélos lábával. (Ez lesz tehát a királyleány.)

– De mi részt akarunk venni a harcban. Tudunk ám mindent. Megtudtuk, hogy milyen nagy veszedelem fenyegeti a várat. Mi sem akarunk elevenen a rablók kezébe kerülni – mondta az előbbi leányhang.

– Gyermekeim – felelt a hercegnő –, a nap már nyugovóra szállott. Minden percben elkövetkezhetik az, amitől tartunk. Vonuljatok a biztos kápolnába, ahonnan a végveszélyben kisegít a rejtekút.

– Mi maradni akarunk, királyleány vagyok, azt hiszem, lehet egyszer már nekem is akaratom – felelt makacskodva az előbbi hang.

– És te, Fabricius Anna? – fordult szigorú szóval a fejedelemasszony a másik leányhoz –, hogy merted megszegni a parancsodat?

– Ne bántsa Annát, kedves néném. Annát én vettem rá, hogy, engem elkísérjen, hogy el ne hagyjon. Mi együtt élünk, együtt halunk...

A két gyermek megölelte egymást, és megható szeretettel csókolóztak össze, ahogyan a leányok szoktak, apró és szapora csókokat rakva egymás arcára.

– Nyomban menjetek a kápolnába! – parancsolta még egyszer a hercegnő.

– Nem – felelt a királykisasszony. – Maholnap királynő leszek talán én is. Tudni akarom, hogy helyén van-e a szívem?

– És te is királynő leszel talán, takács leánya, Anna?

A királykisasszony szenvedélyesen kiáltott fel:

– Mondtam már, hogy Annát ne bántsa!

– A vesszőhöz fogok nyúlni, makacs gyermekek! – fenyegetőzött a fejedelemasszony.

– Most nincs vessző, most kard van! – szólt a királykisasszony.

A diák most közbevetette magát.

– Bízsa rám őket, hercegnő, majd én vigyázok rájuk, hogy bántódás ne érje őket.

Ebben a percben a várnagy nyitott be nagy sebbel-lobbal az ajtón.

– Az éj leszállott, és odalent a tutajosok tüzei kialudtak. Ha valóban ők azok, akiknek néztük, akkor most útban vannak a kastély felé.

– Őrzik a kaput? – kérdi a hercegnő, és fejébe nyomta a sisakot, amely eddig az asztalon feküdt.

– A kapuról jótállok, kegyelmes hercegnő.

– Akkor nincs mitől tartani!

Az öreg várnagy megcsóválta a fejét.

– Cselt sejték. Valami azt súgja nekem, hogy farkasveremben vagyunk. Kemény munkánk lesz.

– A „kedves testvérek” helyükön vannak?

– Mint a sziklatömbök a kárpátokban.

Feszült csendesség volt a lovagteremben. A diák az egyik falra nyomta a fülét, hallgatózott. És fejcsóválva mormogta:

– Ennek a falnak a lába a hegybe van építve. Ha jönnének, hallani kellene őket.

Odakünn a vaksötét éjszakát csak néha cikázta át valami távoli villámlás a hegyek fölött, amelynek dörgését idáig nem lehetett hallani.

Most hirtelen megszólalt a kápolna tornyában a harang, és odalentről hallani lehetett a szepesi lányok énekét.

A diák, aki a falnál hallgatózott, hirtelen kitágult orrlyukkal, villogó szemmel ugrott félre.

– Idebenn vannak, a vár belsejében! Hallom lépéseiket, fegyvereik csörgését. Megtalálták a király rejtékútját. Ne mozduljon senki a teremből!

Gyorsan végigjárta a terem négy falát, és csákányával kopogtatta a falakat.

– Itt nincs veszedelem, itt nem nyílik rejtékút. Maradjon mindenki, itt. Várnagy, őrizd az ajtót!

A diák kirohant az ajtón. Az öreg várnagy pedig kivonta görbe kardját és megcsókolta. Ki tudja, talán utoljára csókolja meg? Feszesen megállt az ajtónál. Ebbe a terembe csak az ő holttestén át lehet jutni. Odalenn a kápolnában egyre hangzott a leányok éneke, és a kis harang kongott az éjszakában.

A diáknak sejtése valóra vált.

A tutajon megérkezett hajdemák rablók, szám szerint vagy százan, kifürkészték azt a rejteket, amelyet még a várbeliek sem ismertek.

Az udvar egyik sarkában csak öntötte a fal a hasított orrú rablók. Félelmetes külsejű, rémületet gerjesztő alakok voltak. Csak a középkor, a maga rettenetes durvaságával teremthetett ilyen rettentő alakokat, akik már a megjelenésükkel borzalmat keltettek. Valamennyinek fejsze vagy szeges végű buzogány volt a kezében. Tudhatták előre, hogy midőn az éjjeli támadásra vállalkoztak a vár bel-sejében, vagy ők hagyják ott a fogukat, vagy győztesként kerülnek ki a rablóka-landból.

A várnépség már későn, csak a diák útmutatása alapján vette észre a várba lopó-zott rablók. Akkor a „kedves testvérek”, akik nem voltak mások, mint a király legvitézebb katonáiból összeválogatott csapat (akiknek azért kellett apácaruhá-ban őrizni a várat, mert a szepességekkel kötött szerződés értelmében férfiember nem lehetett a lányok körül), a „kedves testvérek”, mint megannyi oroszán, ro-hanták meg az éji vendégeket.

Hagyjuk most a küzdőket. Nem nekünk való látvány egy középkori rablóka-land, ahol férfi férfi ellen, test test ellen küzdött addig, amíg egy lélegzetvétel volt egyik-ben vagy a másikban. Térjünk vissza a lovagterembe, ahol a fejedelemasszony a két páncélba öltözött leánnyal maradt, míg az ajtót az öreg várnagy őrizte.

VI. AZ ÖNFELÁLDOZÓ BARÁTNŐ

A riadalom zaja, amely a várba betört rablósereg nyomában támadt, elhatott a lovagteremig is. Elhatott a vár minden részébe. A kápolnában a felhangzó éneket halálos némaság váltotta fel. A tizenöt szépeassági leány, mint égzengésben a báránycsókák, bújtak egymás mellé. És egyik sem tudta, a saját szíve dobogását hallja-e vagy a társnőjéét.

Fenn a lovagteremben is átölelte egymást a két barátnő, Anna, a lengyel király leánya és Fabricius takács leánya.

– Én nagyon félek – súgta a királyleány a barátnője fülébe.

– Én is félek, de tudom bátorítani magam. Amikor gyermekkoromban édesapámnak messzi vásárokból kellett elutazni, és én egyedül voltam otthon, öreg dajkám egy imádságra tanított meg, amelyet ha elmondtam, akkor sohasem féltem.

– Taníts meg engem arra az imádságra – szólt a királyleány.

– Hallgass ide. Aztán majd szépen együtt fogjuk mondani.

Anna elkezdte, és a királyleány halkán utána mondta.

– Én még mindig félek – súgta az imádság befejezésével a királyleány. – Tudom, hogy addig vége sem lesz a vérengzésnek, amíg engem meg nem találnak.

Fabricius Anna ekkor mélyen barátnője szemébe nézett.

– Mondok neked valamit, Anna, hallgass reám. És ne mondj ellent egy szóval sem. Ha arra kerül a sor, hogy a rablók a hatalmukba kerítenek, előállok én, míg te elmenekülsz, én vagyok a keresett királyleány. Hasonlók vagyunk, fel nem ismernek.

A királykisasszony a barátnője ajkára tapasztotta kezét:

– Egy szót se többet, Anna. Ezt az önfeláldozást nem fogadhatom el tőled.

Anna ekkor szelíd szóval fordult a barátnőjéhez, mint ahogyan az anya gyermekével szokott beszélni.

– Hallgass reám, Anna, és nyomban látni fogod, hogy nem önfeláldozás az tőlem, amit cselekedni akarok. Csak egy nagyon kicsi barátság, amit megérdemelsz tőlem ama szeretetért, amelyben részesítettél ismeretségünk kezdete óta. Figyeld rám, kis Anna. Te gyermek vagy még hozzám képest, habár egy napon születünk is. Te királyi vérből származol, nagy sors, talán még királynői korona is vár reád. Neked nem szabad az életedet kockára tenni, hogy eleget tehess hivatásodnak. Öreg dajkám meséiből úgy tudom, meg Jóánész, az én második apám is azt beszélte, hogy a királyok életére nagyon vigyáznak. Az én életem a tiedhez képest csak annyi, mint egy katicabogaré. Velem ugyan nem törődik senki. A takácsoknak lesz még ezután is lányuk, ha Fabricius Anna már nem is lesz. De a lengyel királynak már nem lesz lánya, ha te nem leszel.

– Igaz, hogy fog búsulni utánam szegény édesapám... De hátha nem halok meg?

– Joánesz meg fog siratni... De nem lehet-e az, hogy mikor a rablók megtudják tévedésüket, hogy nem a királyleányt, hanem csak egy jámbor takácsnak a lányát ragadták el, szabadon bocsátanak? Mondván: menj utadra, kis katicabogár! Mint ahogy a gyerekek elbocsátják a tenyerükből az istenke bogarát.

– A kis Anna pedig fogja magát, és hipp-hopp, otthon terem búsuló édesapjánál és a szomorkodó Joánesznél, Kézsmárkon. A király pedig nagyon fog örülni, hogy a tizenhat szepesi leányzó között ilyen derék akadt, aki megmentette az ő kisleányát. Örömeiben, tán még az adót is elengedi egy esztendőre.

A királyleány mind szorosabban ölelte át az Anna nyakát, és olyan forrón csókolta szemét, száját, hogy az beszélni sem tudott. Egyszerre megeredtek a királykisasszony könnyei, és akkor Anna is sírdogálni kezdett. De még könnyein át is egyre mondogatta:

– Meglássad, nem történik semmi bajom. Nemsokára újra együtt leszünk, és tovább fogjuk szeretni egymást. Félsz-e még?

– Már nem félek – felelt a királykisasszony –, mert te olyan nagyon jó vagy, ami-lyet még nem is ismertem. Még az anyámnál is jobb vagy.

– Mert szeretlek téged – felelt Anna. – És ha te is szeretsz egy kicsinykét, akkor azt fogod tenni, amit én mondok.

– Hát mit tegyek?

– A hercegnő kegyelmessége úgyis csakhamar menekülni fog innen, mert a rablók errefelé tartanak, hogyha hallod a lármát, amely közeledik, te elmenekülsz vele a kápolnába, engem pedig itt hagytok. Ha jönnek a rablók, én elébük állok, és azt mondom: ne keressétek tovább a lengyel király leányát, én vagyok az! Remélem, nem haragszol, hogy ezt mondom?

A királykisasszony sírva-zokogva ölelgette a barátnőjét, az pedig sírdogálva mondta tovább:

– És akkor aztán titeket nem bánt senki, mert megtalálták azt, akit kerestek.

– Anna, édes Annám, ne tedd ezt, kérlek...

A fejedelemasszony ebben a pillanatban megragadta a királyleány kezét.

– Jer. Nincs idő a sírdogálásra. Már itt jönnek a lépcsőkön.

Valóban a lépcsők aljáról vad tusakodás, harci láрма hallatszott. Tompán döngtek a buzogányütések, a kardok vijjogva csaptak össze. Az elesettek hörgése, a tusakodók vad harci kiáltozása már az ajtón kívül hallatszott.

– Jer – ismételte a fejedelemasszony, és karjánál fogva megragadta a királykisasszonyt.

– Annám, édes Annám! – kiáltotta az kétségbeesetten. De Fabricius Anna mozdulatlanul maradt helyén. Szegényke, ha tudta volna, hogy szabad az út a kápolna rejtékfolyosóján, bizonyára elmenekült volna ő is. De a nagy ijedelemben ezt elfelejtették neki megmondani.

– Anna! – hangzott még egy sikoltás, mintha nagyon messziről jött volna.

Az ajtó recsegve pattant fel, és rajta az öreg várnagy esett be, halálos ütéstől találva.

De a rablók még mindig nem jöttek, mert az ajtóküszöbön ott verekedett a diák, három ember helyett.

Nagyot pendülve, mint a halálharang, pattant el kezében kardja. Akkor a buzogányt vette két kézre, és Joánesz megmutatta, hogy számos hadjáratban vitézkedett.

Csak percek múlva kezdett hátrálni, minden lépésnél egy rabló koponyáját bezúzva. A terem közepén hátrakapta a fejét, és megpillantotta ott Annát. Halálos sápadtság borította el arcát, a buzogány lankadtan ereszkedett le kezében.

– Üssetek agyon – kiáltotta kétségbeesetten –, hisz az én kis úrnőm nem menekült el!

– Én vagyok Anna, a lengyel király lánya! – sikoltotta most egy éles leányhang a betóduló rablók közé, és azok szinte megrendülve állottak meg, amidőn a páncélba öltözött ifjú gyermekleánykát megpillantották.

– Megtiltom nektek a király nevében, hogy az én hűséges szolgámat, Joáneszt bántsátok! – folytatta az előbbeni hang, csakhogy most több bátorsággal, látván Viszta hadainak megrökönyödését.

Joánesz egy pillanat alatt megértett mindent, és térdre vetve magát kis úrnője előtt, érthetetlen szavakat dadogott.

A vad rablóbanda meghökkenve eresztette le szekercéjét, baltáját. A tömegen keresztül egy rettenetes óriás tört magának utat, akinek lobogó hajszőrénjét vékony aranyabroncs vette körül.

– Vissza! – kiáltotta az óriás a rablókra. – A harcnak vége. Viszta, a hajdemákok megkoronázott királya, bemutatja hódolatát királytársának leánya előtt. Szép királyleány, nem lesz semmi bántódásod. Azt, íme, esküvel fogadja meg Viszta király.

A rabló féltérdre ereszkedett Fabricius Anna előtt, és a földre fektette meztelen kardját. A fejét háromszor meghajította.

– Mit akartok? – kérdezte Anna.

– Semmit sem akarunk – felelt még mindig térdepelve a rablóvezér. – Viszta lovag, Viszta a Szentföldön is járt, és tudja, hogy micsoda hódolattal és tisztelettel tartozik a nőknek. Ezennel úrnőm vagy, nemes királyleány, parancsolhatsz nekem.

– Mit akartok tehát? – ismétlé a kérdést Fabricius Anna, és minden ízében remeggett.

– Viszta nemes lovag, ezt kell hogy széltében tudja az egész világ – folytatta a vezér. – Viszta nem bántja a szegényeket, hanem védjük nekik. Bouillon Gottfried óta nem volt olyan lovag, mint Viszta. Lehet, hogy a Viszta hadai néha elvetik a sulykot. Néha talán durvábbak, mint kellene lenniök. De Viszta maga nemesember, akinek kardja mindig a nők és a becsület rendelkezésére áll. Nem

volt csorba e pengén, és esküszöm, ezentúl sem kerül reá becstelenség foltja. Ne félj tőlem, királyleány, bántódásod nem lesz. Csak addig kell hogy velünk maradj, amíg királyi atyád megküldi azokat a krakkói aranyakat, amelyekre Visztának hadai fenntartására szüksége van. Mert Visztának magának nem kell semmi, neki elég az, hogy nemes lovag, és harcolt a hitetlenek ellen a Szentföldön. Csupán a hadaknak kellenek atyád aranyai, szép királyleány.

– Szolgámat se érje semmi bántódás – szólt most Anna, és Joánesz fejére tette a kezét.

– Szolgádat sem éri bántalom – felelt a rablókirály –, bár megérdemelné, hogy kerékbe törjük, mert sok jó derék vitézemet küldte ma éjjel a másvilágra.

Odakünn virradni kezdett, és a Dunajec, mint ezüst gyík futott tova a mogorva hegyóriások lábánál.

– Odalenn vannak tutajaink. Saját királyi sátoromat engedem át neked, menjünk, mert még nyakunkra jönnek atyád katonái – szólt a rablóvezér, még mindig térdén állva. – És nem engednéd meg, ó, királyi hölgy, hogy felállhassak előtted?

Fabricsius Anna kezével intett. Aztán megindult Joánesz társaságában a várból lefelé, a tutajokhoz. Az ezüstpáncél csörgött rajta minden lépésnél.

Mire a nap felkelt, a tutajok már messze jártak a Dunajecen Zandec várától.

VII. A SASOK

Két napig úsztak a tutajok a sebes Dunajecen. A rablókirály megtartotta szavát. A képzelt királyleánnyal nagyon tisztességtudóan, sőt hódolattal bánt, amint nemes lovaghoz illik. Mindenáron olyan színben akart feltűnni az álkirályleány előtt, mint egy valóságos, középkori dalia, aki a legnagyobb hőstettet is képes elkövetni, ha ezt egy hölgy parancsolja.

– Hadd mondja majd el otthon, atyja udvarában – mondta a rablóvezér –, hogy Visztánál királyi vendégszeretetben volt része. Azért csak jól viseljétek magatokat, fiúk.

Ígéretéhez híven átengedte Annának az ő sátrát, amely vadmacska- és hiúzbőrökből volt összeállítva, és a sátoron kívül egy megbízható őr állott hosszú dárdával, mintha valóságban maga a király volna odabenn.

A sátor nyílásában Joánesz ült, lecsüggesztett fejjel, térdeit állig felhúzva. Nem nagyon merészkedett mutatkozni a tutajosok között, hátha valamelyik még felismeri az egykori foglyot. De meg különben sem hagyta volna magára kis úrnőjét, habár ő könnyen megszabadulhatott volna. Jó úszó létére hamarosan elérhette volna a partot. De a rablók még bilincset sem tettek lábára. Tudták, hogy nem fog elszökni úrnője mellől.

Mindazonáltal Joánesz éjjel-nappal azon törte a fejét, hogyan szabadulhatnának a hajdemákok fogságából.

– Amíg a vízen vagyunk, addig nem mozdulhatunk – mondta susogva. – De egyszer majd csak kikötnék ezek az ördögök.

Fabircius Anna, aki lassan beletalálta magát helyzetébe, nyugodtan mondta:

– Akkor szabadulhatunk meg, amikor akarjuk. Csak azt kell megmondani, hogy nem én vagyok a lengyel királyleány.

– Nem érnék vele semmit. Először is nem hinnék el. És ha elhinnék, akkor rettenetes bosszút állnának rajtunk. A nemes Viszta lovag nyomban átvedlene kegyetlen rablóvá. Bizony sohasem látnánk meg többé Kézsmárkot – mondta a diák.

– De egyszer mégiscsak kiderül a tévedés! – folytatta Anna.

– Minél később derüljön ki – fohászkodott Joánesz. – Csak akkor derüljön ki, amikor már árkon-bokron túl vagyunk.

– Az igazi királyleány megmenekült, tehát a király nem küldi el a váltságot értünk.

Joánesz lehajtotta a fejét, és homlokát összeráncolva mormogta:

– Sok mindenféle kelepcebén voltam már életemben, de mindig akadt valami jóra való tervem, amelybe belekapaszkodhattam, hogy kimeneküljek a csávából. Most nem jut eszembe semmi. A legjobb az, ha a véletlenre bízunk magunkat. A véletlen néha csodákat művel.

A sátornyíláson át a vidékről, amelyen áthaladtak, vajmi keveset lehetett látni. Zord, erdős hegyek emelkedtek a folyó mindkét oldalán. Nagy ritkán egy lovagvár tűnt fel a hegyormokon, szürke bástyaival. De a folyó kanyarodott, és a vár csakhamar eltűnt.

– Ezen a vidéken még sohasem jártam! – mondta a diák. – Innen igazán nem tudnánk visszatalálni, ha a véletlen... Úgy értem, a véletlen fog a segítségünkre jönni, kis úrnőm.

– Bizonyosan keresni fognak, Joánesz – felelt Anna. – Már csak azért is nyomunkba jönnek, mert eleinte az a hír lesz elterjedve, hogy az igazi királyleányt rabolták el. Nem gondolod, hogy jó barátnőm, a királyleány nem küld-e utánunk?

– Ha számításaimban nem csalódom – mondá elgondolkozva a diák –, az igazi királyleány sincs még teljes biztonságban. Az a föld alatti folyosó, amelyen át neki a kápolnából el kellett menekülni, mélyen vezet be a hegyek alatt. És a nyílása valahol Magyarországra torkolódik, olyan helyen, amely embertől elhagyatott. Minden lovagvárnak van ilyen titkos útja. Némelyiknek több is egynél, amely arra jó, hogy a vár lakói a végveszélyben elmenekülhessenek. Minél messzibb vidéken végződik a titkos út, bukkan a föld színére, annál alkalmasabb a menekülésre. Bizonyos, hogy a király várának hosszú, titkos útja van. Anna királyleány a fejedelmasszonnyal és a szepesi lányokkal éppen úgy útban van, mint mi. Hisz nem is tudhatják, hogy a rablók beszüntették az ostromot, amint te, kis úrnőm, feláldoztad magad.

– Szóval azt akarod mondani, Joánesz – mormogta elgondolkozva Anna –, hogy bennem az igazi királyleányt fogják vélni, akik segítségemre kiküldetnek.

– Minden bizonnyal. És ezt nevezem én annak a véletlennek, amelynek segítségünkre kell jönnie.

A második napon, alkonyattal, Viszta vezér ünnepélyesen szólott be a sátor nyílásán:

– Nemes királyleány, emeld fel szemeidet, mert most érkezünk el birodalmam határához.

Anna és Joánesz kiléptek a sátorból. Egy ormóttan, fekete hegy állott előttük, amelyen még a föld sem termett meg. A hegy mintegy elzárni látszott a folyó futását.

– Itt kezdődik az én országom, és folytatódik túl e nagy hegyen – mondta szertartásosan a rablóvezér.

Joánesz megvakarta a fejét a sapkája alatt.

– Ide ugyan madár se talál utánunk – szólta elkeseredve.

A fekete hegy lábánál kikötöttek a tutajok, és a rablók partra szállottak.

A parton négy öreg ember állott, és egy tarka szamarat tartottak kötőféken.

– Ez az én paripám, amelyet átengedek neked, nemes királyleány – szólta a rablókirály. – Az én országomban nem lehet lóval járni, mert csupa meredek hegy az, ahol a sasok fészkelnek.

– Majd én vezetem a szamarat – ajánlkozott Joánesz. – Nyugodtan felülhatsz reá, kis úrnőm.

Anna nyeregbe ült, és a csapat megindult felfelé a meredek, szinte égbe nyúló hegynek.

Semmiféle ösvény nem jelezte az utat, de a négy öregember, aki a csapat élén ballagott, biztos tájékozottsággal haladt előre, mint aki nem először teszi meg ezt az utat.

Joánesz hátra-hátrapislogott a folyóra, amíg azt láthatta.

– Sohasem találunk meg bennünket – mondá elkeseredve.

– Bízzál a jó Istenben, diák – felelt a számárhátról Anna. A diák csüggedten emelte szemét az ég felé, ahol a nagy magasságban egy óriási sas keringett a levegőúrbán.

– Hiszen most már nem is lehet másra számítani, mint a jó Istenre – felelt Joánesz. – Ha ő nem adja nekünk kölcsön a sasok szárnyait, akkor nem tudom, mi lesz.

– Van még valaki, aki segíthet – szólalt meg ekkor az egyik öregember, aki lehajtott fővel baktatott a számár feje előtt.

– Ugyan ki lehetne az? – kiáltott fel a diák.

De az öregember nem felelt, hanem a föld felé fordítva arcát, közömbösen baktatott felfelé a hegyre.

– Beszélj, öreg – nógatta Joánesz.

Az öreg azonban most sem felelt. Csak ment fölfelé, meggörnyedt hátával. És mikor nem is várták, akkor szólalt meg:

– A Lubomirszki herceg!

Aztán megint úgy tett, mintha nem szólt volna semmit, csak a köveket nézte, amelyeknek fekvéséből, állásából tájékozódott, hogy a helyes irányt el ne téveszse.

– A Lubomirszki herceg? – mormogta Joánesz. – Ugyan mi közünk nekünk a Lubomirszki herceghez?

Anna a nyeregből a Joánesz füléhez hajolt.

– A Lubomirszki herceg senki más, mint a lengyel királyleány vőlegénye! Akihez nem akar férjhez menni Anna. Azért jött Zandecre. Apáca akar lenni.

– Hát te honnan tudod, öreg, hogy Lubomirszki a világon van? – fordult a diák az öreghez.

De az öreg megint csak nem felelt. Csak hosszú idő múlva szólalt meg, mintha a lába előtt fekvő kövekhez beszélne:

– Énhozzám ti ne szóljatok, mert figyelnek bennünket. Én majd néha-néha szólok hozzátok, de ti úgy tegyetek, mintha nem is hallanátok. Szegény rab vagyok itt a

hajdemákok között. Azelőtt nemes lovag voltam. A rablók elfogtak. A váltságdíjat nem küldték el értem. Tíz esztendő előtt volt ez. Azóta itt vagyok.

Anna mély részvétellel nézte a szegény öregot, akinek meggörnyedt vállait rongyos dolmány borította. Derékig érő, gubancos, ősz szakállát septe a szél. Látszott rajta, hogy nagyon nehezeze esik a hegyi utat megtenni.

– Már tegnap vártunk benneteket – mondta később az öreg. – És midőn a folyóparton álltunk, gyors lovasokat láttunk a tájon keresztülgyargalni. A Lubomirski herceg vitézei voltak. Élükön maga a herceg lovagolt. A menyasszonyát keresi. Nem lehetetlen, hogy a két csapat találkozik. Nem szeretnék akkor a Viszta bőrében lenni. A Lubomirski bátor ifjú. Már gyerekkorában megmutatta, hogy a helyén van a szíve.

A diáknak ragyogni kezdett a szeme.

– Ugye, megmondtam, hogy a véletlen fog a segítségünkre jönni. Most már csak azért imádkozunk, hogy a herceg megtalálja a csapatot.

– De ide hogyan jöhetne utánunk a hegyre? – vetette ellen Anna.

– Így biz a! – Ezen a diák is gondolkozóba esett, és ismét elcsüggedt.

De az öregember kis idő múlva megszólalt:

– Van ám más útja is ennek a hegynek, amely könnyebben járható. Benneteket csak azért vezetünk erre, hogy a menekülést meg se kíséreljétek. De most aztán már igazán nem beszélhetek többet, mert, észreveszik. Akkor pedig röviden végeznek velem. Legurítanak a hegyről.

Nem is szólt többet az egész úton.

A hold feljött a hegyorom mögött, és sápadt fényével megvilágította a kietlen, kopár tájat. A tarka számár nyugodtan, fáradtság nélkül rakosgatta a lábait szikláról sziklára. A rablók csapata hosszan elmaradozva húzódozt felfelé a hegynek.

A diák éppen azt állapította meg magában, hogy éjfélre jár az idő, amikor egy fennsíkra értek, mely laposan terült el a nagy magasságban.

A négy öregember haladt legelő, aztán jött Joánesz a szamarat vezetve, amelyen Anna ült. Majd elmaradozva a rablók, akik hazafelé menet, egész úton a zsákmány felett civakodtak, amit a zandeci kastélyból raboltak.

Az öregember, aki a fennsíkra érve gyors pillantást vetett maga körül, hirtelen felkiáltott:

– Ugorj le a nyeregből, leányzó, mert a homályban még a rablókirálynak néznek!

Anna önkéntelenül engedelmeskedett a parancsnak.

S ebben a pillanatban a fennsíkot szegélyező sziklafal mellől páncélos vitézek ugrottak fel, akik ott eddig türelmesen vártak.

Mint mikor a sasok repülnek fel, úgy repültek ki a fényes szabalyák a hüvelyekből.

A vitézek megrohanták a felfelé igyekező rablókat, és egy pillanat alatt elválasztották Annát a rablócsapatától.

Joánesz kézen fogta Annát, és a sziklafal mellé vezette. Az öregnek igaza volt. Valóban a Lubomirszki herceg vitézei csaptak le a rablókra. Vajon közöttük van-e maga a herceg?

Ó, bár ne lenne közöttük, mert akkor kiderül a csalás – fohászkodott Anna. – Kiderül, hogy érdemtelenért ontja véré.

A páncélos vitézek, mint megannyi héják csaptak le az elszórt rablócsapatra. A fáradt, kimerült rablónép ellenállni sem próbált a vitézeknek. Eszeveszett futással menekült lefelé a hegyről. A vitézek sziklákat görgettek utánuk, hogy csak úgy mennydörgött belé a hegy. Viszta, a „nemes lovag” legelől futott, hadai élén, és esze ágába sem jutott szembeszállni elleneivel.

A páncélos vitézek bevégezték munkájukat. Visszatértek a fennsíkra. Legelől egy deli, villámló szemű levante lépegetett, akinek fehér toll lengett sisakján. A fehér köpenyegén levő kettős kereszt hirdette, hogy a lovag fiatal kora dacára már megjárta a Szentföldet.

A négy öregember levett süveggel járult az ifjú levante elé. Leborultak előtte.

– Kegyelem! Mi csak szegény rabok vagyunk. Neked köszönhetjük szabadságunkat.

– Megkapjátok szabadságtokat, szegény öregek – felelt az ifjú. – Térjen mindenki vissza övéihez, és tudja meg, hogy Lubomirszki Kázmér herceg szabadította ki a fogságból.

Anna szorongva állott a sziklafal mellett. Vajon mi lesz most? Mily haragra fog lobbanni a herceg, ha megtudja, hogy nem menyasszonya az, akit a rablók kezéből kiszabadított.

A herceg már közeledett is felé, levett sisakkal, és középkori lovaghoz méltóan, fél térdre ereszkedett Anna előtt.

– És te, deli hölgy, királyi szűz, fogadd hódolatát a te eljegyzett mátkádnak, aki íme most már kiérdemelte, hogy kezedet neki nyújtsad!

Fabricsius Anna végtelen zavarában eltakarta az arcát a két kezével, és sírva fakadt.

– Joánesz, felelj helyettem! – kiáltott fel reszketve Fabricsius Anna.

VIII. A TAKÁCSLEÁNYÉ A KORONA

A diák megköszöri a torkát, és nagyot köhintve előrelépett. Térdre ereszkedett, amire a herceg nyomban talpra állott.

– Kegyelmes herceg, légy türelmes hozzánk. Mi nem azok vagyunk, akinek te bennünket hiszel. Mi mások vagyunk.

– Hogyan? – pattant fel a herceg. – Érdemtelenre pazaroltam volna fáradságomat. És királyi mátkám még mindig a rablók fogságában van?

– Királyi mátkád, kegyelmes herceg, nincsen a rablók fogságában. Ő szabad. Azonban mégsem pazaroltad érdemtelenre fáradságodat, mert ím, halljad, ki ez a leány, akinek őrizete atyjától reám bízott.

– Jólesik hallanom – felelt a herceg –, hogy királyi mátkám szabad. Fogadd érte köszönetemet, derék idegen. Halljam tehát, ki ez a leány, akinek megmentőjévé lettem a véletlen folytán.

Joános erre minden ékesszólását összeszedve, cifra körmondatokban és hosszadalmasan adta elő Anna történetét, amelyet mi már ismerünk. Lubomirszki herceg a diák előadása alatt sokszor pillantott fürkészve Fabricius Annára, arcán a csodálkozás és bámulat kifejezése tükröződött.

– Krakkóba megyünk egyenesen! – kiáltott fel. Joános előadása végén. – A király nem mulasztja el az alkalmat, hogy személyesen megköszönje leánya életének megmentését.

– És most engedd meg, nemes hölgy, bár nem származol királyi vérből, hogy Lubomirszki herceg még egyszer térdet hajtson előtted! Valóban nem tudom megmondani, hogy hősiességed nem vetekszik-e akár a legnemesebb lovagával is! Ilyen csodálatos leányról még sohasem hallottam.

– Kegyelmes herceg – lépett ekkor elő a diák. – Engedd meg, hogy mi visszatérhessünk Kézsmárkra. Kis úrnőm atyja azóta bizonyosan hallotta már a zandeci kastély megtámadtatásának a hírét. Nagy nyugtalanságban, tépelődések között töltheti napjait, aggódván egyetlen gyermeke sorsa miatt.

– Nos, jól van – felelt a herceg. – Sajnálom ugyan, hogy nem mutathatlak meg benneteket királyi rokonoknak, de talán készen még arra idő. Az én utam úgyis Magyarország felé visz. Elkísérlek benneteket, hogy bántódás ne érjen.

A diák ékes szavakban köszönte meg a herceg jóindulatát, s ekkor már kelőben volt a nap a hegyek felett. Anna fázva burkolózott abba a vékony köpönyegbe, amit Zandecről magával hozott. A herceg észrevette fázását, lekasztotta válláról saját köpönyegét, és Annára borította.

Nagy dolog volt az, amikor Kézsmárkra megérkezett Fabricius Anna és Joános diák. Annát mindenki halottnak hitte már Kézsmárkon, mert hősie önfeláldozásának híre oda is elérkezett.

Lubomirszki herceg kíséree adott vitézei a város kapujáig kísérték Annát, és a kapun belül ott tolongott a város apraja-nagyja. Ott volt a város öreg főbírója ünnepi öltözetében, és a harangok megkondultak a tornyokban. Ezer és ezer torok kiáltotta Anna nevét, az öreg Fabricius könnyek között ölelte keblére elveszettnek hitt leányát.

Hát Joánesz?

Annak volt csak jó dolga.

A vén diákot ezer kéz simogatta, ezren dicsérték vitézségét, bátorságát.

– Ezt aztán derekasan csináltad, diák! – mondogatták jobbról is, balról is.

A nagy szeretetből csaknem lehúzták lováról a vén diákot.

Joánesz pedig nem tudta megérteni, hogy mit is csinált ő olyan derekasan, amikor nem is csinált semmit.

Diadalmenetben tartották bevonulásukat a városba, és mindnyájan nagyon büszkéek voltak Annára.

Csak az öreg Fabricius csóválta a fejét, míg szeme könnybe lábadt:

– Dehogyan adnám, dehogyan adnám még egyszer oda a leányomat!

Annának az első szava az volt, hogy nem hallottak-e hírt arról, mi történt a király-leánnyal és a többi szepesi leányokkal.

– Dehogyan hallottunk! – felelt Kornidesz uram, a vén főbíró. – Kimenekültek a föld alatti úton a kastélyból, és most már valamennyien otthon vannak. A királykisasszony Krakkóban, a szepesi leányok pedig otthon, az anyjuk mellett. A lengyel királynak már meg is érkezett minden szepesi városhoz az írása, hogy ezentúl elengedi a túsokat a szepességeknek örök időre. Olyan derekasan viselte magát egy a szepesi leányok közül. Ezt neked köszönhetjük, kishúgom.

– Nos, akkor még jobban örülök, hogy úgy tettem, ahogyan tettem – felelt Anna –, ha szolgálatot tettem vele a Szepességnek.

Egy fél esztendő sem telt belé, Kézsmárk városának nevezetes vendége volt, a Lubomirszki herceg, a király unokaöccse látogatta meg a várost díszes kíséretével, és a kézsmárkiak nem tudták kitalálni, hogy minek köszönhetik a nagyszerű szerencsét.

De bezzeg tudta Joánesz, és nevetett is magában előre. A Lubomirszki herceg Fabricius uram, a takácsmester után tudakozódott. Elvezették annak házához, a herceg pedig levett főveggel lépett a házigazda elé.

– Leánykérőbe jöttem, kedves mester uram. Feleségül kérem a leányát, akit olyan kiváló teremtesnek találtam megismerni. Széles Lengyelországban nincsen olyan leány, akinek olyan szív dobogjon a kebelében, mint a mester uram leányaiban.

Fabricius uram kapkodott a szavak után, a váratlan leánykéréstől. Törülgette nagy, kopasz homlokát:

– Hogyne, hogyne... De hát Annát is hallgassuk meg, mint régi szokáshoz illik. Gyere csak elő, Anna!

De nem kellett nagyon keresgélni Annát. Leányszokás szerint ott hallgatózott a szomszéd szobában.

– Én nem lehetek a herceg felesége – mondta nagy bátran a kis Anna...

Fabricsius uram elámulva nézett rá.

– Vajon miért? – kérdezte megdöbbenve.

– Mert a hercegnek van eljegyzett mátkája, Anna királyleány.

A Lubomirszki herceg felsóhajtott:

– Csak volt... Anna királyleány kolostorba vonult, régi vágyához híven. Sohasem megy férjhez.

– Akkor... – felelt, azazhogy akart volna felelni Anna, ha az arcát el nem önti a pirosság, és szavak jöttek volna nyelvére.

De hát úgys tudták, hogy mit akar mondani.

Nagy pompával tartották meg az esküvőt Kézsmárkon.

– Ilyent még nem látott a világ, hogy egy takácsmester lányát egy valóságos herceg vegye feleségül – sipogták a vénasszonyok.

De Joánesz, akit a herceg udvarmesterének nevezett ki, és aranyos öltözetében büszkén járt-kelt, azzal torkolta le őket:

– Mindegy az, nénikék! Ha tudtunk királyleányok lenni akkor, midőn az életünk forgott kockán, legyünk királyleányok akkor is, midőn a boldogságunk függ tőle.

Az öreg Fabricsius fejcsóválva mondogatta:

– Most már hogyan szőjem én tovább a vásznat, mikor a leányomból hercegné lett? Nem szövök én több vásznat.

De bizony azért csak szőtte az öreg a leányának.

– Kell a vászon a hercegnéknek is – mondta Joánesz. – Én csak tudom, mert udvari ember vagyok.

És büszkén nézegette sárga csizmáját.

A krónikáiról a történet teljessége kedvéért még feljegyezi, hogy ugyanaz a Kázmér Lubomirszki herceg, aki a kézsmárki takács leányát, Fabricsius Annát feleségül vette, később Lengyelország királyává koronáztatott. És királynővé koronázták a feleségét is.

(1911)

A JANKÓ

I. TIZENHAT VÁROS

Sok száz esztendővel ezelőtt történt, hogy Zsigmond magyar királynak lapos lett az erszénye. Hiába vájkált a jó király a ládafiában: üres volt az, egy tallér sem akadt benne. Hajdanában ilyesmi is megesett a királyokkal, különösen gyakran kiürült a pénzes fiók Zsigmond királynál, ki nem igen tudott a pénzzel bánni. Még ha tudott volna is takarékoskodni imitt-amott az udvartartásban, felemészített minden költséget az a sok török háború, amely szakadatlanul tartott. A háborúhoz nemcsak vitéz kell, de kell fegyver, ennivaló meg sok mindenféle, ami pénzbe kerül. Vitéz csak akadt volna még Magyarországon, aki szívesen feláldozza életét a király parancsára, de pénz nem volt semerre. Már pedig éppen háború volt készülöben.

Hívatja a király az udvarmesterét, Korinszky Mátyást. Lengyel volt az udvarmester. Könnyelmű, vidám, mint akár a királya, akit másik hazájából idáig kísért. (Zsigmond lengyel király is volt.)

– Baj van, Korinszky. Üres a pénzes láda.

A lengyel megvakarta az üstökét.

– Már megint! Pedig éppen a múlt héten tettünk bele vagy ezer tallért.

– Nem volt az ezer, Korinszky, csak száz. Azazhogy ezernek kellett volna lenni, ha el nem viszik a hitelezők. Legelsőbb is mindjárt Börvely, a budai mézsáros jelentkezett, amikor neszét vette a talléroknak. Hozta a kontót. Be sok húst esztek! Az én asztalomra hetenként csak háromszor kerül pecsenye, a kontó pedig mégis nagy volt. Kifizettem. Alig húzta ki a mézsáros a lábát, beállít Haduci, az uzsorás, akitől a minap száz tallért kértél a nevemben. Az a száz tallér azóta kamatjaival háromszázra növekedett. Kifizettem. Az uzsora után jön a csizmadia, aki a minap a csizmámat talpalta. Summa summárum, nem maradt az ezer tallérból csak száz. Azt is elvitte már az ördög! Szerezz pénzt, Korinszky.

Az udvarmester keresztbe fonta a karját hosszú köntöse felett.

– Lehetetlenséget kívánsz, fölséges király. Nem ad nekünk senki egy tallért se. Nincs hitelünk.

– Kell is nekem hitel. Tegyel valamit zálogba.

Korinszky keservesen nevetett.

– Ugyan mit tegyek zálogba? Ha csak ezt a vén koponyámat nem. Ami ezüstnemű, ékszer volt a házban, már a múlt esztendőben elvittük a izmaelitához. Nem találsz, uram király, az egész házban egy ezüstbicsakot se.

A király türelmetlenül dörzsölte a feje búbját.

– Igaz, igaz, magam is vadászkésemet használom evés közben. Hát a téli ruhák dolgában hogy állunk? Most nyár van. Minek heverne itthon ez a sok téli bunda, sapka? Vidd a zálogshoz.

Korinszky csuklott a keserves nevetéstől.

– Alighogy kitavaszkodott, az egész udvartartás téli gúnyját zálogba vetettük. Emlékezz csak, fölséges király...

Zsigmond ugyancsak dörzsölte a fejét.

– Nem emlékszem ugyan, lehet, hogy azt is ellopta valaki, mint sok mindent. De most nem törődöm vele. Pénz kell, Korinszky, mindenáron pénz. A végvárak hadinépe újesztendő óta nem kapott zsoldot. Szélnek megy valamennyi, üresen maradnak a várak. Akkor aztán a török bántódás nélkül lépheti át a határt. Gondolkozz, Korinszky. Szedd össze azt a kis eszedet. Néha nagyon furfangos ötleteid szoktak lenni.

Korinszky gondolkozott. Összeráncolta a homlokát, kimeresztette a szemét. A király szelíden biztatta:

– No, Korinszky, no...

– Megvan! – kiáltott fel Korinszky, mintha abban a percben jutott volna valami eszébe. – Megvan! Kiszorítottam. Tegyük zálogba a lengyel királynál a szepesi városokat.

– Mit beszélsz? A szepesi városokat?

– Úgy van, fölséges király. A lengyel király úgyis szeret pénzkölcsönzéssel foglalkozni. Hej, nagy huncut az öreg. Régen fáj a foga a szepesi városokra, amelyek az ország határán vannak. Azok a városok a legjobb adófizetők. Fizessék ezentúl az adót a lengyel királynak. Majd ha pénzünk lesz, visszaváltjuk a zálogot a lengyel királytól.

– Nagy ember vagy, Korinszky! – kiáltott fel elragadtatva Zsigmond király. – Menj, és tedd zálogba a városokat.

Korinszky ment. És így történt, hogy tizenhat szepességi város egyszerre elszakadt a hazától. Nem karddal, fegyverrel vették el, hanem csengő tallérokka. Tizenhat jó magyar város lett egyszerre lengyel város. Hiába búsultak, szomorkodtak a városok lakosai, nekik ezentúl lengyeleknek kellett lenniük. Lengyel kapitányok parancsoltak nekik, és lengyel törvények szerint igazgatták őket. De azért a szepességek sohasem felejtették el, hogy ők mindamellett a magyar hazához tartoznak, csak bús számkivetésben vannak. Titkon mindig Magyarország felé szállott a sóhajtásuk, és a régi városházákban ott őrizték a disznóbőrbe kötött nagy könyveket, amelyekben a magyar törvények foglaltattak. Mindvégig magyarok maradtak, pedig egyik esztendő a másik után múlt. Zsigmondnak sohase volt annyi pénze, hogy visszaválthatta volna a zálogot. Az utána következő királyoknak is más gondja volt. A szepesi városok maradtak szomorú rabságban, idegen királynál.

Egyik esztendő a másik után múlt el. Azok a házak, amelyek Zsigmond király idejében épültek, már olyan feketék, vének voltak az időtől, hogy gerendával kellett őket megtámasztani, mint ahogy az aggastyán kezébe is botot adnak. De a szepességek még se rombolták le a dűledező házakat. Mert ezeknek a házaknak a falába kőbe vésetten volt ott az esztendő száma, amely esztendőben zálogba

vették őket; amely esztendőben számítódik az ő szomorú számkivetésük. A gyerekeket odavezették a régi házak falához, és az öregek megmagyarázták a fiatalabbaknak, hogy mit is jelent az az évszám. Múltak, múltak a százesztendők, de a régi házak még mindig helyükön állottak. Ha pedig egy-egy öreg polgár halálát érezte közeledni, maga köré gyűjtötte gyermekeit, és így szólt hozzájuk:

– Gyermekeim, sohase feledjétek el, hogy ti magyarok vagytok.

II. A BOLONDOS KUBISKA

A mi történetünk idejében – a városok már sok száz esztendeje zálogban voltak – élt Podolinban egy fiatal takácsmester, hívták Kubiska Mihálynak. (Podolin ugyancsak zálogban volt a lengyel királynál.)

Ez a Kubiska Mihály nevezetes volt arról, hogy senki olyan fehér szepesi vásznat nem tudott szőni, mint amilyen az ő műhelyéből került ki. Azt mondták, hogy ez valami családi titok, amely apáról fiára szállott. A Kubiskák mindig takácsok voltak.

Volt is kelendősége a Kubiska uram vásznának. Még a lengyel királyné is nála szerezte be a szükségletét, de még más országokban is ismerték az ő vásznának fehérségét, finomságát. Amellett Kubiska Mihály is szorgalmatos ember volt. Nem ült ám odahaza a műhelyében, hogy odavárja a vevőket. Habár talán a vevők otthon is felkeresték volna. Amikor elegendő portékája volt, felpakolt egy nagy szekérre, és ment vásárokra. Addig haza se vetődött, amíg az utolsó vég vásznan is szerencsésen túl nem adott.

Így aztán örökösen útban volt Kubiska uram.

Az úton járó emberek többnyire vidám, jókedvű emberek. Kubiska Mihály vidámabb volt valamennyinél. Egy jó tréfáért elment még a szomszéd tartományba is. Örökösen nevetésre állott a szája. Nem tudta ő, mi a szomorúság. A jókedve miatt aztán nem is hívták másképpen Podolinban, mint a bolondos Kubiska. Pedig hát nem volt ő bolond, csak olyan jó kedve volt mindig, hogy ha szépen szóltak hozzá, hát tánkra kerekedett.

Ezzel a bolondos Kubiskával történt meg, hogy amint egyszer jött volna a krakkói vásárról a nagy szekerével, útközben a zivatar beszorította a tüzes barátok kolostorába ott a határszélen.

A tüzes barátok kolostora nem rendes utasembereknek való hely volt. Nem is volt az kolostor, csak a neve volt az. A szent életű barátok régen elköltöztek onnan. A falak, tetők összeomlottak, az ajtókat eltűzelték, az üres ablakokon a szél járt ki és be. A tüzes barátok kolostorának az volt a híre, hogy itt húzódnak meg azok a rablók és haramiák, akik az országutakat veszélyeztetik. El is kerülte a kolostor környékét minden istenfélő ember.

Kubiska Mihály mégis ott húzódott meg a furmányos szekerével. Nem mintha nem lett volna istenfélő, hanem a bolondos Kubiska már olyan fából volt faragva, hogy nem félt semmitől, senkitől. Nagy húhóval hajtott be a kolostor kapuján. Döngött a kapualj a nehéz kerekektől. Kubiska Mihály harsányan elkiáltotta magát:

– Hé, van itt valaki?

Senki se felelt, csak a visszhang.

Kubiska nem is kiabált tovább. Talált egy nagy termet, amely védve volt a zivatar-tól. A falak feketék a koromtól, a szoba közepén tűz maradványa. Kubiska szét-rúgta a csizma sarkával a hamut. Egy-két kis parázs pislákol a hamuban.

– Úgy látszik, nem régen mentek el innen a vendégek – mormogta magában, és leheveredett a bundájára. Már éppen szunyókálni kezdett, amikor halk, csendes lépéseket hallott a feje felett.

– Ki jár itt? – dörmögte álmosan.

Miután senki se felelt, felemelkedett fektéből, és körülnézett.

Hát, uramfia, egy nyúlánk, tejképű, kék szemű kis fiú állott előtte. Rongyos bocskor a lábán, a sapkája mellett madártoll; a köntöse rongyos, mint egy koldusgyermeké.

– Hát te ki fia vagy? – kérdezte Kubiska Mihály, és megdörzsölte a szemét.

– Nem vagyok én fiú – felelt a jövevény. – Lány vagyok én, csak fiúruhában járok.

– Mi a manó! Hát miért jársz fiúruhában?

– Először azért, mert nincs más. Másodszor meg, amióta az eszemet tudom, mindig fiú vagyok.

Kubiska tetőtől talpig megnézte a gyermeket. Finom metszésű fehér arca, piciny lába, keze azt mutatta, hogy nem közönséges koldusgyermek, mint rongyai mutatták. Tíz-tizenkét esztendősen lehetett, a szeme éhesen tapadt arra a sonkacsont-ra, amelyből Kubiska lefekvés előtt falatozott.

– Éhes vagy? – kérdezte a takács.

A gyermek némán bólintott.

A takács odatolta elébe a tarisznyáját.

– Egyél, lakjál jól, aztán majd elmondod, hogy ki fia-lánya vagy? Hogy kerülsz ide az útonállók tanyájára. Én tőlem ne félj. Én becsületes ember vagyok, Kubiska takács Podolinból.

– A bolondos Kubiska – nevetett a gyermek.

– Az, lelkem. Ezen a néven ismernek engem három országban. No, de egyél már.

A rongyos kis idegent nem sokáig kellett biztatni. Alaposan neki látott a tarisznya tartalmának. Evett, mintha napok óta éhezett volna. Gyakorlott kézzel forgatta a Kubiska ezüstnyelű kését, levakarta a sonkacsontot az utolsó morzsáig, aztán a csontnak esett neki. Harapta, rágta jóízűen.

– Hát hogy hívnak? – kérdezte hosszú hallgatás után a podolini takács.

– Jankónak hívnak.

– Miféle Jankónak?

– Semmiféle Jankónak. Csak egyszerűen én vagyok: a Jankó.

– Sohase volt más neved?

A gyermek elgondolkozott.

– Volt, hogyne lett volna, de azt már senki se tudja. Magam is csak homályosan emlékezem arra, hogy gyermekkoromban egy nagy várban laktunk. Az apámnak nagy bajusza volt, aranyos kardja, és ő volt a vár ura. Mindig azt kérdezte tőlem: miért is nem lettél fiú? Addig-addig kérdezte, amíg egyszerre fiú lettem. Lovagolni tanított Nyalka, öreg szolgánk, és sarkantyús csizmácskát húztak a lábomra. Szoknyácska helyett nadrágba öltöztettek, és az apám attól a naptól fogva Jankónak hívott. Elvitt medvékre vadászni, és megtanított arra, hogyan kell bánni a fegyverrel. Szóval fiú lettem, mert apámnak úgy tetszett.

Kubiska Mihály hitetlenkedve csóválta a fejét.

– Folytasd, Jankó, folytasd. Habár nagyon kételkedem a szavaidban.

– Már pedig ez szóról szóra igaz, Kubiska bácsi. Az én apám nagy úr volt, annyi szolgánk volt, mint a fűszál. Várban laktunk, és az apám neve napján ágyuk dörögtek a bástyákról.

– Álmodtad te ezt, Jankó. Hol van az a vár?

– Ha én azt tudnám – sóhajtott a koldusgyermek –, régen visszamentem volna oda. De én nagyon kicsiny voltam még akkor, amikor mindez történt. Nem ismerem én az utat, se a tájat, legfeljebb a szomszédos erdőket, ahonnan a vár tornyai már látszóttak. Egyszer magamban kalandoztam az erdőben, a cselédeink messzire elkóborogtak, és én eltévesztettem az utat. Leszállt az alkonyat, és az erdőben egy kóborló kolduscsapattal találkoztam.

Kubiska Mihály közbeszólt:

– Ezek a kóbor koldusok a legveszedelmesebbek. Bejárnak minden országot, és ellopnak mindent.

– Elloptak engem is, lehúzták ruháimat, és rongyokat adtak rám. S aztán velük kellett menni városról városra, és koldulni. Míg végre elszöktem tőlük. De ugyan hiába szöktem, felszedett egy másik kolduscsapat, amellyel tovább vándoroltam. Isten tudja, hány országot, tartományt bejártunk. Az új koldusok már nem tudták, hogy lány vagyok, fiú módra bántak velem, lassan magam is megszoktam, hogy fiú legyek. A Harimbasi kolduscsapata volt, amelynél legutoljára voltam. A lengyel városokat járja, és híres tolvajok. Ha valakit megfognak a Harimbasi bandájából, azt nem sokat kérdezik, nyomban felakasztják. Olyan rossz híre van Harimbasinak.

– Szent igaz – szólt közbe Kubiska Mihály. – Most már kezdem hinni, hogy nem hazudsz. Harimbasinak rossz híre van.

– Vigyáztunk tehát magunkra, hogy valahogy el ne áruljuk kilétünket. Vándoroltunk, vándoroltunk, és a koldusok mindenütt loptak. Eleinte engem is lopni küldtek, de én nem mentem. Megvertek, mégse mentem. Még jobban megvertek, akkor el akartam szökni. A koldusbandának törvényei vannak. Az engedetlenkedőket bíró elé állítják, és a bíró maga Harimbasi. Legtöbbször a halál a büntetés, amit a bíró maga hajt végre.

– Őljél meg, Harimbasi, de én mégse megyek lopni! – mondtam.

Harimbasi csúf, sebhelyes arcán rút mosoly vonult végig.

– Dehogya is öllek meg. Mi hasznom volna nekem abból? A banda is elveszítené egy kenyérkereső tagját. Maradj te csak meg, Jankó, a koldulásnál, azt nagyon jól érted.

Így szólt Harimbasi, és továbbra is koldus maradhattam. Nagyon szépen tudtam sírni, könyörögni az emberekhez, és a vásárokon az én sapkámba hullott a legtöbb rézgaras. Néha még ezüstpénz is akadt. Mikor beszámoltam a keresetről, Harimbasi megveregette a vállam.

– Látod, jól tettem, hogy meg nem öltelek.

Kubiska Mihály nem tartóztathatta magát. Haragosan felkiáltott:

– Ó, a pokolra való! Még megdicsért!

– Egy föld alatti barlang volt a Harimbasi tanyája a Dunajecz folyó völgyében – folytatta a Jankó. – Nagy volt a barlang, itt húzódtak meg a koldusok, ha vándorújról visszatértek. Itt mulattak, tivornyáztak, itt rejtették el a zsákmányt. Nem is lett volna addig semmi baj, amíg a félszemű Dávidkó, a rablóvezér egy csillagos éjszakán meg nem rohanja a barlangot az embereivel. Hej, milyen harc volt az! A koldusok nem hagyták a barlangjukat, de még a zsákmányukat se. Folyt a vér patakokban. A félszemű Dávidkó akkor azt eszelte ki, hogy nagy máglyát rakott a barlang elébe, és kifüstölte onnan az egész társaságot. A koldusok menekültek, amerre lehetett, Dávidkó pedig elhozott engem magával. Azóta itt vagyok a tüzes barátok kolostorában, és vigyázok a házra, amíg Dávidkó odajár az embereivel. Most éppen a lublói országúton állnak lesben, és várják a krakkói vásárról hazatérő kereskedőket...

Kubiska Mihály felszisszent.

– Kutya mája! Én éppen arrafelé akartam venni az utamat az éjjel.

– Ne menj arra, Kubiska bácsi, mert bizony nem látod meg a reggelt. Dávidkó nagyon kegyetlen ember. Egy emberélet annyi neki, mint egy falevél.

A podolini takács csóválta a fejét.

– Ejnye, ejnye, de nagy veszedelemtől mentettél meg. Majd másfelé veszem az utamat, a hegyeken keresztül. De hátha nem mondtál igazat, hátha törbe akartál csalni, te gyerek?

Jankó összefonta a két kezét.

– Higgyél nekem, Kubiska bácsi. Én igazat mondok mindig.

– Nem hiszek neked. Nagyon rossz társaságban nőttél fel. Még ha gyémántból lett volna a szíved, akkor is összetörtött volna már ennyi rossz ember között. Miért mondtad el nekem mindezt? Mi célod van vele?

Jankó térdre vetette magát a takács előtt. Esdekelve emelte fel a kezét.

– Azért mondtam el mindent, hogy megessen a szíved rajtam. Hogy megsajnálj, hogy elvigyél engem erről a helyről. Én kisleány vagyok, nem itt van nekem a helyem. Vigyél el, Kubiska bácsi, szolgálód leszek egész életemben.

– Hova vihetnélek én téged? – kérdezte a takács.

– Akárhová, csak el innen. A testem, a lelkem undorodik ettől az élettől. Árva vagyok, nincs hová mennem. Neked olyan jó, becsületes arcod van, bácsikám. Ugye, segíteni akarsz rajtam?

Kubiska nem az az ember volt, aki sokáig szeretett volna gondolkozni valami dolgon. Aranyból volt a szíve, megszerette az elhagyott gyermeket.

– Elviszlek magamhoz Podolinba. Nekem ugyan úgy sincs senkim, se gyermekem, se feleségem. Majd meglátom, mit csinálok veled.

Jankó sírva csókolgatta a takács kezét.

– Áldjon meg az Isten, Kubiska bácsi.

A takács megállott.

– Még egyet. Ha igazán leány vagy, akkor leányruhában kell járnod. Maskarát nem tartok a házamnál.

– Leány leszek – felelt hálátelt szívvel Jankó. Kubiska Mihály előkereste a szekérét, felültette maga mellé Jankót, és a csillagos, csendes éjszakában elhagyták a tüzes barátok kolostorát. A takács ismert minden utat a hegyek között, de Jankó még jobban.

– Csak arra hajts, bácsi, amerre mondom. Ott nem találkozunk Dávidkóval.

A szekér csendesen görgött a hegyek között. A fenyveserdők között nagy csend volt.

Így adta el a vásznát a krakkói vásáron Kubiska Mihály, a podolini takács, és hozott magával haza Podolinba gyermeket.

III. VILÁGSZÉP JANKÓ

Amikor Jankót kimosdatták, kiöltöztették a takács podolini házában, akkor látta csak Kubiska Mihály, hogy tulajdonképpen micsoda világszép gyermeket talált a tüzes barátok kolostorában. Jankó elszokott már a szoknyaviseletől, eleinte se-hogy se tudott mozogni a csipkés, fodros holmicskáiban, amikkel a jó Kubiska Mihály teleakasztotta. De hát az ilyesmit hamarosan meg lehet tanulni. Megtanulta Jankó is.

Tömött szőke haját varkocsba kötötte, és fülbevalót akasztott a fülébe. A legközelebbi vasárnapon, amikor az istenfélő takács a templomba indult, beszólott Jankó szobácskája:

– Elvinnélek magammal a templomba, Jankó, de azt se tudom, hogy meg vagy-e keresztelve?

Jankó felelet helyett kigombolta a ruhácskáját a nyakán. Ott függött egy kis ezüst-kereszt.

– Amióta emlékezem, mindig a nyakamban van.

– No, hát akkor úgy látszik, megkereszteltek valamikor. Gyere a templomba.

Így szólt a takács, és kézen fogta Jankó kisasszonyt. Szépen, csendesen ballagtak a régi kolostor templomába. A polgárok megszólongatták Kubiska Mihályt:

– Hol vetted ezt a világszép leánykát, Mihály?

– Találtam – felelt rejtélyesen a takács.

Dehogyan mondta volna el, hogy a tüzes barátok kolostorából, rablók tanyájáról szöktette el Jankót. Hiszen akkor tán még a városon se engedték volna be őket. A podolini kapukat este bezárták. Idegeneknek nem volt szabad a városban maradni. Hát még olyannak, aki a tüzes barátok kolostorából került oda? Bizony nem nézte volna senki se ámuló szemmel a gyönyörű leánykát, mint ahogy nézték. Nem volt olyan szép leány tizenhat szepesi városban.

A Kubiska Mihály hiúságának is hízelgett az emberek bámulata, no meg nagyon meg is szerette már Jankót. (Már csak meghagyta neki a nevét. Ugyan hogyan is nevezhette volna?) Templom után még Raffaidesz János, a podolini polgármester is megszólította a takácsot.

– Hol vette ezt a szép gyermeket, Kubiska uram?

– A krakkói vásáron rám bízta haldokló édesanyja. Régi jó pajtásomnak az árvája, azért vettem magamhoz – hazudott a takács.

A polgármester biccentett nagy fejével.

– Helyes, istenfélő cselekedet.

Otthon pedig így szólt Jankóhoz a takács:

– Én a jövő héten útra kelek. Itt marad a Zita néni, majd ő vigyáz rád. Addig nem nyugszom, amíg a te édesapádat, azt a hatalmas várurat meg nem találom. Bizonyosan kerestet ő is mindenfelé. Akkor aztán visszaadlak az édesapádnak.

A takács a következő héten elutazott. A Zita néni gondjaira bízta a gyermeket. Az idő pedig telt-múlt. Egyik hónap a másik után szaladt, Kubiska Mihályról nem érkezett semmi hír.

Jankó kisasszony sehogy se tudta megszokni a szoknyaviseletet, de még kevésbé a nyugodalmas életet a kőházban. Gyermekkorra óta erdőkben, hegyekben bolyongott. Néha még sarkantyús csizmát is hordott. Nagy titokban varrt is magának egy olyan ruhát, amilyenbe a fiatal leventék jártak abban az időben. Nyusztprémes kalpagot, kackiás bundácskát, sárga csizmát. Titokban felpróbálta néha. Jaj, be tetszett abban magának. Még kardja is volt.

Ebben az időben történt, hogy elfogtak egy híres haramiát a hegyek között. Nyomban halálra ítélték, a podolini piacon felállították a vesztőhelyet, és eljött skarlátpiros köpönyegében a lublói hóhér. Ott vitték el a piacon kétkerekű kordén a haramiát. A keze hátra volt kötve, fegyveres katonák lépkedtek a szekér mellett.

Jankó kisasszony ott állott az ablakban Zita nénivel. Mikor meglátta a haramiát, csak felkiáltott:

– Dávidkó!

A haramia is nyomban megismerte.

– Jankó! – kiáltotta, és az ablakra meredt.

Az emberek ijedten néztek össze. Mi ez? Jankó kisasszonynak ilyen ismeretségei vannak? A polgármester felemelte ezüstfejú botját.

– Megálljatok! Itt valami titok lappang. Fogjátok meg a haramia ismerősét, Jankó kisasszonyt.

A főbíró szavára megállott a vesztőhely felé igyekező menet. A szekéren a haramia körülnézett; rút, sebhelyes arcán a menekülés reménye villant fel. Egyeden mozdulattal széttépte köteleit, aztán eltaszította a hóhért maga mellől. Majd megragadta a kordé löcsét, letépte azt, és feje felett forgatva a súlyos fadarabot, a tömeg közé rontott.

– Fogjátok meg, fogjátok meg! – hallatszott száz torokból.

Könnyű volt azt mondani, de nehéz megcselekedni. A menekvését érző haramia kétségbeesetten védekezett. Az embertömeg sikoltozva, kiabálva menekült.

A fegyveres darabontok egy része ezalatt a Kubiska Mihály házába akart betörni, amelynek ablakából az imént Jankó meglepetésében elkiáltotta magát. Igen ám, csak hogy a kapu zárva volt. A felvidéki városok házainak kapui különben is abban a zavaros időben éjjel-nappal csukva voltak. A jó Zita néni pláne becsukta ma, amikor nagy sokadalom, csöcselék járt az utcákon. A fegyveres katonák hiába próbáltak behatolni a kapun. A megvasalt kapu nem engedett. Jankó leány nyomban eltűnt az ablakból.

– Hagyjátok a kaput! – kiáltotta most a főbíró a katonáknak. – A leányra ráérünk azután is. Most Dávidkót fogjátok meg.

Hanem hol járt már akkorára Dávidkó! Rettenetes fegyvere előtt a tömeg utat nyitott, a haramia eszeveszett futással menekült a város északi kapuja irányába. A katonák és a tömeg utána.

– Elébe, elébe! – kiáltották az üldözők.

Egy városi darabant elébe ugrott Dávidkónak, annak a haramia akkorát ütött a fejére a löccsel, hogy elment a kedve a további hajsztától.

Amíg ez a vad üldözés az északi kapuig tartott, a Kubiska ház elől eltakarodott a tömeg, mind a szökevény után vetette magát. Csak Raffaidesz uram, a főbíró maradt ott a kapu előtt.

– Nem fogsz elillanni, angyalarcú mákvirág! – dörmögte magában.

A toronyban delet kongatott az óra. A tömeg zsvaja mindegyre távolabb hallatszott. Ebben a percben felpattant a ház kapuja, és egy ifjú, karmazsinpiros öltöztű levente ugratott ki fekete paripán a kapuboltozat alól. Majdnem eltaposta a főbíró.

– Én ártatlan vagyok! – kiáltott egy csengő hang a főbíró felé, és a következő pillanatban a déli kapu felé iramodott az ifjú lovas.

A főbíró tátott szájjal bámult utána. Megcsípte a tenyerét.

– Nini, ébren vagyok? Az ördög játszik velem.

A deli levente eltűnt a piac sarkán. Világszép Jankó elmenekült Podolinból.

IV. A DANCKAI NAGYÚR

Az az ifjú levente, aki a podolini déli kapun vágtatott ki, hogy csak úgy szikrázott paripája patkója a kövezeten, mikor biztos távolságban érezte magát a várostól, megállott, és keserves könnyekre fakadt.

– No most már nincs többé Kubiska bácsi! – kiáltott fel szomorúan. – De hogyan is lehettem olyan ostoba, hogy eláruljam magam!... Akár mehetek nyomban vissza a zsványtanyára!

Jankó búsan baktatott lovával a mély hegyi úton, amelynek két oldalán sűrű fenyőerdő sötétlett. Amint így ment, mendegélt volna cél nélkül, csupán abba az irányba, amelyre az út vezetett, egyszer csak találkozik valakivel a hegytetőn, aki parázstűz mellett szalonnát pirított. Fiatal, pelyhedző bajuszú ifjú ember volt az illető, csak merész tekintete mutatta, hogy már nem olyan gyerekeMBER, mint amilyennek látszott. Rongyos barátcsuha fedte a tagjait, de a barátcsuha alatt vitézi sárga csizmát hordott.

– Hová, ifjú vitéz? – kiáltott rá Jankóra.

– Megyek a lovam feje után – felelte Jankó.

A barát abbahagyta a szalonnapihítást.

– Ha jobb dolgod nincs, ülj ide hozzám. Aztán falatozás közben majd megismerjük egymást.

Jankónak kétszer se kellett mondani ezt. Leugrott a nyeregből, kipányvázta a lovát, aztán odatelepedett a tűz mellé.

Be jó az a pirított szalonna! Nincs annál fölségesebb eledel a világon. Mikor már jóllaktak, így szólt a barát:

– No, hát kezd el te, mondd el, ki vagy, mi vagy?

Jankó aztán elmesélte a barátnak az ő változatos életét. Csak azt az egyet hallgatta el, hogy őt tulajdonképpen nem illeti meg a férfiruha, hanem a szoknya.

A barát nagy figyelemmel hallgatta Jankó szavait. Aztán ő kezdett el beszélni:

– Én pedig nem vagyok ám barát. Ezt a csuhát csak azért vettem magamra, hogy könnyebben eljussak oda, ahová igyekszem. A papot nem bántja senki. Én diák vagyok, és a nevem Jávorka.

– Aztán hová igyekszel?

– Danckába. Küldetésem van Rákóczi Ferenchez.

– Elmegyek veled – csapott fel nyomban Jankó.

– Eljöhetsz. Esetleg szükség lesz ott az ilyen ifjú leventékre. Ki tudja, mi lesz, hogy lesz? Az is meglehet, hogy nemsokára háború lesz.

Jankónak kipirul az arca.

– Háború? Igazi háború? Az kellene csak nekem.

– No, hát gyere velem.

Együtt folytatták útjukat. Most már vidámban ment az utazás, ketten voltak hozzá. Jávorka sok mindent elmondott közben, a danckai nagy úrról, Rákóczi Ferencről. Jankó lassan megtanulta azt, hogy a Danckában remeteskedő fejedelem felé száll a magyar nemzet vágyódása, gondolata.

– Meglehet, hogy haddal fogunk visszajönni Magyarországra – mondta a diák, amikor a határt átlépték.

Egy hét múlva Danckában voltak. Nagy kastélyban, fényes udvartartás közepette élt ott Rákóczi Ferenc. Magyar főnemesek vették körül, és annyi szolgája volt, mint egy királynak. Amikor Jankóék megérkeztek, éppen solymászatról tért haza a fejedelem. Rivalogtak a vadászkürtök, kényesen lépegettek a paripák a vadászok alatt. Csakhogy a fejedelem arcán valami méla bánat volt állandóan. Nem tudta azt onnan elűzni még a vadászás szenvedélye se.

Amikor megpillantotta Jávorkát, aki akkorára már levetette a rongyos barátsuhát (vitézi öltözet volt az alatt), mintha felderült volna az arca egy pillanatra.

– Mi újság Magyarországon? – kiáltott fel. – Beszélj, diák, már régen várlak.

– Semmi jó, nagyságos fejedelem – felelt sötét arccal Jávorka.

– Jer a szobámba, és beszélj el mindent sorjában. Rákóczi Ferencnek aztán még bánatosabb lett az arca attól, amit Jávorkától hallott.

Egy hónapig maradt Danckában Jankó és Jávorka. Ezen idő alatt Jankó megismerkedett a fejedelem udvartartásával, udvari embereivel. Az udvari emberek nem nagyon kíváncsiak Magyarországra.

– Jó nekünk itt is – mondogatták vállat vonva. – Itt is elmulathatunk kedvünk szerint.

De voltak ám a fejedelem körül olyan vitézek is, akik sehogy se érezték magukat Danckában. A nagy bajuszú Bercsényi Miklós például egyszer nem győzte már elfojtani türelmetlenségét. Ebéd után, mikor a fejedelem már elvonult szobáiba, és a vitézek egyedül maradtak a kupákkal, Bercsényi Miklós a vita hevében öklével az asztalra csapott, hogy csak úgy táncoltak a nehéz ezüstedények.

– Mit gondoltok, urak, miért vagyunk mi a világon? Talán bizony azért, hogy itt, távol a hazától, hiábavaló mulatságok között töltsük életünket, amikor az egész magyar nemzetnek egy imádsága, egy fohásza van, s ez csupán annyi: térj vissza hazádba, Rákóczi Ferenc!

Egy szőke, vércseképű vitéz, Kuzmák Ferenc, a fejedelem kincstartója, elnevette magát az asztalnál.

– Talán bizony azért menjünk vissza Magyarországra, hogy nyomban megfogdosson a császár, és börtönbe csukasson?

Bercsényinek lángba borult az arca.

– Nincsen olyan császár, aki bennünket megfogdosson, ha egyszer visszamegyünk. Mert fegyver lesz ám a kezünkben.

Kuzmák Ferenc kételkedett.

– Aztán honnan veszünk hadakat?

Erre már Jávorka, a diák ugrott fel az asztal végén. Tüzelt a szeme, csengett a hangja:

– Engedelmet kérek, főurak és kapitányok, erre már én felelek, mert legutoljára én jártam Magyarországon. A fejedelemnek csak egy szót kell mondania, és a földből nőnek ki a hadak. Annyi vitéz lesz, mint a fűszál. Kardot vesznek a kezükbe az aggok és gyermekek is. Az erdők, völgyek, pusztaságok megrendülnek egyetlen szóra, és az égig lobog a háború tüze Magyarországon. Csak egy szavába kerül Rákóczinak.

– És mi az az egy szó? – kíváncsiskodtak némelyek.

– A szabadságért! – kiáltotta felmagasztosult arccal Jávorka.

Ebben a percben szétnyíltak a szomszéd szoba függönyei. Ott állott a fejedelem. Az arca lángolt, az ajka remegett.

– Igaza van a diáknak – kiáltotta. – Kimondom azt az egy szót: a szabadságért!

Az urak felugráltak az asztaltól. Vad örömmámban úsztak az arcok, az udvari zenekar tárogatósai teli tüdővel fújták a csataindulót.

– Megyünk háborúba! – hangzott végig a diadalkiáltás a kastélyban.

– Háborúba megyünk! – visszhangoztak a falak. Fegyvercsörgetéstől lett hangos a kastély, az istállóknak a harci mének nyerítettek.

Jávorka az ámuló Jankó vállára tette a kezét.

– A háborút most már a pokol sem akadályozhatja meg. Mi megyünk előre Magyarországba, hírt vinni az otthoniaknak, hogy készüljenek. Jön Rákóczi Ferenc.

– Veled tartok! – kiáltott fel Jankó lángba borult arccal.

V. JANKÓ KAPITÁNY

Az országhatáron elvált egymástól a két fiatal levante.

– Én megyek a Dunántúlra – mondotta Jávorka. – Engem ott ismernek. Ott laknak az én cimboráim, atyámfiai. Hát te hová mégysz, hol vagy te otthon?

Jankó csak elgondolkozott. Hol van ő otthon? Ott, ahol a madár – sehol. Hirtelen valami gondolat villant meg az agyában:

– Én a Szepességbe megyek. Ott ismerek minden követ, fát...

– Hát az embereket ismered-e?

– Vannak ott nekem cimboráim! – felelt rejtélyesen Jankó. – Ne félts te engem.

Megcsókolták egymást, elváltak. Egyik ment jobbra, a másik balra. Jávorka még mindig nem tudta, hogy gyöngye leányka rejtőzik a Jankó sujtásos ruhájában. Ha tudta volna, dehogyis engedte volna arra a veszedelmes útra, amelyre Jankó vállalkozott. Jankónak semmi más nem volt a célja, mint hogy fellájítsa a szepesi városokat. Itt az idő, most visszatérhetnek az anyaországhoz. De hát hogyan fogamzott meg ilyen nagyszabású terv egy gyermekleányka eszében? Hallott ő ott Danckában nagyobb tervekről is. Ott országok elfoglalásáról, birodalmak megvételéről folyt állandóan a beszéd.

Egy sötét zivataros éjszaka kopogtak a bolondos Kubiska Mihály ablakán Podolinban. A takács kinyitotta az ablakot. Nem látta, hogy ki van odakünn a sötétségben, de a hangjáról megismerte.

– Én vagyok itt, Kubiska bácsi.

– Te vagy az, Jankó? Jaj, fuss el innen, menekülj! Háttal se fordulj te Podolinnak, itt megfognak, börtönbe zárnak téged, mert azzal vádolnak, hogy zsványokkal cimboráskodtál.

– Nem bánom én, akármivel vádolnak – felelt Jankó.

– Én most Rákóczi Ferencnek az oltalma alatt állok. Nem nyúlhat hozzám senki egy ujjal se, mert megkeserüli.

– Dehogyisnem nyúlhat hozzád senki – kesergett a takács. – Ha sokáig itt maradsz, mindjárt megfognak az éjjeli alabárdosok. Ki a te gazdád, az a Rákóczi Ferenc? Senki az, gyermekem. Hazátlan bujdosó, akinek nem szabad Magyarországra jönni, mert börtönbe vetik.

– Majd meglátod, hogy szabad, Kubiska bácsi. Egy hónap leforgása alatt már itt lesz, aztán majd megtáncoltatja azokat, akik vonakodtak zászlaja alá szegődni.

– Nem bánom én, akármit tesz – felelt a takács. – Csak annyit mondok néked, hogy menj ebből a városból, mert itt bizony téged táncoltatnak meg.

A bolondos Kubiska Mihály becsapta az ablakot.

Reggel felé, amikor a Lubló felé vivő országúton ballagott Jankó nagy szomorúsággal, egy mély völgyszakadékban egyszer csak elébe toppan valaki.

Senki más, mint a félszemű Dávidkó, a haramiavezér. Jankó nem ijedt meg, volt már kardja, azt markolta meg.

– Hagyd azt a kardot, Jankó. Nem bántani akarlak én. Neked köszönhetem a megmenekülésem ott a podolini piacon, amikor már csak egy paraszthajszál választott el a keréketöréstől. Ha te akkor ott rám nem kiáltasz, már régen a hollók lakomája lettem volna. Köszönöm neked, Jankó, hogy megmentettél.

– Pedig nem szándékosan csináltam, Dávidkó. Sok bűn terheli a lelked, megérdemled tízszer a halált.

– Igaz, sokat vétkeztem – felelt a haramiavezér. – Már régen azon töröm a fejem, hogyan tehetném jóvá hibáimat. De nincsen olyan kolostor, ahová engem vezeklő barátoknak bevinnének. Én már csak holtom napjáig a tüzes barátok kolostorában maradok.

– Azt pedig rosszul teszed, Dávidkó. Tudnék én számodra valamit, amivel egészen jóvá tehetnél mindent, amit vétkeztél.

– Mondd meg! – kiáltott a haramia. – Bármilyen legyen, megteszem.

– Hát csapj fel a Rákóczi katonájának. Hadd fel a rablást, fosztogatást. Neked van vagy száz embered is. Csupa bátor, elszánt fickó. Azokkal ki lehetne forgatni sarkaiból az egész Szepességet. Aztán meghódolnának Rákóczinak.

– Itt a kezem! – kiáltott fel Dávidkó. – Mától fogva becsületes ember leszek. Harcolni fogok a szabadságért az embereimmel, és te leszel a kapitányunk, Jankó.

Két nap se telt bele, amikor Jankó egy állig felfegyverzett csapat élén megrohanta Podolin városát. Nem ellenkezett ott senki. Nem is lett volna tanácsos. Az egykori haramiák rendesen akarták új életüket megkezdeni, bizonyosan felkoncolnak mindenkit, aki ellenáll.

Jankó csak Raffaidesz uramat, a főbíróát hívatta. Az remegve jelent meg a fiatal kapitány előtt.

– Mennyi pénzt akartok?

– Nekünk nem pénz kell. Nekem a város hűségesküje kell, hogy hű marad Rákóczi Ferenchez – felelt Jankó.

– Ki az a Rákóczi Ferenc? – kérdezte a főbíró.

– Ha eddig nem tudtad, halld meg tőlem. Rákóczi Ferenc Magyarország leendő fejedelme. Egy hónap leforgása alatt itt lesz a hadaival.

– Tehát még nem fejedelem? Akkor letesszük a hűségesküt – felelt a főbíró, aki ravaszul úgy gondolkodott, hogy fejedelmi hűségesküt csak annak lehet fogadni, aki már koronázott fejedelem.

Összegyűjtötte a szenátorokat a városháza nagytermében. Az asztalfőt Jankó kapitány foglalta el. A falak mellett az ő állig felfegyverzett katonái. A háta mögött

állott egy félszemű óriás, gyermekfej nagyságú buzogányt tartván a kezében. A főbíró megismerte.

– Kend az, Dávidkó? – kiáltott. – Hisz kend rablóvezér. Mit keres Rákóczi táborában?

– Mindnyájan rablók voltunk eddig – felelt sötéten Dávidkó. – De megtértünk, és életünket a szent szabadságért akarjuk áldozni.

– No hiszen sokat ér is a kendtek bűnös élete a szent szabadságnak! – gúnyolódott a főbíró.

Jankó a kardjával az asztalra csapott.

– Ne beszéljen annyit, főbíró uram. Leteszi az esküt, vagy felgyújtjuk a várost? Itt nem lehet gondolkozni.

A főbíró gúnyosan mosolygott.

– Igazad van. Töletek nem telne ki más. Letesszük a hűségesküt.

Hanem aztán mikor Jankó kapitány elvonult a csapatával, a podolini főbírónak legelső dolga volt az, hogy bezáratta a kapukat, és megszólatta a hadikürtöt.

– Nem szabadságharcosok ezek, hanem rablók. A Dávidkó rablói! – kiáltotta a főbíró. – Kereket érdemel valamennyi.

Jankó kapitány pedig ment tovább az ő erdőkből, rengetegekből összetoborzott hadával. Sorban megrohanta a szepesi városokat. Ahol ellenállásra találtak, ott öltek, gyújtogattak. Ehhez aztán értett Dávidkó az ő katonáival.

Így keletkezett Jankó kapitánynak rettenetes híre a Felvidéken, amelyről még késő századokban is beszélnek a krónikák.

Az üldöztetéshez, bujkáláshoz szokott rablóhad megvadult a saját hatalmától. Pusztítva, dúlva vonultak végig a Szepességen. Amerre mentek, égő falvak, városok jelezték útjukat. Jankó kapitánynak a nevére reszketni kezdtek az emberek.

Rákóczi Ferenc pedig még mindig nem mozdult Danckából.

A szepesi városok pedig ezalatt szépen összefogtak, és fegyveres erővel támadtak a Jankó kapitány hadaira. Éppen Lőcse alatt járt Jankó kapitány. Lőcse városát vette ostrom alá. Itt fogták el a szepesi hadak Jankó kapitányt és Dávidkót. A sereg többi része elmenekült, elbujdosott. A „rongyos had” elszéledt.

Jankó kapitányt és Dávidkót nyomban halálra ítélte a bíróság. Felállították a verpadot ott a lőcsei piacon. Ott állott a hóhér skarlátpiros köpönyegében, kezében a hosszú pallos, amellyel majd leüti a fejét Jankó kapitánynak.

Ekkor a tömegben keresztül egy ember tört utat magának. Már messziről kiáltozott:

– Megálljatok! Ne bántsátok a Jankót. – Kubiska Mihály, a podolini takács tört magának utat. A verpad lépcsőjére lépett, onnan kiáltott harsány szóval:

– Ne bántsátok a Jankót! Mert ő nem férfi, hanem leány. A tömegben hangos moraj futott végig. A bíróság összesügött.

– Megálljunk, hóhérmester! Felfüggesztjük az ítéletet – szólt a lőcsei főbíró.

A bíróság újra tanácskozássra gyűlt össze, és Jankó kapitányt halál helyett örökös fogságra ítélte.

Egy hónap múlva zúgva, mennydörögve tört ki a Rákóczi Ferenc szabadságharca. A hazafias szepesi városok nyomban a Rákóczi zászlaja alá szegődtek, és ekkor bocsátották ki Jankó kapitányt fogságából. Jankó kapitány elment Podolinba, beállított Kubiska Mihályhoz, és ott megtanulta a takácsmesterséget.

Soha többé kardot nem vett a kezébe. Engedelmes, hűséges leánya lett a bolondos Kubiskának.

(1925)

A KIRÁLY KERESZTLEÁNYA

I.

Abban az időben, amikor Mátyás, az igazságos, volt Magyarország királya, a budai Várban víg, fejedelmi élet folyt. Daliás lovagok, dúsgazdag, pompázó főurak vették körül a királyt, és a külföldi királyok követei állandóan szállást találtak a budai Várban. A nagyszerű ünnepélyek, multságok egymást érték, és megtörtént, hogy a budai Várban néha egy hétig sem hallgatott el a muzsikaszó.

A királynak a legelső zászlósura Komoróczy Mihály volt. A felsővidéki hadak parancsnoka és a fekete sereg kapitánya volt e jeles, vitéz férfiú. A király annyira kedvelte, hogy még lakóhelyet is a budai Várban jelölt ki neki. Komoróczy uramnak éjjel-nappal a király mellett kellett lennie. Ha nagy, deres szakála nem volt ott valahol a Mátyás közelében, a király nyomban tudakozódott utána:

– Ugyan, nem tudjátok, merre van Komoróczy?

Ha vadászni ment a király, Komoróczy uram akkor is mellette volt. Legbizalmasabb dolgainak tudója, első tanácsadója, meghitt barátja és kedves komája volt Komoróczy Mihály a királynak. Néha még éjjel is fölkereste, ha aludni nem tudott. Egy titkos lépcső vezetett a király hálósobájából a Komoróczy uram palotájába. Álmatlan éjszakákon sokszor megjárta a király ezt a rejtett lépcsőt. Leült öreg barátja mellé, és virradatig elbeszélgettek.

Egyszer azt kérdezte a király Komoróczy uramtól:

– Régen nem láttam Beátát, az én kedves keresztlányomat. Ugyan, mit csinál a leányod, Komoróczy. Maholnap férjhez adjuk.

Komoróczy uram legyintett.

– Férjhez bizony... a fekete vitézhez. Mert még bábukkal játszik Beátám.

A király érdeklődve emelte fel a fejét, mert éppen nagyon elgondolkozott.

– Aztán van-e elég bábuja az én keresztlánykámnak?

Komoróczy uram zavarodottan sodorta meg nagy bajuszát.

– Nemigen tudom, felséges uram. Annyit azonban tudok, hogy a fekete seregnek, amelynek kapitánya vagyok, éppen a héten rendeltem új mundért az udvari szabónál. Nyestprémes dolmányt, rámás csizmát és sastollas föveget kap minden vitéz.

– Derék ember vagy, Komoróczy. De hát azért a kis leányodról se kellene megfeledkezni.

– Özvegyember vagyok, felség. Ott van nálam a néném. Annak való a gyermeknevelés.

A király mosolygott.

– No, megállj, Komoróczy. Majd gondoskodom én az én kis keresztlányomról. Adok neki olyan bábukat játékszerűl, amilyeneket csak egy király, mégpedig a magyar király adhat ajándékba.

Így szólt a király, és gondterhes arcát derűs mosolygás sugározta be. Eszébe jutott, hogy a minapában, amikor ebéd után sétálgatott a Duna-parton, egy fényes szemű, szőghajú süldő leánya jött vele szembe. A király ügyet sem vetett a leánykára, amíg az rá nem köszönt:

– Te vagy-e Mátyás király? – kérdezte tőle, és elébe állott.

Mátyás meglepetten nézett a leánykára.

– Én vagyok a király – felelte. – De hát te kinek a gyereke vagy?

– Én a Komoróczy Mihály leánya vagyok. Azt mondják, hogy te volnál az én keresztapám, király uram. Igaz volna ez?

Mátyás elnevette magát, és jól megnézte az előtte álló gyermeket. Amolyan süldő, vékony leánya volt, akinek térdig érő szoknyácskája, rövid mellénykéje cseppet sem különbözött a parasztleánykák ruházatától. Távolságban egy öreg néni ijedten, összekulcsolt kézzel állott, és néha halkán kiáltozott:

– Beáta, jöszte ide!

A király megsimogatta a leánya arcát.

– Jól mondták néked. Én vagyok a keresztapád, lelkecském.

Beáta felbiggyesztette az ajkát.

– No hiszen szép keresztapa vagy, király. Eddig még csak bábut se küldtél nekem, pedig nagyon szeretek ám a bábukkal játszani.

A király hangosan nevetett. Tetszett neki a leánya bátorsága. Előtte a legnagyobb urak is térdet hajtva, fejet hajtva szoktak megállni, ez a kis tücsök pedig olyan keményen nézett a szemébe, hogy szinte zavarba jött. Valami kibúvót keresett arra nézvést, hogy eddig megfélemlített az ő kedves keresztleányáról. Mosolyogva mondta:

– Hát tudod, Beátám, eddig azért nem jutottál eszembe, mert a te szegény keresztapádnak sok mindenféle dolga akad. Harmadéve a törökkel verekedtem... bizony belefáradtam. Aztán a cseh rablókkal volt egy kis vesződésem. Az apád a megmondhatója, hogy mennyit kellett háborúzni, amíg megtanítottuk a cseheket arra, hogy Mátyás királyt tiszteljék...

– A macskát! – pörgött Komoróczy Beáta. – A királynak mindenkire van gondja, csak éppen az ő kis keresztleányára nincs gondja.

Mátyás nevetett.

– Bezzeg lesz ezután! Majd küldök én neked nemsokára olyan bábukat, amilyen bábuja még a királykisasszonynak se volnának, ha lenne a királynak kisasszony leánya.

– Majd meglássuk, megtartod-e a szavad, keresztapa – felelt Beáta, és ezzel sarkon fordulva elfutott a Duna-part mentén.

Az öreg néni sietve tipegett utána, hasztalanul kiáltozva:

– Megállj, Beáta, majd hátrakötöm a sarkadat, csak egyszer hazaérjünk!

A király vidáman nézett a keresztleánya után.

– Persze – mormogta elgondolkozva –, nincs időm ahhoz, hogy megtudjam, hol az igazi boldogság. Hogy egy gyermekarc derűs mosolygása többet ér egy tucat levágott töröknél. De ne félj, kis Beáta. A király megtartja szavát. Elküldöm a bábukat.

És a király ettől a naptól fogva azon törte a fejét, hogy ugyan miféle bábukat küldjön az ő kedves kis keresztleányának. Még Bükli uramat, az udvari bolondját is megkérdezte.

A bolond összeráncolta a homlokát.

– Én azt vélem, hogy legjobb volna összefogdosni az ország legostobább embereit, és elküldeni Komoróczy Beátának.

A király nevetett.

– Hát eredj, fogdosd össze a legostobább embereket.

A bolond megvakarta a füle tövét.

– Nehéz lesz, király. Mert olyan ostoba ember nincs, akinél még ostobább ne akadna.

Hát ezzel sem mentek semmire.

Megkérdezte Mátyás a horvát bánt, majd az ország nádorát, akihez országos dolgokban tanácsért szokott fordulni:

– Milyen bábukat küldjek Komoróczy Beátának, az én kis keresztleányomnak?

A horvát bán csak nagyot hallgatott erre; Vitéz, a nádor, megcsóválta bozontos üstökét.

– Nem értek én ahhoz, felséges király. Csak annyit tudok, hogy leányszív előtt a legszebb bábu egy daliás vőlegény.

– Nem jól beszélsz, nádor. A leány még sokkal kisebb, semhogy férjhez lehetne adni.

– Akkor nem tudok tanácsot adni – felelt a nádor.

Gondolkozott, gondolkodott a király. Különben se nagyon tudott aludni, de most kétszeresen oka volt rá. Ugyan micsoda bábukat küldjön az ő kis keresztleányának?

De nem jutott eszébe semmi.

Nagy szorultságában eszébe jutott a bölcs és ravasz cinkotai kántor, aki agyafűrt tanácsaival már sokszor meglepte a királyt.

– Ugyan hívjátok el a cinkotai kántort! – parancsolta egyszer.

És a cinkotai kántor eljött. Meghallgatta a királyt, meghányta-vetette magában a dolgot, végül köszörülte a torkát.

– Levélben felelek e fontos kérdésre – mondta, és elkocogott.

Harmadnapra, ott volt a cinkotai kántor levele. Szólt pedig ekképpen:

*Milyen legyen Komoróczy Beáta bábuja?
Szép legyen, jó legyen, táncos és takaros,
királynak, leánynak célarányos:
Üzeni ezt Deák, Cinkotán kántoros.*

II.

A cinkotai kántor rejtélyes hangú levele megoldotta a nagy kérdést, amely a királynak abban az időben nagy gondja volt. Egy hét se múlt el, Komoróczy Beáta megkapta az ő királyi keresztapjától az óhajtvá várt bábukat.

Olyan bábuí se voltak még leánynak, mint amilyeneket Komoróczy Beáta kapott Mátyástól. Eleven babák voltak azok. Tizenkét bábút küldött a király, tizenkét aranyba, selyembe, bársonyba öltözött gyönyörű leánykát. A legszebb leánykákat válogatták össze az országban, és a király külön palotaházat jelölt ki nekik. Ügyes olasz mesteremberekkel gyönyörű kocsikákat faragtatott, és apró fehér lovacskákat rendelt a kocsik mellé. Sorban álltak a bábuk Beáta előtt, és a király embere, ki őket idáig vezette, így szólt:

– Itt küldi Mátyás, Magyarország királya, ajándékát az ő kis keresztleányának.

Beáta összecsapta két kis tenyerét.

– Éljen Mátyás király! – kiáltotta.

És a bábuk, mind a tizenketten utánamondták:

– Éljen Mátyás király!

Ekkor volt csak boldog igazán a király keresztleánya.

– Hisz ezek a babák beszélni is tudnak! – kiáltott fel.

Megtapogatta a kezüket, arcukat. Meghúzogatta a hajukat és szoknyájukat.

– Nemcsak beszélni tudnak, de engedelmeskednek is parancsaidnak – szólt a király embere, és erre elment.

Beáta ott maradt a bábuival. Megparancsolta nekik, hogy üljenek le – nyomban leült valamennyi. Majd az jutott eszébe, hogy felállítja a babákat.

– Álljatok föl! – kiáltotta.

A babák nyomban talpra ugrottak.

– Üljetek le! – parancsolta most.

S nyomban leültek.

Alighogy leültek, nyomban felállást parancsolt nekik. S babák engedelmeskedtek. Így mulatott Komoróczy Beáta a babáival.

– Nagyszerű! – mondta, amikor a babákat elküldte ebédelni. – Ilyen babái még senkinek se voltak.

Délután sorba vette a babákat. Kikérdezte őket. Mi a nevük? Valamennyinek egyugyanazon neve volt: Beátának hívták valamennyit.

– Hát énekelni tudtok-e?

– Tudunk – felelték a babák.

Beáta leült a szoba közepére, az aranyos ruhájú babák körébe telepedtek.

– Most ide figyeljetek, babák. Aki eltéveszti az éneket, az nem kap uzsonnát.

Így szólt, és csendesen énekelni kezdte:

– „Fürdik a kácsa fekete tóban...”

A babák csendesen utánaénekeltek.

Nemsokára meguntá ezt is Beáta. Eszébe jutott, hogy nagymosást kellene tartani. Elővette azt a kis teknőcskét, amit az édesapja hozott neki a Felsővidékről. Az egyik baba leszaladt a Dunára egy kanna vízért. Aztán elkezdtek mosni.

Mostak, mostak sebesen, és Beáta észre se vette magát, már mindenféle ruhanemű ki volt mosva.

– Hát most uzsonnázunk – szólt, és jó tejecskét ittak a babák.

Mikor ezzel is elkészültek, Beáta kedvetlenül nézett tizenkét babájára.

– Hát most már mit csináljak veletek?

A babák hallgattak és mosolyogtak, mert megparancsoltatott nekik, hogy mindig mosolyogjanak.

– Mit csináljak veletek? – kérdezte ismét Beáta, de most már egy kicsit mérges is volt.

A babák erre sem tudtak mit felelni. Csak ültek és mosolyogtak.

– Eh, unlak benneteket! Menjete a pokolba! – kiáltotta Beáta.

Kituszkolta a tizenkét babát, és leheveredett a medvebőrrre. Öklöcskéjére támasztotta a fejét, és folyton azon gondolkozott, hogy ugyan mit is csináljon ő tizenkét eleven babájával. De semmi sem jutott eszébe.

Igen szomorú lett, és titkon a konyhába szökött. Egy darabig hallgatta ott a szolgálók beszélgetését, majd egy kukoricacsövet kerítve, visszament szobájába. Szép, piros szemű kukoricacső volt az, akkora, mint egy bábu. Beáta piros szalagocskát kötött a kukoricacsőre, karjában ringatta, szerelmesen megcsókolta, és így szólt hozzá:

– Csicsij, baba, aludj, baba...

És halkán, csendesen énekelni kezdett a piros szemű kukoricacsőnek. Lágyan csókolgatta, és karjába szorította.

– Aludj, kis babám, aludj – dalolta halkán.

... Halk sarkantyúpengést hallott maga mögött. Megfordult. A király lépett titkon a szobába.

– Isten hozta, keresztapa – szólt Beáta, mélyen meghajolva.

– Hol vannak a babák, amelyeket küldtem neked? – kérdezte a király.

Beáta megcsóválta szőghajú fejét.

– A te babáid nagyon unalmasak, keresztapa. Ez a baba sokkal mulatságosabb.

A karjába szorított piros szalagos kukoricacsövet a király felé fordította. A bölcs Mátyás elnevette magát, és megsimogatta a kisleány arcát.

– Igazad van, Beáta.

Kilépett az ajtón, és még sokáig hallgatta, ahogyan Komoróczy Beáta énekel a kukoricacsőnek:

– Aludj, kis babám, aludj!

A király továbbment, és csendesen mosolygott magában.

„Ha tudtam volna, hát egy szekér kukoricacsövet küldtem volna az én kis keresztleányomnak” – gondolta magában.

(1925)

AZ UTOLSÓ VÁRKISASSZONY

I

Enyiczko alatt éppen olyan szeszélyesen kanyarog a Vág, mint akár másfelé. Fut, fut a nagy hegyek alatt, és hízelkedve locsolja körül a kősziklák lábát. Kristályvízében gyönyörködve nézik magukat a parti nagy fák, sőt még a vén hegyek is belepislognak a természet adta gyönyörű tükörbe, mintha csak azt néznék, hogy milyen hosszúra nőtt már a szakálluk.

Ha ezek a vén hegyek beszélni tudnának! De sok mindent láttak már, mióta mozdulatlanul állnak egy helyben! De még a százesztendőös nagy fák is sok mindent tudnak. A hegyre keskeny ösvény kanyarog, beszegve boróka– meg kőkénybokrokkal. Valamikor másféle volt ez az út is. Nem álltak rajta nagy kővek, sziklák, amelyeket a vihar lesodort a hegytetőről. Odafele kopasz falak, füstös, félig romba dőlt bástyák jelentik, hogy itt valamikor várkastély állott. Régi, dicsőséges időről beszélnek a romok. A tornyokban most varjak laknak, de meglehet, hogy még nemrég is fegyveres vitézek figyelték onnan az enyiczkoí országutat. A nagy szakállú, vitéz Enyiczky nemzetség lakta a kastélyt. Ha nem verekedtek az ellenségeikkel, itt mulatoztak békességes időkben. Meghaltak valamennyien, és szépen levitték őket a mély sírboltba. Amikor a legutolsó Enyiczky is érezni kezdte, hogy már lekívánczik oldaláról a kard, csizmájáról a sarkantyú, egyszóval elnehezedett, és lóra se tudott ülni, elhívatta az íródeákját, Bikk Kelement.

– No, diák – mondta –, még én is meghalok.

A diák csaknem elpityeredett, mert nem volt még valami öreg legény.

– Ne tegye azt, kegyelmes uram. Mit csinálunk mi itt, ha kegyelmes urunk meghal?

– Magam is éppen azon gondolkozom – felelt a várúr.

– Ha fiam volna, nem sokat törődnék az egész halállal. Azt mondanám: Isten áldjon meg benneteket, szolgáljátok tovább a fiamat, éppen olyan hűséggel, mint engem szolgáltatok! De az a bökkenő, hogy nincs fiam.

– Bizony nincs – sóhajtott a diák. – A vitéz Enyiczkyek nemes fája nem virul tovább a fiúágon.

– Van azonban kisleányom, aki csak pusztán véletlenségből nem született fiúnak. Tüzes, szilaj, bátor, mint egy férfi. De hát mit ér a bátorsága, amikor ő voltaképpen mégiscsak leánya. Gyenge leánya, akire nyomban rátörnek ellenségeim, amint én behunyom a szemem. Bezzeg ha még tudnám forgatni a buzogányt, nem sokat törődnék ellenségeimmel. De, diák pajtás, már a sarkantyúmban is meg-megbotlom, ha éppen nem vigyázok.

A diák szomorúan bólingatott.

– A szakála is fehér kegyelmes uramnak.

– Biz az fehér, öcsém. Hanem hát nem az a fontos itt, fiam, hanem az, hogyan kellene segíteni a dolgon. Hogy ne legyen bántódása se a leánykámnak, se nektek, ha én már nem is leszek. Gondolkozz, diák!

A diák leült és gondolkozott. Furcsa kis ráncok szaladgáltak az arcán, a homlokán, mialatt gondolkozott. Még a hátát is meggörbítette, a nyakát előrefeszítette, és úgy szorította az öklét, hogy csaknem ropogtak a csontjai.

– Nem jut eszembe semmi – motyogta.

– Gondolkozz tovább! – parancsolta Enyiczky.

A diák megint nekifeküdt a gondolkozásnak. Talán még a feje is ropogott bele, a szeme pedig kidülledt...

– Nos? – kérdezte a várúr.

Ebben a pillanatban hangos kürtszó hallatszott a várudvarból. A kapuláncok csikorgása hallatszott. Enyiczky uram kidugta a fejét az ablakon.

Tüzes paripán fiatal, nyúlánk leánya száguldott be a kapun. A kezében kelevéz, a nyeregben férfi módjára ült. A paripa kényesen rakta finom lábát alatta. Mintha érezte volna, hogy drága terhe van.

A lovagnő után fegyveres csatlósok, vitézek nyomultak be a kapun. Majd egy csomó csaholó kutya. Végül födetlen fejű parasztok zöld gallyakból font saroglyán egy hatalmas vadkan tetemét cipelték.

– Nézd, diák! – kiáltott föl ragyogó szemmel a várúr. – Hát nem férfinak született ez a leány?

A diák kinézett az ablakon.

– Bizony annak. De ha annak született, mért nem férfi? Legyen férfi a mai naptól. Ne tudja meg soha senki, hogy ő leány. Járjon férfiruhában, forgasson fegyvert. Nem hal meg az utolsó Enyiczky. Margit kisasszony az utolsó Enyiczky.

A lovagterem ajtaja felpattant. Margit hosszú vadászruháját felkapva, hosszú lépésekkel jött be a magas ajtón.

– Itthon vagyok, apám – szólt, és kezét csókolt az öregnek.

Kis zsámolyt húzott a karosszék mellé, és nagyokat fújva odatelepedett.

– Sok dolgot adott az a vaddisznó, amit ma leterítettem. A negyedik határig üldöztük hegyen-völgyön át. Lovaink, kutyáink ugyancsak kifáradtak a hajtásban. De még a vadászok is kimelegedtek. Azért a mai napra pihenőt rendeltem a kastélyban – így szólt Margit, és tüzes nagy szemeit apjára emelte.

– Jól tetted – felelt az öreg.

– Még valami más mondanivalóm is van – folytatta a leány. – Útközben a sűrűségből fegyveres vitézek rohantak elő, és lecsaptak ránk. A Komoróczy uram katonái voltak.

– Nos? – szólt az öreg, és előrehajolt.

– Hát aztán jól helybenhagytuk őket.

A diák örömében akkorát ugrott, mint egy kecske. De még az öreg Enyiczky is felállott karosszékéből.

– Ezt jól csináltad. Fuss, diák, guríttass három hordó bort a pincéből vitézeimnek! Ma mulathatnak.

Mire a diák visszajött a lovagterembe, akkorra csodálatos változás történt ott. Egy ifjú vitéz állott a terem közepén sárga szattyáncsizmácskában, bő, kék bársony-zubbonyban, fején sastollas föveggel. Éppen a kardot csatolta fel a derekára.

Enyiczky uram nevetve dörzsölte fonnyadt kezeit.

– Nagy dolog történt! Enyiczky Margit várkisasszony eltűnt. Elröpült, mint egy galamb. Ellenben idepottyant valahonnan ez a fiatal vitéz, akit neveznek Enyiczky Mártonnak. Ő az én édes fiam. Diák, tudasd a várnéppel a nagy eseményt.

Bikk Kelemen előbb fél térdre ereszkedett. Felemelte a jobb kezét.

– Ezennel hűséget esküszöm az én kis gazdámnak! – szólt, és kezét csókolt az ifjúnak.

Majd megszólaltak a vár harangjai. A vitézek mindenfelől összegyülekeztek a várudvaron. Hármat pukkantak az ágyúk a bástyafokon. A dörgést százszorosan visszahangozták a hegyóriások. Az öreg Enyiczky levezette a fiatal vitézt az udvarra vitézei közé.

– Íme, a fiam, katonák! Szolgálatok hűséggel.

A vitézek vivátot kiáltottak.

Majd kürtösök pattantak gyors paripákra, és beszánguldották az egész környéket. Megfújták a kürtöt, és mindenütt hirdették, hogy a várúrnak fia van. Este nagy máglyákat gyújtottak a hegyormokon. A máglyák fénye bevilágította a környéket. Az udvaron muzsika zengett, és a vitézek rakták a táncot.

A diák éjfél után ezzel a hírrel toppant a mulatók közé:

– Vége legyen a mulatozásnak. Az imént lehunyta örök álmra szemét az öreg várúr. De él a fiatal.

S nyomban lovas staféta vitte Budára a királyhoz a hírt, hogy mától fogva Enyiczky Márton az úr Enyiczky várában.

II.

Az enyiczközi várban lassan-lassan feledésbe ment, hogy itt valamikor egy nyúlánk, fiatal leányka járt-kelt, virágokat öntözött, és varróasztalkánál ült.

A kis varróasztalka búsan, elhagyatottan állott a fehér leányszobában. A jácintok, tulipánok elhervadtak a kiskertben, még a fehér cicák is elmenekültek a várból, mert már senki sem kötött piros szalagocskát a nyakukra.

Fegyvercsörgés, vitézi torna, katonák zajgása verte fel a vár csöndjét. A fiatal várúr nagy kedvelője volt a férfias mulatozásoknak. Enyiczky Márton nem a békét szerette, hanem a harcot. Otthon néha kifakadt a vitézei előtt:

– Nem értem a királyt! Miért nem csinál már valami háborút? Megöl bennünket az unalom!

De ha a király nem is háborúzott, mégis gondoskodott a sors arról, hogy a kardjuk meg ne rozsdásodjon az enyiczközi vár lakóinak. Házsártos, verekedő szomszéd urak mindenfelé vannak, voltak Enyiczky körül is. Csak éppen a Vágon kellett átkelni, mindjárt megtalálhatták Korponai Pál uramat az ő vitézeivel.

Korponai uram eleinte szépen kitért az Enyiczky vitézei elől.

– Eh, asszonnyal csak nem mérem össze a kardomat! – dohogta.

De az ő türelme is elfogyott. Utóvégre megunta, hogy mindig idegen hadak kalandozzanak a birtokain, lőjék erdejében a vadat. Kijött a sodrából. Megcsavarta a bajuszát.

– Már látom, hogy előbb-utóbb mőresre kell tanítani azt a leányt! – mondta.

Az alkalom nem is nagyon késett. Nemsokára ezután vadat űzött Enyiczky Márton a Vág túlsó oldalán. Korponai Pál lecsapott a vadászokra.

– Adjátok meg magatokat! – kiáltotta Korponai Pál. Egy csengő hang felelt a felhívásra:

– Kard, ki kard!

Enyiczky Márton összecsapott a Korponai vitézeivel. Kerekedett olyan csetepaté a völgyben, hogy csak úgy visszhangozták az erdők a fegyverzajt.

Korponai uram is véres fejvel menekült az ütközetből. Öklével fenyegetett hátra:

– Megbánjátok ezt! Majd igazságot tesz a király! Szabad-e lánynak verekedni férfiakkal?

Igen ám, csak hogy a király Budán lakik, messze a Vág völgyétől. Addig bizony senki se parancsol Enyiczky Mártonnak. Nem is volt neki nagyobb mulatsága, mint jól elpáholni a szomszédait.

– Eleget garázdálkodtatok – mondta –, amíg férfiak voltak az urak Enyiczkyon. Most majd megmutatom nektek, hogy milyen erős egy leány.

Meg is mutatta. Akadtak bátor fiatal menyecskék, leányok a környéken, akiknek szörnyen megtetszett az Enyiczky Márton vitézsége. Jöttek sorban:

– Margit kisasszonyka – (nekik, hiába, mégiscsak Margit volt Márton) –, sorozzon be minket is katonának.

Enyiczky Márton nevetett.

– Helyes. A testőrségembe sorozlak benneteket. Legyen csupa asszony testőröm.

Az öreg Málik Ferencné volt a testőrök kapitánya. Ennek a hatalmas termetű öregasszonynak még bajusza is volt akkora, mint akármelyik férfiúnak. A menyecskék, lányok hamarosan megtanulták a fegyverforgatást. Hej, furcsa leányok teremnek ott a Vág mellett! Nem egykönnyen ijednek meg az árnyékuktól. Ellenség járt mindig ezen a tájon. Az asszonyok megtanulták már régen, hogy ha a férfiak mind elfogynak egy szálig, nekik kell megvédeni az édes magyar hazát.

Csak éppen a véletlenül múltott, hogy a férfiak nem fogytak el soha.

Vitézi ruhát kaptak az asszonyok, és ott lovagoltak valamennyien a vezér körül. Csupán egy férfi volt közöttük. Bikk Kelemen, a diák, ő vitte az Enyiczkyek címeres zászlaját. A buzogányt tartó férfikart kék mezőben.

– Ez a zászló férfikézbe való – mondta a diák, és semmiképpen sem vált volna meg a lobogótól.

Nemsokára Korponai Pál uram veresége után a többi szomszédokra is rákerült a sor. Komoróczy Mihályt úgy beszorították az Enyiczky-hadak Zupolyra, a kastélyába, hogy a jó úr hetekig nem mert onnan kimozdulni.

– Veszedelmesebbek az ördögnél ezek az asszony-katonák! – dörögte. – Mintha tűz lobogna valamennyinek a szemében. No de majd igazságot tesz a király! Szabad-e asszonynak verekedni?

Mentek az urak a király elébe. Éppen Mátyás király viselte akkor a koronát, az az igazságos Mátyás király, akinek emlékezete örökké él a nép ajkán.

A király meghallgatta a Vág-völgyi urak panaszát. Nevetve csóválta a fejét.

– Ilyet még a nagyapám se hallott! – kiáltott fel. – Hol van az az ördögös leányzó?

– Enyiczkon, felség – feleltek az urak.

A király nyomban lovas hírnököt küldött Enyiczkóra. Jöjjön a várúr a királyhoz Budára.

Jött is Enyiczky Márton. Csupán a legkedvesebb testőreit vitte magával Málikné kapitány-asszonnyal. Megállott a király előtt:

– Hívatott felséged, itt vagyok.

A király elgondolkozva nézte a daliás termetű vitézt.

– A szomszédaid panaszkodtak.

Enyiczky Márton nevetett.

– Megraktam őket.

– Azt panaszták éppen.

– Büntessen meg, felséged... Én nem tehetek róla. A hadaim unatkoznak. Háborút nem csinál a király, hát mi magunk csinálunk háborút.

Mátyásnak ráncba szökött a szemöldöke.

– A király azt teszi, ami a legbölcsebben van. Hanem azért neked, Enyiczky, nem szabad verekedni. Leány kezébe nem való buzogány. De viszontag úgy kell azoknak a gyáva férfiaknak is, akiket megvertél. Most menj haza békével. Jövő évre háború lesz.

Enyiczky Márton a levegőbe dobta a süvegét.

– Éljen a király! – kiáltotta.

A kiáltást meghallották odakívül táborozó hadai, és azok is éljent kiáltottak. A kiáltást a vén budai hegyek visszamorogták.

– Jövő évre háború lesz! – szállt-repült a hír szájról szájra.

A szemek kigyulladtak, az arcok kipirosodtak.

Enyiczky Márton fél térdre ereszkedett a király előtt.

– Felséged nevezzen ki kapitánynak! – szólt.

Mátyás megcsóválta a fejét.

– Nem tehetem, Enyiczky. Mert nagy a király hatalma, de még ő sem csinálhat a leányból fiút.

– De azért mehetek a háborúba?

– Ha ott leszel, jól leszel.

– Ott leszek! – kiáltotta Enyiczky Márton.

Lóra ült, és visszatért hadaival Enyiczkóra várni, amíg kiüt a háború.

III.

A Vág völgyében a vén hegyek már tavaszi ruhájukat öltötték fel. Ilyenkor még a legvénebb sziklák is mintha kicicomáznák magukat, szép zöld moha terem rajtuk, mintha újra haja nőne valamely kopasz aggastyánnak. A rigók fütyültek az erdőben, a pisztrángok nagyokat ugrottak a Vág kristálytiszta vizében. Tavasz volt, és az enyiczközi várban a vészharangot kongatta a toronyőr.

– Kongasd csak, Szatmári, kongasd! – kiáltotta fel Enyiczky Márton a toronyőrhöz. – Hadd gyülekezzenek a népek, a katonák.

A körös-körül levő falucskában, ahol a vészharang kongását hallották, a tótok letették munkájukat.

– Valami baj van a várban – mondták, és siettek a legrövidebb úton elérni Enyiczky várát.

Jöttek, jöttek mindenfelől. Szinte feketéllett a fehér hegy a fölfelé törekvő ember-tömegtől. A vár kapuja tárva-nyitva. Ott sorakoztak a tótok. Bikk Kelemen, a diák, kardját csörgetve járt közöttük.

– Elbúcsúztatok-e az otthonvalóktól? – kérdezte a gyülekezőket.

– Ugyan miért búcsúztunk volna el? – felelték a tótok.

– Mert háborúba megyünk. A király hírnöke itt járt ma reggel, és meghívta Enyiczky Márton urunkat minden hadaival a király zászlaja alá.

– Háborúba megyünk! – zúgott végig a hír a tótok csapatában.

Nem is nagyon búsultak a dolog miatt. Sőt, inkább örültek neki. Legalább kedvükre kiverelkedhetik magukat. A fiatalabb legények jókedvűen ütötték össze a bocsorukat, de még az öregek is felkiáltottak:

– A kakas csípje meg! Legalább utoljára, mielőtt meghalnánk, igazában verekedhetünk.

A vár pincéit felnyitották, és a cselédek halomszámra hordták elő onnan a sok fegyvert. Paripákat nyergeltek az istállókban, és Bikk Kelemen, a diák, lehozta az udvarra az Enyiczky zászlaját.

De összegyűlt az asszonyok hada is. Málikné osztogatta közöttük a parancsokat:

– Vitéz asszonynépek! Most aztán jól vigyázzunk a mi kis gazdánkra! Mert igazi háborúba megyünk!

A lépcsőkön talpig ezüstpáncélba öltözve jött le az ifjú Enyiczky. A tavaszi nap végigcsókolta gyönyörű ruháját. Szikrázott aranyos sisakja, amely mellett kerecsentollat lobogtatott a szél. Olyan gyönyörű volt nyúlánk, karcsú alakja, mintha a mesebeli királyfi lépkedne ott az enyiczközi tótok között.

A vitézek körülralogták. Ragyogva tapadt rá mindegyiknek a szeme. Százszor is meghaltak volna a kis gazdájukért.

Nemsokára ezután megindultak a hadak. Mintha érc kígyó kanyargott volna a Vág völgyében. Daliás lovasok nyargaltak elől, utánuk hosszú sorban jöttek a gyalogosok. Így vonult harcba egy középkori várúr.

Mikor elértek a király táborába, Mátyás jókedvűen nézte a hatalmas sereget.

– Jól viseled magad, Enyiczky, hívem.

Ez a dicséret többet ért Enyiczky Mártonnak mindennél a világon.

A Felvidéken garázdálkodó cseh rablókkal volt éppen háborúja a királynak. Az idegen földről idevetődött rablólovagok magas hegyeken épült sziklavárakban húzták meg magukat, és a király hadainak egyenként kellett elfoglalni a várakat.

Folyt a háború már második esztendeje. Nem fáradt bele senki. De legkevésbé a fiatal Enyiczky. Mindig ő volt legelől katonáival a harcokban. Mintha valami csodálatos bűvkör vette volna körül ezüstpáncélos alakját: fegyver nem fogja testét. A legjobb vitézei elhullottak mellőle, őt meg egy karcolás sem érte. A vitéz Málikné egy sáncárokban lelte halálát, Bikk Kelemen, a diák, a sztrahói völgyben esett el egy véres ütközetben. De mikor már mozdulni sem tudott, még akkor is erősen tartotta az Enyiczkyek lobogóját. Nem is adta oda másnak, csak a kis gazdájának. A vitéz tótok sorai is megrítkultak a hosszú harcok alatt. Elmentek egy másik országba, ahol több zab terem.

Csak az ezüstfehér vitéz maradt sértetlen a legádázabb harcokban is. A csehek szinte babonás félelemmel tekintettek a hófehér paripán vágató ezüstfehér vitézre. Futottak előle.

– Jaj, az ördög! – kiáltották.

Mások meg azt mondták, nem az ördög az, hanem angyal. Lángból van a szabályája.

A vén Morvó-hegyen álló cseh sziklafészket dúlták fel egészen Mátyás hadai. Hosszú, véres harc után, amelyben a vár védői egytől egyig halálukat lelték, bevonultak a várba a király katonái. Felkutatták a folyosókat, tornyokat, vajon nem rejtőzött-e oda ellenség. Enyiczky Márton a mély pincébe ereszkedett le. Amint ment, ment előre a sötétségben, egyszerre halk gyermek sírás ütötte meg a fülét. A hang irányába ment. A pince bolthajtása alatt két gyönyörű, szőke leánykára talált, akik egymást átölelve tartották... Enyiczky meghatottan nézte a szepegő gyermekeket.

– Szegény kis árvák! – sóhajtotta.

Most megszólalt az egyik leányka:

– Ezüstfehér vitéz, elvetted-e tőlünk az édesapánkat?

– Ki volt az édesapátok?

– Ennek a várnak az ura.

Enyiczky szomorúan bólintott.

– Elment az égbe a vitéz lovag, a többi hősök közé.

A gyermekek zokogva ölelték át egymást.

– Óh, te gonosz, ezüsthív vitéz, ki lesz most már a mi oltalmazónk, ha már édesapánk nincsen? – sírta a nagyobbik leánya.

Enyiczky csodálatos meghatottságot érzett. Megsimogatta a gyermekek aranyos fejét.

– Én leszek a ti oltalmazótok – mondta. – Én leszek az édesapátok.

Kézen fogta a gyermekeket, és vezette őket.

A háborúnak már úgyis vége volt. Enyiczky Márton mehetett haza Enyiczkóra. A hadait előreküldte, ő pedig a két gyermekkel együtt utazott. De hol volt az ezüsthív vitéz? Hol volt a kardos, sisakos levente? Helyén egy fiatal, rózsaszínű arcú hölgy ült, aki szeretettel karolta magához az árva gyermekeket.

Nem is vette föl többé Enyiczky Margit az ezüstpáncélt, csupán ennek a két gyermeknek élt. Kardot sem vett többé a kezébe, hanem annál sűrűbben varrótűt a szobájában. Szerető édesanyjuk lett a két gyermeknek, és álmodozva mondta néha:

– Mily balga voltam, midőn a harcokban kerestem a boldogságot! Amikor a boldogság a tűzhely mellett, a gyermekek között lakik.

(1917)

A TEMPLÁRIUS

BEVEZETÉS

Már jó ideje tudomásom volt róla...

Bizonyosan tudtam, hogy valaki él még velem ugyanazon fedél alatt, abban a házban, amelyben egykor a vörös barátok kolostora volt; csak sokáig nem tudtam megcsípni.

Őszidőben, amikor a tudatlan bábaasszony is megjósolhatja, hogy az ebben az időben született fiúgyermekek életük végéig hajlamosak lesznek a szomorkodásra, ismeretlen lakótársam a fáskamrában bújt el, mert az jelenti ilyenkor a siralomházat. A nagy gonddal összegyűjtögetett ezüstnyárfa törzsek, amelyek még fogságukban is megmaradottak nemes előkelőségükben, mint a francia forradalomban a börtönbe vetett arisztokraták; a föld felett és a föld alatt talált fagyökekre, amelyek életükben nagyobb erőfeszítést fejtettek ki, mint akár a hajókötelek, mert mi emberi ésszel el sem tudjuk gondolni, milyen energiára van szükségük az ilyen gyökereknek, hogy egy tetszetős, jól kifejtett fát, amely minden kóbor széllal kacérkodik, megtartsanak a helyén; az áradó Dunából kihalászott fatörzsek, amelyek valahonnan a hegyek országából olyan jókedvvel indultak útnak, mint azok a vándorlegények, akik azt hiszik, hogy egész életükben csavaroghatnak – tehát a fáskamra összes lakói nagyon jól tudták, hogy halálos ítéletük kimondatott, amikor az őszi szél sípolva bejelentette a közelgő hideg időjárást... Itt is meghúzódott ismeretlen lakótársam.

Majd amikor a fáskamrát mind gyakrabban nyitogatták, innen elillant, és valamely évek óta bezárva tartott szekrénybe vette be magát. Ebben a szekrényben rendszerint olyan ruhadarabok függtek vagy álltak, amelyeket esztendők óta senki se használt. Így volt ott egy köpönyeg, amelyben hajdani tulajdonosa valószínűleg kísértetni járt disznóölés után a kéményekbe, vagy pedig útonjárók magukban maradtott feleségeinél jelent meg éjfél utáni álmokban. Volt ott egy lábzsák, amelyet téli szánkózáskor használtak egykor, de a tulajdonost egyszer kiettek a farkasok a lábzsákból, miután az részegségében nem tudott elmenekedni. Volt ott egy pár csizma, amelyben még manapság is be lehetne utazni egész Magyarországot, de a nagy utazók kora elmúlt. – Itt is meghúzódott ismeretlen lakótársam, és éjszakánként kikérdezte a köpönyeget múlt idejéről, és elmeséltette magának a csizmával azokat a kalandokat, amelyeken keresztülment fiatalkorában.

Később, amikor valahol, valamerre megtaláltam a szekrényhez való kulcsot, innen is elköltözött ökelme, mert került a velem való találkozást. Amint a varjak elköltözködtek a kopasz fatetőkre, hogy onnan az éhesek kajánságával nézegesék ezt a szép világot – szóval beköszöntött a téli időjárás –, lakótársam a padlásra húzódott, ahol bizony nem lehetett valami jó dolga, mert éjszakánként dörömbölt, ide és tova forgolódott, monológokat mondott magában a nők megbízhatatlanságáról, az özvegyasszonyok huncutságáról, szóval olyan dolgokról, amelyekről az ismeretlen lakótársak beszélgetni szoktak. Erre vidéki csapdát állítottam fel,

amilyenl a rókákat is szokták fogni. Egy megbízható és elszánt hölgy szerelmes levelét tettem a csapdába. Ismeretlen lakótársam valóban beugrott, mert egy éjszaka keserves ordítás hallatszott a padlásról. Megcsíptem a kísértetet.

Rogernak hívták, IV. Béla király idejében élt, de valamely egyéni ravaszság folytán életben maradt.

Igen rendes embernek látszott, amilyen manapság is szaladgál Pesten. Fodorítva volt a bajsza, úgynevezett tisztességes kopaszság mutatkozott a fején, figyelmező, kerek szeme volt; még csak koponyája se volt görbébb, harántosabb, mint a mai koponyáké. Olyan jó rendes koponya volt, amilyenről a fantáziásabb antropológusok azt szokták megállapítani, hogy jó rendes, buta ember koponyája volt. Sokat ásnak ki ilyen koponyát tavaszkor és őszkor a margitszigeti kertészek a föld alól, és egymás között arról vitatkoznak, hogy tatáré vagy magyaré volt-e a koponya. Hatalmas, étvágyas és falánk fogazataikat megszemlélik; a koncos fazekak felé hajdan oly szívesen áhítozó orruknak lyukából kikaparják a sarat, valamint a koponya belsejéből a földdé vált agyvelőt is – mert akár hiszik, akár nem: föld lesz minden agyvelőből, bár a Sarkcsillag mása ragyogott benne, vagy pedig egyszerű emésztőgödör volt életében. – A kertészek aztán fogják a koponyát, és beledobják oda, ahol legmélyebb a virágágy. Bogáncs vagy szarkaláb nő ki belőlük.

– Hát tudod – kezdi elbeszélését éjszakai barátom, az ismeretlen lakótárs –, most már annyi idő múlva bevallhatom, hogy én valamikor Antikrisztus voltam...

Akkoriban történt ez, amikor egyszerre három királya volt Magyarországnak. András és két fia: Béla és Kálmán. András volt a két király apja, hát darabideig az öreg házában húzódtam meg ott a Bivalok szigetén. De hát itt meglehetősen unalmas volt az élet: minden holdfordulatkor megjelent a királynál Jakab, a pápa követe, vagy pedig az esztergomi érsek, akik mindenféle dolgokra megeskették Andrást. Úgy emlékszem, hogy legtöbbször arról volt szó, hogy az egyházi vagyionokat, amelyeket a Szentföldön elhaborúzott, majd záros határidőn belül visszaadja. Azt nem kérdezte ez a cisztercita nuncius, hogy miből adja vissza a király az elcsatározott pénzeket, amikor nekünk magunknak se volt mit ennünk. Az esztergomi érsek tudta, hogy üres a ládafia a királynál, de nagy komolyan kiszedte az esküt, és megírta a pápának, hogy minden rendben van, az öreg királlyal együtt egész háznépe, cselédei, nádorispánja, főétekgfogója, kincstárnoka megesküdt.

Miután vallásos embernek születtem, nem tudtam soká nézni ezt a csúnya játékot, amely Ince pápa félrevezetésére szolgált, csakhamar megszöktem a Bivalok szigetéről, és Béla királyhoz mentem Budára, rövid lovaglás után. Alighogy megtaláltam a helyemet a király udvartartásában – a harangok felügyelője lettem –, megint csak megérkeznek ide is a papok. Jön Jakab, jön az esztergomi érsek a fegyveresekkel. Hát ez a fiatal király vajon mit vétett, hiszen ő még a Szentföldön sem volt! Vagyionokat se prédálhatott el, mert még csak huszonkét éves volt! Nemsokára azután kiderült, hogy a jóhiszemű Ince pápa elhalálozván, Gergely pápa került a helyére, aki többé nem hitt az öreg András királynak, akárhogy es-

küldözött az minden pereputtyával együtt. Én siettem elmondani a pápai követnek, hogy magam is voltam a Bivalok szigetén, mikor a pápai küldöttek távozása után mindig elővettük a hangászokat, előgurítottuk a boroshordókat. Legelsőnek maga az öreg András király perdült táncra, fennen hangoztatván, hogy darabidőre megint elvetette a pápa gondját néhány kemény eskü letételével. No, hát ezentúl nem fog táncolni az öreg, legfőljebb kínjában, gondoskodik arról Gergely pápa.

A pápai követ fölszólította a fiatal Béla királyt az öreg király ellen való cselekedetre, miszerint hajtáná be az öregben az esküvéseket. Nevezetesen vegye vissza azt a harmincekényi földet a német ispotály-vitézektől, amelyet az esztergomi prépost javaiból a szentföldi háború után a vitézeknek adományozott. Ez ellen már hiába protestált a bírónak rendelt zirci apátság, hasztalan lépett föl a váradi és a győri püspök a vitézek kicsapongásai ellen. A vitézek azt felelték, hogy életükkel is megvédelmezik az ajándékba kapott földbirtokot. Az esztergomi prépost végül mosdatlan szavakkal illetve az öreg királyt, de hát akármilyen lealacsonyítását művelé a királyi méltóságnak: András tehetetlen volt kedvelt vitézeivel szemközt. – Azonkívül a nagy hatalmú Dienes nádorispán ellen is nekünk kellett volna eljárunk. Ez a főúr a minapában fölpofozta a szepesi prépostot, János mestert, a pozsonyi prépostot, anélkül hogy valami bántalom érte volna. – A pápai követ sokat emlegette a zsidókat meg egyéb izmaelitákat, akik itt hatalmas pártfogókkal rendelkeznek. Legfőbb patrónusuk, Sámuel kamarai gróf, aki titokban áttért a zsidók vallására, és az állami javakat a hitsorsosai kezelésébe bocsátotta. Mert ha Béla király vonakodnék a pápának engedelmeskedni, Gergely el van szánva a legvégsőre is: egyházi átok alá veszi az országot.

No, mondtam magamban, most azután csöbörből vödörbe kerültem. Nagyon jól tudtam ugyanis, hogy a fiatal királynak nincs módjában egy szalmaszálat sem megmozdítani az apjánál – hiszen nemrégiben még magam is ott voltam a gúnyolódók, csúfolódók, torz pófákat vágók között, amikor a fiatal herceg néhanapján a Bivalok szigetén megjelent. A régi cimboráim még most is ott vannak, akik majd megfelelő hahotával fogadják a királyt, amikor az belép atyja udvarába. Kedvében járnak az öregnek. Itt hát nagyon valószínű az egyházi átok kimondása – jobb lesz nekem egy másik országba utaznom.

– Sok mindenfélét hallottam a király második fiának, Kálmánnak az országáról, amely ott volt Szlavóniában; hozzá tartozott Szala és Somogy.

– Mire ennek az országnak a határához, a tihanyi kolostorhoz értem utazásomban, már utolért a templárius lovag, akit a pápai bulla kihirdetése végett küldtek váltott lovakkal. Magyarországot egyházi átok alá vetette a pápa. Ezentúl csak egyszer egy hónapban, akkor is zárt ajtók mellett szabad misézni a papoknak, Krisztus testét senkinek sem adhatják, csak a haldoklóknak. Ezenkívül szabad nekik az újszülötteket megkeresztelni. Ezenkívül azután nem is maradt meg egyéb a gyönyörű katolikus vallásból, elvitte az ördög a lelki üdvösségünket, átok alatt vagyunk! A templárius azt is elmondotta a tihanyi papoknak, hogy az egyházi átok alól egyelőre csak maga az öreg király van mentesítve a jövő Szent István

napjáig. Addig adott neki időt a pápa a megjavulásra. Béla királyt meg a feleségét a nagy ünnepnapokon fölmentheti egyházi átok alól az udvari káplán.

– Ez is csak a pateránoknak hajtja majd malmukra a vizet – mondá csendes szóval a bölcs kolostorfőnök, mire én nyomban útra keltem, hogy valahogy ki ne maradjak a pateránok örömeiből.

...Ezek a pateránok úgynevezett hitehagyottak voltak, és ott tanyáztak a bosnyák, horvát és dalmát tartományokban. Volt bánjuk: Kulin, volt püspökük: Dániel, a számuk meghaladta a tízezret, és voltak gazdag váraik. No, mondom, ezt se hittem volna, hogy valaha a vallásomat elhagyom, de hát a pápa kényszerített rá. Le kell tenni az esküt a pateránok eklézsiájának, igaz, hogy majd hátrafeszítem a bal kezem hüvelykujját, amivel jelzem a sarkomban álló ördögnek, hogy az eskü nem tekinthető komoly eskünek. Mire Zára városába értem, már jobban tudtam az eretnecség katekizmusát, mint maguk a legöregebb pateránok. Elcsapott papoktól, erdőkben bujkáló vitézekről, máglyáról menekedett pateránoktól megtudtam, hogy a pateránság nem más, mint forradalom a római pápa ellen. A pateránok minden egyházi szertartást fölöslegesnek tartanak, mert az új vallás szerint az igazi vallásosság a szívben rejtőzik. Nincs tehát szükség se pápára, se gazdag papokra, mert Krisztus urunk maga sem azért alapította az anyaszentegyházat, hogy abban a gazdag püspökök és más jómódú egyházi előljárók legyenek. A pénzért való bűnbocsánatot pedig végképp megszüntette az új vallás, ezzel aztán elvette a papoktól az utolsó kenyerüket is. Mikor Zára városába értem, nyomban összehívtam a piacra a népet, és kijelentettem, hogy én vagyok az Antikrisztus. Az a megbízatásom, hogy a papokat mindenütt megégessem. Nagyon tetszetek szavaim a hitehagyottaknak, néhány papot el is csíptünk és habozás nélkül megégettünk. Ezzel Zarában való megélhetésem biztosítva volt, velem tanácskoztak az egyházi előljárók, amikor továbbfejlesztették az egyházi forradalmat. Mondhatom, hogy nem éreztem semmi lelki furdalást régi hitem elhagyása miatt – az embernek alkalmazkodni kell a viszonyokhoz. Nem is lett volna semmi baj, ha nem jöttek volna a templomos vitézek, akik azzal kezdték a rendcsinálást, hogy néhány főpateránt elevenen megnyűztak. Én ugyan idejében beállottam a templomos vitézek közé, magam is jó csomót fölakasztottam régi hitsorsosaim közül, de valahogy nem éreztem egészen jól magam a tartományban. A régi pateránok fenyegettek, hogy majd elbánnak velem az erdőben.

Magyarországba szöktem tehát.

– Itt már más világ volt. Gergely visszavonta az egyházi átkot, az öreg András király meghalt, és a király hívei már valamennyien ott voltak Béla király udvarában. „Mit akarsz itt? – kérdezték régi cimboráim. – Hiszen te András királyt szolgáltad.” Azt persze elfelejtették, hogy ők is ott voltak András úr mellett. Még az utolsó kuktai állás is be volt már töltve. Szidtam is eleget a templáriusokat, hogy miért nem engedtek már előbb hazafelé. Igaz, hogy egy kicsit fogoly is voltam, amikor antikrisztusi voltomat mind többen kezdték emlegetni a kínhalálra ítélt szakadárok közül.

Ámde nem voltam kétségbeesve, mert az elvem mindig az volt, hogy okos ember ne ijedjen meg. Már útközben hallottam, hogy Magyarországon mostanában a kunoknak van a legjobb dolguk, ők a király kedvencei. Negyvenezeren jöttek családostul régi hazájukból, a tatárok elől menekülve. A király azt gondolta magában, hogy jók lesznek ezek a kunok majd a tatárok ellen, de ha a tatárok nem jönnek, itt maradnak ijesztgetésül a nem egészen megbízható magyar urak ellen. Elhatároztam, hogy fölcsapok kunnak.

Jámbor, hiszékeny emberek voltak azok a szegény kunok ott a Tisza mellett, ahová a király telepítette őket. Az első szavamra elhitték, hogy anyám kun leány volt, ugyanezért szívemben én is kunnak érzem magamat. Miután természetemnél fogva sohase szerettem mellékes, harmadrendű állapotban megmaradni, rövid idő múltával sátramat Kuthen király sátra közelében építettem föl, a minorita atyák szomszédságában, akiknek az volt a feladatuk, hogy a kun királyt és a kun népet a római katolikus egyházba betereljék. Én nyomban észrevettem, hogy Kuthen nem nagy örömmel foglalkozik azzal a gondolattal, hogy régi pogány hitét új vallással fölcserélje, ezért én titokban szívtam az ellenállást a királyban a minorita atyák térítgetései ellen, miután magamat is pogánynak mondtam, amit a király igen méltányolt. – Egy napon aztán hiába hoztam szép magyar leányokat és menyecskéket a király sátrába, Kuthent nem lehetett megvigasztalni. Kítűnt, hogy IV. Béla ugyancsak ragaszkodik vendéglátása fejében ahhoz a körülményhez, hogy Kuthen népével együtt fölvegye a szent keresztséget. Béla azt ajánlotta, hogy ő lesz a kun király keresztapja, és vállalja a keresztapasággal járó ajándékok adását. „Nincs mást tennünk, mint meg kell keresztelkednünk” – javasoltam a királynak, aki hallgatott szavamra, és ugyanakkor fölvettem én is másodszor a keresztséget.

Kuthen barátomon azonban a keresztelkedés már nem sokat segített. Ellenségei száma napról napra növekedett, mert az okosabb magyar urak csakhamar észrevették, hogy a negyvenezer kun harcos nem is annyira Kuthen kedvéért van az országban, mint azért, hogy Bélának testőrsége legyen. A magyar urak titkon szövetkeztek Fridrik osztrák herceggel IV. Béla barátja ellen. Mikor ez a szövetség létrejött, beláttam, hogy nem maradhatok tovább Kuthen király oldalán – Fridrikhez siettem tehát, és elmondtam neki azokat a módozatokat, amelyeknek alapján Kuthent legkönnyebben el lehetne tenni az útból. Nem utolsó volt ezen módozatok között ama tervem, amely szerint a kun királyt táborából valamely ürügy alatt majd Pestre csalom, ahol nyugodtan végezhetünk vele. Az osztrák hercegnek megtetszett javaslatom, kijelentette, hogy derék ember vagyok, mire én valóban Pestre csaltam Kuthent azon ürügy alatt, hogy ebben a gazdag német városban egészen másfajta nők találhatók, mint a Tisza mellett. Valóban, az első napokban, amíg Fridrik herceg meg nem érkezett, meglehetősen mulatozva töltöttük napjainkat. A herceg megérkezésével azonban itt volt az ideje az utcai csőcselék fellázításának, amit a hercegtől kapott jó márkák segítségével könnyen megcselekedtem. A csőcselék összecsoportosult a ház előtt, amelyben Kuthen lakott, kiáltozni kezdett, hogy: le a kunokkal, a kunok az okai az ország szegénységének – mire még a zsidók és izmaeliták is bátorkodtak előjönni megjelölt ruhá-

ikban. Most már senkinek se jutott eszébe bántalmazni őket. – És mikor már a király és környezete csak úgy védekezhetett a csőcselék ellen, hogy nyilakat röpítettek az utcára, rendcsinálás céljából megjelent Fridrik herceg, és Kuthen levágott fejét a nép közé dobta.

– Most már nem maradt más választásom, mint az, hogy megint csak IV. Bélánál keressek szolgálatot. Habár ez nem látszott valamely reményteljesnek, a tatárok a nyakunkon voltak, a királynak pedig alig voltak hadai, Fridrik meggondolatlan gyilkossága miatt még a kunok is elpártoltak tőle. De hát nem mehettem másfelé, a király mellett kellett maradnom, hogy megélhetésemet biztosítsam. Így kerültem aztán szegény bolond fejemmel az emlékezetes mohi csatába, ahol csaknem otthagytam a fogamat. Szerencsére a kunok között megtanultam annyit a tatárok nyelvén, hogy megértessem magamat. „Hagyjatok békén – mondtam egy főtatárnak, amikor éppen két fiatal, hajlékony fa között akartak meghintáztatni –, az anyám tatár asszony volt, én is közébetők tartozom.”

Szerencsés megmenekülésem nem maradt hatástalanul jövődő életpályámra nézve. Eszemnél és tanultságomnál fogva csakhamar Kaydán vezér mellé osztottak be, mégpedig nem is egészen utolsó állásba. Nekem kellett ugyanis kiszámítanom, hogy mennyi sarcot vessünk egyes városokra, püspökségekre, apátságokra, amelyekben kalandozásaink alatt megfordultunk. A matézis sohase volt valami erős oldalam, és így gyakran tévedtem a költség kivetésénél. Még azoknak a magyaroknak is találtunk egyet és más tisznyájukban, akikkel a Bakonyban találkoztunk, s éhségükben emberhússal éltek, mint a vadállatok. Mentségemül fölhozom, hogy sohase ettem emberhúst, akármennyire magasztalták azt előttem. Ellenálltam a kísértésnek. Különbben is úgy tudom, hogy az emberhústól különböző férgek növekednek az ember beleiben, márpedig nekem szükségem volt a jó étvágyamra, valamint a jó alvásomra is. A Dunán túl bolyongván Kaydánal, rábeszélésünk folytán elértük azt, hogy igen sokan lettek tatárokká, akik azelőtt magyaroknak mondták magukat. Nagyon is sokan jelentkeztek, hogy már alig győztük ennivalóval a híveket. Hiába figyelmeztettem Kaydánt, hogy ezek az áltatárok a legelső alkalommal cserbenhagynak bennünket, a tatár vezér nem hallgatott a szavamra, egyre sorozta a tatárokká vedlett magyarokat.

Én beláttam elgondolkozásaim közepette, hogy itt valóban tatárországot, benne nekem való állással, csak akkor alapíthatunk, ha IV. Bélát, a királyt elfoghatjuk. Akkor aztán nyugodtan átveheti az uralmat Magyarország fölött valamely tatár kán. Minden ékesszólásommal rábeszéltem tehát Kaydánt, hogy haladék nélkül a király után menjünk. A király Spalatóban bujosott, Spalatót vettük tehát ostrom alá. Sajnos, a tenger mellé érve, a tatárok már kifáradtak a harcokban, kedvük, vérszomjuk csillapodott, különben is híre jött, hogy a király olyan nagy szegénységgel küzd, hogy hitelben csináltatott magának sisakot. „Mit kezdjünk egy koldus királlyal? Nekünk kell őt eltartani” – mondogatták a gondolkozó tatárok, és abbahagyva Spalato ostromát, elvonultak valamerre Bolgárországba.

– Miután nekem nem volt kedvem idegen országokkal megismerkedni, elmaradtam a tatároktól, levettem ruhájukat, és az első éjszakán beszköttem Spalatóba, ahol a királynak fölajánlottam szolgálataimat. Elmondván tatár rabságom történetét, a király keblére ölelt, és rám bízta azt a feladatot, hogy büntessem meg azokat a magyarokat, akik a hadjárat folyamán tatárokká lettek. Én egy kisebb hadsereggel bevonulván az elhagyott hazába, valóban könnyen megtaláltam azokat, akik hűségesküti tettek a tatároknak. Méltóan megbüntettem őket. A visszatérő király lovagjává nevezett ki, de nekem többé nem volt kedvem a katonai pályához. Valamely nyugodalmasabb foglalkozást áhítottam. Ez a kívánságom teljesült is, mert a király istenfélelemből kolostort épített a Margitszigeten, melynek főnökségét szerencsés voltam elnyerhetni. Ezután valóban áhítatos életet éltem...

Eddig tartott ismeretlen lakótársam élettörténete.

A templárius, midőn megbízásához híven Ázsia felé igyekezett volna, útközben eltévedt a Bakonyban, és már javában ereszkedett lefelé az őszi este, amikor fáradt lovával felléptetett a veszprémi hegyre, ahol tudomása szerint egy rendháznak kellett állania. A templárius lovag a consulatus rangját viselte a maga rendjében, tudósítása tehát teljesen alapos és kétségtelen volt.

A templárius rendház tetőjén ugyan még nem állott az éjszakára kirendelt fegyveres, de a nehéz tölgyfa kapukat, ajtókat már ugyancsak zárogatták a Kiválasztottak. „Úgy látszik, az éjszakára káptalani gyűlés van összehívva!” – gondolta magában a templárius, amint vörös kereszttel díszített fehér köpenyegében leszállott a lováról, és kopogott az egyik ajtón. Az ajtó fölött gömbölyű ablak volt, amelyen a kopogtatás után egy szakállas fő mutatkozott, és némán a templáriusra nézett. Az megadta a szokásos jelet, amelyet a Consulamentum tagjainak volt szabad használniuk: három ujját a tenyerébe hajlította, és kifeszített hüvelykujjával, valamint kisujjával homlokára bökött. Mire odafönt az ablakban ugyancsak megmutatkozott egy kéz, amely mutató és középső ujjával a szakállas fő homlokába hulló haját húzta meg. A kapu előtt várakozó lovag ezután megadta a második jelet: a bal kezének mutatóujjával megdörzsölte jobb keze mutatóujjának alsó tagját. Az ablakbeli szakállas ember erre három ujját szeméhez emelte, és megdörzsölte szempilláját. Ezzel a megismerkedés befejeztetvén, a vasalt ajtó kinyílt az utazó előtt.

A templárius megtermett, negyvenesztendősi korabeli férfi volt, ama férfiak közül való, akikről az első szempillantás alatt megítélhető, hogy nem rettennek meg sem testi fáradalmaktól, sem hosszadalmas heverészésektől, amikor ennek ideje elkövetkezett... Az ilyen férfiak közül való férfi bátran felkapja az elébe dobott kesztyűt, de nem tartja lelkiismereti kérdésnek, hogy cselvetés vagy ármány útján érvényesüljön ellenfele fölött. Az ilyen férfi többnyire igazat szokott mondani, mert normális körülmények között lusta a hazudozáshoz, de ha viszont a mesemondásokra kerül a sor, akkor oly mestere a szónak, hogy mindenki csak őt hallgatja.

– Remélem, némben nincsen a háztető alatt – mondá, miután rangjánál fogva elfogadta az elébe siető templárius testvér üdvözlését, amely abból állott, hogy a vendéglátó megcsókolta a consulus derekán azt a helyet, ahol a hátgerinc végződik. És a vendéglátó így felelt:

– Szabályaink értelmében bealkonyodás után nem szabad a házban némbeknek tartózkodni. És különben is...

És a vendéglátó félbeszakítván szavait, az arcára tette mindkét kezét. Amely jeladásból a consulus megérthette, hogy a rendházba éjszakára káptalani gyűlés van összehíva. Az utazó ismét fűrészelt két mutatójával, mire a vendéglátó bevezette őt a rendház ama szobájába, ahol egész éjszaka dereng a mécsvilág, hogy az utazó darab időre ledobhassa nehéz csizmáit.

A veszprémi Mester – öreg, szikár, de csontos férfiú volt – vacsoránál maga mellé ültette a consulatust, míg a többi templárius lovagok, szám szerint tizenketten, kettesével külön asztalkákról, néma csöndben étkeztek.

– Tehát utazásod célja: Ázsia. Hol akarsz átkelni az ismert határokon? – kérdezte a veszprémi főnök az utazót.

– Utasításom értelmében ezt egy Brassó nevű város rendházában mondják meg nekem a legpontosabban. Mennyire van ide Brassó városa?

– Körülbelül egy- vagy másfél hónapi járóföldre, lóháton. De lovad addig kidőlhet alólad – felelt a főnök.

– Nem baj. Váradon új paripa várakozik reám.

A veszprémi főnök bólintott – Várad körülbelül a fele útja innen Brassónak.

Most a vendég vette át a kérdezősködést, mert így volt ez megírva a rend szabályaiban.

– Hány sötét köpenyeges fegyveresed és szolgád van a fehér köpenyeges lovagokon kívül?

A Mester felelt:

– Itt a Bakonyban, mióta IV. Béla király uralkodik, százharmincan viselik a vörös keresztet a köpenyegükön.

– Miért nem siettetek segítségére a pogány kun királynak, amikor azt Róma, Baál városának uszítására a magyarok szekértáborában megtámadták, hogy a kun király csak olyanformán szabadulhatott a megcsúfoltatás elől, hogy egész családjával öngyilkosságot követett el? Nem tudátok, hogy clairvaux-i Szent Bernát apát, aki rendünknek főnöke volt, mondá: „Nyugtalanág és félelem minden ember lelkének okoz bajt, legyen az keresztény, zsidó, görög, sőt szerecsen is, míg a dicsőség, a tisztelet és a béke mindenkinek jólesik, a zsidónak úgy, mint a kereszténynek, nem kevésbé a szerecsennek és a görögnek”? Miért engedtétek tehát a kun királyt szekértábora kellős közepén elpusztulni?

A veszprémi mester a bal kezét a szívére tette, amikor így felelt:

– Mondd meg, testvérem, hogy a Consulamentum mely rangját viseled, mielőtt kérdésedre kellő feleletet adnék. Prior vagy-e, akinek kötelességem mindent meggyónni mester létemre is? Praeceptor vagy, akinek tanítását behunyt szemmel kell követnem? Procurator vagy visitorator vagy, akinek bármely testrészét meg kell csókolnom, ha ő ezt óhajtaná?

A consulatus elővett egy darab kutyabőr a zubbonya rejtekezseéből, és megmutatta a kutyabőrön levő pecsétet a veszprémi Mesternek. Szabályszerű pecsét volt az: két lovag ült egy lovon: annak az emlékeztetere, hogy a templáriusok elei, Hugó és Omeri Godofred, olyan szegények voltak, hogy egy lovon ültek különböző utazásaikban.

– Praeceptor vagyok, mint hajdanában Roger de Montagu Normandiában – mondá az utazó, és ajkával megérintette a titokteljes pecsétet.

– Most tehát habozás nélkül felelek kérdésedre – szólt a veszprémi Mester bizonyos szünet után. – A kun királyt azért hagytuk megöletni, mert az Új-Babilonból érkezett római kiküldöttek szerte az országban azt hirdették, hogy hazafias kötelesség a kun király elpusztítása, mert a kun király cimboráskodik ama tatárokkal, akik Batu vezetése alatt már közelednek Magyarország felé. Mi ugyan tudtuk, értesülésünk folytán, hogy ezt a mendemondát csak ama Baál városiak találták ki; a kun király legigazabb híve IV. Bélának, akire számítani lehet a „Jah-Allah” idején, amikor majd a nagy veszélyben mindnyájan ég felé fogjuk emelni karjainkat. De az új-babiloniak előzönlöttek az országot, és a megkeresztelkedésnek ellentmondó kun királyt mi sem tudtuk volna megmenteni sorsától, bár a lelkünkben rejtőző istenség fájdalommal zokogott az igaztalan cselekedet felett.

A templárius nagyot hörpintett az előtte álló kehelyből.

– Mindig így védekeznek azok, akik gyávaságot követek el. Nincsenek küldöttei, akik bejárhatták volna az országot a kun király udvarával, akik a megfelelő alkalommal megmondhatták volna a királynak, hogy a kun királyt állítólagos kincsei és feleségei miatt akarják az útból eltenni? Nem tudátok a svábokat, a lézengő ritteket értesíteni, hogy Rendünk nemcsak a bajba jutott zsidókat és szerencsényeket védelmezi meg minden igazságtalanság ellen, de akár a kun királyt is, ha arra kerül a sor?...

– Engedd meg, hogy kérdésedre a káptalani gyűlésen feleljek – mondá alázatosan a veszprémi Mester. – A bevezető harangszó már hallatszik. Jöjj a templomba, testvérem.

A „Mily szépek sátraid, Jákob!” kezdetű zsoltár elhangzása után, amelyet mind a tizenkét kiválasztott templárius elénekelt a kivilágított templomban, az utazó körülnézett társai között. Valóban, egytől egyig a Rend szabályai szerint voltak öltözve: övig mezítelenül, azután fehér szoknyába, amelyet piros öv szorított derekukhoz. Voltak közöttük olyan határozott képű férfiak, akik olyanformák voltak, mintha most léptek volna le egy régi emlékéremről, amelyet még Szilveszter pápa előtt vertek Petrus Rómájában. Apostoli külsejük volt itt az éj késői órájában,

amint összefont karokkal, hátraszegett fejjel várták azokat a teendőket, amelyeket majd reájuk bíz a Mester.

A káptalan első teendője volt egy magyar herceg ünnepélyes beiktatása tagjai sorába. A herceg a király atyjafia volt, tehát nem sokáig haboztak felvételén. „Bevezetője” az oltár mögé állította, ott levetkőztették tanúk jelenlétében, átvették tőle a szokásos csókokat a szájra, a köldökre, a hátgerinc végére, aztán fölemelt mutatóujjal térdepeltetve megeskették, hogy örökké és megszeghetetlenül elhallgat mindent, amit itt látni és hallani fog.

– Úgy nézem, a herceg kissé nyavalyás – mondá az utazó, amikor a candidatust mezítelenül az oltár elé vezették tanúi.

Sovány, vörös szakállú, szeplős fiatalember volt. Még fegyvernök se lehetett volna valamely komoly úriembernél.

– Harcosunk akar lenni – felelt vállat vonva a veszprémi Mester.

Az utazó elgondolkodott.

– A pápaság szócsaplárjai ellen kell őt küldeni, ott majd felel érte a király, ha máglyára ítélnék.

– Parancsod szerint történik, testvérem – felelt a veszprémi, és elfoglalta helyét a templom közepébe állított széken, míg egy másik, trónusszerű emelvényen az utazó ült le: mintegy uralkodója az egész gyülekezetnek. A káptalan férfiai a templom első padsoraiba telepedtek, és komoly arckifejezéssel várták a történendőket.

– Kérdeztél: felelek! – kezdte a veszprémi Mester a szót, az utazó felé fordulva. – Mért nem segítettünk a kun királyon, amikor az módunkban lett volna Ázsiáig érő hatalmunknál fogva és ama húszezer válogatott férfi révén, aki a világ minden táján Rendünk jelvényeit viseli?... Azért nem segítettünk a királyon, mert az nem akart belépni rendünkbe.

– De barátunk volt – felelt az ítélőszékből az utazó.

– Lehetséges, de a magyar király barátja is volt, aki még egyetlen jóakarató jelét sem adta annak, hogy valóban utódja ama Jeruzsálemi Endrének, akit a mi apáink kísértek el a Szentföldre, hogy ott diadalmaival elég erőt merítsen az Antikrisztus Synagogiájának, a római pápák hatalmának a megtöréséhez. Jeruzsálemi Endre gyengének mutatkozott ama bizalomra, amelyet a mi Rendünk szánt neki: Új-Bábel továbbra is úgy uralkodik Magyarországon, mint azelőtt. IV. Béla éppen a leghűbb szolgája a Baál városbeli követeknek, még leányát, a hercegnőt is az apácák gondjaira bízta. Nem mehettünk segítségére a kun királynak, mert a mi segítségünk révén megmenekülhet, és akkor nagyobb zavar támadhat az országban, mintha nem látogatna el őseihez...

– Testvérem, úgy látom, régen járt futárunk nálatok – felelt az utazó a trónusról.

– Bizony, egy esztendő előtt kaptuk az utolsó utasítást Orléans-ból, amely úgy szólt, hogy a királyt hagyni kell vesztébe rohanni.

– Igaz – bólintott az utazó. – Mert Batu még akkor azt ígérte, hogy végcélja nem más, mint Baál városa ellen vonulni, amelyben a pápa székel. De a tatár megszegte ígéretét, éppen ezért vagyok itten, hogy ígéretére figyelmeztessem őt Rendünk megbízásából.

– Mi a teendők tehát? – kérde hosszabb szünet után a veszprémi Mester, miután a káptalan tagjainak volt idejük elgondolkozni az utazó titokzatos szavain.

– Meg kell védeni IV. Bélát, hogy a mi pártunkra hódítsuk, miután Róma elhagyta őt! – mondá dörgő hangon a Consulus.

– Már késő! – felelt egy ijedt hang a templom sötétségéből.

A templáriusok rendházának kiküldöttje volt az, aki megszólalt a sötétségben, aki lovat cserélve futamodott a mohi pusztáról idáig, hogy hírt hozzon testvéreinek arról, hogy a király székértáborát éppen úgy felkoncolták a Batu tatárjai, mint a magyarok a kun királyét... Ki tudná, merre bujdosol a király?

A ceremóniákban megedzett férfiak is elsápadtak, megrendültek, jajszóval hátra-dőltek, és még csak a veszély esetén szokásos kiáltást is elfelejtették elmondani... Mintha a templomuk rendült volna meg felettük, alattuk, körülöttük. Nem volt többé kézzel adott jeladás, szemmel jelzett útmutatás, hallgatással adott parancs: a káptalan kiválasztott tagjai minden méltóságuk és felvilágosodottságuk mellett kitárták szájukat, és hangosan ordítani kezdtek, hogy a templom falai most már a belső riadalomtól rengedeztek.

Hiába kiáltozta az „Abrak” szót a templárius magas ülőhelyéről a veszprémi káptalani tagok felé, amely szónak mindig varázsértelmet tulajdonítottak. Hiába kérdezte ki a padban ülő Kiválasztottakat arról, hogy mi a világosságnak az eredete. Azok nem felelték rá a szokott testvéri választ, hogy a világosságnak eredete „az éj”. Ugyancsak hasztalan tette fel a kérdést, hogy mi történt a kilencedik órában. Egyetlen káptalani tag sem adá meg a szokásos választ: „El van végezve.”

Csak leborultak a templom padjaira, és sírtak, mintha az a nő halt volna meg, akinek ajkát szabályaik értelmében nem volt szabad érinteni, akár anyjuk, akár leányuk volt az illető... Sírtak, mintha elvesztették volna a bal kezüket, amelyet a szíve fölött kellett tartania minden templárius lovagnak. Sírtak, mintha nem tudnák többé az előírt módon fölemelni jobb kezük mutatóujját.

– Elveszett Magyarország – mondá a veszprémi Mester, amikor arcának volt ismét annyi ereje, hogy azt az utazó felé emelhesse, mintha halottaiból térne vissza.

Az utazó könyörtelen maradt.

– Én reggel mindenesetre továbbutazom Ázsia felé. Ti pedig, ha jót akartok, mondjátok el az imát, amint Rendünk törvényei azt előírják Mózesért, Jézusért és Baphometért. Csak azután engedem meg, hogy megvirradjon fölöttetek a Nova, az új nap kihirdetéséhez.

...Ekkor pedig felugrott a padsorból egy veszprémi szíjjártómester, aki eszességénél fogva ugyancsak tagja volt a veszprémi templáriusok káptalanjának, és aki híres volt nagy erejűségéről is. Eltörte a tölgyfa padot, amelyen ült vala, és a vas-tag deszkadarabot feje fölött lóbálva, kiáltotta:

– Mit bánom én, hogy mit mond a Sirach könyvének XXIV. fejezete a káptalani ülés befejezéséről! Megyek szegény hazám védelmére!

– Ha egyik városban üldöznek, fussatok egy másikba – köszöntötte Krisztus szavaival a minorita atya a templárius lovagot, amikor előtte a rendházban megjelent. Habár ezenkívül egyetlen titkos templárius jelet sem adott a minorita, Roger a krisztusi szavakat elegendőnek találta, hogy szóba álljon az öreg pappal.

– Mi a kívánságod, atyám?

– Ebbe a városba megérkezve bolyongásaimban, meghallottam, hogy jelenleg te vagy a leghatalmasabb uraság Veszprémben. Azért kérem a te pártfogásodat ügyem sikeres megoldásához.

A templárius így felelt:

– A mi rendtörvényeinknek nyolcadik szakasza ezt mondja: „Vándorlásaitokban találkozni fogtok minden népben igazságosokkal, akik szívükben hordják kiválasztottságunk kegyelmét és Consolamentumunknak világosságát. Hozzánk tartoznak, ha nem is származtak ki belőlünk...” Hallottad törvényünket, most tehát add elő kérésedet.

– Azt hiszem, az én kérésem mindenben egyezik a ti felfogásokkal. Arról van szó, hogy a veszprémi zárdát ki kell üríteni, az apácákat menedékhelyre szállítani, mert a tatárok Esztergomhoz közelednek, Kaydán vezér pedig a király üldözésében végigvonul az egész Dunántúlon – mondá az öreg minorita, és a templárius választát várta.

– A mi Istenünk a szeretet, és aki a szeretetben marad, marad Istenben, és Isten őbenne. Segítségére leszünk az apácák megmentésénél.

Roger, a templárius lovag, ezután kiadta a maga rendelkezéseit, és reggelre már útra kelhettek az előállított különböző szekereken, fegyveres templáriusok felügyelete alatt a veszprémi zárdahölgyek.

Öt apáca utazott a menetben, amelyet maga Roger, a templárius consulatus vezényelt „dél felé, amerre IV. Béla menekült”.

A főnöknő: Egézia, Simon bán leánya; az apácák: Krisztina, Ilona, Margit és Maristella. Tehetetlen asszonynépek, akik az imádkozáson és munkán kívül egyebet nem ismertek a földön.

A Bakonyon vitt át az útjuk, és mindenfelé találkoztak emberekkel, akik egész családotul utaztak, hogy a tatárok elől az országból kivándoroljanak, hiszen a hírek szerint a szerencsétlen király is itthagytá országát a mohi ütközet után.

– Csak mindig dél felé, mert mögöttünk Kaydán – utasította a templárius a siránkozókat.

És mikor a templárius parancsát elmondta, a jajgatók elhallgattak, a gyávák fölbátorodtak, a kétségbeesettek új erőhöz jutottak. Volt valami abban a hangban, amit nem lehet mindennap hallani, amelybe a férfiak és nők az első hallásra bele szoktak szeretni. Mindenki azt kezdte hinni, hogy amíg a bozontos, járhatatlan Bakony védelme és a templárius vezetése alatt vannak, életüket nem fenyegeti veszedelem.

Körülbelül a mai Várpalotánál érte a menekülőket az alkonyat, amikor a szekértábor és az őrseget fölállította a templárius, az emberek, asszonyok, gyermekek, öregek elhelyezkedtek, a táborüzet meggyújtották, amikor Egézia, Simon bán leánya odalépett a szekértábor előtt őszi csillagokat nézdegélő templárius mellé, és így szólt hozzá:

– Lovag, én azt hiszem, hogy eltévesztettük az utat.

A hatalmas férfi a szeme szögletéből végigmérte a főnökasszonyt. Az se volt valami mindennapi nő. Szép példánya nemének. A szeme az alkonyati sötétségben is világított. Ha karmai lettek volna, mint a nőstény medvének, nyilván támadni is tudott volna.

– Asszonyom – felelte a templárius egy fa derekának vetve a hátát –, mi a csillagok állását, járását magunkhoz méltó, tudós férfiaktól tanuljuk. A mi lovagrendünk szerint egyáltalában tilos nőkkel komoly dolgokban szóba állani. Csak azért feleltem neked, mert menekülő úton vagyunk.

A főnökasszony gögösen biccentett a templáriusnak.

– Mindezeket elmondhatja a lovag a maga zsinagógájában. Ott talán meg is dicsérik szavaiért. De én zárda-fejedelemnő vagyok, többet tudok a dolgok mikénti állásáról, mint más némben. Mi most nyugat felé haladunk, holott nyugat felől már jó darabidő óta jönnek a menekülők, akik Fridrik osztrák herceg rablói elől keresnek védelmet, gyakran a mi szent házunk födele alatt is. Fridrik, az ausztriai herceg ugyanis a tatárok mohi pusztai ütközete után, ugyancsak bátorságot vett magának, hogy Magyarországot megtámadja.

A templárius gúnyosan mosolygott.

– Természetesen, mert a királyotok kölcsönvett tőle húszezer márkát, amiért négy vármegyét kötött le. Mért nem adtak a magyar urak Bélának húszezer márkát? Van itt elég gazdag pap meg úr.

– Mért nem adtatok ti, templáriusok? – lobogott fel az asszonyfejedelem, mint egy rohamra induló tigris.

Roger megvetéssel legyintett.

– Mi nem vagyunk jótékonyági intézmény. Mi csak az okos embereket támogatjuk, akiknek a kellő időben hasznukat is lehet venni céljaink elérésében. Nekünk most az az érdekünk, hogy Magyarország megsemmisüljön, hogy Batu fennaka-

dás nélkül folytathassa útját a mi legnagyobb ellenségünk, az Új-Babilon, Róma felé...

– Ó, ti ördögfajzatok! – visított fel Simon bán leánya, és a tíz körmével rohant az egykedvű lovagnak, a templárius azonban félmázsás karjának egyetlen mozdulataival elhárította a támadást.

– A bolygók már valamennyien az égboltozaton vannak. A mi törvényeink szerint ebben az időben már nem szabad némberekkel szóba állanunk – mondá ásítva. Köpenyegébe burkolózott, és egy fának dőlve aludni kezdett.

Másnap, továbbhaladva a Bakonyban, egyszer csak találkoznak egy baromcsordával, amelyet haramiaképű pásztoremberek hajtottak nagy sebbel-lobbal az erdei ösvényen. A barmokról csurgott a víz, és eltévedeztek a sűrűségben, ahonnan a hiúz zöld szeme és a farkas topázszepe világított.

Egézia, Simon bán leánya megállást parancsolt kétkerekű kocsijának.

– Mögöttünk a tatár! – kiáltotta vércsevijjogással.

– Mögöttünk a német! – feleltek a baromhajtók, és dorongjaikkal továbbösztökték kimerült állatjaikat.

– Hallottad, templárius?! – kiáltotta most a menekvők csapata élén lovagló loagnak a rendfőnöknő. – A német torkába viszel...

– Itt maradhatsz, asszonyom, ha nem tetszik utazásunk iránya – felelt a templárius.

Újabb és újabb csoportokkal találkoztak a Bakony csapásán, amelyek szemközt jöttek, és kelet felé menekednek. A férfiak gyermekeiket a hátukon vitték, a nők mindenféle limlomot cipeltek kezükben, az öregek elmaradoztak, és felsóhajtottak:

– Mindnyájan eleget éltünk... Itt az ideje, hogy végezzenek velünk a farkasok.

Egézia – mert hiszen akkor is voltak női szónokok – így beszélt a néphez:

– Ti nem ismeritek még a tatárokat, akik mögöttünk jönnek.

– De ismerjük a németet! – feleltek a futamodók, és továbbfolytatták útjukat kelet felé, amerről a tatárok jönnek.

A templárius a fegyverei és kutyái segélyével délután leütött néhány őzet abból a vadállományból, amelytől dúsgazdag volt a Bakony. Estére még azok is kaptak pecsenyét, akik Egézia rábeszélésére a templárius csapata mellé csatlakoztak. És amikor feljöttek a csillagok, a zárda-fejedelemnő megint csak felkereste Rogert a szekértáboron kívül.

– Te hatalmas, makacs ember! – kezdte a beszélgetést, de valamiképpen más hangon, mint tegnap. – Még mindig nem akarod belátni, hogy földönfutók országába, a német dúlta tartomány felé vezetsz bennünket?

– Ti arra kértetek engem a papotok útján, hogy megmentselek benneteket, én ezt megígértem – felelt a templárius, és most már nem nézett a remekbe faragott asszonyra, amikor szólott hozzája.

– De hát nem látod a verejtékező népet, amely haláltusájában a földön fetreng?

– Az egész élet nem egyéb, mint tusakodás a halállal – felelt a templárius még mindig a régi egykedvű hangon, és karjával legyintett.

Simon bán leánya most már megragadta a templárius elhárító kezét, és esdeklő hangon így szólott hozzá:

– Uram, én, aki legerősebbnek gondoltam magam eddig az asszonyok között, íme, bevallom néked, hogy erősebb vagy, mint hittelek.

A templárius a csillagokba nézett.

– Bátor asszony. A mi erőnket a nők sohasem ismerhetik meg, mert a mi erőnk nem arra szolgál, hogy női köntösöket vagy fátylakat letépjünk, hanem arra, hogy eszünknel fogva kormányzói legyünk a világnak, valamint a mi erőnk az, hogy a férfias barátságban leljünk vigasztalódást végig az egész életen át. Mi olyan férfiak vagyunk, akik egymás szeretetében hófehérek, míg mindenki máshoz feketék, mint az ellenség.

Az asszonyfejedelem az ég felé emelte kezeit.

– Érzem, hogy beszéded sérti egész nememet, de kérlek, csak beszélj, mert borzasztó volna egész éjszaka csak a farkasok üvöltését hallgatni.

A templárius félíg hátat fordított a főnöknőnek, amikor felelt neki:

– Bár rendünk szabályai tiltják, hogy esteli időben nővel szóba álljunk, válaszolok neked, mert azt gondolom magamban, hogy amint vannak asszonyok a férfiak között, olyanformán lehetnek férfiak a nők között... A németek a mi barátaink!

Egéziát ismét elragadta heve, és két kézzel kapott a lovag torka felé.

– Ó, ördögfajzat! Hazám minden ellensége barátod neked?

– A németek a mi barátaink – ismételte a lovag. – Fridrik császár a római pápa ellensége, hadai éppen most özönlik el Olaszhont, hogy végre megsemmisítsék az Új-Bábel hatalmát a földön. Hiába hirdetett Ince pápa keresztes hadjáratot és mindenkinek bűnbocsánatot Fridrik császár ellen, senki se merte fölemelni az ujját a császár ellen. Július harmadikán adta meg magát Flórenc a német hadak előtt, ugyanakkor ki is zsákmányoltatott. Azóta tán Rómában van a császár, mert, amint láthatod, pirosodnak már a falevelek. Most pedig hagyjál aludni, asszonyom, mert holnap még nagy út vár rám.

A templárius most is, mint az előző éjszakán, faderéknak dőlve, kivont karddal kezében töltötte az éjszakát, és nyitott szemmel aludt.

Másnap újabb menekedőkkel találkoztak. Egézia fekete-fehér öltönyében a görnyedt, térdig roskadt futamodók elé állott, és egy süvegét is felejtett, kopasz, mardárijesztő-forma embert vett vallatóra:

– Mi az a hónod alatt?

– A szegény feleségem szoknyája.

– És a feleséged?

Az emberroncs valamely szörnyű, emberfölötti kiáltást hallatott, amelyet azelőtt bizonyára nem tudott, és most tanulta meg menekedés közben.

Végül Egézia talált egy iksz-lábú, harangozóforma embert, aki beszélni is tudott. A harangozó tornyából minden udvarba belát, tehát sok mindent tud abból, ami a városban történik.

– Győriek vagyunk. Győrt kirabolták és elfoglalták a németek.

Aztán üvölni kezdett ő is, mint azt a Bakony vadjaitól tanulta.

Szörnyű nap volt... Az erdő ordított a kétségbeeséstől. A bokrok alig győzték eltakarni a kétségbeesetteket, összenyomorodottakat és haldoklókat. A hullákat fényes délben vonszolták be az erdei csapásról a vadállatok. A templárius és a fegyveresek kardja egész nap dolgozott, hogy a vadaktól, emberektől megmentés a gondjaikba vett apácákat.

Roger estefelé maga is megelégte a munkát.

– Azt hittem, hogy olyan kardom van, amely sohasem törhetik el. Ma már a harmadik kardot kellett elővennem – mondá Egéziának, amikor az estefelé a szekértáboron kívül felkereste.

– És még mindig nem akarsz bosszút állani a németeken? Még mindig barátaidnak tekinted azokat, akik az én hazámat dúlják? Az én bölcsöm Győrben ringott, Simon volt a hajósok bánja – szólt szenvedélyes hangon az asszonyfejedelem.

– A mi rendünk nem bocsát meg senkinek, de a büntetés idejét azok határozzák meg, akik fölöttem állanak.

– Leveted a köpenyegedet, és egyszerű háborús lovag leszel.

– Ezért lettem volna consulatus a Rendemben?

– És én azért lettem fejedelemasszony, hogy veled megismerkedjem? Roger, reám hallgass! Én szeretlek az első perctől fogva, mióta megláttalak. Ilyen volt mindig a férfi, aki hideg fekhelyemen álmaimban meglátogatott. Az én szerelmem erősebb, mint a ti Rendetek. Én nem parancsolni fogok neked, én boldog emberré teszek. Elmegyünk valamerre, nagy a világ... Bosszút kell állni a németeken – súgta a fejedelemasszony a templárius fülébe.

– Talán harminc embert kellett levágnom útközben. A szekerek már majdnem leroskadnak a zsákmány terhe alatt. Fáradt vagyok – felelt a templárius. – Holnap még nehezebb lesz a dolgom, amint Győr felé közeledünk.

– Melletted leszek. Ölni nem tudok, de a máglyát meg tudom gyújtani a németek alatt.

A templárius a faderéknak vetette hátát, és már nem is felelt az izzó asszony szavaira.

Másnap vérengző verekedések révén egy kopasz domb alá jutottak el.

A domb tetején egy ázsiai lovas állott szobormozdulatlansággal, és a völgybe nézett. Olyan volt, mint valamely szörnyű istenség, amely lóháton jött a tibeti siva-

tagból... Hegy volt a hegy hátán. A templárius tölcseért formált a tenyeréből, és háromszor elkiáltotta magát:

– Jah-Allah!

A szobor egyszerre felhővé váltott, amely vihargyorsasággal száguldott le a dombtetőről a völgybe. Ázsia görgött le a hegyről a lezuhanó kövekkel, mint bölcsők és koporsók képmásai, ahol az emberiség született és meghal. Az ázsiai isten szinte a fákat túlőve közelgett sivatagsárga arcával, hosszúkás szemeivel, lapos orrával és széles ajkával, amely egyszerre az egész földet meg tudja csókolni, hogy annak a vérét kiszívja a maga táplálására.

Mindenki a földre borult, csak a templárius lépett előre rettenhetetlenül a fák közül kimagasló óriás szörnyeteg felé. És a hüvelyk- és kisujját tenyerébe szorítva, három középső ujját széttárta homlokán.

Mire a megelevenedett bálvány felemelte kecskebőrbe göngyölt karjait, és két szörnyű ujját, a mutatót és a középsőt hajához illesztette, amely kilógott süvege alól.

– Kaydán – mondta a templárius.

– Az vagyok. Mit kívánsz? – kérde valamely olyan nyelven az ázsiai isten, amilyen nyelven a felhők között a sasok, a tengerek mélyében az óriás halak beszélnek. – Hívtál. Itt vagyok.

– Meg kell égetni Győrben a németeket! – felelt most a templárius ugyanazon a nyelven.

A szellem olyant kiáltott, hogy az ezeréves bakonyi fák is zúgni kezdtek a hangtól, mint valami vihartól. Aztán nyomtalanul eltűnt a látomány.

A templárius szemfényvesztő játékát befejezve, tovább vezette a menekülőket a mind borzalmasabb erdőségben.

A templárius vörös kereszttel díszített fehér köpönyegében, óriási lován, amely már jóformán egész Európát beutazta gazdájával, a menekülők élén haladt. Mellette a derékig fehér szakállba burkolt minorita páter vitt valamely keresztfélét, amit a Bakonyban tákolt össze. Mögöttük a kétkerekes szekerek, amelyekről szüntelenül hangzott a zárdahölgyek imádkozása, úrnők verébcsipogása vagy koronkint felszívító jajveszékelése. A Bakony-szél mogyorófasűrűjéből kiérve, a távolban megpillantották a Dunát, amely az 1242-i esztendő telén forrásától csaknem a tengerig olyan erősen volt befagyva, hogy azon a tatárok minden seregessel átkelhettek.

– Mégiscsak jól tanítottak földrajzra Orléans-ban, a lovagrend iskolájában! – mondá a templárius, amikor a Duna mentén, a messziségben egy kerített város tornyai és bástyái bámultak ki a hószürke távlatból: Esztergom.

A Bakony felől a varjak nagy csapatokban szálltak versenyt az égboltozaton rohanó hófelhőkkel ama távoli város felé. „Valamit éreznek ezek a madarak” – gondolta magában a templárius, de hangosan nem szólott aggodalma felől, mert

a védett város láttára alleluját kezdték énekelni a kocsikon a zárdaszüzek, de meg egyébként is szótlán ember volt a lovag.

Az első kétkerekű kocsin helyet foglaló zárdafejedelmű, Egézia hangosan hálálkodni kezdett:

– Lovag, a szentek és angyalok vezéreltek.

A templárius magában dörmögött:

– Meg az orléans-i Consulusok, akiktől fiatalkoromban tudományomat nyertem.

A fejedelemasszony most hölgyei felé fordult.

– Az a város ott: a legjobban megerősített helye Magyarországnak; Esztergomnak hívják. Spanyolok, franciák és latin keresztes lovagok védelmezik. A parancsolójuk az aragóniai Simon gróf, akinek a spanyol király engedelmeiből egyedül szabad sást viselni a címerében. Hárman vannak testvérek: Simon, Bertrand és Mihály. Az ő védelmük alatt jó helyen leszünk.

A zárdahölgyek, bár nem ismerték a földi indulatokat, mégis némileg megvékonyodó, irigykedő ajkakkal hallgatták főnöknőjük járatosságát a vitézi dolgokban.

Délidő tájt, amint szorgalmasan közelednének Esztergom felé, a templárius egyszerre szimatolva így szólott a mellette baktató minoritához:

– Tatárszagot érzek. A tatárszag olyan, hogy átvágja a legzamatosabb, legcsikorgóbb téli levegőt is. Mintha itt az erdő közelében is legszívesebben az állatok hulladékaival tüzelnének, mint a járatlan ázsiai sivatagokban. Jó lesz azt a keresztet a csuha alá rejteni, szentatyám, mert felbőszítjük vele a pogányokat.

És a templárius tovább is csak szél ellenébe fordította nagy, horgas orrát.

– Úgy látszik, csak egy-két csavargó tatár rakott tüzet itt a közelben, nem mertek támadni.

Mielőtt az alkony leereszkedett volna, Esztergom falai alá értek.

Valóban, jól megerősített város volt. Árkokkal, falakkal, messzire néző fatornyokkal volt körülvéve.

– Csak hajítógépeket nem látok sehol a falakon. A ballisztrátik, úgy látszik, nem tartják szükségesnek védelmezni a kevély falakat – mondá elégedetlenül a templárius.

A zörgetésre egy részeg kapuőr dugta elő a fejét valamely toronyból, és a magasból fúvósmuzsika hangjai hallatszottak a menekedők közé. Egézia fejedelemasszony hosszú köntösében az árokig futamodott.

– Jelentsd uradnak, az aragóniai Simon grófnak, hogy hű nővéreivel együtt a veszprémi zárdafejedelmű, Simon bán leánya kér bebocsátást.

A medvefejű őr fertályóra múlva visszatért, és a toronyból lekiáltotta:

– Uram azt üzeni, hogy elég asszony van a városban!

Most a templárius nyargalt előre az árokig.

– Mondd meg uradnak, hogy Roger, a templárius akar vele szót váltani!

Nem sok idő telt el, amikor az utolsó napsütésben egy hórihorgas spanyol lovag tűnt fel a falon, aki bő köpenyegében, baretos kalapjában hosszú kardjára támaszkodott.

A templárius mutató- és kisujját úgy emelte fedetlen homlokához, mint két szarvat. A spanyol lovag a fal tetejéről viszonzta a titkos köszöntést, megfogván homlokába hulló haját. És mindjárt elhangzott a parancs is a kapu kinyitására.

A kapuőr igazat mondott, Esztergom valóban telve volt asszonynéppel.

Különösen ma, háromkirályok napján tűnt ez fel, mintha a tatároktól megszállott Magyarország minden valamirevaló asszonya a kerített városba menekült volna. Az utcákon tolongtak, mert a francia és latin keresztes vitézek elhatározták, hogy farsang kezdetét a szomorú magyarok mulattatására megünneplik. Az asszonyok legszebb ruháikban ültek vagy álltak a házak ablakaiban és erkélyein. Sokan közülük lemerészkedtek az utcákra is, pedig már rohamosan közeledett az alkonyat. Különösen azok az asszonyok vidámodtak a piacon, akiknek férjük tatár fogságba esett. Az idegen vitézek pedig fel és alá nyargalásztak, páncéljaikat, kardjaikat csörgették, hajtották a közembereket, hogy azok a piac közepén égő tüzet élesszék. És amíg a magyarok már régen nem merészték tollaikat viselni süvegeik mellett, mert erről könnyen felismerhetők voltak – a francia és spanyol vitézek még azokat a színes madártollakat is kalapjuk mellé tűzték, amely tollakat annak emlékére viselték, hogy nemrégiben verték ki a szultánt Maiorca és Minorca szigetéről. Itt voltak a Fehérvárról ide menekült Szent János-lovagok. A gazdag győri polgárok. Minden rendű magyar nemesek és megfelelő katonaság.

A templárius így szólott Simon grófhhoz, amikor a zárdahölgyek élén végigvonult szomorú menetben a mulató városon:

– Testvérem! Megfogadtam, hogy a veszprémi kolostor hölgyeit átvezetem a Bakonyon. Igazi templáriushoz méltóan megfeleltem feladatomnak. Most már rajtad a sor. Viseld gondját a menekedő nőknek. Én Turkesztánba megyek.

Simon gróf így válaszolt:

– Ha a tatárok megtámadják a várost, úgyis az asszonyokat és ékszereiket kell kiszolgáltatni nekik legelsősorban.

– De ott fent a vár biztonságosnak látszik – mutatott a hegyre Roger.

– Az az én váram. Oda nem léphet be senki a városiak közül – felelt a spanyol lovag olyan előkelőséggel, hogy a templárius kénytelen volt egy bizonyos jeladással – két mutatóujja fűrészelgetésével – emlékeztetni őt a lovagrend törvényeire.

Erre valóban engedett a büszke spanyol.

– Tehát kit védelmezzek meg a hölgyek közül?

– Egéziát, a fejedelemasszonyt vedd gondjaidba. Ott jó helyen lesz. Nekem virradatkor tovább kell utaznom.

Simon gróf parancsot adott, hogy a fejedelemasszonyt a fellegrvárba szállítsák. Egyetlen asszony lesz a várban.

– Mikor látom, lovag? – kérdezte Egézia a templáriust.

– Amikor szüksége lesz rám – felelt Roger.

És búcsúzáskor törvényeik értelmében még kezet sem foghattak, pedig ebben az időben az emberek nagyon gyakran elváltak egymástól örökre.

Most Simon gróf adta meg az úgynevezett nagy consulatusi jelet, két szarvat formálván ujjából.

– Mi dolgod van Turkesztánban?

A templárius egyszerűen felelt:

– Oktay, a tatár főkán, Szamarkandban gyógyíthatatlan beteg. Új kánválasztás lesz rövid időn belül. Rendünknek érdeke, hogy az elhunynak legidősebb testvérétől származott legidősebb fia legyen a kán.

– És ki az?

– Batu, aki a magyarországi hadjáratot vezeti. De majd rövidesen visszafordul, amint a szamarkandi futár elérkezik hozzá.

A mulatozás féktelenül folyt Esztergomban.

A templárius virradó hajnalban elhagyta a várost, a toronyőrök még látták egy darabig nagy, fekete lován a befagyott Duna partján baktatni, aztán fehér köpenyegével elnyelte a hó meg a köd.

A lovag éppen idejében ment el, mert déltájban szinte megtévelyedve rohantak végig a kapuőrök a városon azzal a hírral, hogy a tatárok közelednek kelet felől.

Bár a legkeményebb téli napok egyike volt, amikor ezen korszak történetírói szerint a veréb is megfagyott röptében, csak a vastag tollú varjú állta egykedvűen a hideget, házaikat nyomban elhagyták az emberek. Az erkélyeken a tegnapi mulatozástól még pislogó szemű asszonynépek boglyas, széttépett, szalmakazalszerű hajzattal mutatkoztak. Kiugrottak az ágyból, és kiugrottak abból a szobácskából, ahol a hideg kürtő fölött a dínomdánomban elromlott gyomrukat ápolgatták. Megmutogatták a kapuk előtt vadmacska melleseiket, egérszőrű alsószoknyáikat, amelyeket az előkelő úriasszonyságok a hideg miatt az ágyban is viseltek. Sokan menekedni akartak ékszeres tarisznyáikkal, mintha eszüket veszítették volna, de csak a szomszéd házig jutottak, mert ott szemben futamodó asszonynéppel találkoztak. Olyan asszonyvisítással telt meg a város, mintha a legtöbb asszony gyermeknek adna életet.

Hová lettek a tegnapi délceg vitézek, akik tollbokrétaikat és kardjaikat rázogatták? A katonák bezárkóztak a várba, egyéb polgárok pedig a város falain voltak, és onnan halálra szánva várták a tatárok közeledését. A várba nem mehettek be az asszonyok, a falakra és tornyokra rontottak tehát, hogy a férfiak közelében lehessenek. Jó ilyenkor egy öreg szíjjártó is, ha szakálla van.

A tatárok, rendes szokásuk szerint, a rabságba ejtett magyar foglyokat küldték előre a város megvásárlására. Jöttek ezek a szerencsétlenek, és gerendákat cipeltek a hátukon, hogy a város védőtornyaival szemben éppen olyan magas tornyot építsenek. Emelkedett a torony kérelhetetlenül, mint a halálos ítélet. Egyik-másik bátrabb polgár nyilazni kezdett az építőkre. Míg egy észvesztő asszonysikoltás felhangzott a bástyán:

– Ne nyilazzanak az uramra! Hát nem látják az uramat?! – sivített az asszony. – Dienes! Dienes!

És fehér kendőjét lengette ama szomorú férfi felé, aki odalent a végzetes tornyot építette. Más asszonyok is felismerték most férjüket, fiaikat, öccsüket a toronyépítők között, és azok is kiáltoztak: – Orland! Demeter! Móric! Miklós! Tamás! Herbert!

És sikoltottak minden olyan nevet, amely az akkori egyházi könyvekben a férfinek között előfordult. Háromszáz esztergomi asszonynak a háromszáz férje rakta a tornyot a háttérben meghúzódó tatárok parancsából.

Most a toronyépítők is észrevették a város falain integető hitveseiket, és ugyancsak kiáltozni kezdték azok nevét: – Krisztina! Margit! Ilona! Maristella! – már amint abban az időben a férfiak feleségüket nevezték.

És a fatorony tovább emelkedett a falak felé, hogy azon át majd megostromolják a várost a tatár köhajtók.

Orland, Demeter, Móric, Miklós, Tamás és Herbert hordozták hátukon a gerendákat, mint megannyi fanyűvő medvék, amelyek az emberek fölötti bosszúságukban az eleven fákat szokták megnyúzni az erdőkben. A tatároknak volt gondjuk arra, hogy Esztergomot megostromlása előtt kikémleljék, és Orlanddal, Demeterrel, Móriccal, Miklóssal, Tamással és Herberttel közöljék Krisztina, Margit, Ilona, Maristella farsangi dolgait, amíg férjüket rabszíjra fűzve hajtotta maga előtt a tatár. És ezektől a hírektől felborzolódtott a férfiak sörénye, mint a vaddisznók hátán a sörték. Tébolyult lett a szemük, mintha megálmodták volna mindazt, ami a feleségükkel történt a védett városban, mialatt őket a tatár nyomorgatta. És mikor nevüket hallották kiáltozni a bástyáról, olyanformán visített a fülükbe az asszonyok hangja, mint keringő dögkeselyű kiáltozását hallgatja a halálosan megsebesedett vadállat, amelyben már csak annyi ösztön van, hogy a keselyűt megölje előbb, mielőtt az felfalná őt. Ezért hát szíjas karral, nekivetemedett lábbal, halálosra marcangolt szívvel vonták, gurították, tépték, vágták a toronyépítéshez való gerendákat a város megostromlásához, és a bűnbánó, lelkiismerettől furdalt asszonyok mégsem engedték a nyilasoknak, hogy férjüket megnyilazzák.

– Éppen ez mutatja bűnösségüket – mondta a fehér köpenyeges templárius, aki valami másvilági hatalom révén a tatárok között megjelent, és onnan intézte Esztergom megvétele.

Orland, Demeter, Móric, Miklós, Tamás és Herbert hitelt adtak a templárius szavainak. Igen, ha ártatlanok volnának a hölgyeitek, akkor védenék magukat a gyanú és a halál ellen.

Csak egyetlen férfi akadt az esztergomi asszonyok háromszáz férje között, aki nem kételkedett felesége ártatlanságában, akármilyen híreket is terjesztettek a foglyok között a tatároktól felfogadott emberek a védett városba menekedett asszonyok erkölcséről. Miklósnak hívták ezt az egyetlen férfiembert, gróf volt Zemplénben, onnan hajtották maguk előtt a tatárok. Ő nem segített a toronyszörnyeteg létrehozásában, amely torony Esztergomba menekedett felesége pusztulását jelentené. Ugyanezért a tatárok Budiács nevű szolgája lábához láncolták kezénél fogva a grófot, de még ez a megaláztatás sem tudta megtörni a felesége hűségében bizakodó férfit. A tatárok tehát a templárius lovagot küldték ki, hogy a templáriusok Ázsia véghatáráig elismert eszélyességével győzze meg Miklós grófot felesége magyartalanságáról. A templárius el is mondá Miklós grófnak a leckét, amelyet a lovagrend orléans-i Consulamentumjában tanult vala a némberek hitványságáról. Ez a tanítás olyanformán volt kigondolva, hogy annak hallatára két lábra kellett emelkednie még a buta, erdei hím medvének is, csak Miklós gróf maradt közönyös – így felelt a templárius szavaira:

– Én és Budiács szolgám nagyon jól tudjuk a magunkét a grófné állapotáról. Ő megmaradott házasságában is hajadonnak, mert méltó akart lenni hozzám, aki ifjúkoromban a Szentföldön is jártam.

A templárius bólintott.

– Ez lehetséges, mert mostanában mind ilyen tartózkodóak a várgrófnők a szentföldi lovagok ellenében, mióta azok a Szentföldről ama betegségeket hazahozták. De tudtommal se Wsewolodovits Mihály, a kijevei herceg, se Romanovits Dániel, a gácsi herceg, akik a tatárok elől menekülve, Esztergomba vergődtek: nem tartoznak a fogadalom alá, mert nem jártak soha a Szentföldön.

Miklós gróf azonban áhítatosan felelt:

– Amíg szolgám mellettem van, addig nem veszem el lelki erőmet.

A templárius tehát Budiács megtérítését tette most feladatául, és arra akarta rábírni, hogy hagyja cserben urát. Az egyszerű szolgára hatottak is a templárius tanításai, mert még azon az éjszakán egy szekercével elvágta lábát, amelyhez gazdája volt láncolva, és fél lábon elmenekült az erdőségbe. A magára hagyott Miklós gróf, miután nem akart meggyőződni azokról a rágalmakról, amelyeket feleségéről a templárius híresztelt: ugyanazon az éjszakán Zemplénnek vette az útját. Ilyenformán kárba vezett minden szó, amelyet Roger az orléans-i lovagrendben tanult az asszonyok ellen.

A tatárok tornyát tehát tovább építették a fogoly magyar férfiak. Háromszáz asszony volt a városban, kétszázkilencvenkilenc bosszús férj idekűnn, és Batu egy napon jónak látta, hogy üzenjen az esztergomi háromszáz asszonynak, hogy ékszereikkel megrakodva vonuljanak színe elé. Az asszonyok azzal feleltek, hogy

odabent felgyújtották a várost. Igaz, hogy éppen ők ijedtek meg a legjobban, amikor a háztetők fejük fölött égni kezdtek. Fel és alá futkároztak az utcákon, némelyik még az öngyilkosságra is gondolt, mert a várból akkor sem jött segítség Simon gróftól, amikor a lángok minden háztetőt felmarcangoltak. A vár zárva maradt a tömérdek francia, angol és latin lovaggal, valamint az egyetlen asszonnyal, Egéziával. Miután még az asszonyi hangnál is messzebb hallatszó tüzlángok sem tudták megindítani a tegnap még olyan finomkodó és udvarias lovagok szívét, sőt az addig helytálló férfitpolgárok is eltűntek reggelre a falakról, nyoma veszett a púposoknak, sántáknak és más bénáknak is, akiket a fegyveresek nyilaik köszörlésére használtak, a háromszáz asszony elhatározta, hogy engedelmeskedik Batu parancsának. Kockára teszik életüket vérszomjas férjükkel szemben, akik az emelkedő toronyból éjjel-nappal szünet nélkül kiáltozták feleségük nevét:

– Krisztina, Margit, Ilona, Maristella!

De most már az asszonyok, elszárván magukat arra, hogy Batunál keresnek védelmet férjük bosszúállása előtt, nem viszonozták a férfiak mind dühödtebb kiáltásait. Csak egyetlen asszony volt a városban, aki a falakon, tornyokon járva még mindig változatlanul bízott egy férfinév varázsában.

– Miklós gróf! – kiáltozta földöntúli szerelemmel.

És éppen ő volt az, aki választ sem kapott, mert az említett Miklós gróf, szolgálja megürült rabláncával, már javában vándorolt vala Zemplén felé. A kijevei és a gácsi hercegek a várból jól hallhatták a grófné sikoltozásait, de magukban csak ennyit mondtak:

– Ez a hűség jutalma, szépasszony!

A halálra elszánták magukat a védelem nélkül maradt esztergomi asszonyok, de ékszereik átadására: nem. Mindegyik talált valamely rejtekhelyet, ahol eldughatta ékszereit; volt olyan is, aki a tíz körmével vájt gödröt a korom és hamu között, hogy ott elássa kincseit. Némelyek ludak begyébe eregették le gyöngyeiket, mint a tengeriszemeket. Mások elővették azokat a deréköveket, amelyeket nagyanyáik Jeruzsálemi Endre idejében lakozva viseltek testükön, míg férjük, vőlegényük a Szentföldön járt. Ezekbe az övekbe is sok mindent el lehetett rejteni. Csak egyetlen asszony rakta fel összes ékszereit: a fülcimpáknak örökké udvarló karikákat, a kezek szépségétől megmámorosodott karpereceket és a nyakat ifjú lovagként csókolgató láncokat. Mindenét magára szedte ez az egyetlen asszony, mert végre elhatározta, hogy tetszeni akar férjének, fogadalmat tett a leégett templom küszöbén, hogy férjének a felesége leend, ha a mostani nagy veszedelemből sikerül megmenekülnie. Mert még mindig nem volt arról tudomása, hogy Budiács, a hű szolga az elvágott lábát áldozta fel azért, hogy Miklós gróf továbbra is megmaradjon szent életű férfiúnak. (Nagy baj az, amikor egy szolga jobban szereti a gazdáját, mint annak a feleségét!)

És a következő éjszakán, mikor a falak alatt az ádáz magyar férjek belefáradtak feleségük nevének kiáltozásába, valamint kidültek a toronyépítésben, mély álomban estek össze, a háromszáz asszony kijött a városból, és alvó férjüket átlép-

kedve, átugorva, átaláltáncolva, hogy ezek a régen hallott szoknyasuhogástól nyögni kezdtek, mint valamely boszorkánynyomástól: az asszonyok a tatárok szekértáboráig jutottak, ahol a fehér köpenyeges templárius várakozott reájuk.

– Tehát feláldoztatok magatokat férjetekért? – kérdezte a lovag.

– A másvilági üdvösségünkért! – felelt egy asszony, akinek a legrosszabb híre volt a kerített városban, és férje egy járomszöggel várta, amelyet koponyájába akart illeszteni.

– A férjem megáhitott szerelméért! – mondá Miklós gróf felesége, aki még szerelmesebb lett férjébe, miután az alvók között nem léphetett át rajta.

A templárius elkomolyodott.

– Látom, hogy nem sajnáltad ékszereidet férjed megváltásáért.

– Még az ártatlanságomtól is megválok szívesen, ha ezzel férjemet megmenthetem – felelé a szépasszony, de a templáriusnak máshol járt az esze: Egéziánál.

A tatárok rövidesen végeztek az asszonyokkal.

Miután csak életüket hozták magukkal, azt vették el tőlük. Csak az ékszeres Miklós grófnénak kegyelmeztek.

– Nincs több asszony a városban – jelentette Batu kánnak Roger, a templárius. – Mind elvette megérdemelt jutalmát. Most már visszafordulhatsz, Batu, hogy idejében ott lehessél, amikor Dsengis kán birodalmán osztozkodni kell Szamarkandban Csucsi és Oktay fiainak. Az ázsiai főkán immár halott.

Batu bálványarca megrázkódott, mintha elnyelni akarná a templárius lovagot.

– Honnan tudod, hogy Oktay halott?

– Egy idomított saskeselyűnk hozta a hírt az Urál hegység ormairól.

De az ázsiai fejedelem nem hitt a saskeselyűben.

A templárius kénytelen volt megadni a nagy titkos jelet a kánnak: bal keze három középső ujját homlokára helyezte, amíg jobb keze mutatóujját felemelte. Ez volt a legnagyobb eskü.

És a győzelmes Batu kán most már egy percre sem habozott tovább, hogy seregeit visszafordítsa Ázsia felé.

...A templárius jelentkezett az esztergomi várban, és felkereste Egéziát, aki ott egy toronyba volt bezárva.

– Megígértem, hogy megmentem az életedet. Íme, a tatárok elvonultak Esztergom alól, most már semmi akadálya sincs utad folytatásának. Hová akarsz menni?

– A magyar király után, Dalmáciába – felelt az elpusztított veszprémi zárda fejedelemasszonya.

– Helyes. Odáig számíthatsz kíséretemre. De tovább nem, mert nekem előbb kell Ázsiában lennem, mint Batu lovasainak. Rendünk új tatár kánnal ajándékozta meg a világot, aki majd tovább folytatja a harcot Róma ellen. Siess tehát, Egézia.

– Megcsókolhatlak köszönetem jeléül? – kérde most sohasem tapasztalt ellágyulással a zárda fejedelemasszonya.

A templárius lovag mogorván felelt:

– A mi rendünk törvényei közé tartozik az is, hogy köszönetért nem teszünk semmit. Csak azt cselekedjük, amit jónak látunk. Csókolódzni pedig mi egymás közt szoktunk, férfi a férfival, testvér a testvérral. Nő ajka nem érintheti még csak a kezünket sem, nem beszélve testünk többi megszentelt helyeiről, hátunkról, keblünkéről és arcunkról.

– Miért mentettél tehát meg az esztergomi asszonyok sorsától? Miért kellett egy egész tatárjárásnak megállania, hogy én biztonságban legyek? – kérdezte Egézia, és a két szemével feleletet parancsolt.

A templárius azonban nem felelt, csak hátat fordítva mormogott:

– A nap leszállott. Nem szabad néemberrel szóba állanom.

– Remélem, lovag, azért cipeled magaddal a fejedelemasszonyt, hogy alkalmas időben megegyed? – szólt egy napon a templáriushoz az a fejszés magyar, akit a lovag vezetőnek fogadott fel a bakonyi utazásban.

Ha nem jártak volna a Bakony kellős közepén, a templárius bizonyára kardjával felel vala a vadállattá sülyedt bujdosónak. Ellenben kénytelen volt hallgatni, mert Orléans-ban ugyan lehetőleg minden világi tudományra megtanították, de azt még az orléans-i Consulamentum sem tudta, hogy a Bakony-erdőségben milyen utakon kell járni, ha se tatárokkal, se a tatároknál is elkeseredettebb magyarokkal nem akar találkozni az utazó.

A fejszés magyar – egy bozontos szörnyeteg, aki a hideg időjárás miatt nyomban testére húzta a farkasok bőrét, ha itt-ott sikerült egyet leütnie – mind villogóbb szemtekinteteket vetett Egézia, a veszprémi zárda fejedelemasszonya felé. A főnöknő, társnőit Esztergom ostrománál elveszítvén, egyedül húzódott meg azon a kétkerekű kocsin, amelyet a templárius szerzett számára, meglehetősen elgon-dolkozva hallgatta a baltás kalauz szavait:

– Tudod, lovag – mesélte a jó szolga, ha itt-ott pihenőt tartottak, és a tüzet élesztette, hogy meg ne fagyjanak a halálössé dermedt erdőben –, én nagyon bámulom a te ügyességedet, amikor leütöd az őzet, lenyilazod a nyulat és a szálló madarat, de én a te helyedben nem okoskodnék ennyit a mindennapi élelem megszerzésével. Itt van a fejedelemasszony, legalább egy hétig megélhetnének a húsából. Sokkal jobb volna elfogyasztani, amikor még szép, kövér, húsos a teste, mint későbben, amikor a fáradozások és viszontagságok miatt leromlik, megkeményedik, megszijasodik, meginasodik, mint valamely öreg tehéné. Ne fáraszd magad, lovag, a vadgalambok nyilazásával, amikor itt van a kész pecsenye. Én úgy megsütném az asszonyt, hogy a nyálad is kicsordulna a gyönyörűségtől.

A templárius a nyeregben szundikált.

– A saját feleségemen tanultam ki a sütést és a főzést – folytatta a jó szolga. – Igaz, hogy öregasszony volt már szegény, amikor Fehérvárról eljöttünk a tatárok elől. Nem akart semmi rábeszélésre a városban maradni. Mondtam neki, hogy: már vénecske vagy, kedves, ne félj a tatároktól, nem fognak megkívánni, ne félj a tatárok feleségeitől sem, nem vágják le orrodát féltékenységből, hogy elcsúfítsanak. Az asszony mindenáron velem akart jönni a bujdosásba. Hát azután megettem, amikor mindenből kifogytam. Nagyon jó asszony volt, nem ellenkezett, nem védekezett, sőt, előre kitanított arra, hogy kell a májat, vesét, szívet kellőképpen elkészíteni, hogy a vadhagymával az kellő ízletességet nyerjen. Figyelmeztetett, hogy az epéjét meg ne egyem, vessem azt a vadállatoknak, amelyek folyton a nyomunkban jártak. Alig volt valami epéje a kedvesnek.

Ezen aztán úgy elszomorodott az erdei vezető, hogy darabideig csak a fejét lóbálta. Az emlékei úgy meghatották, hogy még könny is csurrant a szeméből.

– Úgy látom, nem vagy egészen rossz ember – dörmögte a templárius. – Hány hónapig éltél a feleséged húsából?

– A tél nagyon hosszúnak ígérkezett, amint ezt már előre megállapították a papok abból az üstökösből, amelyet három esztendő előtt láttunk, valamint az állandó napfogyatkozásból, amely a tatárok közeledését jelentette. Takarékoskodnom kellett tehát a hússal. Egy barlangban rejtettem el kellően besózva, megfűstölve, hogy akárki megehetné volna. De valaki valamiképpen kileste a dolgot az erdő sűrűjéből, és másnapra ellopták tőlem a saját feleségem húsát. Rosszak az emberek, itt a bujdosásban nincsenek tekintettel a legszentebb családi érzelmekre sem.

Az emberszörny most hirtelen megállott, és a dermedt sírbolt hangjaira figyelmeztet. Azt csak az ő vadállati fülével hallhatta, hogy valahol az erdő mélyében emberek járnak, fát vágnak.

– Nem jó lesz arra mennünk – súgta a templárius felé. – Bizonyosan elvonnék tőlünk a fejedelemasszonyt, mert azt minden bujdosó tudja, hogy az apácák és papok húsa a legízletesebb. Az egyházi embereken, szent életű nőknél valóban finom püspökfalat található. Nem, kutyák, nem esztek a fejedelemasszonyból! – mondta az emberszörny a messziség felé fenyegetőzve. – Nem adom a fejedelemasszonyt!

A templáriusnak tehát ugyancsak nyitva kellett tartania a szemét, hogy az emberévővé süllyedt bakonyi bujdosótól Egéziát megőrizze. Kardját egy percre sem dugta hüvelyébe, éjszakára mindig megkötözte a vezetőt, hogy az el ne csábuljon az álomba merült fejedelemasszony láttára.

– Bolond vagy, lovag – mondta a bakonyi, miközben egykedvűen tűrte, hogy a templárius a fa derekához láncolja. – Magadat fosztod meg a legnagyobb élvezet-től, amikor nem kóstolsz emberhúst. Mindig azt ennéd, ha egyszer megízlelnéd. Az én apám, aki már a századik esztendejét tapossa, minden esztendőben meg-eszik egy fiatalembert, azért él olyan sokáig. Régebben asszonyhússal élt, de most, mióta tatárrá lett, jó példával kell elől járnia a tatárok előtt; csak férfihúst eszik.

A templárius maga rendszerint járkálva töltötte a téli éjszakát, ha csak valamely barlangra nem akadtak, amelyet megfelelően el lehetett torlaszolni a vadállatok és az emberek elől. Egézia az ilyen éjszakákon még fészülni is ráért, és egyéb női dolgoknak is tudott időt szentelni, így például megvarrta köntösét. A templárius álmában akarta megpillantani a jövőt, míg az emberevő a szabadban aludt. Olyan szaga volt, mint a farkasnak, azért az éjjel járó állatok elkerülték. De egyébként is mindig tüzet rakott, nem sokat törődött vele, ha egy darabot föl-égetett az erdőből. Reggel úgysí tovább utaztak, új fák, új erdők jöttek, és még mindig nem akart véget érni az erdő.

...Egy alkonyattal a templárius Egézia társaságában egy kopasz hegyre ment, és onnan körülnézett.

– A régi egyiptomi tudomány szerint erre kell lenni az északi Sarkcsillagnak, emerre meg a Déli csillagnak – mondá, amint szabályszerűen megállott a hegy-csúcson, és kiterjesztett karjaival a nevezett csillagokat kereste a reménytelen égboltozaton.

A csillagok nem mutatkoztak a hóterhű felhőn, de Egézia éles szeme a messzi-ségben mégis észrevett valamit, amit még az orléans-i egyetemet végzett templárius sem láthatott: a tihanyi kettős tornyot. A kettős torony csak egy látományszerű pillanatra volt látható, aztán eltűnt az alkonyatban, de Egézia jól megjegyezte magának az irányt.

Erre bizony nagy szükség is volt, mert az emberevő azon idő alatt, amíg ők a hegyet mászták, elhajtott a kétkerekű kocsival, nem ért rá a fejedelemszorongó megevésére várakozni. A templárius nyomban a hűtlen vezető felkutatására akart indulni, de Egézia nem merészelt egyedül maradni.

– Előbb-utóbb meggyilkolt volna ez az ember. Nem mert a szemem közé nézni, hátulról méregetett mindig, hová sújt a fejszéjével – mondá a fejedelemszorongó.

A templárius indítványára egész éjszaka mentek, mert a lovag azt vélte, hogy az emberevő cimborák keresése végett tűnt el. Egézia húsa bizonyára más ember-evőknek is megnyeri tetszését, akiknek a szörnyű fogaik között nyüzsögni kezde-nek a húsférgek, amikor egy szent életű nőről hallanak; sietni kellett, és ugyan-ezért a lovag hátára vette Egéziát.

– Mivel háláljam meg, hogy nem engedté megenni? – rebegte a fejedelemszorongó. – Mivel hálálhatom meg, hogy gondomat viselted, amikor hazát, királyt, nőt, gyermeket szoktak elhagyni a férfiak, hogy a maguk életét megmentésék?

– Figyelmeztetek, hogy a mi rendünk szabályai szerint nem szoktunk cselekedeteinkért hálára számítani – felelt a lovag. – Aki hálát vár: csodát vár, mint a nyavalyatörősek. De mi egészséges férfiak vagyunk. Megmentettelek, mert éppen Magyarországon volt dolgom. És most ne beszélj, mert úgy érzem, hogy vadállatok vagy emberek jönnek mögöttünk az erdőben.

A lovagot most sem csalta meg a hallása. Valóban a megugrott vezető közelgett néhány barlangi cimborájával. A templárius kivonta hosszú pallosát, és az elszörnyedt bujdosóknak végleg elvette kedvüket az emberevéstől.

Fáradtan tette hüvelyébe kardját.

– Mit ér az? Itt már megszokták az emberhúst, harminc év múlva is élni fognak vele a szerencsétlen magyarok – mondá a templárius jövőbe látóan.

A tihanyi kolostor ugyan telve volt menekülőkkel, de a kolostor gazdái, a minoriták között akadt egy szerzetes, aki vándorlásaiban Orléans-ban is megfordult, így tudomása volt a templárius kilétéről.

– Merre jár a király? – kérdezte a lovag, amikor az öreg szerzetessel felkúszott a toronyba, hogy ott egymás között beszélgessenek.

A minorita alázatos mozdulatot tett.

– Tudom, hogy hiába mondanám neked, híres Roger lovag, hogy a király rejték-helyét senkinek sem árulandjuk el. Elmennél tőlünk a tatárokhoz, és őket kérdeznéd a király után. A király Spalatóba menekült, nem is annyira a tatárok, mint inkább a magyarok elől.

– Igen, hallottam ilyesmit – mondá az idegen lovag körülnézve az alatt elterülő Balaton nádasain és a távoli hegyeken, amelyeken váracsákak lapultak meg, mint a veszedelmet sejtő gyermekek. (Meddig állhatnak helyükön ezek a várak, ha a tatárok elindítják ellenük a tatárrá lett magyarokat, a rabszíjra kötött magyar foglyokat?)

– A királyt már a tatárok érkezése előtt szédalmozdították az országban. A kunok letelepítése volt az oka mindennek, pedig a király csak azért hozott be kunokat, hogy a maga védelméről gondoskodjon. Kellott neki megbízható katonaság a lázongó magyarokkal szemközt. Pest utcáin a nép egybecsoportozván kiáltozta: „Harcoljon a király a tatár ellen a kunjaival, akiknek a mi jószágainkat adományozta.” Majd a magyar urak kiadták a jelszót: „Haljon meg a király keresztfia, Kuthen, a kun király, ő az oka országunk pusztulásának!” Így aztán meg is halt Kuthen és a király most már védelem nélkül maradt a tatár és magyar ellen. Ezért kellett kimenekednie az országból.

– Van pénze a királynak? – tudakozódott tovább a lovag.

– A mi tudomásunk szerint annyira kifogyott a pénzből, hogy a rutén Mladik kölcsönzött Bélának harminc aranymárkát, hogy folytathassa útját Pannonhalmára, ahol viszont a kolostorból nyolcszáz márkát kapott királyi levél ellenében.

– Tehát hogyan menekedett meg a király a tatárok és a magyarok elől?

– Az Árpád-királyokra az angyalok vigyáznak Szent István óta.

A templárius türelmetlen mozdulatot tett.

– Arra felelj, ki mentette meg a királyt! Kun, tatár, osztrák?

A minorita ájtatosan az ég felé vetette a szemét.

– Hál' Istennek, magyarok voltak, akik a királyt a mohi csata után megmentették. Néhány magyarban mégiscsak felébredt a hűség az árpádi vér iránt, és lovukat átadták a kétségbeesett királynak. Háromszor mentették meg futamodásában. Először Rudacs két fia: Don és Barnabás, ama Fay nemzetségből, adták át lovukat a gyalogos királynak, hogy az elmenekülhessen. A Fay nemzetbeli két ifjú gyalogszerrel futott a király mellett, és utat vágtak neki a tatár lovasok között. Másodszor Pest alatt, de meg a tatár nyilak záporában ama lwanka-fi András mester, Gyimes nemzetségbeli, engedé át a maga lovát. A harmadik önfeláldozó vala Ernei királyi főlovászmester, akit aztán a tatárok jól helybenhagytak egy dunai nádasban.

– Tehát mégis akadt még régi magyar erkölcsű, ázsiai jellemű férfi ebben az elzüllött országban? – dörmögte a templárius. – Nagy kár, mert a magyarok ezt nem érdemlik meg.

Az öreg szerzetes az aggság reszkető hangján esdekelt:

– Nemes lovag, akinek hírét mindnyájan ismerjük, akik valaha megfordultunk határainkon túl, kérve kérlek, ne bántsod most a magyarokat. Porig megaláztatott ez a nép a maga eltévelyedettségében, erkölcstelenségében és istentelenségében. Nézz körül a toronyból! Amerre a sasszemed elröppülhet: a járatlan nádasokban, az erdők bozontjaiban, a hegyek vad viharjaiban és a mocsarak lábolthatatlan saraiban hazájukban hontalanná vált magyarok rejtezkednek, hogy éhséges üvöltésükkel elriasztják maguk körül még a vadállatokat is, és jajgatásukra irányt változtat a jeges vadkacsa, amely a Duna felé akarna repülni a Balatonról; még a halak is, melyeket szívteleneknek mondanak, a befagyott vizek mélyében, nyugtalanságukban elmenekülnek a levegős lékektől, amikor a magyarok siralmát meghallják.

– Emberevő vadak! – mondá megvetéssel a templárius. – Maguktól csak annyit tesznek, hogy fölfalják egymást, de mozdulásra képtelenek. Azt várják, hogy a király, akit hűtlenül elhagytak, majd csodát tesz a kedvükért. Ezékiel türelmével kieszközli, hogy Sennacharib serege hagyja el országa földjét, mint egykor Izraelt elhagyá a pogány.

– Ó, lovag, tekintsd koromat, sok mindent láttam, tapasztaltam azon sok évtized alatt, amely úgy gyűrűzik elmém körül, mint a fagyűrűk a legöregebb bakonyi fában. Én négy Árpád-királyt láttam e toronyból. Láttam III. Bélát, aki szent fogadalmát a Jeruzsálembé menetelről András királyunkra hagyta. Láttam András király szentföldi lovagjait e kolostorban tanyázni, a Szent János-, a Sámson-, a Lázár-lovagokat. Láttam szerencsétlen Imre királyunkat és a sorstól valóban anynyira elszerecséltenedett IV. Bélánkat, mintha valóra kezdene válni ama búskomor jóslat Árpád vérenek elhullásáról. Istenfélő volt mindig a nemzet.

A templárius vállat vont.

– Ti így mondjátok a ti históriátokat. Mi Orléans-ban úgy tanultuk, hogy királyaitoknak mindig a római pápák parancsoltak. Álkirályok, ködkirályok következtek egymás után a magyar trónuson, akiknek a pápai követek, a Jakab kardinálisok adák át a parancsolatokat. Mit lehetett várni ilyen királyoktól, akik az Új-Babilon, Szent Péter egyházából Baál templomává süllyedt Rómából várják a leveleket, hogy azoknak engedelmeskedjenek? A mi tudósításaink szerint két ember volt ebben az országban, akik a mi szíveinknek kedvesek voltak. Az egyik vala Dienes nádorispán, aki a római pápa parancsai helyett a zsidók és izmaeliták tanácsait követé az ország megmentésében, de ezért megveretett; a másik igaz férfi lett volna Sámuel, a kamarai gróf, akit szakadársággal vádol vala Róma, mert elmulasztotta a céltalan szentföldi hadjáratot, és ezért az egyházból kizáratott. A gyöngye király egyik hívét sem tudta megvédelmezni a bálvány-városból jött büntetések ellen. Most aztán fordulhat a királyotok Gergelyhez, a római pápához segítségért. Az majd segíthet rajta, ha ugyan Fridrik császár azóta be nem vonult hadaival Rómába.

– Látom, hogy nagy a te tudományod, lovag – mondá engesztelőleg a minorita –, még vándorlásodban sem felejtéd Orléans-t. Ezért nagy a ti hatalmatok, hideg észjárastok és a bölcs önmegtartóztatástok miatt.

– Talán emberevővé váltam volna köztetek? – kérdé gúnyosan a templárius.

– Imádkozni fogok érted, hogy okosságod jóssággal párosuljon – ígéré a minorita, amire a lovag otthagya a tornyot, mint az ördög szokott elmenekülni a tömjénfüst elől.

A templárius neveltetésénél fogva szeretett mindent tudni, ami körülötte történik, azért nem soká merengett a kolostorban, hanem kardja élet egy hajsza elvágása által kipróbálván, kiment a megerősített falak közül, és leballagott ama nádasok felé, ahonnan füstoszlopot látott fölszállani. És valóban: nem csalódott, a nádas mélyében mozgalmas életre talált: környékbeli menekültek rejtőzködtek itt, és most a leereszkedő alkonyati időt arra használták föl, hogy halat főzzenek a bográcsban. Urak és asszonyok voltak itt olyan bundákban, amelyekért a tatár nyomban megölte volna őket. A várjobbágyok elszemtelenkedtek, mint az őszi legyek: azzal fenyegették uraikat, hogy ha nem kapnak a hallakomából, elmennek tatárnak. A túlsó partról néha felhangzott egy-egy üvöltés, amelyről nem lehetett tudni, hogy farkastól vagy farkas fogta embertől származik. A lakomázók azonban nem sokat törődtek a másvilági hanggal, igyekeztek jóllakni, mert ki tudná, hogy mikor jutnak megint hozzá, hogy bendőjüket megtömjék. Olyik várúrnő elárulta alacsony származását, mert a halak szálkáit egyszerűen a markába köpte. Mások lenyelték vala a szálkát, vörösen köhögtek, fuldokoltak, és arra kérték a szomszédjukat, hogy a hátukat veregesse. – Egyél emberhúst, abban nincs szálka! – mondá a kelletlen szomszéd.

A templárius, mint önmegtartóztatásban gyakorlott férfi, elfordult az urak és cselédek e halfalásától. Továbbmendegélt a nádas szélére, ahonnan a túlsó partról kompon, dereglyén jöttek alattomos, csempészképű, szájra lakatolt bajszerű, sötét képű emberek, akik gyékénykosarakban, asszonykötényekbe csavarva mindenféle élelmiszert vittek a kolostor felé, hogy azt ott a menekülőknek eladják. Ki tudná, kit öltek meg a portékákért?

A templárius egymagában állott a tóparton, azért egyik-másik csónakos titkon mellésompolyodott, és alattomosan kérdezte, hogy a lovag úr nem vásárolna-e pecsenyének való húst.

– Nézd meg, uram – mondá egy vakmerőbb, amint dugdosott holmiját egy rongyos szoknyadarabból kicsavarta. – Friss és jó szagú ez a hús, hogy egy püspök is megehetné. Nézd, milyen gyenge, rózsaszínű, akár a csirkéé. Ha pedig megkóstolnád: édesnek találnád, mint a mézet. A múltkor is vett belőle egy János-lovag hat fontot, uram, és mind a hat fontot együltében megette.

A templárius nem ismerte a borzadást, ezért szemügyre vette a húst, bár azon nyomban észrevette, hogy nem néglábúból, se nem szárnyasból való.

– Hol vetted ezt a húst?

A csempész elhúzta a szája szélét.

– Ahol a többi szegény ember. A tatár tábor mögött a harcosok asszonyai mostanában azt találták ki, hogy gyermekeiket korán meg kell tanítani a vitézi életre. Ezért botokat adtak a tatár gyermekek kezébe, hogy a fogságba jutott magyar gyermekeket a botokkal agyonverjék. Ezt a gyermeket, akinek húsát kínálok, egy botütéssel csapta agyon egy tatár suhanc. A tatárok nem érzik az emberhús ízét, azért miránk, szolgálra bízzák a húskok eladását.

A templárius egy szót sem felelt, csak hosszasan felejtette a szemét a húske-reskedőn. Az erre elkotródott.

Csak jó távolból kiáltott vissza:

– A városokban a mészárosok mindenütt emberhúst árulnak! Nekik szabad, nekünk nem szabad?!

A lovag aztán elgondolkozhatott az igazságnak ezen a beosztásán.

Egázia talált szent életű menekvő nőt a tihanyi kolostorban, akik fejedelemasszonyként vették körül a veszprémi zárda főnöknőjét. Ruháit kimosták a tó vizében, amely víz a túlsó partokról mindig hozott magával véres hullámokat, mintha a tatárok rugdalták volna sarkantyúikkal odaát a vizet. Valamely ágyfélébe fektették vala a Bakony bujosóját, és könnyeikkel öntözték testét, amely valamely csoda folytán megmenekedett a vadállatok és a vad emberek fogaitól. Egázia is azt hitte, amikor megint tiszta életű nők között találta magát annyi idő elmúltával, hogy vele valóban valamely kegyelmes csoda történt vala. Ezért szívesen és jószágosan megérintette kezével azokat a jámbor nőket, akik előtte letérdepeltek, hogy lelki és testi betegségeikből meggyógyuljanak.

A templáriusról és annak bakonyi szerepléséről természetesen szó sem esett itt a hívők csapatában – abban az időben is jobban esett bízni a csodákban, mint arra magyarázatokat keresni. Annál nagyobb volt tehát a fejedelemasszonyuk körül édesded szolgálatokat végző zárdahölgyek bámulata, amikor egy napon a templárius azt a rövid üzenetet küldé Egéziának, hogy itt van az ideje az indulásnak, elég volt a pihenésből. És a fejedelemasszony nem engedve zárdahölgyei siránkozásának, jajgatásának és térdepelésének, gyorsan engedelmeskedett az ismeretlen lovag óhajlásának.

A templárius a lova elvesztével megszerezte a kolostor vízhordó szamarát, és annak a hátára ültette Egéziát.

– A királyhoz igyekezel, főnökasszony, nem lehet tehát az időt mindenféle haszontalanságokkal tölteni.

– Bocsáss meg, hogy gyöngé nő merészelttem lenni néhány napig. Minden nő beteg szokott lenni, én sem vagyok kivétel. Milyen boldogok vagytok ti, férfiak!

A templárius oda sem hallgatott a gyöngéd szavakra, komor ránc volt a két szemöldöke között mindaddig, amíg a kolostor tornyai a hátuk mögött látszottak. Akkor így szólt:

– Azért kellett ilyen gyorsan elhagynunk a kolostort, mert biztos tudomásom van róla, hogy a tatárok már Székesfehérvárnál vannak, és Fehérvárt ostrom alatt tartják – dörmögé Roger, és tovább vizsgálta az eget ama vörösségek miatt, amelyekből rémült orcával szokott ébredni a holdvilág.

Egézia, miután Fehérvárott többször megfordult, igyekezett megnyugtatóni a templáriust. Elmondta, hogy a város átjárhatatlan mocsarakkal van körülvéve, amelyben lovas és gyalogos egyformán elsüllyed; azonkívül latin lovagok védelemezik.

A templárius legyintett.

– Ismerem a keresztes vitézeknek ezen maradékait. Nem értenek egyébhez, mint a hajítógépek kezeléséhez. A gyülekezetük Conventus Crucigerorum Sancti Stephani de Alba nevet viseli. Megvédhetik a várost, ha az olvadás is segít nekik – mondá a lovag a vizes, tavaszias, de még kőkomor erdőségben, amelyen áthaladtak.

Az erdőben fagally-feketeségű kezek alamizsnát kérve nyúltak ki a faderekak odvaiból. A fatetőn bolond ember lakott, aki makkal dobálta meg a lovagot és kísérijét. Mezíftelen asszony haladt át az erdőn, és bujaságában a legcsúfondorosabb kiáltásokat hallatta a bokrok közül a lovag felé. Tatár rabságból elmenekedett hajadonok tudakozódták az utat vissza a tatárokhoz, mert tizenöt napi járóföldre nem találtak valamirevaló férfit, aki egy falatot vetett volna nekik. Kiéhezett, farkas marta, magyar vágta férfiakkal találkozottak, akik ugyancsak az utat tudakolták a fehér köpönyeges, vörös keresztes, hatalmas lovagtól a tatárok táborá felé. „Vagy levágnak nyomban, vagy maguk közé vesznek.” Gyermekes szaladtak el tüskés bokrok mellett, amely bokrokon anyjuk tépett szoknyáját vélték megtalálni. Öreg emberek feküdtek az útra, és arra kérték a templáriust,

Öreg emberek feküdtek az útra, és arra kérték a templáriust, hogy egy kardcsapással végezzen velük.

– Mennyit ér a vészben, bajban, nyomorúságban egy férfi! – sóhajtott Egézia. – Most már nem csodálom, hogy a szegények jobban szeretik egymást, mint a gazdagok. Mondd meg, szeretsz-e már legalább?

A templárius horgas orrával szimatolni kezdett, és a fejedelemasszony kezét eltolta magától, hogy kardját kivonhassa.

– Már megint azt az átkozott tatárszagot érzem! Állatok hulladékával tüzelnek, holott itt van az erdő.

– Ha meg kell halni, együtt haljunk meg – rebegte a szent nő.

– Nekem Turkesztánba kell menni, nem pedig a pokolba – felelt vállat vonva a lovag.

...Az erdőszélen magyar katonákra találtak, akik rablók módjára rohanták meg a két menekedőt, és a templáriusnak nemcsak kardját kellett használni, hogy testi épségét megóvja, hanem többször kellett elkiáltania a templáriusok varázsígét is.

– Jah-Allah! – kiáltván harmadszor, míg végre a harmadik kiáltásra előjött a katonák vérszomjas csapatán át a tagbaszakadt, farkasnyakú, de pogány képű férfiú, akinek pallosa hasonlított a templáriuséhoz. Inkább izmaelitához hasonlított a vezér, mint magyarhoz; Egézia borzadva dugta arcát a lovag köpönyege alá.

– Én már ugyan régen kiváltam a hatalmas lovagrendből, mióta hagyttatok, hogy Gergely pápa kitaszítson az egyházból, de a vészkiáltásodat mégis meghallottam – így szólt a pogány, és a katonákat hátraintette.

A templárius, hallván e szavakat, habozott, hogy egy lovagrendi szakadárnak megadja-e a titkos testvéri jelet, de a kegyetlen képű magyar most már magától illesztette hüvelyk- és kisujját homlokához, mire az orléans-i lovag sem tehetett egyebet, mint hogy viszonozza a rejtett üdvözlést. (Különben is életveszélyben volt.)

– Honnan jössz? Ki vagy? – kérdezte most csöndesebb hangon a pogány.

– Roger vagyok. A többit tudnod kell, ha rendünk esküjét valaha megtanultad.

A pogány képű magyar vezér most már arra kérte a templáriust, hogy vonulna vele az erdőbe, ahol is elvégezhesse azokat a ceremóniákat, amelyek találkozáskor egy consulatusi rangot viselő templáriust két világrészben megilletnek. A magyar vezér itt megcsókolta az orléans-i lovag hátgerincét, köldökét, száját, és a következő vallomást tette:

– Habár nem tekintem magam a lovagrendhez tartozónak, mégis meggyónok neked. Én Sámuel kamarai gróf vagyok, akit Gergely pápa eltiltott az úrvacsorától. Most, hogy a királynak és a pápának kedvében járjak, visszatérek Magyarországra, hogy megbüntessem mindazokat, akik a magyarok közül a tatárokkal cimboráskodtak, megbüntessem azokat, akik apácákat és papokat megették. Így remé-

lem a pápa és a király bocsánatát elnyerhetni, amiért kikeresztelkedett izmaelita létemre tovább is barátkoztam a zsidókkal és a hozzájuk hasonlókkal.

A templárius fagyosan hallgatott.

– Tehát te ölni mégis ama nép közé, amelyet amúgy is dúl a tatár? – kérdezte hosszabb hallgatás után.

– Istenfélelemmel végzendem dolgomat, hogy a saját veszendő lelkemet megmentsem – felelé Sámuel gróf.

– Miután rendünket a pápa kedvéért már amúgy is elhagyád, feloldozásomra nem lehet szükséged. De a mindnyájunkban lakó istenség és a Rend hatalmánál fogva azt parancsolom neked, hogy ne háborgass utamban.

Sámuel kamarai gróf ezt megígérte:

– Sőt, meghívlak téged és hölgyedet étkezésünkhöz.

– Attól félek, hogy emberhússal traktálsz – dörmögte a lovag.

– Eltaláltad. A katonákban ébren kell tartani a vérszomjat. Egy zsidót fogtunk délután, és megaprítottuk gulyásnak.

A templárius azzal tért ki a meghívás elől, hogy útja sietős. És valóban meglehetősen sietséggel vonult az erdőn keresztül, amelyet itt-ott ezüst tavacskákkal öntöztek be a hold sugarai.

– Úgy nézem, darabideig tatárrá kell lennem, hogy átjuthassunk azokon a magyar vármegyéken, amelyek már régebben tatárokká lettek, hogy életüket, vagyonukat, házukat megmentsék – mondá egy alkonyattal a templárius, midőn az erdőből kimenne, körutat tett a vidéken, mialatt Egéziát egy barlangban rejtette el, és a barlang bejáratát a maga módja szerint eltorlaszolta. Egézia sem tudott volna onnan kijönni, de viszont őhöz sem juthatott vala senki. Még kígyó sem, amely most, Böjtmás havában – márciusban – még javában alussza téli álmát.

A zárda-fejedelemasszony ugyan egy másodpercig sem gondolt arra, hogy a templáriust valamely komoly veszedelem is érhetné a tatár és a magyar Dunántúl vidékén, csak éppen az emberevökké vált erdei bujdosóktól félté pártfogóját, mert hiszen ebben az időben éppen úgy elrejtették vékony gallyakkal a gödröket az utasok, menekedők részére, mint a vadorzók szokták az őzeknek és tudatlan szarvasoknak. A templárius hatlábás, rőfnyi vállas és harang öbléhez hasonlatos mellű férfiú volt – egy hétig is megélhetett volna testéből valamely kiéhezett család. Kövekkel, amely fegyverekkel e korban szívesen védekeztek az emberek ellenségeik ellen, a bástyákat és fatornyokat is meg lehetett döntení a kerített városok falain, ugyancsak agyon lehetett verní egy gödörbe zuhant embert.

– Remélem, nem félsz a jövődötől, Egézia? – kérdezte a templárius, miután darabideig a tölgyfa mozdulatlanságával aludt a kiállott fáradalmak után.

– Semmitől sem félek – nyugtatá meg pártfogóját az apáca. – Istenben való hitem nem hagyott el akkor se, amikor élve eltemettél a barlangban. Szeretném, ha egy lombos gallyat törnél vagy vágnál, amellyel a barlangot kisöpörjem.

S az alkony vöröslő világosságánál nem messzire hintálta avas, tavalyi szoknyáját egy tölgyfa. Miközben a lovag kardjával alkalmas gallyat metszett, a fatetőről lepottyant egy hiúzborbe öltözött ember, és nyögve elterült az avaron.

– A fészke alól vágtad ki a gallyat! – kiáltotta már félig vadmadáréhoz hasonlatos hangon. – Egy esztendeje laktam a fán, és senki sem háborgatott.

A templárius megszokta már a földön fetregő embereket, akik kínjukban minden emberi nyelvet elfelejtettek, és a vadak hangján beszéltek. Egykedvűen hallgatta tehát a falakó panaszait.

– Örülj, hogy engem látsz, mert fészkekre többé nincsen szükséged. Hazamehetsz falvadba vagy városodba. És vigyél magaddal minden bujdosót, akivel az erdőkben, faderekakban, barlangokban találkozol. A királyotok rendelkezett így.

A templárius ezzel odadobott egy kutyabőr darabot az embertelen formájú ember elé, mire az most már érthető nyelven szólalt meg:

– Várispán voltam Segesdvárban. Megtanultam az írást és olvasást. Hadd látom, mi van a királyi pecsét felett! – És mohón olvasni kezdett az alkonyban.

A királyi pecséttel ellátott iratot pedig Batu kán íratta a fogoly magyar papokkal, és a pecsétet a mohi pusztán elesett királyi kancellár zsebéből szerezte meg. Íratja vala a tatár az összes bujdosóknak, elmenekedetteknek és rejtőzködőknek, hogy a tatár kutyák dühe és vadsága miatt ne féljenek, és házaikba, falvaikba, városaikba sürgősen visszatérjenek, hogy a földek megművelését, a vetések és egyéb mezei munkák elvégzését vállalhassák. A király – mint írta – bizonyos okból elhagyta táborát és sátorát, de egy ütközet után mindent visszavesz, miután ellenségei fejét bezúzza.

A fészkeben megbolygatott magyar hangosan kezdett ordítani örömében. Kezet akart csókolni a templáriusnak, de az elhárította magától.

– Majd a papodnak csókolj kezet, te szegény magyar – mondá, és többé ügyet sem vetett rá, hogy az állatbőrbe öltözött bujdosó hangos kiáltásával fölveri a mondatermő, félsötétben reszkető erdőséget. Neveket kiáltozott, amelyeket a templárius sohasem hallott, és sohasem látott erdei emberek bújtak elő a bokrok, sűrűségek olvadékony tavaszodásából.

Egézia a hegyoldalon lévő barlang szájából mozdulatlanul szemlélte a vadállattá vált emberek gyülekezését a hegy lábánál, amíg az alkony a völgybe ért, és alant olyanformán kezdtek énekelni, mintha búcsúra készülődnének.

– Miért küldéd ezeket az embereket a tatárok közé? – kérdezte a visszatérő templáriust.

– Azért kell nekik visszatérni, mert a tatárok nemcsak meghódítani akarják ezt az országot, de megtartani is akarják. A nép dolgozzon tehát. Folytassa megszokott munkáját az eke, a kasza, az ásó. A csűrök és padlások ismét teljenek meg az emberek munkájával. Holnap Sopronba indulunk, ahová bírónak küldött ki vala Kaydán vezér.

Így szólott a templárius, és a barlang bejáratát alaposan eltorlaszolta. Ez az intézkedés nem volt fölösleges, mert amint a holdvilág elérte volna az erdők fehérítő koronáit, a bizonytalan világosságnál is többen a bujdosók közül eltálnak vala a barlangba, akik ott éjjeli menedéket és egyebet keresnek vala. Különösen az asszonyok és hajadonok kiáltozzák vala Egézia nevét még az éjjeli órában is.

– Szebbek és fiatalabbak vagyunk, mint te, kegyes fejedelemasszony! Engedd meg, hogy örömeire lehessünk a lovagnak, aki a király levelét kihirdette!

Egézia, bár szent életű, tiszta és ártatlan nő volt, makacsul összezárult ajakkal hallgatta a nők visításait a barlang előtt. A mázsás köveket úgysem tudták vala elmozdítani azok sem, akik apjukat, férjüket, testvérüket elveszítvén, új férfi pártfogásába kínálkoznak.

Nem akará meghallani még az anyák kiáltásait sem, akik a tatárok elől megmenekedett leányait kínálják vala a templáriusnak, aki az erdőrészben a leghatalmasabb és legmegbízhatóbb férfiú volt. És bár fölöslegesen volt még füstölt vad-disznója, amelyet a templárius tördőfessel szerzett vala, egyetlen falatot sem dobott ki a nyavalyások közé...

„Ha már az enyém nem lehet Roger, ne legyen senkié sem” – gondolta magában, és hosszú hajszálakat tépett ki fejéről, amely hajszálakkal az alvó lovag lábait összekötözte.

De a lovag amúgy is álmos volt, új erőket gyűjtögetett magában, és nem figyelt az özvegyasszonyok esdekléseire.

Egézia ráborult Roger hatalmas lábaira, és arra gondolt, hogy milyen nagyot tudna rúgni ez a láb az alkalmatlankodó nőkbe. Így múltott az éjszaka a búcsús ének, siralom, epekedés és panasz közepette. Hajnalban a szél zörgése költötte fel a lovagot.

– Fésülködj, Egézia. Bíróné leszel máma Sopronban.

A fejedelemasszony kilesett a barlang nyílásán. A holdtól és az éjtől, a magánytól és az éhezéstől szinte megtévelyodott asszonyok már eltakarodtak onnan.

A tatárok bejövetele óta az volt az első vásár, amelyet Sopronban tartottak. Csak éppen annyi tatár harcos mutatkozott a vásáron, amennyit Kaydán vezér rendelt az újonnan kinevezett soproni bírónak, Roger templárius lovag kíséretéül. Ezek lovasok voltak, akik gémek, keselyűk és kékcsókák tollait viselték fővegük mellett. Igen barátságosan bántak a minden oldalról összesereglett vásáros néppel, igazságot tettek az összeverekedett emberek között, amely verekedéseket többnyire azok kezdték, akik magyarokból tatárokká lettek. Nem sokan voltak ilyenek, mert a tatárok csak úri származású és úri hatalmú magyaroknak engedték meg, hogy magukat tatároknak nevezzék. A kunok, akár mint fogadkoztak, hogy az ő árulásuk révén veszett el a mohi ütközet, nem juthattak be a valódi tatárság soraiba, meg kellett elégedniük a varjú, liba és más közönséges madarak tollaival süvegük mellett, amelyről mindenki fölismerhette őket, hogy nem valódi tatárok, és még csak nem is magyarok.

A templárius megmaradt vörös keresztes, fehér köpenyegében, ezt az öltözetet ő még a királyi paláستtal sem cserélte volna el. Kaydán táborának legmarkosabb lovát küldé ajándékba az új bírónak, Egéziának pedig olyan kocsit rendelt, amelyen Ázsiából jöttek idáig a férjüket követő tatár asszonyok. Vadállatok, különösen vadmacskák, evetkék és mókusok bőrével volt bélelve ez a három lótól vont, kétkerekű kocsi, amelynek kifeszített bivalybőr volt a fedele. Amikor az összegyűlekezett magyarok a veszprémi zárda fejedelemasszonyát tatár szolgálóival meglátták, felkiáltottak:

– Most már tatárrá kell lennünk mindnyájunknak, ha Simon bán leánya is kitért a tatárok közé!

Egézia pedig csak azt várta, hogy a tiszteletére rendelt tatár lovasok elhagyják kocsiját, visszatérjenek a városon kívül a maguk szabadságos tábori életébe, hogy lepihenjenek vad és harapós lovuk négy lába alá, akkor maga köré gyűjté mindazon népet, amely az osztrákok által felállított lacikonyháknál csak melegegett, mert nem rendelkezett vala pénzzel, amelyet Fridrik osztrák herceg népei elfogadtak volna tőle. Üzenetet küldött annak a népnek, amely a bécsi kereskedők sátrait csak messziről nézegethette, mert zsebe üres lévén, nem gondolhatott arra, hogy csak posztószélhez is juthasson a morvák és tótok áruiból, vásznaiból, holott lerongyoltsága miatt valóban rá volt szorulva arra, hogy inget és ruhát vegyen elcsigázott testére. Hívta a szájtátókat, akik minden vásáron megjelennek, és azzal mulatják magukat, hogy mások hogyan alkusznak mindenféle fényes lószerszámokra, meleg bundákra, sőt, vitézi fegyverzetekre is, mikor nekik annyi pénzük sincsen, hogy egy fejkendőt vásároljanak a feleségüknek. Előrendelte azokat, akik a fekete szűrjük alatt mindenféle dorongokat rejtgettek, amely fegyverekkel majd a várható verekezésben tevékeny részt vehetnek. Összegyűjtötte azokat az arculatú embereket, akik már annyira se tudják titkolni éhségüket, nyomorúságukat, kívánságukat, mint a rókák, midőn baromfiudvar mellett tovakúsznak, mint a farkasok, akik embernymra találnak az erdőszélen, és örömben üvölni kezdenek.

– Ne higgyetek a király levelének, mert azt a tatárok hamisították – kezdte a hős lelkű fejedelemasszony. – Csak éppen dolgoztatni akarnak veletek a tatárok és a tatároknál még rosszabb, tatárrá vált magyarok. Menjetek vissza az erdőbe és a barlangokba, mert keservesen megbánja mindenki, aki hitelt ad a hamis levelnek. Látjátok, az osztrák vitézek nem hagyják el megerősített váraikat, ők tudják, hogy a tatárok csak cselvetésből ígértek békességet.

A szónokló fejedelemasszony szavait most megszakította egy túlადunai magyar, aki fölcsapván tatárnak, alföldi otthonából szégyenletében elmenekült. Csak zöld kakastoll volt a süvege mellett – nem sokra vitte tatárságában.

– Csak jártasd a nyelvedet, te néember, amíg eszembe nem jut görbe késemet a méhedbe döfni, hogy amúgy tatár módra elintézzem a dolgotat – mondá a magyar-tatár amaz, öblös hangon, amelyen még mindig megérződött az alföldi tanják zsíros, pirítós, karcos reggeleinek a ropogtatása. – A király ide vissza nem

térhet, mert zálogba tette az osztrák herceg úrnál a határvármegyéket. Ki tudná, hogy mikor lesz húszezer márkája a királynak, hogy Fridrik urat kifizethesse?

Ámde egy asszony, aki olyan magasra vitte életében, hogy fejedelemnő lehetett egy zárdában, nem ijed meg a maga árnyékától.

– Nem tudom, hogy ki vagy, te magadat megtagadott, hazaárulásba zuhant magyar; én csak annyit mondhatok neked, hogy te leszel az első között, aki tatár hitedet elhagyva, a király lábaihoz borulsz, amikor az valaha visszatér országába.

– Vesszen Béla, éljen Batu! – üvöltötte most az elszerencsétlenedett magyar, és kését valóban előkeresé, hogy azt a népesség szeme láttára Egéziában megforgassa. Nem igen merészelt ellenállani senki sem a szájtátók közül a magyar-tatár rohamának, hiszen a kakastollas egyetlen kiáltására összegyülekezhetnek vala a magyar-tatárok, akik most bánatukban a lacikonyhák gallyai alatt meghúzódtak, mert az osztrák kereskedőket nem fosztogathatták.

A legvégső percben azonban Egéziának eszébe jutott az a kiáltás, amelyet utazásaiban már többször hallott a templárius szájából.

– Jah-Allah! – kiáltá, amire valóban segítség is érkezett.

Egy bécsi rőfös, aki eddig látszólag nem törődött egyébbel, mint vásznaival, sátorát odahagyva, a fejedelemasszony segítségére sietett, és mérőbotjával jól megütlegelte a tatár-magyart.

– A véretekben törölöm meg a lábomat, mielőtt lemegy a nap! – üvölté a magyar-tatár, és elsietett a városból a sáncokon kívül, ahol a tatárok tanyáztak.

A templárius, amikor híré hallotta a vásári jelenetnek, igen elkomorodott, mély ránc keletkezett horgas orra fölött, és megnyitotta a bírák gyülekezetét, akik minden vidékről a városba jöttek, és azon törték a fejüket, mivel kedveskedhetnének a tatároknak azért, mert életben hagyták őket.

– Meg kell égetni a fejedelemasszonyt, mert éles nyelvét uraink, a tatárok ellen fordította – volt az egyhangú vélemény a bírák tanácsában.

Még ha valaki másképpen gondolkozott volna, se nagyon merészelt szólani.

Ámde ezalatt a vásárban is híre futamodott Egézia bátor fellépésének, és ez különös erőt öntött az asszonyokba.

Egézia szekere körül összegyülekeztek mindazok az asszonyok, leányok, akiket apjuk, férjük, testvéreik szeme láttára megszeplősítettek a tatárok, mert csak ezen az áron hagyták életben férfi hozzátartozóikat. Ezeknek az asszonyoknak, leányoknak ezóta szégyenletes és kedvetlen volt az életük, és alig várták, hogy a tatárokkal való ismeretség gyümölcsei a világra jöjjenek, hogy azokat árokba vetve, megszabadulhassanak gyötrelmes szégyenüktől. Ezek az áldott állapotban levő nők vették körül legközelebből Egézia kocsiját, és mindenféle fegyvereket szereztek, amelyeket a tatárok ajándékoztak vala engedelmeskedő és hátat fordító férjüknél.

– Legfölbbe az életünket veszítjük, amelyet már úgys meguntunk! – kiáltozták a vásárból mindenfelől összegyülekezett asszonyok, akik nem tudtak tovább élni becstelenségben és gyalázatban.

Kardokat és kaszákat villogtattak a lacikonyhákból előfutamodó magyar-tatárok felé:

– Ti emberek, akik elveszítettetek mindenféle becsületet, amelyért férfinak neveztek valaha; ti magyarok, akik az ellenséggel nyíltan cimboráltok, hogy az koldus életeteket meghagyja; ti, férfiak, akik utolsóbbak vagytok a herélteknél, akiket a tatárok asszonyaik szolgálatára tartanak: ti merészeltek ellenünk fordulni?! – kiáltozták a lacikonyhások felé a megháborodott asszonyok, és néhány részeg embert valóban leütnek vala fegyvereikkel.

Most előfutamodtak az özvegyasszonyok is, akik már csak azért is összegyűjtöttek magukban mindenféle bátorságot, mert látták apjukat, férjüket, testvéreiket bátran meghalni az ő védelmükben.

– Ti is férfiaknak akarjátok magatokat nevezni, amikor átadtátok feleségeketek, leányaitokat farkasbűdösségű tatároknak, hogy nekik kedvükben járjatok?! Ti még föl meritek emelni a kezeteiket egy asszonyra, aki testével életeteket mentett meg?!

Összesereglettek a hajadonok, akik mirtuszkoszorú nélkül estek áldozatul a tatárok és a magyar-tatárok kéjvágyának. Ezeknek a féltékeny tatár nők amúgy is levágták az orrukat, fülüket, emlőiket, hogy többé már férfiember szerelmére nem számíthatnak, csak a bujdosó éjszakákon maradhatnak férfi közelében, amíg tüzet nem lobbantanak lángjára. Ezek a megcsúfított leányok voltak a legkeservebbek, mert őket messziről fölismerheté tatár és magyar, nem számíthatván többé egyiknek kegyes indulatára sem. Ezek után könnyedén eldobják maguktól az életet, amint arra alkalom kínálkozik.

A templárius, bár hallotta az asszonyi visongást, méltóságán alul való cselekedetnek vélte a nők dolgába avatkozni. „Számoljanak el az asszonyok maguk a férjükkel, nekem nincs feleségem!” – dörögte magában, amikor híret hozták a bírák tanácskozásába, hogy a panaszos asszonyok és a magyar-tatárok nagy nyomorúságukban éppen a becsület fölött készülnek hadba szállani. Aki majd győztes marad a piacon, az nyerte meg vala becsületbeli pörét is.

A bírák tanácsában körülnézve, a templárius sok ismerős arculatú férfiút látott, akikkel Magyarországon már valahol találkozott vala. Rövidre nyírott hajú, vállas, komoly, szertartásos férfiak, akikről rövidesen kiderült, hogy egytől egyig a veszpéri templárius rendházból valók. A tatárok keresve sem találhattak volna jobb bírákat, mint e higgadt, önfegyelmezett, tanult lovagokat, akik tanulás és önképzés útján amúgy is a legműveltebb emberek közé tartoztak.

A templárius megadta a titkos jelet, mire a bírák egytől egyig visszavonták azt.

– Tehát káptalani ülést tartunk – mondá az orléans-i Consulus, és legmagasabb rangjánál fogva elfoglalta az elnöklést, miután a jelenlevő lovagok templárius szokás szerint elénekelték a „Mily szépek sátraid, Jákob!” kezdetű zsoltárt. — A

háztetőre és a kapu elé ki kell állítani a szokásos őrségeket, az ajtókat lezárjuk, és Mózes, Jézus és Baphomet nevében megkezdjük tanácskozásunkat a jövő tennivalóiról. A veszprémi Nagymesteré a szó, hadd mondja el ő, mi történt utolsó káptalani ülésünk óta, amikor a király mohi pusztai csatavesztésének a híre megérkezett.

A veszprémi Nagymester először is jelentést tett arról, hogy a tizenhárom fehér köpönyeges lovag közül csak egyetlen veszett el, mégpedig amaz indulatos szíjjártó, aki a templom deszkájából tört magának fegyvert, hogy a király segítségére menjen. A fekete köpönyeges lovagok, a szolgák és az alantasok már rosszabbul jártak: körülbelül hatvanan maradtak meg a százhusz közül. A tatárok nem ismerték fekete köpönyegük jelentőségét, és egyformán koncolták őket a többi népességgel.

– Milyen értesüléseitek vannak a királyról? – kérdé most az orleans-i megbízott.

– Biztos tudomásunk szerint a király nem Pest felé vette menekülő útját, amint az első hírek jelentették, hanem nagyobb kísérettel Lengyelország felé futamodott. Znióvárálján, amely helyet nevezik Gyimesnek is, pihente ki magát először. Innen a királyné fölkeresésére indult, aki Ausztria szélén, az osztrák herceg vendégségében várta az események lefolyását. Fridrik barátságosan fogadta a királyt, de midőn az a hosszú utazás után lefeküdt, amíg az ebédet számára készítették, Fridrik megfosztotta fegyvereitől az alvó királyt. Ezután kezdett csak vele alku-dozni összes kincsei átadásáról, valamint a néhány év előtt bécsiektől kicsikart adók megtérítéséről. Ezen váltság fejében a király várakat és földeket engedett át az osztrák hercegnek, így többek között Sopront is, ahol mai káptalani gyűlésünket tartjuk – mondá a veszprémi Nagymester.

– Kik voltak a király kíséretében, hogy mindezek a dolgok megeshettek? – firtatta Roger.

– A mi tudomásunk szerint, amelyek pedig rendszerint hitelesek szoktak lenni, a királyt menekedő útjában két István püspök is kísérte, mégpedig a zágrábi és a váci püspök, az utóbbit Vancsaynak is szokás nevezni. A váci püspök szokta a király leveleit Rómába hordozni, ugyanezért már érsekségre is kijelölték őt. De ott voltak még Benedek fehervári prépost és kalocsai érsek, Bertalan pécsi püspök és Ugrin császámai prépost, Pál pápai plébános, Achilles, Vince, Tamás és több más prépostok.

– Tehát a király nem okosodott meg romlásán, továbbra is a római pápa és annak csatlósai, a püspökök, papok barátságát keresi – dörmögte a templárius. – Nem csodálom, hogy Fridrik herceg strófot szedett a vendéglátásért, amikor ennyi pappal érkezett.

– Voltak ott bőven magyar urak is, akik előbb nem bánják vala, ha IV. Béla Mohin elesik, de miután életben maradt, jobbnak látták mellécsatlakozni. Vele van Dienes bán, László udvari gróf, Máté főtárnokmester, Orland főlovászmester, Demeter, Móric és más főurak egész családjukkal. Sándor gróf, Obich Miklós, Ábrahám, Miklós, Tamás és Bertalan atyafiak, Macov, gróf Darin fia, Ostfy Herbert gróf, a királyfi nevelője, Radun és Tamás, Modács és Tóbiás fiaival, Miklós, a

dobokai főispán, András, Tamásnak fia, Prinz, gróf Raynald fia; közkatonaságul pedig a nyitrai várjobbágyok, akik a legnagyobb hűséggel maradtak meg a bajba jutott király mellett.

– Ennyi kiváló férfiú között nem akadt volna egy sem, aki a királyt Fridrik herceg zsarolásaitól megvédelmezze? – veté föl a templárius.

– De igen, a trencsényi Detrik, ama Máté gróf fia, aki egy szál dárdával párviadalra hívta az állig fegyverzett herceget, hogy a királyt kellemetlen hitelezőjétől megszabadítsa. A herceg azonban csak abban az esetben volt hajlandó a párbajt elfogadni, ha a király előbb minden adósságát kifizeti.

A templárius bólogatott.

– Detrik tehát céltalanul rázta dárdáját a vár alatt, a hitvány hitelező pénzéhez ragaszkodott.

A veszprémi Nagymester folytatta jelentését:

– A másik férfiú, aki a király mellett kitüntette magát, ama Gerlicze bán fia, Jakab volt, aki a király menekülő útjában mindig kivont karddal járt elől, és a hegyek, erdők biztonságáról gondoskodott. Ugyancsak ő látta el a király konyháját is, amikor az az osztrák herceg vendégszeretete idején szükségét szenvedett, Jakab volt a király jó szelleme.

– Tehát annyi vendégeskedő úr között csak kettő akadt, aki valóban jó híve volt Bélának! – szolt a templárius.

– Bezzeg ha a mi gondjainkra bízta volna magát annak idején, a haja szála sem görbült volna meg.

– Magam is azt vélem, testvérem – felelt a veszprémi Nagymester. – A mi beavatkozásunkkal nem jutottak volna odáig a magyarok, hogy macskákat és kutyákat kell enniök, sőt sáskákat is az elmúlt esztendőben.

– Mi tehát a világosságnak eredete? – vetette fel a consulatus a szokásos templárius kérdést.

– A világosságnak eredete az éj – felelt a veszprémi Mester.

Amíg a tatárok által kinevezett templárius bírák bölcs tanácskozása folyt, ezalatt a kakastollas magyar-tatárok meggyőzték a zendülő asszonyokat, és a tatárok által szokásos módon fogságba ejtették őket: kilyukasztott emléken szörkötelet vontak keresztül, emígy egymáshoz fűzven őket, éppen arra a helyre akarták kísérni a lármásokat, ahol majd a máglyákat felállítják. Csak Egéziát kímélték meg a kötélre való fűzéstől, mert a zárda-fejedelemasszony hangos szóval kihirdette, hogy ő fog jó példával elől járni, legelsőnek lép a máglyára. Ugyanezért meghagyták kocsiján, amelyet hangos énekléssel követtek a halálra szánt nők.

Legelsőnek azon asszonyok jöttek, akik állapotuknál fogva örvendeztek, hogy társaságban halhatnak meg. Fehér és piros vér maradt minden lépésük nyomán a vásári sárban. – Átkozott a mi méhünk! – kiáltották hangos zsolozsmaszóval, és rettegve hallgatták őrjöngő szavaikat a magyar-tatárok, akik a kötelek végét fog-

ták. Nem, ezt a hősiességet nem tételezték föl asszonyukban, amikor gyáván odavetették a tatároknak.

És az első asszonycsapat őrjöngő öröme áterjedt a többi asszonyra, hajadonra, elveszett leányzóra is, akik egyszerre mennybéli tisztaságot éreztek gyötrelmes testükben, amikor a halál felé lépkedtek. Krisztusban üdvözülünk! – kiáltozták, mintha nem remélt, nagyszerű boldogság közelegne feléjük. A megcsonkított, senkinek se kellő nők tolongtak leginkább, hogy minél hamarább elérhessék a várva várt halált. Együtt halhatnak meg olyan asszonytársaikkal, akik idáig a borzalom miatt szóba sem állottak velük. És tombolva, szédülve, önmagát fanatizálva vonult előre a százfőnyi nőcsoport a vásárosok hada között. Egyiknek se jutott eszébe elvetemült szavakat kiáltozni a férfiak felé, pedig azelőttiben ez szokásuk volt. Nem mutogatták lábszáraikat, amelyeken valaha az erek a borzadálytól megcsomósodtak, hogy egyetlen menekülő lépést sem tudnak tenni, amikor a tatárok rájuk rontanak, és férjük, testvéreik elfutamodnak mellőlük. Nem ismételik többé azokat a megvető, megbecstelenítő szavakat, amelyeket a tatároktól tanultak a magyar férfiakról, akik elsősorban szitkozódni tanították meg a körmeik közé került nőket, hogy soha többé ne lehessenek kedvesek férjük előtt. Csak Jézus Krisztust emlegették olyan belső hiedelemmel, mintha őmiatta mennének a halál elébe, nem pedig testi és lelki nyomorúságuk miatt.

A máglyákat a városon kívül építette föl az ilyesmire mindig kapható csőcselék. Egy tucat máglyát emeltek, és a tatárok a közeli bokrokból nagy érdeklődéssel figyelték, hogyan égetik meg a magyarok a saját asszonyukat.

Egézia megtartotta szavát. Elsőnek lépett a legnagyobb máglyára. Ruháit széttárta, hogy minél gyorsabban kapjon beléjük a láng. Másvilági mosoly ült az arcára. És az éppen odaérkező templárius felé ezt kiáltotta:

– Most már jöhetsz utánam a másvilágra, nemes lovag!

...Amint tudjuk, a templáriusnak Turkesztánban volt dolga, nem pedig a másvilágon, azért néhány kardcsapással elkergette a máglya környékéről a meglapult magyar-tatárokat, és megparancsolta Egéziának, hogy hagyja el a máglyát, és foglalja el helyét mögötte a nyeregben.

– Úgy tudtam eddig, hogy a király után akarsz menni! – mormogta fogcsikorgatva. Egézia vonakodott.

– Ó, milyen szégyen! Nélkülem fog meghalni száz asszony! – rimánkodott.

– Aki jobban szereti a halált, mint az életet, az meghalhat máglyatűz nélkül is. Különbösen is csak a boszorkányokat szokás megégetni.

Egézia a lovag paripája elé térdepelt.

– Engedj meghalni, lovag, mert jól tudom, hogy akkor életed végéig nem felejtesz el. Szeretni fogsz mindig, ha már nem leszek.

– Én nem szeretek senkit, semmit, csak a bölcs, okos embereket – felelt haragosan a templárius. És miután sehogy sem bírta Egéziát lecsillapítani, különös jelt adott a közelben hahotázó tatár harcosoknak.

Ezek előjöttek és a máglyákat széthányták, az asszonyokat levagdosták szörköteleikről, szabadon engedvén őket. Mire Egézia is elfoglalta helyét a lovag mögött a nyeregben.

Száz asszony pokolbeli átka kísérte útjában a templáriust, amiért megakadályozta elégetésüket.

Amíg Fridrik osztrák herceg zsoldosai, valamint az ez idő tájt Magyarországon sokfelé található latin lovagok minden este megmutatkoztak a sáncokon, hogy a Sopron környékén portyázó tatároknak eszükbe ne jusson valamely éjszakai kaland – a városban tanyázó magyar-tatároknak azon járt az eszük, hogyan tehetnék el láb alól Egéziát, aki nem szűnt meg lázítani a népet a tatárok, az ő véreik ellen. Simon bán leánya, a veszprémi zárda fejedelemasszonya a legrövidebb szóval kutyáknak nevezte a tatárrá lett magyarok gazdáit, amiért az elszerencsétlenedett honárulók, a Mirkócziak, Puhakócziak, Zábokiak, Kadarkojuzok, Budorok, Braasok és Perzeiek bosszút forraltak.

A templárius belátta, hogy a heves asszonytságot előbb-utóbb baj éri a magyar-tatárok részéről, ezért mind gyakrabban jutott eszébe, hogy Rendje őt nem Sopronba küldte bírónak, hanem a tatár vezérekkel való tárgyalás végett Ázsiába kell utaznia. Elhatározta, hogy búcsút mond a bírói hivatalnak.

– Egézia – szólt egy napon –, férfiruhába kell öltözködnöd, ami nem is olyan ritkaság Magyarországon, mióta Beatrixot, Jeruzsálemi Endre özvegyét férfiruhában kellett megszoktetni az osztrák lovagoknak, miután Beatrix a király halála után két esztendővel teherbe esett.

– Remélem, nem szándékozol erkölcsömet ama Aldobrandino Estei őrgóf leányához hasonlítani? – kérdezte az apáca.

– Azért kell férfiruhába öltöznöd, hogy éppen olyan bátran ülhesél mögöttem a nyeregben, mint a templárius ősatya: Hugó és Omeri Godofred ülnek vala egymás mögött. Olyan tartományokon fogunk átutazni, ahol valaha templáriusok parancsoltak, amíg a magyar királyokban a mindennekfölött való istenség lakott, nem pedig a rabszolgalelek, amely csókot küld a pápa papucsainak.

– Tehát hová megyünk?

– A tenger mellé, ahol a templáriusok már kellőképpen előkészítették az emberi lelkeket a paterán és más szakadár tanoknak. Innen már nincs messzire a bujdosó király rejtékhelye sem.

– Tehát istentagadók közé viszel? Nem rosszabbak ők a tatárrá lett magyaroknál, ezért szívesen megyek veled.

– Nem is tehetnél egyebet – dörmögte a templárius, és egyik legközelebbi éjszakan, midőn a Szent György havi hold utolsó fertályához ért, és így esős, viharos

idő keletkezett, lova nyergében maga mögé ültette a férfiruhába öltözött Egéziát, otthagya Sopront és bírói állását.

Egész éjszaka utaztak, viharban, amely láthatatlanná tette az eget, szélvészben, mely átkozódásra, káromkodásra tanította meg a nagy fákat az erdőkben, vagdalkozó esőben, mely olyan heves volt, mint a vadmadár csőrének koppintásai – de megszokták már a zord időt Magyarországon abban az esztendőben, amelyben a tatárok berontottak, amikor állandó volt a napfogyatkozás.

Reggelre világosabbak lettek a hársfák levelei, törpébbek a bokrok, és mindig több fenyőfa hintáztatta sötétzöld szoknyáját.

– Azt hiszem, elérkeztünk az osztrák Fridrik tartományába – mondá Egézia, aki értett valamit a geográfiához.

És az áprilisi fennsíkokon, a csillapuló szélben mindenféle békés földművelő emberek mutatkoztak, akik mindennapi dolgaikat végezték. Sőt, egy domboldalban marhákat és juhokat láttak, ami bizonyára nem lett volna lehetséges, ha ezen a tájon ismerik vala a tatárokat.

– Mindig szerencséje volt a gonosz szomszédnak! – sóhajtott elkeseredve a fejedelemasszony, amikor a tartomány békességét szemügyre vette.

– Csak az aratást várják a tatárok, majd bejönnek – vigasztalta a templárius Egéziát, amely mondás abban az időben valóban megnyugtatóan szolgált egy elkeseredett nő szívének.

Útjukban szerencsájük volt, mert alig haladtak még egynapi járóföldet, amikor a templárius alkonyattal felkiáltott.

A szemhatáron egy templomos vitézi kolostor mutatkozott, amelyet lapos tetőzetéről, zömök bástyáiról és kereszt nélküli tornyáról a mindenfajta kolostorok között könnyen fel lehetett ismerni. A lapos tetőn már ott járkált fel és alá a fekete köpönyeges, vörös keresztos őrség, a templáriusnak csak egyetlen jelet kellett adnia, hogy a tölgyfa kapu kinyíljon. Szűk kis udvarba érkeztek, amely minden templárius kolostorban egyforma volt, ahol könnyűszerrel elbánnhattak a házak lakói a betolakodott idegenekkel. Jobbra nyílt egy ajtó a templom sekrestyéjébe.

– Miután nő létedre a kolostor fedele alá nem léphetsz be, Egézia, az éjszakát a templomban kell töltened. Remélem, nem ismered a félelmet.

A fejedelemasszony elkérte a lovag köpönyegét, aztán belépett a templomba.

– Ketten voltak, Hugó és Godofred – szólott a ház főnöke a szokásos titkos jelek váltása után. – Hová tetted Godofredet?

– Godofred, mint az már rendünk történetében előfordult, a hosszú utazás alatt úgy legyengült, mint valamely némbér – felelt a Consulatus. – Ugyanezért a lovagok gyülekezetében nem is foglalhatna helyet.

Miután ezen szavakat egy magas rangú templárius mondá, a kis határszéli kolostor főnökének nem volt joga kételkedni szavaiban, csupán azt a pecsétet kérte el,

amelyet megőrzésére bíznak minden templárius lovagnak, akit hosszabb misszióra küldenek. A pecsét az egy nyeregben ülő két lovaggal: rendben volt.

– Várom kérdéseidet, Roger testvér – kezdte a házfőnök, amikor az előkelő lovagot a kolostor belsejébe bevezette, és ott átadta a szokásos tiszteleti jeleket: szájon, köldökön és hátgerincen csókolván a vendég urat.

– Mikor volt nálatok a legutóbbi Nova?

– Az új nap a káptalani gyűlés után, holdtöltekor volt.

– Tehát körülbelül egy hét leforgása előtt. Kimondtátok akkor a varázsértelmű „Abrak” ígét akár a szomszéd országban élő tatárok, akár az Antikrisztus Synagógiájának miatta?

Az osztrák rendfőnök bal kezét a szívére tette.

– Az „Abrak”-ot nem mondtuk ki, mégis minden el lett végezve a kilencedik órában. A tatárokat még nem ismerjük, inkább barátainknak tartjuk őket, mert éppen azoknak a hívására jönnek a szomszéd Magyarországra, akik a mi barátaink és a római pápa hű szolgájának, IV. Bélának ellenségei. Az Antikrisztus Synagógiájának se kellett „Abrak”-ot mondanunk, mert az Antikrisztus országától minket egy olyan tartomány választ el, ahol ama Pontius templárius nagymester András király szentföldi hadjárata alatt itt helytartó volt. És dolgát elvégezte a római vallás ellen a bosnyák, dalmát és horvát tartományokban. Körülbelül tízezeren vannak itt már a pateránok és egyéb szakadárok, akik ellen a pápa hiába küldözgeti bulláit.

– Mit végzett tehát Pontius testvérünk, amíg helytartó volt Dalmáciában? – kérdezte a lovag nagy érdeklődéssel.

– Elvetette a vallási szertartásokat, mint feleslegeseket – kezdte a házfőnök, amint az ujjain számlálgatni kezdte Pontius cselekedeteit. – Kihirdette, hogy Isten országának nincs szüksége sem egyházi előjárókra, sem gazdag püspökökre, legfeljebb tisztességes tanítókra. Eltörölte a pénzért kapható bűnbocsánatokat. Megállapította az új Szentháromságot. Az Atya a világ alkotója. A Fiú a látható hatalma. A Szentlélek a bölcsesség, amely szerint a világ kormányoztatik.

A templárius egymáshoz fűrészelte a két mutatóujját, ami azt jelentette, hogy most valamely nagyon fontos kérdést fog feladni.

– És mi történt Pontius testvérünkkel?

– Ince pápa a legkeményebb egyházi átokkal sújtotta, mire kénytelen volt elbujdosni, miután az átok folytán élete forgott veszedelemben. A dalmát hegyek között él remeteéletet. Barlang a lakása, Fridrik osztrák herceg a barátja, miután a herceg még mindig abban reménykedik, hogy a Pontius és testvérei útján elfoglalhatja a magyar trónust.

– Elmegyek, és megkeresem a dalmát hegyek között Pontius testvért – mondá most Roger azon kor hallatlan komolyságával, amikor a nagy feladatok véghezvitele könnyebbnek látszott, mint a kis dolgok sikerülése.

– És most mondjuk el előírt imánkat Mózesért, Jézusért és Baphometért. Majd vegyük elő Sirach könyvének XXIV. fejezetét tanácskozásunk befejezéséről, hogy a Nova megérkezzék fejünk fölé. Az új nap nagy feladatokat ró az orléans-i rendház praeceptorára.

A szokásos tizenkét fehér köpönyeges templárius, aki ezt a kolostort is lakta, mint minden templárius kolostort, fölemelkedett a kis asztalok mellől, ahol kettesével helyet foglaltak, és buzgón elmondták azokat az imákat, amelyeket a Rend törvényei a tanácskozások befejezésekor előírnak. A tavaszi vihar dőngette a kolostort, de a bolthajtásos teremben senki sem figyelt rá. Itt vallásokat alapítottak, királyi trónusokat tölthettek be, a messzi római pápával hadakoztak. Mit számít ilyen nagy kérdések mellett a dühöngő tavaszi vihar?

Csak az orléans-i praeceptor éles hallása vette észre, hogy a vihar zúgásában megszólal a kolostor harangja. Hármát-négyet kondult a harang...

– Bocsássatok meg, testvéreim. „Godofred” hív, aki a templomban tölti az éjszakát – szólott Roger, és fáklját ragadott.

A sekrestyébe lépve, csakhamar megtalálta a köpönyegébe burkolt fejedelemasszonyt.

– Talán rosszat álmodtál? – kérdezte mogorván a templárius.

– Nem álmodtam semmit, mert nem aludhattam el a magánytól, a szomorúságtól – felelt megcsukló hangon „Godofred”. – Ugyebár ha férfitársad volnék, nem hagynál egyedül éjszakára, amikor már hat holdforgás alatt megengeded, hogy lábaidnál tölthessem éjszakáimat? Miért büntetsz a magánnyal? Mert az egyedül-létet nehezen viselő asszony vagyok?

– Ki ne mondd ezt a szót, szerencsétlen némbor! – kiáltott fel magánkívül a lovag.

– A templárius templomoknak füleik szoktak lenni. A Rend legnagyobb büntetését szakítod a fejemre, ha kitudódik, hogy besötétedés után egy nőnemű tartózkodott a kolostorban!

– Engedd legalább a kezedet megfogni!

– Távozz! – parancsolta a templárius. – Meríts erőt holnapi nagy utunkhoz Baphomet oltárától, amelynek lépcsőjén az éjszakát töltsd.

És úgy bevágta a templomajtót, mint a vihar.

Egy napon, mikor már jó messzire eltávolodtak az emberlakta helyektől, és az erdők itt-ott elmaradoztak, mert a meredek hegyekre a fák nem tudtak felkúszni, mendegélés közben a templárius a csizmatalpával egy kígyóra lépett a kösziklák között. Miután tudományos férfiú volt, nyomban felismerte a kígyóban a keresztes viperát, és ebből azt is megtudta, hogy a dalmát hegyek közé jutottak, ahol ez a kígyófajta tanyázni szeret. Vándorbotjával agyonverte a kígyót, és Egézia kérésére a botjára tűzte a kígyóbőrt, amelynek hivatása leend a veszedelmes találkozásokat távol tartani.

A templárius teljesítette az apáca kérését.

– Azt hittem, hogy okosabb vagy, fejedelemasszony, semhogy higgyél mindenféle babonákban – jegyezte meg a lovag.

– Amíg jól ment sorom, valóban nem is gondoltam a vallásomon kívül a hitetlenek és tudatlanok babonáira, de mióta sorsüldözött lettem, hiszek a gonoszbán, amely körülöttem leskelődik, és mindenféle jelekkel akarja magát megértetni.

A kígyóbőrös botot tehát a kezébe vette Egézia, ami nem is bizonyult hiábavalóságnak, mert a pálca révén estefelé megtalálták a forrást, amelyet egész nap hiába kerestek, hogy gyötrelmes szomjúságukat csillapítsák. A forrás vígan bugyborékkolt, és a templárius a víz partján látható nyomokból akarta megállapítani, hogy kik és mifélek azok, akik ide vizet inni járnak. Mindenféle vadállati nyomokat fedezett fel, így a barlangi medvéét, a hiúzét, a hegyi farkasét, valamint a kőszáli sasokét.

– Jó lesz valamely barlangot keresnünk éjszakára – mondá a lovag, amikor a nyomok jelentőségével tisztába jött.

A Karszt hegységben valóban találhatók barlangok, amelyekről látnivaló volt, hogy nemrégén még emberek laktak bennük. Tüzek maradványai mutatkoztak megfeketedett helyeken, eldobott vasak, patkók, egyéb emberi maradványok jelezték, hogy erre emberek jártak. Egy törött kardvasból aztán Egézia megállapította, hogy magyarok jártak erre: Szűz Mária képe volt a kardvasba edzve, ami az istenfélő magyaroknak a szokása.

– Talán éppen a király ment erre előttünk, amikor országát elhagyta – rebegte Egézia, és egy barlangban talált is fából tákolt, ember nagyságú feszületet, amelyet nem közönséges halandó számára csináltak.

– A királyoknak mindig többet kell imádkozni, mint alattvalóiknak – vélekedett a dolgokról a templárius. – Nagyobbak az ő bűneik.

Egézia a király feszületét megtalálván ama zordon hegységbeli barlangok egyikében, térdre vetette magát, és olyan hosszadalmasan imádkozott, hogy a templáriusnak egyedül kellett elvégezni azokat a teendőket, amelyek a barlang éjszakai megerősítését célozták. Kőszikla volt itt elegendő, amelyből kaput lehetett csinálni. És a kövek már tudták a magukét, mert nyilvánvaló volt, hogy nem először szolgálnak emberek védelmére. Csak a tüzeléshez való fát kellett nagy messziségről a barlangig cipelni; az előbbi menekülők egyetlen fahasábot sem hagytak hátra, nyilván addig maradtak ezen a helyen, amíg fával győzték.

A tűz világánál aztán a barlang falán észrevettek különböző rovásírásokat, karikákat, négyszögeket, egymásba rótt vonalakat, amelyeket balról jobbra betűzött Egézia, mert ezt az írást az orléans-i Consulamentumban nem tanították, a veszprémi zárdában ellenben tudták. Ősmagyar írás volt.

Az írás pedig azt mondta, hogy Szent András és karácsony havait töltötte ebben a barlangban IV. Béla király ama szerencsétlen földönfutása idején... Istenfélelmemben és Istenbe vetett hittel. (Az ékírás szerzője pedig nem más, mint ama Miza soproni főispán, aki a király Sabina leányát majd feleségül kapja, miután

ifjúember korában hűségesen kitartott a minden oldalról szorongatott koronás úr mellett.)

– No, ha a király a Nyilas meg a Bak kemény hónapjait el tudta tölteni ebben a barlangban, mi is maradhatunk Szent György havában egy-két napig – mondta a lovag, és szokása szerint olyan mozdulatlanul aludt, mint szélcsendben a tölgyfa.

Reggelre azonban jelentkezett a Karszt hegységbeli barlang tulajdonosa.

Nem a vadállatok, amelyek az elmúlt éjszakán ama pokolbeli üvöltőzéseiket rendezték a hegyek között, mintha földrengést vagy más túlvilági dolog közeledését éreznék; nem is a kígyók, amelyek mindenfelől előmásztak, hogy ellepjék a barlang előtti térséget, mintha valami rendkívüliség előhívta volna őket rejtkehelyükből, amire a templárius meg is jegyezte, hogy valamely természetfölötti jelentősége van az állatok e riadalmának.

– Magyarországon a tatárok bejövetele előtt voltak ilyen természeti jelek. A tatár varázslók farkasokkal, sáskákkal népesítették be az országot, mielőtt elindultak volna – mormogta Egézia. – Erre mondták ki aztán a tatárok jósai a végzetet, amely szerint a hadak elindulhatnak Magyarország felé!

Ki volt hát a hegyi barlang tulajdonosa, ha az se a vadállatok, se a kígyók közé nem tartozott? – Egy hatalmas, öreg remete volt, aki könnyedén hányta két szálfakarjával a barlang torlaszait. Az elvadult, emberiségéből kivetkőzött öreg láttára még maga a templárius is gondolkodóba esett, vajon ki marad győztes a viadalban, amelyet a barlangért kell megvívni.

Titkos tudománya, amely már sokszor megsegítette őt, most sem hagyta cserben. A barlangból nagy bátran a mohos, szakállas fatörzsember elé lépett, miközben kardját sem felejtette el kezébe venni. Homlokára illesztette a hüvelyk- és kisujját, szarv alakjában, és íme, a rejtelmes jeladásnak itt, a Karszt embertelen hegyei között is megvolt a maga hatása: abból a húszezernyi lovagból, amely létszámmal ez idő tájt a templárius rend parancsolt a világ minden táján, íme, egyik itt remetéskedett a hegyek között is. Még pedig nem közönséges lovag, hanem amaz egyházi átok alatt sínylődő Pontius, Dalmácia egykori helytartója...

(Ki tudná manapság, annyi idő múlva, hogy a templárius az ő szemfényvesztő tudományát nem Egézia megtévesztésére használta-e? Talán abban az osztrák határszéli rendházban leírták neki vala a barlang helyét is, amelyben a számkivetett templárius meghúzódott?)

– Húsz esztendeje lakom ebben a barlangban – mondá az öreg remete –, mióta András király a Szentföldről visszajött, és megjutalmazta azokat, akik távollétében az országára vigyáztak. Én egyházi átkot kaptam jutalmul, húsz éve nem léphetem át templom küszöbét, és nem részesülhettem az úrvacsorában. Pedig nem is voltam részes Gertrúd királyné meggyilkolásában, bár az ezt megérdemelte volna, mikor már a királyi törvényszéken is kezdett elnökölni – így szólt a remete, és bár templárius lovag létére feltehető volna róla eszélyesség, bölcsesség, a világ

és a királyok megvetése, mégis keserűség volt a hangjában, amikor kitaszítottnak mondá magát abból az egyházból, amelytől különben is elszakadt.

– Amint látom a felírásból, Béla királyt, a római pápa szolgáját vendégül láttad, pedig ez a Béla fia ama Andrásnak? – kérdezte a templárius.

– Hogyne fogadtam volna be barlangomba, amikor a királyt cserbenhagyta a római pápa, és az kénytelen volt erre a földre, az úgynevezett eretnektartományba menekülni minden hitbuzgósága mellett? Honorius, Ince, Gergely pápák csak leveleket küldtek a magyar királyoknak, de sohasem védelmezték meg őket. Most, amikor a király bajba került, úgy látja, hogy mindenkitől magára van hagyva, eljött tehát a hitük miatt egyházi átok alatt sýnylőddök közé. Spalato, ahol most a király lakik, egy esztendeig volt egyházi átok alatt, isteni szolgálatot nem tarthatnak a templomokban. Mégis ide menekedett a római pápa leghívebb szolgája.

A templárius remete apránként megszokta az emberi nyelvet, bár szavain meglátszott, hogy gondolatainak ritkán szokott élő hanggal kifejezést adni.

– Igen, itt imádkozott a király egy istentagadásért elítélt szakadár hajlékában. Talán már ezért is megbocsáthatna a pápa...

Roger legyintett.

– A pápának egyéb dolga van most, mint a karszt hegységbeli remetével törődni...

– Pedig vagyunk itt körülbelül ezren. Mind egyházi átok alatt, mert az új valláshoz csatlakoztunk. A zsidóknak, izmaelitáknak akkor is van pártfogójuk, ha keresztény szolgálokat és keresztény gyermekeket tartanak, nekünk remeteségünkben sincs – mondá a karsztbeli remeték vezére. – De elmegyek valami élelmiszer után!

A botjával lesodorta a barlang előtt összegyülekezett kígyókat – egyik sem bántotta. Sőt, egy hiúz, amely szembejött volna, nyávogva elkerülte. Hatalmas alakja bakkecske módjára ugrándozott lefelé a sziklákon.

– Hatalmas férfi vagy, lovag! – mondá Egézia. – Ilyen férfit még sohasem láttam életemben. Megszelídítesz mindenkit, aki közeledbe kerül.

Roger megengedte a fejedelemasszonynak, hogy a lábához telepedjen.

– És mégsem akarod elhagyni a hitedet! Pedig itt a pateránok között éppen szükség volna egy női kolostorra. Zárdafőnöknő lehetnél Dalmáciában.

– Én szolgálóleány akarok lenni a király és a királyné mellett – felelt Egézia.

Pontius, a remete, egy sült kecskecombbal tért vissza. Ledobta a válláról, és szokatlan hevességgel szólott, ami sehogy sem illett egy remete méltóságteljes nyugalmához:

– Azt hiszem, hogy száműzetésem véget ér. Tatárok közelednek a hegyek között, akik a király után vetették magukat.

Egézia, bár már megszokta a menekedést, kétségbeesetten kiáltott fel:

– Hát már egy napig se lehet nyugtunk e repülő kutyák elől?!

– A tatárok éppen gyorsaságuknak köszönhetik hadi sikereiket – mondá Roger.

– De nem tudom, hogyan mehetnek át lovaikkal az égbe nyúló hegyeken?

– Majd fölmegyünk a hegycsúcsra, és megmutatom még nektek napvilágnál – szolt a remete, és evésre-ivásra ösztökelte vendégeit, mire a gödölyecomba valóban elfogyott.

– A vadállatok, amelyeket a hegyek között láttatok: a tatárok elől menekednek. Az állatok is félnek az ázsiaiak szagától – mondogatta a remete, amint a hegycsúcsra kapaszkodott pártfogoltjaival.

...Alant a Karszt elátkozott vidéke, amely talán az újszövetségi jelenésekből való Apokalipszis-állat hatszázhatvanhat esztendejével egyidős. Az ördög szánt erre, mióta Petrus kulcsait a római pápák átvették. Azért terem meg e földön a hitelgyöttség az emberek között, mert egyéb nem teremhet meg a földben rejtőző gonosz miatt. Az ördög tartománya... A fák és bokrok itt nem növekednek a feszület alakjában, mint a jó emberek földjein, hanem árván, mint a tagadásra emelt mutatóujj.

És az áprilisi napsütésben a völgyek úgy bontakoznak ki vala, mint valami szörnyű délibáb képei.

Fekete és fehér zászlócskák röpködtek a gyíkok fürgeségével a völgyben. A zászlók végén gyalogságok forognak a szélben. Bőr- és vasszakok barnulnak széles, fehér, szakállatlan arcok fölött, amelyekben a szemek egymástól messzire fekszenek, mintha az egyik szem hátranézne Ázsiába, a másik Európába. Az idegeneknek olyan nagy mellük van, mint a tenger halainak, és lábszáruk rövid, mintha az nem volna alkalmas a gyaloglásra. Bikabőrbe vannak öltözve, nyilaik négyujjnyival hosszabbak, mint minden más nemzetéi. Kardjaik leginkább a sarlókhoz hasonlítanak...

És rövid, erős lovaik oly könnyedén kapaszkodnak fel a Karszt szikláin, mint a kecskék. A föld alatt, a gonosz országában teremhettek ilyen másvilági lovasok, akik olyan útra vállalkoznak, amilyenre még a sasok is csak jókedvükben indulnak.

Akik a lovaik kímélése végett nem ülnek nyeregbe, hanem gyalog kapaszkodnak fölfelé, azok után olyan híven mennek lovaik, mint kutyáik. És az emberfölötti hegymászás közben egyetlen hang sem hallatszik, hallgat ember, állat, mindegyik tudja a kötelességét. Még csak patkó sincs a lovak lábán, hogy azzal se üssenek zajt.

– Tatárok! – kiáltott fel Egézia, és eltakarta az arcát.

A völgy másik oldalán gyors folyó védelmezte a hegyet.

Egy csoport tatár azzal volt elfoglalva, hogy az erdőben talált venyige vesszőkből nagy kosarakat font, amely kosarakat bivalybőrökkel vontak be. A poggyászokat, lovakat a nagy kosarakba terelték, és úgy eveztek át a vizen, mintha mindennap erre járnának.

Máshol lovakat járatnak körben, mint a gabonanyomtatásnál szokás. Ott eltemették valamely szerencsétlenül járt társukat, és sírját elrejtették a föld mélyében. Amott fából faragott emberi alakokat ültetnek gazdátlan lovaik hátára, és egy

kézmozdulattal a hegyre küldik az emígy felszerszámozott lovat. Egy helyen esznek-isznak: aludttejet, amelyet lóvérral kevernek.

– Kutyák! – sikoltotta Egézia.

És odalent a völgyben a legnagyobb némaság volt. Egyetlen hang sem hallatszott fel a hegyre. Egyetlen lónyerítés sem zavarta az áprilisi délután csendjét, pedig körülbelül ezer lovas indult neki az égbe járó utazásnak.

A templárius komolyan összevont szemöldökkel nézegette a völgyi készülődést.

– Legalább egynapi időnk van, hogy a tatárokat megelőzzük Spalatóban a királynál – mondá, midőn jól szemügyre vette a hegyek magasságát és a tatár tábor nagyságát. – Velünk jössz, testvér?

A remete azonban megcsóválta nagy, öreg bölényhez hasonlatos fejét.

– Én majd a tatárokat fogom vezetni IV. Béla nyomába. Húsz esztendeje várok erre a napra...

– De hiszen vendéged volt a király!

A remete komolyan felelt:

– Az akkor volt... Akkor bajban volt... Zarándokruhában jött, fedetlen fővel. Meg kellett neki bocsátanom. De hallom, hogy azóta külön sisakot csináltatott magának Spalatóban arra a nagy fejére, mert készen ilyen sisakot nem kapott. Most már megint király, megint a római pápának udvarol, tehát ellene megyek.

Egézia most a templárius karjába kapaszkodott, és sírós hangon mondá:

– Tudom, hogy nemsokára elveszítlek, Roger, amint elérkeztünk Béla király udvarába. Ne fussunk tehát a tatárok elől, maradjunk együtt, haljunk meg együtt!...

Ha a templáriusnak szabad lett volna káromkodnia, most bizonyára megteszi. Így csak ráförmedt Egéziára:

– Hát nem mondtam még neked, hogy nekem messze utam van, nem érek rá nők fecsegésével törődni?

– A tatárok közönségesen a zsidók írását használják, ezen a vidéken pedig a latin írás van divatban, hamis tartalmú levelekkel tehát nem előzhetnek meg bennünket a tatárok, mielőtt mi róluk az igazat elmondanánk – szolt Egézia, a lelkes magyar nő a templáriushoz, midőn utazásukban a tenger felé közeledtek volna.

Roger lovag legyintett.

– A tatár vezérek olyan nyelven és olyan írással leveleznek, amelyen bármely országban használatos. Foglyaik között ugyanis vannak papok, akik mindenféle nyelven írnak és beszélnek. Hírnökeik olyan gyorsak, mint az ázsiai madarak. Alig képzelhető, hogy Spalatóba már ne küldtek volna jó előre néhány levelet, amelyben bántatlanságot ígérnek a városi lakosságnak, ha a menekült magyar királyt nekik kiszolgáltatják.

Egézia visszafojtott lélegzettel hallgatta útítársát, azután remegve kérdezte:

– És azt hiszed, hogy a spalatóiakban lesz hajlandóság arra, hogy a tatárok hazug leveleit meghallgassák?

– Attól függ, hogy milyen erősek tornyaik és sáncaik. És függ attól, hogy mennyi pénzre tud szert tenni Béla király – felelt a templárius.

És midőn másnap fáradalmas útjukban Spalato alá érkeznek vala, a várost környékező mocsarak, tavak, valamint a mindenfelé nagy sietséggel épülő őrtornyok erre a mondatra fakasztották a lovagot:

– Azt hiszem, királyotok egy darabig békeességben lehet a városban... olyan süpedékes lápokat látok itt, amelyen még a tatárok sem tudnak keresztülhatolni.

A város kapui még nyitva voltak, hogy a tatárok hírére mindenfelől érkező menekülőket befogadják.

Egázia csakhamar egy asszonycsoport kellős közepébe keveredett. Magyarok voltak, akik idáig a város falain kívül tanyáztak, de most elhagyták eddigi sátraikat és búvóhelyeiket, a városba jöttek Kunigunda vezérlete alatt. Bizakodva mentek Kunigunda templomi zászlója után, bár nyilvánvaló volt, hogy annyi helyet sem találnak már a városban, ahová fejüket lehajthatnák.

– A templom körül telepedünk meg – adta ki a jelszó Kunigunda, akinek szent híre volt a magyarok között. Ő volt IV. Béla legidősebb leánya, aki már születésekor érthető, emberi nyelven emígy szólalt meg: „Üdvöz légy, mennyek királynéja.” Ájtatosságát továbbra is megtartotta, mert bár tizennégy éves korában ment férjhez Boleslaus krakkói herceghez, a „szemérmes Boleslaus”-szal érintetlen házaseletet élt. Azonkívül mindenki tudta róla, hogy azon idők legnagyobb hozományát vitte férjének: negyvenezer aranymárkát. Hogyne hallgattak volna ilyen asszonyra a többi asszonyok! Ilyen vezér mellett szívesen töltik a nedves éjszakát a nagytemplom kerítése mellett, valamint az utcák kövein, sőt tisztátalan helyeken is.

Kunigunda akkoriban tölté be tizennyolcadik évét, és szépségéről nagyon sokat hallottak a tatár vezérek azoktól a gonosz emberektől, akik kiszámított szavakkal ingerlik a tatár férfiakban rejtőző gonoszt. Így azután minden asszony kötelességének tartotta, hogy Kunigunda mellé csatlakozzon, még ha szépségben meg sem közelítette őt. Egázia, a veszprémi zárda fejedelemasszonya természetesen már az első nap kedvence lett Kunigundának. Az ő ölébe hajtotta a fejét, amikor a spalatói nagytemplom esperese, Tamás esti időben valamely kevés kenyeret és áldást osztott szét a templom kerítései körül megbújt asszonyok között.

A templárius ezalatt a méhkasként zajló városban mindenfelé a királyt kereste.

Álldogált Gargano podeszta velencei stílusban épült háza körül, és elvegyült a napközben a ház bolthajtásai alatt tanyázó magyarok között. Nagy magyar urak tölték itt dologtalanul az idejüket, legfeljebb a csontkockák mellett szórakoztak, amely játékot a velencések az egész világon elterjesztették. A közönségesen vitézi ruhába öltözött püspököket és más egyházi méltóságokat arról lehetett

fölsismerni, hogy nem elegyedtek a kockázók közé, ellenben félrevonulva szüntelenül tanácskoztak a „papok folyosóján”, ahogyan az épület egyik boltját nevezték. Itt volt a rettenthetetlen bátorságú Ugrin császmái prépost, aki egymagában több tatárt vágott le, mint bármely világi vitéz. Itt volt a teliszakállas István, váci püspök, aki éppen most jött meg Rómából, ahová a király segítségkérő levelét vitte. De se pénzt nem hozott a királynak, sem érsekséget magának... Itt volt Benedek, fehérvári prépost, aki a mohi csatában elesett kancellár helyébe lépett, és éppen most tanácskozott egy spalatói ötvössel új országpecsét megszerkesztése iránt, mert a régi pecsét a holt kancellár zsebében maradt. És itt tanácskoztak a többiek: István, a zágrábi püspök, Bertalan, a pécsi püspök, Achilles, Vince, Tamás prépostok, akiknek szép jövedelmeik maradtak Magyarországon, míg most böjtöléssel, tanácskozással, imádkozással vezekeltek régebbi életmódjukért, ha csak a spalatói főesperesnek eszébe nem jutott őket vendégségbe hívni. Ezért néha a papnál ebédeltek Magyarország leggazdagabb egyházi férfiai.

De nem így a vitézi renden lévő urak, akik a föld alól is tudnak pénzt teremteni, hogy megkedvelt kockajátékukat folytathassák. A zálogosok és uzorások nagymértékben elszaporodtak Spalatóban a magyarok ottani tartózkodása idején. És voltak jegyzők is, akik kiállították a zálogleveleket a magyarországi birtokokra, várakra, jobbágysokra. Nagy ára volt az ilyen pénznek, de Ostfy Herbert gróf, aki nagy mester volt az uzorásokkal való bánásmódban, ügyelt arra, hogy az uzorások ne túlságosan gazdagodjanak. Egészen másképpen állott a dolog, ha még akadt valamely zálogba vetni való asszonyi csecsebecse, értékes kard, ritka sisak vagy jelesebb sarkantyú az urak birtokában. Ostfy gróf, aki eszélyességénél fogva a királyfi nevelője is volt, ilyenkor nagyon kegyetlenül bánt a zálogosokkal, mert az ékszer és a fegyverzet Spalatóban is érték volt. A kockajáték, amelynek ugyancsak Ostfy Herbert gróf volt a főrendezője, zavartalanul folyt tehát egész nap az árkádok alatt. Néha ugyan megütlegeltek egy tengermelléki kalandort, aki a magyarok közé keveredvén, ügyes dobásaival fosztogatni kezdte őket. A hamisjátékos-rajtaütésnél megint csak Ostfy tett ki magáért. (Egyébként a rossznyelvű Orland főlovászmester azt mondta, hogy Ostfy még mindig azokból a dénárokból kockázik, amelyeket István királyfi születésekor kellett volna szétszórnia a nép között.)

– Úgy látszik, igen célirányos férfiúra van bízva a királyfi nevelése – gondolta magában a templárius, midőn ismét Ostfy Herbert grófra került volna a kockavetés sora, és az megint csak hatost dobott, mire tekintélyes számú dénároknak és dukátoknak jutott birtokába.

Ugyanekkor megjelentek a városi drabantok, és a drabantok vezére ünnepélyesen felszólította a kockázóasztal körül csoportosult magyarokat, hogy adnák ki maguk közül Macovót, gróf Darin fiát, akit egy spalatói polgár följelentett felesége elcsábításaért. A magyar urak habozva néztek össze, végre az asztal végéről fölemelkedett egy selymes hajú ifjú, aki a drabantok elé hanyavetien lépett.

– Amúgy is elkockáztam az asszonyság utolsó gyűrűjét is; megérdemlem, hogy miatta börtönben sínylődjem – szolt, és a drabantok közé lépett.

De a drabantok vezére nem mozdult, még Detriket kereste a magyarok között – Detrik ugyanis egy tiszteletreméltó polgárt, aki pénzkölcsönzéssel foglalkozott, párviadalra szólított fel bizonyos adósságok kiegyenlítése fejében. A jegenyetermetű Detrik méltatlankodva követte a drabantokat.

– Micsoda városba kerültünk! – sügtak össze a magyar urak. – Maholnap még a játékot is eltiltják nekünk!

Éppen László udvari grófra került a kockavetés sora. Az asztal körül mind előre-hajoltak Magyarország egykori urai. Így aztán alig figyelt valaki a kardmarkolat alakú, szakállas Frangepán Fridrik, vegliai gróf szavaira, aki éppen arról hozott hírt a tanácskozó papoknak, hogy Kaydán tatár vezér tót foglyokat küldött előre, akik a spalatói dalmát toronyőröknek azt kiáltották, hogy Kaydán mindenkinek megkegyelmez, ha a spalatóiak kiadják neki a magyar királyt...

– Az is a király baja! – dörmögte Bors gróf, aki ezen a kockajáték közben elmondott bosszús megjegyzése miatt néhány esztendő múltán családi jószágaival, Berzéte, Kevi és Luka falvakkal fizet, mert akkor már abbahagyták a magyar urak a spalatói kockajátékot, más módszerrel gondoskodtak megvagyonosodásukról.

A papok Frangepán Fridrik szavain nagyon méltatlankodtak. Végre Pál pápai plébános megcsavarta a szakállát.

– Legjobb volna a királynak Spalatót elhagyni, mert itt személyével mindenkit veszedelembe dönt.

– Igen ám, de ki mondja ezt meg a királynak? – aggodalmaskodott Achilles prépost.

– Mindenesetre gyerünk a királyhoz folytatni tanácskozásunkat – volt most a véleménye a legtöbb egyházatyának, mire elindultak a király szállására.

A templárius vörös keresztes, fehér köpönyegében, amely egyébként ez idő tájt még egyházi viseletnek számított, a papok csoportjához csatlakozott.

IV. Béla Spalatóban a breberi Subich grófok házában lakott, jól megerősített nemesi portán, ahol a kapuőrséget a mindvégig hűséges nyitrai várjobbágyok látták el. Ezek a hosszú tót legények bizony még nem tudták akkor, hogy a király majd azzal jutalmazza őket, hogy Nyitra városát is éppen olyan jogokkal és szabadságokkal ruházza fel vala, mint Székesfehérvárt. Követték a királyt bujdosásában habozás, tanakodás nélkül. – Miután a püspökök gyakori vendégek voltak a palotában, az őrség habozás nélkül utat nyitott a társaságnak. A templárius már útközben megismerkedett vala egy Posa nevű dalmát úrral, aki azt bizonyígtatta a templomos lovagnak, hogy a tatárok vérszomjas támadásának oka ott keresendő ama huszonöt esztendő előtti szentföldi hadjáratban – akkor haragudott meg a magyarokra Dsengis kán, miután a pogányok az egész világon összetartanak. A templárius a maga módja szerint helyeselt a politizáló dalmatának, aztán megkérdezte tőle, hogy ismeri-e Pontiuszt, az eretnek helytartót Dalmáciában. Posa igenel válaszolt, mire e nevezetes szakadár személyén át csakhamar barátságot

kötött az orléans-i consulates és a dalmát uraság. Akkoriban az ilyen vallási alapokra épített barátságok voltak a legszorosabbak.

A király teljes fegyverzetben fogadta a palotában az egyházatyák küldöttségét. Nem vetette le azóta, mióta Fridrik osztrák herceg ellopta álmában fegyvereit, és aztán megzsarolta őt.

A templárius jól szemügyre vette a magyar királyt, mert még eddig csak hírből ismerte. Valóban nem lehetett hirtelen megítélni, hogy az Árpád-királyok harcias-sága vagy pedig a megalázkodottak bánatos szomorúsága volt-e az uralkodó vonás ezen az arcon. Borongott ez az arc, mint a változékony időjárás. Sötét felhők, égő csillagok, bátor napsugarak váltakoztak a mélyen ülő szemekben. Mintha minden arc, minden elhangzott szó, sőt minden papos köhécselés új és új várakozásokat és érzelmeket ébresztenének a királyban. Szakállában és remete-hosszú hajzatában még alig mutatkozott ősz szál, pedig, mint a dalmát úr közlé a templáriussal, éppen a múlt hónapban temette el a spalatói nagytemplomban Clissában meghalt leánykáját, Margarit és Katalin hercegisasszonyokat, valamint a Margarit jegyesét, Vilmos herceget. Csak a bajsza csüngött rendületlenül, egy-kedvűen szájába, mintha nem akarna ezzel törődni. Azonkívül igen lesóványodottnak látszott a folytonos böjtöktől, valamint az álmatlanságtól.

Egyébként a királyon a legfeltűnőbb volt a feje. Igen nagy, széles koponyájú fej volt ez, talán kétszer akkora, mint más emberé. Most már érthető volt, hogy miért kellett ehhez a fejhez külön sisakot csináltatni Spalatóban, amelyet csak többszöri kísérlet után sikerült a spalatói mesterembereknek a király ízlése szerint elkészíteni. Miután Szent István koronája távol volt, ennek a királyi sisaknak kellett helyettesíteni a koronát.

A templárius ugyancsak kinyitotta a két szemét meg a két fülét, amikor a király Ugrin kalocsai érsek szavaira azt a választ adta, hogy már maga is gondolt arra, hogy elhagyja Spalatót.

– Mióta a tenger melléki részeken vagyunk, amúgy is sokan távoztak tőlünk, akik-be erős reményünket helyeztük – mondá latin nyelven, nem minden szemrehányás nélkül a király a papok csoportja felé.

Most ama Frangepán Fridrik, a kardszakállú lépett a kalocsai érsek után, s ezzel a komoly szóval fordult a királyhoz:

– Mi, dalmát nemesek, nagyon jól tudjuk, hogy a főtárnokmester pénztára üres, és ezért nem tud felséged biztosabb helyre, mondjuk, egy tengeri szigetre menekülni. Ugyanezért én és Bertalan testvérem felajánlunk húszezer márka értékű kincset. Junk, Hudina, Posa, Márton és Dragos Márton horvát és dalmát nemesek ugyancsak a maguk módja szerint siettek a magyar király támogatására. Ajánlom felségednek legközelebbi otthonául Veglia szigetét, ahol én és harmincnyolc nemzetségem vigyázand királyi életére.

Mire a király arcára az eddigi büszkeség helyett ismét az apostoli megaláztatás telepedett.

– Tudtam én, hogy nemhiába kiáltozom minden álmatlan éjjelem után a megváltó „Kyrie eleison!”-t, és nemhiába kérem, hogy nézzen rám a mi védő Istenünk! Íme, nem csalatkoztam dalmát nemeseim hűségében. Meg is lesz jutalmuk, ha még egyszer visszatérek hazámba.

Most még egyszer a kalocsai érsek lépett elő.

– Megüzenhetjük tehát a tatároknak, hogy Spalatóban semmi keresnivalójuk nincs, felséged elhagyta a várost?

A király megtörölte a felindulástól izzadó szakállát.

– Megüzenhetitek, hogy életetek mentve legyen. De hogy én innen hová megyek, azt csak gróf Frangepán tudja.

A királyhoz ezután kézcsókra járultak az összes püspökök, miután Ugrin érsek megáldotta a bujdosót. Utolsónak a templárius lépett IV. Béla elébe, de ő nem csókolta kezét, ellenben a következőket mondotta, emelt fejfel:

– Nem tudhatni, hogy meddig tart az új hűség, amely most ismét körülvesz, király, mint valami csoda, amely megismétlődik életedben. De ha megint csalódnál férfiban, szóban és tettben, jussanak eszedbe a leghatalmasabb Rend lovagjai, a templáriusok. Az ő kezük messzire ér. Ezért jöttem Orléans-ból, hogy ezt neked megmondjam.

A király a ceremóniától elfáradtan, a nehéz sisak alatt verejtékezve, hevült arcki-fejezéssel nézett az előtte térdet nem hajtó lovagra. Aztán latin nyelven így felelt:

– Nobis, circa maritima moram trahentibus, multis retro cedentibus, de quibus spem firmam gerebamus. – (Midőn a tengeremelléki részekben voltunk, sokan távoztak tőlünk, kikbe erős reményünket vetettük.) – Ezt mondd meg küldöidnek, ők majd megértik szavaimat.

Megértette ezt Roger, a templárius praeceptor is. A király képletes szavai azt jelentették, hogy még mindig nincs szüksége a templárius rend segítségére...

– Igazuk van a magyaroknak, akik Kevély Bélának nevezik – dörmögte a templárius új barátja, a paterán dalmata fülébe.

Nemsokára azután, hogy a királytól távozott a főpapok csoportja, új látványosság kerekedett a városban, amelyre még a kockavető magyar uraknak is abba kellett hagyni szórakozásukat a podesztai palota árkádjai alatt. Sándor gróf, aki később Adorján és Csatár helységek ura lett, a falakon kívül portyázzván vitézeivel, elfogott egy eleven tatár vezért. Vulnak hívták ezt a vezért, és csak könnyebben sebesült meg Sándor gróf nyilától. Most ott állott lovától és fegyvereitől megfosztva, őrzői között a spalatói piacon, és szótlanul nézett farkasszemet a bámészkodókkal.

Olyan szörnyűséges jelenés volt, mint egy ázsiai isten, amely eddig még sohasem állott két lábán, hanem csak egy oltáron ült. Emiatt lábai igen megrövidültek, míg felsőteste szokatlanul kifejlődött. Szakálltalan, sivatagszínű, érzelemtelen arcával, kétfelé néző szemeivel, az örökös hallgatástól szinte összenőtt szájával,

a halálvárás egykedvűségével félelmetes volt még így, megköttözött állapotában is. Nem is igen mertek hozzányúlni e vadszagot és irtózatot terjesztő emberhez a spalatóiak, mintha harapásától féltek volna. Miklósnak, a dobokai főispánnak kellett egy bormérőhelyről elővetődnie, hogy a tatár vezér megkapja első megérdemelt jutalmát, a megszegyenítő arculütést. A tatár sárga fogait mutogatta, mire több magyar úrnak is kedve kerekedett megjutalmazni a foglyot, mire az csak fogai csikorgatásával felelt. De mivel igen jól bírta az ütlegetek cölöpforma alakjával, mind többen próbálták meg, hogy meddig állja még a bántalmakat. Spalatóiak és magyarok kézzől kézre adták a vadállatot, és csak akkor hagytak fel az ütlegekkel, amikor a tatár vezér kutya módjára elkapta fogaival az egyik ügyetlen ütő kezét, és megharapta. Erre valaki elkiáltotta magát, hogy a tatárt át kell adni az asszonyoknak, azok majd elbánnak vele.

Spalato nem volt olyan nagy város, hogy sokáig kellett volna keresgélni benne az asszonyokat. Ott tanyáztak azok most is a nagytemplom kerítése körül, ahol Boldog Kunigunda tartá őket szóval és vigasztalással. Vagy pedig boltokban és csatornában rejtőzködtek el, miután a tatárok még mindig Spalato közelében mutatkoztak, bár a hírnökök már kihirdették nekik a tornyokból, hogy Béla király elhagyta a várost. Miután Kaydán kémei is megerősítették ezt a híradást, a tatár vezér elhitte a király távozását, és most már csak eleséget kért lovai számára, de a fősvény spalatóiak ezt vonakodtak megadni.

Az asszonyok tehát még mindig féltették húsaikat, hogy majd azok a tatárok lakomáira kerülnek, mikor is az emléket és egyéb ízes részeket a tatár előjáróknak szokás ajándékba adni, amint ezt Splatóban mindenki tudta a tatárokról. Ám a fogoly tatár vezér hírére előbátorodtak az asszonyok mindazokról a rejtkehelyekről, ahová magukat eldugták. Előjött ama szent életű Kunigunda, és most már állandóan Egézia karjába kapaszkodott, aki erre nagyon büszke volt. Az asszonyok csoportja követte a szent nőt, és bár a maguk bátorítására mindenféle egyházi dalokat énekeltek, mégis sokan rosszul lettek, különböző görcsöket, gyomorfájásokat és ájulásokat mutattak, amikor a fogoly tatár vezért megpillantották. Különösen akkor fogta el a rosszullét a gyengébb asszonyféléket, amikor a tatár férfi csúfondárosan, szemérmetlenül mosolyogni kezdett rájuk. Kunigunda eltakarta az arcát e sohasem látott mosoly láttára, mert úgy érezte, hogy ez a tekintet szeplőssé teszi szeplőtelenségét. Míg Egézia, aki sokkal bátrabb volt, mint társnője, csaknem a tatár közelébe ment, és egy marék keserű füvet tömött annak szájába.

– Takarmány kellene, kutya? – kérdezte villámló szemmel.

Egézia bátorságát látván, csakhamar összeszedték magukat azok az asszonyok is, akik eddig testi és lelki szenvedéseiktől a földre hullottak, és közeledni nem mertek.

Előbbre tolongtak a sápadt arcúak, akiknek arcuk színe akkor változott ilyenné, amikor férjüket vagy gyermeküket látták megölni. Közeledtek a nyavalyatörősek, akik akkor kezdték testüknek rángatózását, amikor az első tatár a derekukra

csapta karját. Előjöttek a megnémultak, akik csak érthetetlen vadmadárhangokat adtak magukból, mióta valamely borzalmas dolgot láttak a tatárok által elkövetni. Előrenyomultak azok, akiknek a szemei akkor dülledtek ki véresen és soha többé nem emberi kifejezéssel, amikor szeretteiket látták, hogy a tatárok milyen hoszszadalmas kínzásokkal végeznek velük, ahelyett hogy egy kardcsapással véget vetnének a szenvedéseiknek.

És a piacra tolongtak mindazok, akiknek karjukkal többé sohasem lehet ölelni sem gyermeket, sem férfit, mert megátkozottak lettek azok a karok a tatárok öléseitől. Előmasztak rejtekeikből mindazok, akik valaha szépek voltak, most pedig arcuk megvagdálva, megnyomorítva a féltékeny tatár nők kései által. Fölhangzottak megint a sikoltások, jajgatások, a melltépő, fiatalos bőgések, a mély, szinte gyermekkorból való sirámok, fuldokló keservek, a női fájdalom rejtett hangjai, amelyeket férfiak nem is igen hallhatnak, mert az nem való a férfiak fülének.

– Tépjétek szét! – üvöltött most egy korai fagytól megöregedett asszonyhang a többiek feje fölött.

– Égessétek meg! – süvített most egy tébolyulttá vált hang, mintha még mindig azokat a tüzeket látná, amelyek háta mögül, menekülés közben kísérték, amikor a tatárok elől tizenöt és harminc napon tartott a futamodás.

– Dobjátok a szívét a kutyáknak! – visongott most egy másik halálos ítélet, amely hangban valóban megérezni lehetett a gyilkolt szív vonaglását.

Kunigunda, a kiráyleány, aki fekete köntösét élete végéig nem vetette le, az asszonyok felé fordulva, kitárt karral védelmezte a foglyot. De most szembe találta magával Egéziát is, holott a zárdahölgyet már leghívebb barátnőjének tekintette.

– Minden kegyes igyekezeted kárba vész, Kunigunda, oda kell dobni a férfiszörnyeteget a nőstényeknek – szólt Egézia.

Kunigunda megrendülve emelte föl gyönyörű, forrástiszta szemeit.

– Te beszélsz így, fejedelemasszony? Mire valók a férfiak, a hóhérok, a bakók, ha már asszonyokra kell bízni a szörnyeteg kiirtását?

– Tégy csodát, hercegnő – szólott ég felé emelt arccal Egézia. – Mert bevallom, hogy én magam is szeretném belei között megfürösztetni a hosszas gyaloglásban elzsibbadt lábamat. Tégy csodát, hercegő!

És Kunigunda hercegnő, amint ez több megbízható történelmi könyvben olvasható, valóban csodát tett a vérszomjtól őrző asszonyok között a spalatói piacon.

– Jah-Allah! – kiáltotta el magát háromszor a piac közepén a halálra ítélt tatár vezér.

Ekkor selyemköpönyegben, atlaszszoknyában, ezüstbuzogánnyal és a podeszta összes jelvényeivel megjelent a piacon Gargano spalatói podeszta. Ragyogott és fénylett a város legdíszesebb ruháiba öltözött polgármester. És mellette lépkedett a fehér köpönyeges templárius lovag.

– Most érkezett Kaydán követe! – kezdte messze hallható hangon a podeszta a templáriusra mutatva. – Kaydán kemény esküvést tett arra, hogy megkegyelmez Spalatónak, ha legkedvesebb vezérét, Vult, elevenen visszaszolgáltatják neki.

Mintha a pokol visítana: amikor az asszonyok a podeszta szavait meghallották.

Egéria arcáról eltűnt minden vér, karjai lehanyatlottak, érezte, hogy a templárius keze nehezedik a vállára, és többé megmozdulni nem tudott. Nem volt ura egy szónak, egy mozdulatnak – mintha varázslat alá került volna. A podeszta szavainak nyomatékául a városháza felől felvonult az alabárdos őrség.

– Árulás! – sikoltott még néhány asszonyhang. – Urak, férfiak, magyarok, árulás történt a városban!

De az urak ott az árkádok alatt jobbnak vélték szembe nem szállani a hatalmas podesztával, meg egyébként is igen el voltak merülve a kockajátékban. Egy rongyos tatár vezér miatt nem érdemes fölkelni az asztal mellől. Éppen Ostfy Herber ten volt a dobás sora.

– És Kaydán esküjén kívül fogalmat tett a tiszteletreméltó templomos vitéz is, hogy elvezeti a tatárokat a város alól, ha neki az elfogott vezért kiadjuk – folytatta a podeszta messze hallható hangon.

Az öles templárius ekkor megfordult, és mellén összefonva karjait, végignézett az asszonyok hadán. Csak itt-ott hallatszott még egy elkésett zokogás, egyébként elcsöndesedtek a boldogtalan asszonyok. A templárius varázsló tekintete, amely néha a tigriséhez volt hasonlatos, lecsillapította a bosszútól lihegő szíveket.

A lovag elővezettette paripáját, és nyugodtan várta, amíg a fogoly vezért kötelékeitől feloldozzák. Ezalatt Egéria minden erejét összeszedve fölemelte a kezét, és megérintette vele a lovag homlokát.

– Vajon látlak-e még valaha? – kérdezte sohasem hallatott hangon.

A templárius csendesen felelt:

– Menj ismét kolostorba, Egéria.

A templárius felkapaszkodott lovára, mögötte termett a nyeregben a tatár vezér, azután gyorsan ügettek kifelé a közlgő estéből és a közelben táborozó tatárok miatt elnémult Spalatóból.

(1925)